

ทัศนคติ ความเชื่อ วิถีปฏิบัติในการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในมหานคร : กรณีศึกษาพุทธศาสนิกชนใน
กรุงเทพมหานคร

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา)
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2559
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ATTITUDES, BELIEFS AND PRACTICES OF BUDDHISTS MERIT MAKING IN METROPOLIS :
A CASE STUDY OF BANGKOK METROPOLITAN BUDDHISTS

Miss Rungtip Lertnithus

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Human and Social Development
(Interdisciplinary Program)

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 2016

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ทัศนคติ ความเชื่อ วิธีปฏิบัติในการทำบุญของ พุทธศาสนิกชนในมหานคร : กรณีศึกษาพุทธศาสนิกชนใน กรุงเทพมหานคร
โดย	นางสาวรุ่งทิพย์ เลิศนันทน์
สาขาวิชา	พัฒนามนุษย์และสังคม
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	อาจารย์ ดร. อุ๋นเรื่อน เล็กน้อย

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร. สุเนตร ชุตินธรานนท์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. สุวีตนา ธาดานิติ)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(อาจารย์ ดร. อุ๋นเรื่อน เล็กน้อย)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(ดร. พระมหาสุทิตย์ อบภู่น)

รุ่งทิพย์ เลิศนันทน์ : ทศนคติ ความเชื่อ วิถีปฏิบัติในการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในมหานคร : กรณีศึกษาพุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานคร (ATTITUDES, BELIEFS AND PRACTICES OF BUDDHISTS MERIT MAKING IN METROPOLIS : A CASE STUDY OF BANGKOK METROPOLITAN BUDDHISTS) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: อ. ดร. อุ๋น เรือน เล็กน้อย, 159 หน้า.

การศึกษาครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อ เปรียบเทียบทศนคติ ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติในการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานคร โดยเปรียบเทียบจากปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธ และจัดทำข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักการทางพระพุทธศาสนา เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) วิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติ Analysis of Variance (ANOVA) โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติไว้ที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างจากปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธทั้ง 5 สาย ได้แก่ 1) พุทธทั่วไป 2) สายปฏิบัติกรรมฐานแนวสติปัฏฐานสี่ 3) สายปฏิบัติวิฆาณกรรมกาย 4) ขบวนการพุทธใหม่ 5) สายปฏิบัติธรรมตามหลักอานาปานสติ พบว่า ส่วนใหญ่มีทศนคติและความเชื่อในการทำบุญไม่แตกต่างกัน หากแต่มีความเชื่อเรื่อง การทำบุญมากจะส่งผลดีในชาตินี้ และชาติหน้า และการทำบุญจะส่งผลให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ร่ำรวย การงานมั่นคง ที่แตกต่างกัน สำหรับรูปแบบและวิถีปฏิบัติในการทำบุญ พบว่าทั้ง 5 สายปฏิบัติ เน้นการทำทานกับพระสงฆ์ และวัด ในระดับเท่า ๆ กันในระดับมาก (3.91) แต่ในแง่ของการรักษาศีล และการปฏิบัติภาวนา ทั้ง 5 สายเน้นการรักษาศีล 5 และการสวดมนต์ในระดับปานกลาง (3.10) และนั่งสมาธิในระดับน้อย (1.95) แตกต่างกับสายปฏิบัติแบบอานาปานสติที่มีการปฏิบัติภาวนามากกว่าสายปฏิบัติอื่น ดังนั้นจึงนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนะในการปฏิบัติภาวนา โดยสนับสนุนให้วัดจัดกิจกรรมการนั่งสมาธิวิปัสสนา มีพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการปฏิบัติ และจัดอย่างเป็นกิจจะลักษณะภายในวัด เพื่อส่งเสริมและยกระดับการทำบุญในด้านศีล และภาวนา ให้เทียบเท่าสายปฏิบัติแบบอานาปานสติ

สาขาวิชา พัฒนามนุษย์และสังคม

ปีการศึกษา 2559

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

5687146320 : MAJOR HUMAN AND SOCIAL DEVELOPMENT

KEYWORDS: MERIT MAKING, BUDDHIST BASIC FACTOR, BELIEF

RUNGTIP LERTNITHUS: ATTITUDES, BELIEFS AND PRACTICES OF BUDDHISTS
MERIT MAKING IN METROPOLIS : A CASE STUDY OF BANGKOK METROPOLITAN
BUDDHISTS. ADVISOR: UNRUAN LEKNOI, Ph.D., 159 pp.

The purposes of this research are to compare attitudes, beliefs and the Buddhist in Bangkok's ways of making merit following Buddhist basic factors. And to make recommendations on the ways of making merit which conform to Buddhism's principles. This research was Quantitative Research and research instrument was a Questionnaire. The statistic used was Analysis of Variance (ANOVA) at the significant level of .05.

From the result of analysis, the difference of Buddhist basic factors from both 5 groups such as 1) general Buddhist 2) Satipatthana 3) Dhammakaya 4) Neo – Buddhist Movements and 5) Anapanasti, found that most of them have the same attitudes and beliefs in making merit but also have beliefs that making much merit will affect good results in present and next life and making merit will affect varying in a good life, wealthy, constantly job. For ways to practices making merit that following Buddhist basic factors found both 5 groups emphasize on giving with the monks and temples in the same level at high level (3.91). For keeping the Precepts and Bhavana, most of 5 groups emphasize to keeping the five precepts and praying by average 3.10 (middle level), but meditation has average at 1.95 (low level), especially Anapanasti has practices of meditation more than other groups.

Thus the research results lead to recommendation that all temple should be supported to suitably holding Meditation Course. It is to encourage Bhavana to be improved as much as Anapanasati.

Field of Study: Human and Social
Development

Student's Signature

Advisor's Signature

Academic Year: 2016

กิตติกรรมประกาศ

ทัศนคติ ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติในการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในมหานคร ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจในการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ และวิทยานิพนธ์จะสำเร็จลุล่วงไม่ได้หากไม่ได้รับการสนับสนุนจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณทุกท่านโดยเฉพาะอย่างยิ่ง อ.ดร.อุ้น เรือน เล็กน้อย ที่กรุณาเป็นที่ปรึกษา ให้ความรู้ แนะนำ ช่วยเหลือ และให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงอย่างละเอียดถี่ถ้วน ส่งผลให้ผู้วิจัยมีความพยายามพัฒนาผลงานให้ดีที่สุด อีกทั้งต้องขอขอบพระคุณ รศ. ดร. สุวีณา ธาดานิติ ที่อนุเคราะห์เวลาเพื่อเป็นประธานกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ และขอขอบพระคุณ พระมหาสุทิตย์ อากาศโร จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ให้เกียรติเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ทั้ง 2 ท่าน ได้ให้ข้อเสนอแนะ มุมมองที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติมในการจัดทำวิทยานิพนธ์เพื่อให้ผลงานสมบูรณ์มากขึ้น

ขอขอบพระคุณกลุ่มตัวอย่าง และวัดทั้ง 5 แห่ง ได้แก่ วัดหัวลำโพง วัดปากน้ำ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ วัดพระรามเก้า และสวนโมกข์กรุงเทพมหานคร ที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามและเอื้อเฟื้อสถานที่ในการศึกษาผลการวิจัย

ขอขอบพระคุณ คุณพ่อสุรจิตร์ และคุณแม่ยุพา เลิศนิทัศน์ ผู้คอยช่วยเหลือในทุกด้าน ตลอดจนขอบคุณเพื่อนหลักสูตรพัฒนามนุษย์และสังคมรุ่น 8.5 รุ่น 9 และรุ่น 9.5 เพื่อนสนิทจากโรงเรียนราชินี เพื่อนสนิทจากวิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล และกลุ่มเพื่อนในทวิตเตอร์ที่คอยช่วยเหลือ และให้กำลังใจมาตลอดมา

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอให้บุญกุศลและความดีความงามที่ท่านได้กรุณาช่วยเหลือผู้วิจัย จงปรากฏแก่ทุกท่าน ทั้งผู้ที่มีนามปรากฏ ณ ที่นี้ และผู้ที่ไม่สามารถระบุนามของท่านไว้ ณ ที่นี้ได้ทั้งหมด หากไม่มีทุกท่านงานวิจัยชิ้นนี้คงไม่สามารถที่จะสำเร็จได้

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
บทที่ 1	1
บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.3 ขอบเขตการวิจัย	3
1.4 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	3
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
บทที่ 2	5
ทบทวนวรรณกรรม	5
2.1 ความเชื่อทางศาสนาพุทธ.....	5
2.1.1 ความเชื่อเรื่องกรรม	7
2.1.2 ความเชื่อเรื่องบุญและบาป	9
2.1.3 ความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์.....	10
2.2 บุญตามหลักศาสนาพุทธ	11
2.3 วิถีปฏิบัติของพระสงฆ์ไทยในสังคมปัจจุบัน	17
2.4 ทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อและทัศนคติ.....	32
2.5 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นสังคมเมือง	34

2.5.1 ทฤษฎีความเป็นเมือง.....	34
2.5.2 ลักษณะความเป็นสังคมเมือง.....	35
2.5.3 ปัญหาในวิถีคนเมือง.....	37
2.6 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์.....	38
บทที่ 3.....	41
ระเบียบวิธีการวิจัย.....	41
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	41
3.1.2 กลุ่มตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่าง.....	41
3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	42
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	43
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย.....	45
3.5 ขั้นตอนในการเสนอผลการวิจัย.....	46
บทที่ 4.....	47
ผลการศึกษา.....	47
4.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง.....	47
4.1.1 ข้อมูลส่วนบุคคล.....	47
4.1.2 ลักษณะการทำบุญ.....	50
4.1.3 ความเข้าใจต่อความหมายของบุญและการทำบุญ.....	52
4.1.4 ความคิดเห็นต่อศีล 5.....	53
4.2 รูปแบบ และวิธีการทำบุญ.....	54
4.2.1 การเลือกสถานที่ทำบุญ วัด และสถานที่ปฏิบัติธรรม.....	55
4.2.2 ทาน.....	56
4.2.3 ศีล.....	61

4.2.4	ภavana.....	61
4.3	ความเชื่อ และทัศนคติในการทำบุญ.....	63
4.4	ผลการเปรียบเทียบรูปแบบ และวิธีการทำบุญจากปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธทั้ง 5 สาย	66
4.4.1	ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธ กับรูปแบบ และวิธีการทำบุญ.....	75
4.5	การเปรียบเทียบทัศนคติ และความเชื่อจากปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 สาย.....	109
4.5.2	ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างปัจจัยเชิงพุทธกับทัศนคติและความเชื่อในการทำบุญ.....	111
บทที่ 5	131
	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	131
5.1	สรุปผลการวิจัย.....	131
5.1.1	ข้อมูลทั่วไป.....	131
5.1.2	รูปแบบและวิธีการทำบุญ.....	131
5.1.3	ความเชื่อและทัศนคติในการทำบุญ.....	132
5.1.4	การเปรียบเทียบรูปแบบ และวิธีการทำบุญ ตามปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 สาย.....	133
5.1.5	การเปรียบเทียบความเชื่อ และทัศนคติจากปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 สาย	134
5.2	อภิปรายผล.....	134
5.2.1	วิถีปฏิบัติในการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในมหานคร.....	134
5.2.2	ทัศนคติและความเชื่อในการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในมหานคร.....	139
5.2.3	การเปรียบเทียบรูปแบบ และวิธีการทำบุญ จากปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 สาย	141
5.2.4	การเปรียบเทียบทัศนคติ และความเชื่อจากปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 สาย	143
5.3	ข้อเสนอแนะ	144
5.3.1	ข้อเสนอแนะสำหรับพุทธศาสนิกชนในการทำบุญ	144
5.3.2	ข้อเสนอแนะสำหรับวัด และองค์กรทางพระพุทธศาสนา.....	146

5.3.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป.....	147
รายการอ้างอิง.....	148
ภาคผนวก.....	150
แบบสอบถาม.....	151
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	159

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล	48
ตารางที่ 2 อาชีพและฐานะทางเศรษฐกิจ	49
ตารางที่ 3 จำนวนครั้ง และโอกาสในการทำบุญ	50
ตารางที่ 4 ค่าใช้จ่ายในการทำบุญ	51
ตารางที่ 5 ความเข้าใจในความหมายของบุญและการทำบุญ	52
ตารางที่ 6 ความคิดเห็นเรื่องศีล 5	53
ตารางที่ 7 การเลือกสถานที่ทำบุญ วัด และสถานที่ปฏิบัติธรรม	55
ตารางที่ 8 การใส่บาตร	56
ตารางที่ 9 การถวายสังฆทาน	58
ตารางที่ 10 กิจกรรมอื่นภายในวัด	59
ตารางที่ 11 การทำบุญกับมูลนิธิ หรือสถานสงเคราะห์	60
ตารางที่ 12 การรักษาศีล	61
ตารางที่ 13 การปฏิบัติภาวนา	61
ตารางที่ 14 ทศนคติและความเชื่อในการทำบุญ	63
ตารางที่ 15 การเปรียบเทียบค่านิยมของรูปแบบ วิธีการทำบุญจากปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธ	66
ตารางที่ 16 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการทำบุญในระแวกที่อยู่อาศัย	75
ตารางที่ 17 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการเลือกทำบุญกับวัดที่มีชื่อเสียง	76
ตารางที่ 18 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการเลือกทำบุญกับวัดที่ศรัทธา	77
ตารางที่ 19 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการทำบุญกับวัดที่สวยงาม และมีสิ่ง อำนวยความสะดวก	78
ตารางที่ 20 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมใน สภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ	79

ตารางที่ 21 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มี ความสะดวกสบาย	80
ตารางที่ 22 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มี เกจิอาจารย์ชื่อดัง	81
ตารางที่ 23 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มี เกจิอาจารย์ที่ศรัทธา	82
ตารางที่ 24 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมใน ลแวกที่อยู่อาศัย	83
ตารางที่ 25 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการใส่บาตร	84
ตารางที่ 26 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการใส่ปัจจัยในการใส่บาตร	85
ตารางที่ 27 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการถวายสังฆทาน	86
ตารางที่ 28 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการถวายของปัจจัย	87
ตารางที่ 29 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการปล่อยนก ปล่อยปลา หรือสัตว์ ชนิดอื่น	88
ตารางที่ 30 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการหยอดตู้บริจาค	89
ตารางที่ 31 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการซื้อดอกไม้ รูป เทียนของทางวัด	90
ตารางที่ 32 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการบริจาคกระเบื้อง	91
ตารางที่ 33 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการเช่าเครื่องราง วัตถุมงคล	92
ตารางที่ 34 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธในการบริจาคโรงศพ	93
ตารางที่ 35 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธในการบริจาคสิ่งของแก่มูลนิธิและสถาน สงเคราะห์	94
ตารางที่ 36 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธในการร่วมกิจกรรมจิตอาสา	95
ตารางที่ 37 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธในการบริจาคเลือดบริจาคเลือด	96
ตารางที่ 38 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธในการช่วยเหลือผู้ป่วย ผู้พิการ	97
ตารางที่ 39 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธในการช่วยเหลือสัตว์ (สัตว์พิการ/ไม่มีที่ อยู่/สถานสงเคราะห์สัตว์)	98

ตารางที่ 40 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธในการบริจาออนไลน์	99
ตารางที่ 41 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธในการรักษาศีล 5.....	100
ตารางที่ 42 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธในการรักษาศีล 8.....	101
ตารางที่ 43 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธในการไหว้พระ ขอพร	102
ตารางที่ 44 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธในการสวดมนต์.....	103
ตารางที่ 45 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธในการท่องจำบทสวดมนต์.....	104
ตารางที่ 46 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธในการรู้ความหมายของบทสวดมนต์	105
ตารางที่ 47 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการเดินจงกรม	106
ตารางที่ 48 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการนอนสมาธิ.....	107
ตารางที่ 49 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการนั่งสมาธิ.....	108
ตารางที่ 50 ค่าฐานนิยมแสดงการเปรียบเทียบทัศนคติและความเชื่อจากปัจจัยเชิงพุทธ.....	109
ตารางที่ 51 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเต็มใจในการทำบุญ	111
ตารางที่ 52 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องการคลายทุกข์.....	112
ตารางที่ 53 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อที่ว่ามีความทุกข์เพราะ กรรมเก่า.....	113
ตารางที่ 54 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องการรู้สาเหตุของทุกข์ ...	114
ตารางที่ 55 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องการทำบุญสามารถทำ ให้จิตใจสะอาด บริสุทธิ์.....	115
ตารางที่ 56 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องการทำบุญต้อง ปราศจากโลภ โกรธ หลง	116
ตารางที่ 57 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องการทำบุญจะส่งผลดีใน ชาตินี้.....	117
ตารางที่ 58 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องการทำบุญจะส่งผลดีใน ชาติหน้า.....	118

ตารางที่ 59 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องการทำบุญจะสามารถ ช่วยให้หลุดพ้นจากกิเลส	119
ตารางที่ 60 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องการทำความดีได้ผล กว่าการขอพรจากการทำบุญ ไหว้พระ	120
ตารางที่ 61 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องการทำทานแก่ผู้อื่น และเชื่อว่าจะได้รับกลับมาเช่นกัน	121
ตารางที่ 62 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องการทำบุญหรือบริจาค มาก ย่อมส่งผลให้ได้รับบุญมาก.....	122
ตารางที่ 63 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องการทำบุญจะทำให้ ตนเองมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ร่ำรวย และมีหน้าที่การงานมั่นคง	123
ตารางที่ 64 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องเวลาทำบุญ และหลัง ทำบุญมักมีจิตใจสงบ.....	124
ตารางที่ 65 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องการมีสติ สามารถรู้ตัว อยู่เสมอ	125
ตารางที่ 66 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์	126
ตารางที่ 67 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องการดูดวง และการ พยากรณ์.....	127
ตารางที่ 68 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องความโกรธ และ สามารถระงับความโกรธได้.....	128
ตารางที่ 69 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องหลังจากทำบุญแล้วมี ความสบายใจ.....	129
ตารางที่ 70 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อความลี้ลับในผลบุญกุศล.....	130

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

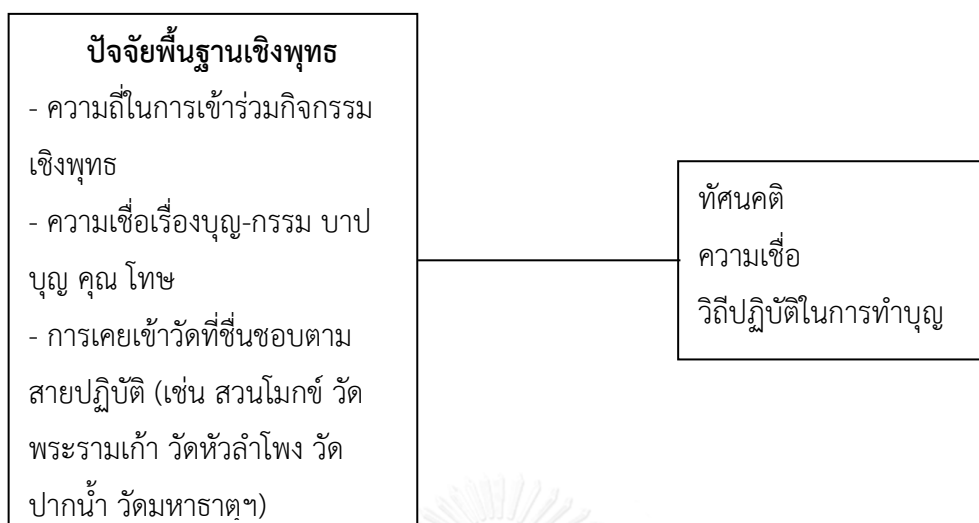
พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีผู้นับถือมากที่สุดในประเทศไทยและได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนไทย ทั้งยังมีอิทธิพลต่อวิถีคิดและการปฏิบัติตนของคนไทยไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม การดำเนินชีวิตประจำวันล้วนมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะการทำบุญ เช่น ทำบุญตักบาตร เข้าร่วมงานบุญ งานประเพณีในวันสำคัญ หรือเมื่อเกิดความไม่สบายใจเราก็มักจะทำบุญ หันหน้าเข้าพึ่งศาสนาเพื่อเป็นหลักคอยึดเหนี่ยวจิตใจ หากแต่การดำเนินชีวิตนั้นก็ต้องเป็นไปตามหลักของกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ดังนั้นคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธต่างก็อยากจะทำบุญเพื่อที่จะส่งผลให้การดำเนินชีวิตของตนเองดีขึ้น มีความปลอดภัยทั้งทางกายและทางจิตใจ มีความสุข ความมั่นคง และประสบผลสำเร็จในชีวิต ซึ่งบุญตามหลักพระพุทธศาสนานั้น ได้แก่ 1) การให้ทานเพื่อละความอยากมีอยากได้ แต่ทั้งนี้ต้องให้แก่ผู้ที่เหมาะสม 2) การรักษาศีล ประพฤติ และปฏิบัติดี 3) ภาวนาคือการทำสมาธิให้บริสุทธิ์สะอาด ชำระความลุ่มหลงให้หมดไป ทว่าในปัจจุบันนี้การทำบุญนั้นมีหลากหลายรูปแบบ มีความเชื่อที่แตกต่างกัน ไม่ได้ยึดปฏิบัติตามหลักคำสอนดังกล่าวมาเท่านั้น เพราะสภาพสังคมเมืองในปัจจุบันนี้ที่มีการเปลี่ยนแปลงและมีการพัฒนาให้เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงทำให้การทำบุญมีรูปแบบที่แปลกใหม่เกิดขึ้นตามมา

เมื่อเมืองมหานครกลายเป็นแหล่งรวมทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้มีการย้ายถิ่นฐานเข้ามาของคนชนบท จึงทำให้กรุงเทพฯมีประชาชนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งการเติบโตขนาดที่วานี้เกิดควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงในชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรเมือง คนเมืองมหานครจะมีความสัมพันธ์กันแบบทฤษฎี (Gesellschaft) มากกว่าปฐมภูมิ มีลักษณะต่างคนต่างอยู่ สมาชิกครอบครัวมีการประกอบอาชีพที่แตกต่างตามความสามารถหรือตามความถนัดของแต่ละคน สมาชิกในสังคมจะติดต่อสัมพันธ์กันแบบผิวเผินตามตำแหน่งหน้าที่การงาน โดยมีผลประโยชน์เป็นแรงจูงใจ วิถีชีวิต (Lifestyle) คนเมืองจะมีลักษณะเหมือนกับเครื่องจักรกล การดำเนินชีวิตประจำวันผูกพันกับเวลา (Implications of the clock) ทำตามตารางเวลาเพื่อผลักดันชีวิตให้มีความก้าวหน้ามากขึ้นเพราะสังคมมีความแข่งขันกันสูง นอกจากนี้ยังเห็นคุณค่าทางวัตถุเป็นสำคัญมากกว่าคุณค่าทางจิตใจ สังคมยุคใหม่ตกอยู่ในระบบทุนนิยมซึ่งทำให้เกิดกิเลส เกิดความอยากได้อะไรก็ เชื่อว่ายิ่งมีมากยิ่งจะทำให้มีความสุขมาก เช่นเดียวกับความเชื่อในเรื่องของการทำบุญ ความเชื่อที่ว่าทำมากก็จะได้ผลบุญมาก หรือทำบุญเพื่อหวังผลตอบแทนมากขึ้น เช่นหวังรวย หวังมีโชคกลางทั้งในด้านการศึกษา การงาน ความรัก เป็นต้น หากแต่ตามหลักพระพุทธศาสนาไม่ได้สอนให้ยึดติดเช่นนั้น

การทำบุญในสังคมเมืองปัจจุบันนี้จึงมีรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น ที่เห็นได้ชัดคือเวลาใส่บาตรตอนเช้า คนส่วนใหญ่มักใส่ปัจจัยควบคู่ไปพร้อมกับอาหาร หรือบ้างก็ถวายแต่เพียงแคปัจจัยเพื่อเป็นการตัดปัญหาว่าได้ทำบุญแล้ว เพราะสิ่งนี้กลายเป็นความเคยชินแล้วกับการทำบุญโดยใช้เงิน เกิดธุรกิจการทำบุญโดยความร่วมมือระหว่างพระกับแม่ค้า พ่อค้าขายอาหาร หรือธุรกิจเกี่ยวกับพุทธพาณิชย์ นอกจากนี้ยังมีรูปแบบที่แปลกใหม่อย่างเช่นการทำบุญออนไลน์ การสวดมนต์ข้ามปีที่กำลังเป็นที่นิยม การไล่ชีวิตโคกระบือที่กำหนดบังคับจำนวนเงิน หรือการชวนร่วมบริจาคแต่ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าทำบุญเท่าไรจะได้รับผลอย่างไรจนกลายเป็นเรื่องของธุรกิจมากขึ้น บางครั้งการทำบุญในปัจจุบันนี้ก็ถูกสิ่งแวดล้อมของความเป็นสังคมเมืองบีบบังคับ เช่นใส่รองเท้าตัดบาตรเพราะพื้นสกปรกการทำบุญกลายเป็นกระแสนิยม ไปวัดที่มีชื่อเสียงหรือไปวัดที่เห็นผู้อื่นไป เมื่อเห็นผู้อื่นทำจึงอยากทำบ้าง บ้างก็ทำบุญโดยใช้เงินเป็นตัวกลางเพื่อสร้างภาพว่าร่ำรวย บ้างก็อาจไม่ได้ทำด้วยจิตใจที่ใสสะอาด ทำโดยหวังผลตอบแทนทั้งในแง่ของการไปสวรรค์ หรือได้ดิบได้ดีมีฐานะที่ดีขึ้น หรือทำเพราะคิดว่าเป็นหน้าที่ที่พึงกระทำของพุทธศาสนิกชน เรียกได้ว่าคนในเมืองส่วนมากยังทำบุญไม่ถูกต้อง สอดคล้องกับหลักคำสอน ในขณะที่เดียวกันก็ยังไม่รู้ถึงวัตถุประสงค์ของการทำบุญที่แท้จริง ทำให้ผู้คนเริ่มที่จะห่างไกลจากหลักคำสอนที่แท้จริงมากขึ้นและเป็นปัญหาที่ตามมา เกิดทัศนคติความเชื่อแปลกใหม่ที่อาจเบี่ยงเบนไปจากหลักธรรมคำสอน และส่งผลกระทบต่ออันกกลับมาซึ่งการอยู่ร่วมกันในสังคมที่ยึดถือในสิ่งที่บิดเบือนไป เมื่อเกิดมากขึ้นก็จะทำให้กลายเป็นการบั่นทอนพระพุทธศาสนาไปในที่สุด สังคมไทยอาจเกิดความเสื่อมโทรมหากไม่มีศาสนาคอยนำทางที่ถูกต้องและยึดเหนี่ยวจิตใจเอาไว้ให้เกิดความสบายใจ คลายความกังวลใจ และรู้สึกปลอดภัยในการดำรงชีวิตภายใต้แรงกดดันของสังคมเมืองได้

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาทัศนคติ ความเชื่อ วิธีปฏิบัติในการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในมหานครว่ามีลักษณะการทำบุญในรูปแบบอย่างไร ปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธส่งผลต่อวิธีทำบุญ มีทัศนคติและความคิดเห็นหรือไม่ อย่งไรกับการทำบุญในยุคสมัยนี้ และการทำบุญรูปแบบต่างๆในปัจจุบันขัดต่อหลักคำสอนทางศาสนาหรือไม่ อย่งไร เพื่อใช้ในการจัดทำข้อเสนอแนะให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจถึงการทำบุญที่ถูกต้อง ไม่ให้กลายเป็นสังคมที่ยึดติดโลก โภรชหลง แต่เป็นสังคมที่มีสติและเป็นสังคมของผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานภายใต้หลักคำสอนที่แท้จริง

กรอบแนวคิด

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทัศนคติ ความเชื่อ วิถีปฏิบัติในการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติ ความเชื่อ วิถีปฏิบัติในการทำบุญของพุทธศาสนิกชนตามปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธ
3. จัดทำข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติในการทำบุญที่สอดคล้องกับหลักการทางพระพุทธศาสนา

1.3 ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาในประเด็น การศึกษาทัศนคติ ความเชื่อ วิถีปฏิบัติในการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานคร โดยมุ่งเน้นเฉพาะพุทธศาสนิกชนที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร และอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครตั้งแต่ 2 ปีขึ้นไป

1.4 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

- (1) อยู่ในขอบเขตของ ทาน ศีล และภาวนา
 - **ทาน** หมายถึงการให้โดยมีเจตนาที่ดี และเลือกผู้รับที่เหมาะสม โดยปราศจากโลภะคือความอยากได้
 - **ศีล** หมายถึงความประพฤติงดเว้นจากการเบียดเบียนกันและกัน เป็นเครื่องชำระล้างโทษคือความคิดประทุษร้าย ศีลที่ทำได้ทั่วไปคือศีล 5

- **ภาวนา** หมายถึงการอบรมจิตใจให้ตั้งมั่นหรือเป็นสมาธิให้บริสุทธิ์สะอาดด้วยสมาธิและปัญญาเพื่อชำระโมหะคือความลุ่มหลงไม่รู้จริงให้หมดไป

(2) **รูปแบบการทำบุญ** หมายถึง ก) วิธีการปฏิบัติในการทำบุญ ข) ทศนคติ ความเชื่อในการทำบุญ

(3) **ปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธ** ในที่นี้ได้แก่ 1) สายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป 2) สายปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4 3) สายปฏิบัติวิชาวรรณกาย 4) ขบวนการพุทธใหม่ 5) สายปฏิบัติธรรมตามหลักอานาปานสติ

(4) **มหานคร** หมายถึง กรุงเทพมหานคร

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงรูปแบบ ทศนคติและความเข้าใจในการทำบุญของคนในสังคมมหานครตามแนวปฏิบัติต่างๆ ที่แตกต่างกัน
2. ได้แนวทางเพื่อส่งเสริมความเข้าใจในการทำบุญให้สอดคล้องกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ให้สามารถนำไปปฏิบัติภายในสังคมได้อย่างถูกต้อง
3. เพื่อเผยแพร่ความรู้ และนำแนวทางการปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักการทางศาสนามาใช้ในการพัฒนาตนเอง และสามารถนำไปสู่การพัฒนาสังคมต่อไปได้

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

ในการศึกษาทัศนคติ ความเชื่อ วิถีปฏิบัติในการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในมหานคร กรณีศึกษาพุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย และหนังสือที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ทราบถึงข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ 1) ความเชื่อทางศาสนา พุทธและการทำบุญในขอบเขตของ ทาน ศีล และภาวนา 2) ทฤษฎีทางสังคมต่างๆที่เป็นตัวแปร รูปแบบการทำบุญของคนเมืองมหานคร เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย โดยมีประเด็นดังต่อไปนี้

2.1 ความเชื่อทางศาสนาพุทธ

ความเชื่อในสมัยดึกดำบรรพ์มนุษย์ยังไม่เข้าใจปรากฏการณ์ของธรรมชาติอย่างถูกต้อง มีการเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรืออำนาจลึกลับที่มองไม่เห็น ความเชื่อที่นับถือธรรมชาติและ การบูชาเทวดา ซึ่งครอบคลุมประจำธรรมชาติจึงเกิดขึ้นด้วยเหตุนี้ เช่น เทวดาประจำฟ้าร้อง เทวดาประจำลม เทวดาประจำฝน เทวดาประจำป่า เทวดาประจำแม่น้ำลำคลอง เจ้าแม่พระธรณี เจ้าแม่โพสพ เป็นต้น จึงทำให้มีการบวงสรวงเทพเจ้าขึ้นตามความเชื่อ ร่วมกับมาตรฐานต่าง ๆ ที่เข้ามาใช้ในการบำรุงขวัญให้แก่ตนเองและผู้อื่น ระบบความเชื่อมักจะปรากฏอยู่ในศาสนาต่าง ๆ ที่เข้ามาใช้ในการบำรุงขวัญให้แก่ตนเองและผู้อื่น ระบบความเชื่อมักจะปรากฏอยู่ในศาสนาต่าง ๆ ในนิยายปรัมปรา คำพังเพย สุภาษิต และปรัชญา หรือแม้แต่ในเรื่องของวิทยาศาสตร์บางอย่าง ก็มีพื้นฐานมาจากความเชื่อแต่ก่อนเช่นกัน

ศาสนา (Religion) มีต้นกำเนิดมาจากความกลัวภัยธรรมชาติ ดังเช่นที่พระพุทธเจ้าได้เคยกล่าวไว้ "มนุษย์ทั้งหลายเป็นอันมาก เมื่อภัยคือความกลัวคุกคามแล้ว ย่อมถึงเขาทั้งหลายบ้าง ป่าทั้งหลายบ้าง อารามและต้นไม้ที่เป็นเจดีย์ที่บุคคลนับถือบูชาทั้งหลายบ้าง ว่าเป็นสรณะ" ทำให้เกิดเป็นลัทธิบูชาต่าง ๆ ขึ้นมา ลัทธิบูชาจึงเป็นองค์พิธีกรรม และการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการบูชาหรือ การเอาใจเทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติทั้งหลาย ได้แก่ลัทธินับถือธรรมชาติ เช่นพระอาทิตย์ พระจันทร์ น้ำ ลม และไฟ เป็นต้น ลัทธินับถือภูติผีปีศาจ บรรพบุรุษ วิญญาณ เทพเจ้า หรือพระเจ้า เนื่องจากมนุษย์นับถือเอาว่า มีสิ่งที่มีอำนาจในการดลบันดาลเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้เกิดขึ้น และสิ่งนั้นจะต้องมีอิทธิพลเหนือธรรมชาติ (supernatural) และเหนือมนุษย์ทั่ว ๆ ไป ต่อมามนุษย์ได้พัฒนาในเรื่องของขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ เมื่อสังคมมีความเจริญมากขึ้นความคิดของมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงไปในที่สุด จากลัทธิบูชา (cult) ได้พัฒนาขึ้นเป็น ศาสนา (religion) ศาสนาจึงเป็นระบบความเชื่อถือ การปฏิบัติ และการจัดระเบียบองค์การที่ก่อ รูป จริยธรรม ซึ่งแสดงออกมาในพฤติกรรมของผู้นับถือ(ศาสตราจารย์ ดร. คุณหญิงสุริยา รัตนกุล, 2549)

บางศาสนามีความเชื่อและนับถือในเทพเจ้าหรือพระเจ้า เช่นศาสนาพราหมณ์ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม เป็นต้น ในศาสนาฮินดู มีการบูชาเทพเจ้า 3 องค์ เรียกว่าตรีมูรติ (Trinity) ได้แก่ พระราม คือผู้สร้าง (the creator) พระวิษณุหรือพระนารายณ์ คือผู้รักษา (The preservor) และ พระศิวะหรือพระอิศวร คือผู้ทำลาย (The destroyer) บางศาสนาจะศึกษาในเรื่องความคิดและ ประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ด้วย หลักของเหตุผลประกอบกับการถือปฏิบัติด้วยตนเอง มากกว่าที่จะยึดในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ เช่น พุทธศาสนาปฏิเสธในเรื่องของพระเจ้าหรือภูตผีปีศาจ แต่ จะยึดหลักของ การกระทำ หรือ กรรม ของมนุษย์เองเป็นสำคัญ ผู้ที่ต้องการจะบรรลุนิพพานจะต้อง พยายามปฏิบัติจิตภาวนาด้วยตนเอง ไม่อยู่ในอำนาจของพระเจ้าที่จะช่วยได้ แต่ผลของการกระทำจะเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง”

จากข้างต้นเห็นได้ว่ามนุษย์มีพฤติกรรม ความเชื่อความศรัทธาและเคารพนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพราะมนุษย์มีความกลัวและความไม่มั่นคงจากธรรมชาติที่เป็นอยู่ ทำให้มนุษย์ได้ค้นหาสิ่งซึ่งยึดเหนี่ยวจิตใจเอาไว้ ให้รู้สึกว่าปลอดภัย หรือสิ่งเหล่านั้นจะสามารถปกป้องเพื่อให้เกิดความสบายใจ ดังนั้นความเชื่อเหล่านี้ก็ยังคงอยู่มาจนถึงปัจจุบันและยังลึกลงแก่ชุมชนและสังคมต่างๆตามสภาพแวดล้อมและการสืบทอดต่อกันมาจากโบราณกาล

ความเชื่อในแง่ของพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่เน้นในเรื่องการใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ให้รู้จักกำจัดความทุกข์ด้วยการพิจารณาให้เห็นต้นเหตุของความทุกข์แล้วจึงแก้ไขให้ถูกทาง ไม่ใช่เชื่อถ้อยอย่างงมงายไร้เหตุผล ความเห็นจริงด้วยนั้นต้องเป็นสิ่งที่ใช้หลักการในการลงความเชื่อ นั้นลงไป ซึ่งพระพุทธศาสนาได้สอนไว้ในหลักของ กาลามสูตร

กาลามสูตร 10

1. อย่าเพิ่งเชื่อตามที่ฟังๆ กันมา
2. อย่าเพิ่งเชื่อตามที่ทำต่อๆ กันมา
3. อย่าเพิ่งเชื่อตามคำเล่าลือ
4. อย่าเพิ่งเชื่อโดยอ้างตำรา
5. อย่าเพิ่งเชื่อโดยนิกเดา
6. อย่าเพิ่งเชื่อโดยคาดคะเนเอา
7. อย่าเพิ่งเชื่อโดยนิกคิดตามแนวเหตุผล
8. อย่าเพิ่งเชื่อเพราะถูกกับทฤษฎีของตน
9. อย่าเพิ่งเชื่อเพราะมีรูปลักษณะที่ควรเชื่อได้
10. อย่าเพิ่งเชื่อเพราะผู้พูดเป็นครูบาอาจารย์ของตน

ความเชื่อในศาสนาพุทธเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ศรัทธา” คือความเชื่อที่มีปัญญารองรับ และเป็นทางนำไปสู่ปัญญาได้ ศรัทธาจึงเป็นเพียงขั้นหนึ่งในขบวนการพัฒนาปัญญา เป็นการไว้วางใจในปัญญาของผู้อื่น หรืออาศัยปัญญาของผู้อื่น โดยผ่านคำแนะนำสั่งสอน เป็นต้น ดังนั้น เพื่อควบคุมศรัทธาให้อยู่ในความหมายที่ถูกต้อง อย่างไรก็ตาม ศรัทธามีขอบเขตความสำคัญและประโยชน์อย่างไร เป็นสิ่งที่ต้องรู้ เข้าใจตามความเป็นจริง ไม่ควรตีค่าสูงเกินไป แต่ก็ไม่ควรดูแคลนโดยเด็ดขาด เพราะในกรณีที่ดูแคลนศรัทธา อาจกลายเป็นการเข้าใจความหมายของศรัทธาผิด เช่น ผู้ที่คิดว่าเชื่อมั่นในตนเอง แต่กลายเป็นเชื่อต่อกิเลสของตน ซึ่งกลับเป็นผลร้ายไปอีกด้านหนึ่ง ดังนั้นศรัทธาในพุทธศาสนาจึงต้องประกอบด้วย การทดสอบด้วยประสบการณ์ของผู้อื่นอีกขั้นหนึ่งด้วย กล่าวได้ว่า ความเชื่อหรือศรัทธาในพระพุทธศาสนา ควรเป็นความเชื่อที่ใช้ปัญญาเข้าไปพิจารณาไตร่ตรอง เชื่ออย่างมีเหตุผล ไม่เชื่ออย่างมง่าย ใช้ประสบการณ์และการปฏิบัติเป็นเครื่องมือสร้างให้เกิดความศรัทธาและเข้าใจที่ถูกต้อง

ความเชื่อนั้นเป็นส่วนหนึ่งแห่งวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยซึ่งมีความสำคัญมาก ก่อให้เกิดอิทธิพลต่อจิตใจที่มีผลต่อพฤติกรรม ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และสังคม แม้ว่าคำสอนเรื่องความเชื่อจะเป็นสิ่งที่แน่นอน แต่โดยธรรมชาติของมนุษย์ผู้ที่ยังไม่หลุดพ้น ย่อมต้องการสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของตนเพื่อปลอบใจของตนเอง หากแต่ก็ต้องพิจารณาสิ่งเหล่านั้นให้ดี มิใช่เชื่อไปตามคนอื่นโดยที่ตนเองไม่ได้ไตร่ตรองให้ถี่ถ้วน เพราะศาสนาพุทธสอนให้คนมีเหตุมีผล บ้างก็เชื่อตามที่ได้ยินได้ฟังว่าวัดนี้ดี มีชื่อเสียง ทำบุญที่นี่แล้วจะได้ขึ้นสวรรค์ เชื่อจากการมองเห็นภาพลักษณ์ที่สวยงามของพระพุทธรูป โบสถ์ หรือเจดีย์ โดยปราศจากการพิจารณาถึงเป้าหมายที่แท้จริงของตนเองว่าสุดท้ายแล้วเราต้องการทำบุญเพื่ออะไร ดังนั้นการกระทำที่ดีทั้งทางกาย วาจา และใจยังต้องควบคู่กันกับการมีสติปัญญาพิจารณาตามความจริงที่ถูกต้องด้วยจึงจะได้บุญอย่างแท้จริง

2.1.1 ความเชื่อเรื่องกรรม

พจนานุกรมพุทธศาสน์ (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2538) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “กรรม หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา คือทำด้วยความจงใจหรือจงใจทำ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม”

กฎแห่งกรรม คือ กฎที่แสดงให้เห็นถึงเหตุและผลของการกระทำใดๆ ของมนุษย์ กล่าวคือ ใครกระทำความผิดอันใดไว้ ดีหรือชั่วก็ตาม บุคคลผู้กระทำนั้นต้องเป็นผู้รับผลของกรรมนั้นๆ เสมอ ไม่ได้เกิดจากการดลบันดาลจากอำนาจของพระเจ้าองค์ใด และไม่มีใครมารับผลของกรรมแทนบุคคลอื่นได้

พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ในพระสูตรหนึ่ง ชื่อว่า ปุพพังคสูตร ปราภฏอยู่ในพระสูตรต้นตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต ว่า “ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย ก่อนที่ดวงอาทิตย์จะส่องสว่างเหนือโลกหล้า

ย่อมมีแสงเงินแสงทองจับขึ้นที่ขอบฟ้า เป็นนิมิตเบื้องต้นให้เห็นก่อน ฉันทใด ก่อนที่กุศลธรรมทั้งหลาย จะบังเกิดขึ้น ย่อมมีสัมมาทิฐิเป็นนิมิตเบื้องต้นให้เห็นก่อน ฉันทนั้น"

กฎแห่งกรรม หรือกฎแห่งการกระทำ เป็นกฎแห่งเหตุและผล เป็นกฎของธรรมชาติ คือ ธรรมฝ่ายใดเกิดขึ้นในใจก็ทำกรรมฝ่ายนั้น เกิดกุศลธรรมก็ประกอบกุศลกรรม เกิดอกุศลธรรมก็ ประกอบอกุศลกรรม อย่างนี้เรียกว่า ธรรมชาติ กฎแห่งกรรมเป็นเรื่องราวความเป็นจริงของชีวิต คือ ประกอบเหตุอย่างนี้ต้องไปมีผลอย่างนั้น ประสบผลอย่างนี้เพราะประกอบเหตุมาอย่างนั้น

กรรม คือ การกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจ จะดีหรือชั่ว เจตนาหรือไม่ จะน้อยหรือ มาก ทุกเพศทุกวัย ล้วนมีผลทั้งสิ้นที่ไม่มีผลไม่มีเลย ผลบางอย่างปรากฏในปัจจุบันทันตาเห็น บางอย่างเห็นผลตอนตายไปแล้ว กฎแห่งกรรมนี้ไม่มีข้อยกเว้นให้กับใคร ไม่จำกัดเชื้อชาติ ภาษา ศาสนาใดก็ตามในโลก ก็หนีกฎแห่งกรรมไม่พ้น แม้แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าในสมัยที่ยังเป็นพระบรม โพธิสัตว์นักสร้างบารมีก็ยังคงเสวยวิบากกรรม เพราะกรรมติดตามตัวเราไปทุกที่ทุกสถาน เมื่อเรา ยังหนีตัวเราไม่พ้น เราก็หนีกฎแห่งกรรมไม่พ้นเช่นกัน กฎหมายหรือกฎเกณฑ์อะไรบางอย่างในโลกที่ มนุษย์สมมติกันขึ้นมา ยังหลีกเลี่ยงเปลี่ยนแปลงได้ ปืนใช้อย่างนี้ปืนหน้าเปลี่ยนไปอีกอย่าง แต่กฎแห่ง กรรมไม่เคยเปลี่ยนแปลง เพราะฉะนั้น “ ทำดียอมได้ดี ทำชั่วยอมได้ชั่ว ”

การทำความดีและความชั่วของคนเรานั้น ทำได้ 3 ทาง คือ

1. ทางกาย (กายกรรม)
2. ทางวาจา (วจีกรรม)
3. ทางใจ (มโนกรรม)

ความเชื่อเรื่องกรรม คือการเชื่อว่ากรรมดีหรือกรรมชั่วมีจริง เชื่อว่าบาป บุญ คุณ โทษ มีจริง สิ่งที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นดีหรือชั่ว สุขหรือทุกข์ สิ่งนั้นไม่ได้เกิดขึ้นลอยๆ แต่ล้วนมีเหตุปัจจัย คืออาจเกิด จากกรรมเก่า เกิดจากกรรมปัจจุบัน หรือเกิดจากสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ก็ได้ไม่ใช่เกิดเพราะการบันดาล ของเทพเจ้า ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง กรรมดีกรรมชั่วสามารถให้ผลได้ทั้งปัจจุบัน และในอนาคต รวมถึงโลกนี้ และโลกหน้า ในพระสูตรต้นตปิฎก ขุททกนิกายชาดก (อ้างถึงในพระธรรมปิฎก (ประยูร ฑยุดโต), 2538) พระพุทธองค์ตรัสว่า กรรมดีหรือชั่วทุกอย่างที่คนสะสมไว้ย่อมมีผลขึ้นชื่อว่ากรรมแม้ จะนิดหน่อยที่จะวางเปล่าไปเลยย่อมไม่มี

ระดับการให้ผลของกรรม

พระธรรมปิฎก (2538) ได้แบ่งการให้ผลของกรรมออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่

1. ระดับภายในจิตใจ คือกรรมทำให้เกิดผลภายในจิตใจ มีการสั่งสมคุณสมบัติคือกุศลธรรม และอกุศลธรรม คุณภาพและสมรรถภาพของจิต มีอิทธิพลปรุงแต่งความรู้สึกนึกคิด ความโน้มเอียง ความนิยมชมชอบ และความสุขทุกข์เป็นต้น

2. ระดับบุคลิกภาพ คือ กรรมทำให้เกิดผลในด้านการสร้างเสริมนิสัย ลักษณะความประพฤติ การแสดงออก ท่าที การตอบสนองต่อผู้คนและสิ่งแวดล้อม การให้ผลระดับนี้ต่อเนื่องมาจากระดับที่ 1

3. ระดับวิถีชีวิตของบุคคล ว่ากรรมชักนำความเป็นไปในชีวิตของบุคคล ทำให้ได้รับในสิ่งที่ปรารถนาและไม่ปรารถนา พบความเจริญ ความล้มเหลว ความสำเร็จ ลาก ยศ สุข หรือความทุกข์เสียต่าง ๆ โดยผลระดับนี้อาจจำแนกได้สองด้านคือ 1) ผลสนองจากปัจจัยด้านอื่น ๆ ของสภาพแวดล้อมที่นอกจากคน 2) ผลสนองจากปัจจัยด้านบุคคลอื่นและสังคม

4. ระดับสังคม คือ กรรมที่บุคคลทั้งหลายกระทำ มีผลต่อความเป็นไปของสังคม เช่นทำให้เสื่อมความเจริญ ความร่มเย็นเป็นสุข เป็นต้น

เมื่อกล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่า ระดับการให้ผลของกรรมมีหลายระดับ มีทั้งระดับที่เกิดภายในจิตใจและภายนอก ทั้งที่ส่งผลต่อผู้ทำเอง และต่อสังคม ซึ่งไม่ว่าเราทำอะไรไว้ทั้งกรรมดีและชั่วก็ตาม เราจะต้องเป็นผู้รับผลของกรรมนั้นเสมอ ความตระหนักในความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเองก็จะเกิดขึ้นตามมา มีผลที่ทำให้ใจสว่างพอที่จะมองออกไปว่า พระธรรมคำสอนต่างๆที่มีอยู่ในพระพุทธศาสนาี้ แท้จริงทุกคำสอนล้วนเป็นการสอนให้เกิดความเข้าใจถูก ในเรื่องกฎแห่งกรรมดี และกฎแห่งกรรมชั่ว ถ้าเราแยกไม่ออกว่าเส้นทางไหน คือ เส้นทางแห่งความดีและความชั่ว เราก็จะมีโอกาสพลาดไปทำความชั่ว แล้วผลทุกข์แห่งความชั่วก็ย่อมตกมาถึงตัวเรา (วัตถุปมสูตร, มัชฌิมนิคายมูลปิณฑาสก์, มก. เล่ม 17 ข้อ 92 หน้า 433) การทำบุญก็เช่นกัน หากเราทำด้วยความตั้งใจ ตั้งมั่นในคุณความดีด้วยตัวของตัวเอง กระทำในสิ่งที่ดี พุดในสิ่งที่ดี ไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น สิ่งที่ตอบแทนกลับมาก็จะเป็นสิ่งที่ดีต่อชีวิตในตอนนี้และภายภาคหน้า หากกลับกัน เมื่อใจเราคิดไม่ดี ทำร้ายผู้อื่นทั้งทางตรงหรือทางอ้อมแต่หวังพึ่งบุญที่ทำไปก็ไม่อาจช่วยแก้ไขบาปที่ทำไว้ได้ เพียงแต่ผลบุญจะช่วยลดบาปลงได้ หากกระทำด้วยใจตั้งมั่นที่ดี

2.1.2 ความเชื่อเรื่องบุญและบาป

พจนานุกรมพุทธศาสน์ (พระธรรมปิฎก (ประยูร ธมฺมปยุตโต), 2538) ให้ความหมายของบุญไว้ว่า “เครื่องชำระสันดาน ความดี กุศล ความสุข ความประพฤติกุศลทางกาย วาจา และใจ กุศลกรรม” และให้ความหมายของบาปไว้ว่า “ความชั่ว ความร้าย ความชั่วร้าย กรรมชั่ว กรรมลามก อกุศลกรรมที่ส่งผลถึงความเดือดร้อน, สภาพที่ทำให้ถึงคติอันชั่ว, สิ่งที่ทำให้จิตใจตกสู่ที่ชั่ว คือทำให้เลวลง เสื่อมลง”

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525) ให้ความหมายของคำว่าบุญไว้ว่า “การกระทำตามหลักคำสอนในศาสนา ความดี” และให้ความหมายของคำว่าบาปไว้ว่า “การกระทำผิดหลักคำสอนหรือข้อห้ามทางศาสนา ความชั่ว ความมัวหมอง”

พระไตรปิฎกได้ให้ความหมายของบุญและบาปในพระพุทธศาสนาไว้หลายประเภท ซึ่งประมวลมาได้ดังนี้ (อ้างอิงใน กริสฺสุตา เติยรทอง, 2524 และ สุณี บุญพิทักษ์,)

1. บุญ คือ กรรมดี บาป คือ กรรมชั่ว ความหมายของบุญและบาปในแง่นี้สัมพันธ์กับคำสอนเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา จากพุทธพจน์ที่ว่า “เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม” ดังนั้น กรรมคือการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา โดยมีสามทางคือ ทางกาย วาจา ใจ กรรมดี (กุศลกรรม) หมายถึงบุญ และ กรรมชั่ว (อกุศลกรรม) หมายถึงบาป

2. บุญ หมายถึงความสุข บาป หมายถึงความทุกข์ ในความหมายนี้ ความสุข หมายถึงการเอาผลของการกระทำดี ได้แก่ ความสุข ความสบายกาย ความสบายใจ สิ่งที่น่าปรารถนา และน่าพอใจ ดังคำกล่าวที่ว่า ทำบุญได้บุญ ทำบาปได้บาป ในเรื่องนี้มีพระพุทธพจน์ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกรับรองไว้ดังนี้

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบทคาถา (ขุ.ธ. 40/11/179) พระพุทธองค์ตรัสว่า “ผู้ทำบุญไว้แล้ว ย่อมบันเทิงในโลกนี้ ละไปแล้ว ก็ย่อมบันเทิง ย่อมบันเทิงในโลกทั้งสอง เขาเห็นความหมดจดแห่งกรรมของตน ย่อมบันเทิง เขาย่อมรื่นเริง”

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบทคาถา (ขุ.อ. 41/15/215) พระพุทธองค์ตรัสว่า “คนพาลย่อมสำคัญบาปว่ามีรสหวาน ตราบเท่าที่บาปยังไม่เห็นผล ก็เมื่อใดบาปให้ผล เมื่อนั้น คนพาลย่อมประสพทุกข์”

สรุปได้ว่าบุญคือความดีงามของจิต ส่วนบาปคือความไม่สะอาด หรือสกปรกของจิต และความเชื่อเรื่องบาปบุญนั้นมีจริง แต่ตราบที่ยังไม่เห็นผล บุคคลบางคนก็ยังไม่คิดว่าบุญและบาปนั้นมีจริง พระพุทธศาสนาจึงสอนไว้ว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

2.1.3 ความเชื่อเรื่องนรกและสวรรค์

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ (พระธรรมปิฎก (ประยูร ปยุตโต, 2538) ได้ให้ความหมายของคำว่า นรก ไว้ว่า “แหวนแห่งความทุกข์ ที่อันไม่มีความสุข ความเจริญ ภาวะเร่าร้อน ภาวะทรมาน ที่ไปเกิดและเสวยความทุกข์ของสัตว์ผู้ทำบาป เป็นอุบายอย่างหนึ่งใน 4 อย่าง คือ นรก ติรัจฉาน เปต และอสุรกาย” และได้ให้ความหมายของ สวรรค์ ไว้ว่า “ดินแดนอันแสนดีเลิศล้ำด้วยกามคุณทั้ง 5 และโลกของเทวดา ตามปกติหมายถึง กามาพจรสวรรค์(สวรรค์ที่ยังเกี่ยวข้องกับกาม) 6 ชั้น คือ จาตุมหาราชิกา ดาวดึงส์ ยามา ดุสิต นิมมานรดี ปรนิมมิตวสวัตดี”

พระพุทธศาสนาสอนให้เชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ผู้ที่ทำความดีย่อมได้ดีและจะไปเกิดในสวรรค์ ผู้ที่ทำความชั่วย่อมได้ชั่วและจะต้องไปเกิดในนรก และเรื่องเกี่ยวกับนรกและสวรรค์นี้ พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงแก่พระอานนท์ ซึ่งปรากฏอยู่ในมหากรรมวิมังสาสูตร พอที่จะสรุปได้ดังต่อไปนี้ (กรีสดา เตียรทอง, 2524)

“ผู้ทำชั่วทางกาย วาจา ใจ ตายไปแล้วตกนรกก็มี เพราะเขาทำความชั่วต่อเนื่องกันมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ขณะจะดับจิตคิดถึงต่อกุศลกรรมนั้น ตายไปแล้วจึงตกนรก”

“ผู้ทำชั่วทางกาย วาจา ใจ ตายไปแล้วเกิดในสวรรค์ก็มี เพราะเขาทำกุศลกรรมไว้บ้างในอดีต เมื่อจะดับจิตคิดถึงกุศลกรรมนั้น ตายแล้วจึงไปเกิดในสุคติ”

“ผู้ทำสุจริตทางกาย วาจา ใจ เมื่อตายแล้วได้ไปสวรรค์ก็มี เพราะเขาเหล่านั้นทำกุศลกรรมต่อกันมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ขณะจะดับจิตคิดถึงกุศลกรรมนั้น ตายแล้วจึงไปเกิดในสุคติ”

“ผู้ทำสุจริตทางกาย วาจา ใจ เมื่อตายแล้วไปเกิดในนรกก็มี เขาเหล่านั้นได้ทำชั่วไว้บ้างในอดีต ขณะจะดับจิตคิดถึงกุศลกรรมนั้น ตายแล้วจึงไปเกิดในนรก”

พระพุทธศาสนาเชื่อว่านรกและสวรรค์นั้นมีจริง โดยได้รับอิทธิพลมาจากชาดก ที่กล่าวว่าการทำดีเพื่อให้เกิดภพดีในชาติหน้า ถ้าทำไม่ดีจะตกนรก (ภิญโญ จิตต์ธรรม, 2522) คนที่สร้างบาปหรือทำความชั่วตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ต้องไปเกิดในนรกอย่างแน่นอน ซึ่งตรงกันข้ามกับคนที่สร้างบุญหรือทำความดี ตายไปแล้วย่อมไปเกิดในสวรรค์อย่างแน่นอนเช่นเดียวกัน แต่ถ้าผู้ใดทำบุญในปัจจุบัน แต่เคยสร้างบาปไว้ในอดีต ถ้าบุญกรรมให้ผลก่อน ตายไปก็จะไปเกิดในนรก ส่วนผู้ใดทำบาปในปัจจุบัน แต่เคยทำบุญไว้ในอดีต ถ้าบุญกรรมให้ผลก่อน ตายไปก็จะไปเกิดในสวรรค์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่ากรรมใดจะให้ผลก่อน โดยพระพุทธศาสนาเชื่อว่าในขณะที่จิตจะดับ หากคิดถึงบาปที่เคยทำไว้ บาปก็จะให้ผลก่อน ตายไปก็จะเกิดในนรก แต่ถ้าคิดถึงบุญที่เคยทำไว้ บุญก็จะเกิดผลก่อน ตายไปก็จะเกิดในสวรรค์ หลังจากนั้นจึงจะได้รับผลของกรรมดี กรรมชั่วที่เหลือต่อไป ไม่มีทางหลีกเลี่ยงกรรมที่เคยกระทำไว้ได้

2.2 บุญตามหลักศาสนาพุทธ

คำว่าบุญ หากแปลตามศัพท์หมายถึง ชำระ ฟอก ล้าง ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็นบุญส่วนเหตุ ได้แก่ ความดีต่างๆ เรียกว่าเป็นบุญ เพราะเป็นเครื่องชำระล้างฟอกความชั่ว ส่วนบุญที่เป็นผล คือความสุข (พุทธทาสภิกขุ, 2551) ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้แปลความได้ว่า “ท่านทั้งหลายอย่ากลัวต่อบุญเลย เพราะคำว่าบุญนี้เป็นเรื่องของความสุข” ดังนั้น บุญที่เป็นส่วนเหตุคือความดีจากการกระทำ ถ้าอยู่เฉยๆ ไม่ทำก็ไม่เกิดบุญ การกระทำบุญเรียกว่า บุญกิริยา ต้องมีวัตถุ คือสิ่งที่เป็นตั้ง หรือเรื่อง

ของการกระทำที่เรียกว่าบุญกิริยาวัตถุ แปลว่า สิ่งเป็นที่ตั้งแห่งการกระทำบุญ หรือเรื่องแห่งการ
ทำบุญ ทางพระพุทธศาสนาแสดงไว้โดยย่อ 3 อย่าง ได้แก่

1. ทานมัย บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน
2. สීමมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล
3. ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา

บุญคือความดีทั้ง 3 ข้อนี้ เรียกว่าเป็นบุญ เพราะเป็นเครื่องชำระล้างความชั่วซึ่งเรียกว่า
อกุศลมูล มี 3 อย่าง ได้แก่

1. โลภะ คือ ออยากได้
2. โทสะ คือ คิดประทุษร้ายเขา
3. โมหะ คือ หลงไม่รู้จริง

ทาน หรือ ทานมัย

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต, 2538)) ได้ให้ความหมายของคำ
ว่าทานไว้ว่า “การให้ สิ่งที่ให้ ให้ของที่ควรให้แก่คนที่ควรให้เพื่อประโยชน์แก่เขา สละให้ปันสิ่งของ
ของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น” และได้ให้ความหมายของทานมัยไว้ว่า “บุญที่สำเร็จด้วยการบริจาค
ทาน”

กล่าวได้ว่าทาน แปลว่า การให้ การให้ทานนั้นทางพระพุทธศาสนาประสงค์ให้รู้จักเลือกให้
คือเลือกบุคคลผู้รับ เป็นผู้สมควร และต้องเลือกวัตถุสิ่งของให้เหมาะสม ตั้งเจตนาให้ดีเพื่อบูชา
หรือเพื่อสงเคราะห์ อนุเคราะห์ และให้รู้จักประมาณให้เกิดความสุขทั้งผู้ให้และผู้รับ ไม่ใช่ให้ไปแล้ว
ผู้ให้เองขาดแคลนและเป็นทุกข์ หรือให้สิ่งที่มีโทษไปผู้รับนำไปใช้เป็นทุกข์ ในปัจจุบันนี้เมื่อพูดกันว่าให้
ทาน มักเข้าใจว่าให้แก่คนขอทาน หรือให้แก่พระ แก้ววัด จึงเรียกว่าการทำบุญ ความจริงการให้ทาน
นั้นมีความหมายอย่างกว้างๆ ว่าการสละบริจาคสิ่งอะไรแก่ใครด้วยการให้เปล่า ไม่ใช่การซื้อขาย
แลกเปลี่ยนหรือให้เช่า และมีความหมายตลอดถึงการให้กำลังกาย กำลังวาจา กำลังใจ กำลังความคิด
และความรู้ ดังนั้นสรุปได้ว่าการให้ทานมี 2 ประเภท ได้แก่

1. อามิสทาน คือ ให้พัสดุสิ่งของซึ่งเป็นกำลังทรัพย์และกำลังภายนอก
2. ธรรมทาน คือ ให้ธรรมโดยการบอกศิลปวิทยาให้ บอกทางของความดีและความชั่ว

การให้ทานนี้ขัดกับโลภะ ความอยากได้ และมัจฉริยะ ความตระหนี่ เพราะความโลภเป็นเหตุ
ให้รวบรวมเข้ามา ความตระหนี่เป็นเหตุให้หวงแหนไว้ ถ้าเราทั้งรวบรวมเข้ามาและหวงแหนไว้อย่าง
เดียวก็จะเกิดความขาดแคลนแก่ผู้ที่ไม่สามารถมีอยู่ได้ แต่การขาดแคลนนั้นสามารถหายไปได้เมื่อใน
ทุกๆฝ่ายต่างให้ทานแก่กันและกันตามฐานะ และการให้ทานนั้นก็เป็นการชนะในจิตใจของตนเอง คือ

ชนะความโลภ ความตระหนี่ ให้ทานออกไปครั้งหนึ่ง ก็ชำระล้างความโลภ ความตระหนี่ได้ในคราวหนึ่ง

ทานมัยบุญญกิริยา

การกระทำบุญอันสำเร็จด้วยทาน คือการให้ และบุญที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ทำอันสำเร็จจากการทานคือสอนให้รู้จักเลือกให้ ได้แก่

1. เลือกวัตถุที่ควรให้ คือ วัตถุที่ให้ประโยชน์แก่ผู้รับ เช่น ให้ยาแก่คนไข้ ให้เสื้อผ้าแก่คนที่ต้องการเสื้อผ้า
2. เลือกบุคคลที่ควรให้ คือ บุคคลที่สมควรที่จะให้ เช่นผู้ที่ขาดแคลน เมื่อให้ไปแล้วทำให้ผู้รับมีความสุข สิ้นความขาดแคลน แต่ถ้าเป็นบุคคลที่ไม่ควรให้ เช่นผู้ที่ต้องการทรัพย์ไปประพฤตชั่ว ดิถยาเสพติดเป็นต้น
3. เลือกบุคคลให้ตามสมควร คือ การให้ที่สมควรตามความเหมาะสม ตนเองไม่เดือดร้อนไม่ให้เกินกำลัง

นอกจากที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้รู้จักเลือกให้แล้วนั้น ยังได้ตรัสสอนให้เลือกเจตนาให้ด้วยเช่นกัน คือ ให้ตั้งเจตนาให้ดี ให้ถูกต้อง ตั้งเจตนาให้เป็นบุญ ว่าเพื่อชำระโลภะมัจฉริยะ ไม่ใช่เพื่อเพิ่มเติมโลภะมัจฉริยะ หรือเพื่อสงเคราะห์อนุเคราะห์บูชาแก่ผู้สมควร เรียกว่ามีเจตนาอันบริสุทธิ์ทั้งในเวทีก่อนให้ ขณะที่ให้ และในเวลาที่ให้แล้ว โดยมีเจตนาเพื่อชำระล้างความโลภ

ศีล หรือ สิลมัย

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525) ให้ความหมายของศีลไว้ว่า “ข้อบัญญัติที่กำหนดทางปฏิบัติกายและวาจาทางพระพุทธศาสนา เช่น ศีล 5 ศีล 8”

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ (พระธรรมปิฎก (ประยูร ธมฺมปุตฺโต, 2538)) ให้ความหมายของศีลไว้ว่า “ความประพฤติดีทางกายและวาจา การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษ ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายและวาจาให้ดียิ่งขึ้น ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีพ” และกล่าวถึงลักษณะของศีลไว้ในหนังสือพุทธธรรม (2538) ไว้ว่า ศีลมิใช่หมายถึงเพียงความประพฤติดีงามสุจริตทางกายและวาจาเท่านั้น แต่หมายถึงอาชีพสุจริตด้วย

เรื่องศีลเป็นความดีที่สูงกว่าทานขึ้นมาอีกขั้นหนึ่ง มีความหมายว่า ความประพฤติดีเว้นจากการเบียดเบียนกันและกัน เรียกว่า อภัยทาน แปลว่าให้อภัย คือให้ความไม่มีเวร ไม่มีภัยแก่ใครเรียกว่าเป็นบุญ เพราะเป็นเครื่องชำระล้างโทษคือความคิดประทุษร้าย และศีลคือความเว้นจากการประทุษร้าย หากรักษาศีลได้ก็สามารถชำระใจได้

ศีลคือปกติภาพ หรือความปกติของคน ยกตัวอย่างเช่น โดยปกติคนเราไม่ได้ฆ่าใคร ไม่ลักขโมยของใคร จนถึงดื่มน้ำมีนเมาไม่เป็น จนเมื่อเกิดโลภอยากได้ขึ้นมา เกิดบันดาลโทสะมีเวรมาจนยังใจ

ไม่อยู่ถึงได้ทำลายลงไป ดังนั้นเมื่อใจยังเป็นปกติก็จะมีโลภ โกรธ หลง เพราะฉะนั้นศีลจึงเป็นปกติ ภาพของคนโดยแท้ แต่คนโดยมากมักควบคุมตนเองไว้ไม่ได้ ไม่สามารถรักษาปกติภาพของตนไว้ได้ พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติศีลเป็นขอบเขตของการประพฤติไว้ เพื่อช่วยรักษาปกติภาพของตน โดยศีล นั้นต้องรับจากใจของตัวเอง คือใจของตัวเองต้องเกิดวิริยทั้ง 3 ข้อใดข้อหนึ่งจึงจะเกิดเป็นศีล

1. สัมปัตตวิริย คือ ความเว้นได้ในทันทีที่เผชิญหน้ากับวัตถุ
2. สมาทานวิริย คือ ความเว้นได้ด้วยตั้งใจถือศีลไว้
3. สมุจเฉทวิริย คือ ความเว้นได้เด็ดขาดทีเดียว

เมื่อใจมีวิริยขึ้น ก็มีศีลขึ้นทันที แต่ไม่ได้หมายความว่าเราจะละเว้นอยู่ทุกวินาที เพียงแต่หมายความว่าคิดตั้งใจไว้ เมื่อคิดตั้งใจไว้แล้วจะทำพฤติกรรมอะไรที่ไม่ติดขัดห้ามที่ให้เว้นแล้วก็ได้ทั้งนั้น จะตื่นหรือหลับไปก็มีศีลอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติศีลขึ้นไว้ควบคุมความประพฤติของคนให้อยู่ในขอบเขตที่ดี ไม่เบียดเบียนกันให้เดือดร้อน เป็นการคุ้มครองปกติภาพของคนเพื่อให้อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข (พุทธทาสภิกขุ, 2551)

พระธรรมปิฎก (ประยูรช ปยุตโต, 2538) ได้สรุปศีลไว้ 6 ประเภท ได้แก่

1. ศีล 5 สำหรับทุกคน คือ 1) การละเว้นจากการฆ่าชีวิตสัตว์ทุกชนิด 2) การเว้นจากการลักทรัพย์ หรือทรัพย์ที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ 3) การละเว้นจากการประพฤติดิฉินในกาม การประพฤติดิฉินลูกดิฉินเมียคนอื่น 4) การละเว้นจากการพูดปดมดเท็จ พูดจาโกหก พูดไม่อยู่กับร่องกับรอย 5) การละเว้นจากการดื่มสุราเมรัยและเครื่องดองของมึนเมาทุกชนิด

2. ศีล 8 สำหรับฝึกตนให้ยิ่งขึ้นไป โดยรักษาในบางโอกาส หรือมีศรัทธาจะรักษาประจำก็ได้ เช่น แม่ชีมีภรรยาประจำหัวข้อเหมือนศีล 5 แต่เปลี่ยนข้อ 3 และเติมข้อ 6-7-8 คือ 3) เว้นจากการประพฤติดิฉินพรหมจรรย์ คือ เว้นจากการร่วมประเวณี 6) เว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล คือ เที่ยงไปแล้ว 7) เว้นจากการฟ้อนรำ ขับร้อง บรรเลงดนตรี ดูการเล่นอันเป็นข้าศึกต่อพรหมจรรย์ การทัดทรงดอกไม้ ของหอม และเครื่องลูบไล้ซึ่งเป็นเครื่องประดับตกแต่ง 8) เว้นจากที่นอนอันสูงใหญ่ หุรุหระ พุ่มเฟื่อย

3. ศีล 10 สำหรับสามเณร แต่ผู้ใดศรัทธาจะรักษาก็ได้ หัวข้อเหมือนศีล 8 แต่แยกข้อ 7 เป็นข้อ 2 (=7-8) เลื่อนข้อ 8 เป็น 9 และเติมข้อ 10 คือ 7) งดเว้นจากฟ้อนรำ ขับร้อง ฯลฯ 8) เว้นจากการทัดทรงดอกไม้ ฯลฯ 9) เว้นจากที่นอนอันสูงใหญ่ ฯลฯ 10) เว้นจากการรับทองและเงิน

4. ศีล 227 ศีลสำหรับพระภิกษุ มีในภิกษุปาฏิโมกข์
5. ศีล 311 ศีลสำหรับพระภิกษุณี มีในภิกษุณีปาฏิโมกข์
6. ศีลอุโบสถ คือ ศีล 8 ที่สมามานรักษาพิเศษในวันอุโบสถ

เมื่อรักษาศีลแล้วอานิสงค์ของศีลนั้นคือผลที่ดีของศีล การไปสู่สุคติด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยโภคทรัพย์ ถึงความดับทุกข์ พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนแนะนำให้รักษาศีล แต่ไม่ทรงบังคับใคร เพราะเกี่ยวแก่จิตใจ เมื่อใครมีใจศรัทธา ก็ต้องละเว้นให้ตัวเอง

ภาวนา หรือ ภาวนามัย

คำว่าภาวนา ไม่ใช่หมายถึงการท่องในใจอย่างไม่รู้เรื่อง แต่ตามศัพท์จริงแปลว่า การทำให้มีขึ้น ให้เป็นขึ้น จึงหมายถึงการปฏิบัติให้บังเกิดผลได้อย่างจริงจัง นับเป็นภาคปฏิบัติโดยตรง ในที่นี้หมายถึงการอบรมจิตใจให้ตั้งมั่น จัดเป็นจิตตสิกขาหรือสมาธิ คือ อบรมความรู้ความเห็นที่ถูกชอบให้มีขึ้น จัดเป็นจิตตสิกขา รวมความได้ว่าอบรมใจให้บริสุทธิ์สะอาดด้วยสมาธิและปัญญา เรียกว่าเป็นบุญที่สูงกว่าศีลขึ้นมา เพราะเป็นเครื่องชำระล้างโมหะคือความลุ่มหลงไม่รู้จริงให้หมดไป(พุทธทาสภิกขุ, 2552)

ภาวนามี 2 ประเภท ได้แก่

1. ภาวนาในสมาธิ หรือ สมถภาวนา ได้แก่การทำจิตให้เป็นสมาธิ หรือเป็นฌาน คือการทำจิตให้ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียว ไม่ฟุ้งซ่านไปยังอารมณ์อื่น ๆ โดยวิธีการภาวนานั้นมีหลากหลายวิธี ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเป็นแบบเอาไว้ 40 ประการ เรียกว่า “กรรมฐาน 40” ซึ่งผู้ใดจะเลือกใช้วิธีใดก็ได้ตามสมควร ทั้งนี้ย่อมต้องเหมาะสมกับอุปนิสัยและวาสนาบารมีที่เคยได้สร้างสมไว้ในอดีตชาติ เมื่อสร้างสมอบรมมาในกรรมฐานแบบใด จิตมักจะน้อมชอบกรรมฐานกองนั้นมากกว่ากองอื่น จะทำให้หาเหตุเจริญภาวนาก้าวหน้าเร็วและง่าย แต่ไม่ว่าจะเลือกปฏิบัติวิธีใดก็ตาม สิ่งที่ทำเป็นอย่างยิ่งคือการรักษาศีลให้ครบถ้วน หากเป็นฆราวาส ก็จะต้องรักษาศีล 5 เป็นอย่างน้อย จึงจะสามารถทำจิตให้เป็นฌานได้ และหมั่นทำจิตใจให้สงบระงับจากนิวรณ์ทั้งหลาย เปลื้องจิตจากอารมณ์อันเป็นเครื่องก่อกวนด้วยนำจิตให้เข้ามาตั้งไว้ในอารมณ์ของสมาธิ ตั้งสติกำหนดลมหายใจเข้าออก หรือบริกรรมว่าพุทโธ ธัมโม สังฆโม หรือถ้อยคำอื่นก็ได้เพื่อเป็นอุบายให้เกิดความรวมใจให้ใจได้สงบจากกิเลสและอารมณ์

2. ภาวนาในปัญญา หรือ วิปัสสนาภาวนา เมื่อความรู้เรื่องนี้ได้เลื่อนขึ้นเป็นองค์ความรู้่องค์จริง เมื่อได้บริกรรมไป ความรู้ก็ต้องแล่นเข้ามาด้วย ทำให้เกิดศรัทธาและปัญญาตั้งมั่น จิตก็จะสงบจากอกุศลธรรมทั้งหลาย ชาติรู้ของจิตก็แจ่มแจ้งยิ่งขึ้น แต่วิปัสสนา ไม่ใช่การให้จิตตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์เดียวนิ่งอยู่เช่นนั้น แต่เป็นจิตที่ใคร่ครวญ หาเหตุผลในสภาวะธรรมทั้งหลาย และสิ่งที่เป็นอารมณ์ของวิปัสสนานั้นได้แก่ “ชั้น 5” ประกอบด้วย รูปนาม เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ซึ่งชั้น 5 เกิดจากการปรุงแต่ง จากอวิชชา คือความไม่รู้เท่าทันสภาวะธรรม จึงทำให้เกิดความยึดมั่นถือมั่น การเจริญวิปัสสนาเป็นโอกาสที่จะพิจารณาในนามรูปให้เห็นสัจจะความจริง (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2557)

สัจจะคือความจริงของนามรูปนั้น คือ

1. อนิจจตา ความเป็นของไม่เที่ยง
2. ทุกขตา ความเป็นทุกข์
3. อนัตตตา ความเป็นของไม่ใช่ตน

สภาพทั้ง 3 นี้มีอยู่แก่นาม รูป ลักษณะ คือเครื่องกำหนดหมายให้เห็นว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เป็นสิ่งที่ปรากฏชัดแจ้ง พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสแสดงเอาไว้ผ่านทางให้ผู้ปฏิบัติพิจารณา คือ ให้พิจารณาถึงความเกิด ความดับทั้งระยะยาวและระยะสั้น หากพิจารณาแบบสามัญก็คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย นี่เป็นสัจจะของมนุษย์ ซึ่งเมื่อย่นเข้ามาในระยะสั้นแล้วก็เป็นที่มืออยู่ทุกลมหายใจเข้าออก ทุกขณะจิตในปัจจุบัน

เพราะฉะนั้นแล้ว เมื่อได้ภาวนา จนถึงขั้นปัญญาพิจารณาได้ก็จะเห็นถึงการดับทุกข์ การเกิดขึ้นแล้วดับไปย่อมเป็นหนทางนำไปสู่วิมุตติ นิพพาน สามารถละอวิชชา ตัณหา กิเลสได้ การปฏิบัติในขั้นของ ศีล สมาธิ ปัญญาจึงเป็นข้อปฏิบัติธรรมทั้งปวง (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2557)

จะเห็นได้ว่าบุญกิริยาทั้งสาม คือเรื่อง ทาน ศีล และภาวนา เป็นเรื่องของตัวตนของเราเอง โดยตรง และการปฏิบัติทั้งสามอย่างนั้นก็เพื่อทำลายความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน คำว่าบุญ มีความหมายตรงข้ามกับบาป ดังนั้นบุญจึงหมายถึงเครื่องชำระบาป เมื่อชำระบาปได้ก็ทำให้สบายใจ เพราะฉะนั้นเมื่อกล่าวถึงผลบุญก็คือความสุข ความสบายใจ ความพอใจ ความอิมเอมใจ

ในปัจจุบันนี้มีความเข้าใจในเรื่องบุญเพียงเท่าที่ได้กล่าวมาข้างต้น ทำบุญเพื่อความสบายใจ หากแต่บุญที่แท้จริงตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนานั้นต้องเป็นการทำลายหรือชำระสิ่งที่ทำให้เรายึดติด และยึดมั่นถือมั่นนั้นออกไป ไม่ใช่การสนับสนุน เมื่อบุญเป็นเครื่องชำระบาป ก็ควรมองว่าสิ่งที่เปื้อนบาปนั้นไม่ได้มาจากสิ่งอื่นสิ่งใดเลยนอกจากตนเอง เพราะไม่ว่าบาปชนิดไหนก็มีมูลเหตุมาจากกิเลสเป็นฐาน ซึ่งทำให้เกิดความโลภ ความโกรธ ความหลง จึงต้องใช้บุญในการชำระโดยบุญกิริยาวัตถุ ไม่ว่าจะเป็นการให้ทาน การรักษาศีล หรือจะการเจริญภาวนา แต่บุญกิริยาทั้งสามนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. เกิดจากความยึดมั่นถือมั่นของตน ทำเพื่อตนเอง แสวงหาผลประโยชน์จากการกระทำนี้ โดยปราศจากความบริสุทธิ์ใจ ยกตัวอย่างเช่น การทำทานเพื่อจะได้เป็นหน้าเป็นตาในสังคม การรักษาศีลเพื่อตบตาคนอื่น มีเจตนาเป็นบาป หรือการภาวนาเพื่ออวดอ้างอิทธิฤทธิ์ของตนเอง เป็นต้น ซึ่งการทำบุญแบบนี้ ไม่นับว่าเป็นการทำบุญอย่างแท้จริง และยังเป็นการสร้างบาปมากขึ้น
2. เกิดจากความยึดมั่นถือมั่นของตน แต่ทำไปด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์ ทำไปตามที่ได้ยิน ได้ฟัง ได้รับคำสอนมา ทำเพื่อความสบายใจ หรือต้องการประโยชน์ที่สูงยิ่งขึ้นไป เช่นเพื่อ

ขึ้นสวรรค์ เพื่อชีวิตที่ดีทั้งในโลกนี้ และโลกหน้า เป็นการส่งเสริมตนเองให้ดียิ่งขึ้นไป แต่สิ่งนี้กลับเป็นการเพิ่มความยึดมั่นถือมั่นในตนเอง ทำให้คนเรายังยึดติดอยู่กับความสวยงามและความสุขสบายใจ ไม่สามารถทำลายกิเลสตัณหาอันเป็นต้นเหตุแห่งความทุกข์ได้

3. เป็นการกระทำเพื่อทำลายความยึดมั่นถือมั่น หมายความว่า มีสติปัญญาเพียงพอที่จะมองเห็นความเห็นแก่ตนเอง ต้องการที่จะทำลายความรู้สึกอันนี้เสีย ยกตัวอย่างเช่น ต้องการกำจัดความอยากได้ อยากมี อยากเป็นออกไป ซึ่งแตกต่างกับสองประเภทแรกที่ทำเพื่อย้อนกลับมาส่งเสริมตนเองให้ดียิ่งขึ้น

ตามที่ได้กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าทาน ศีล และภาวนา ซึ่งเรียกว่าบุญกิริยาวัตถุนี้มีสิ่งซึ่งเป็นบาป เป็นอกุศลแอบแฝงอยู่ในนั้น จึงเป็นเหตุให้ทาน เป็นเหตุให้รักษาศีล เป็นเหตุให้เจริญสมาธิ และต้องมีความเข้าใจที่ถูกต้องในการปฏิบัติเหล่านั้น คือ ประพฤติและกระทำไปด้วยเจตนาที่จะละความยึดมั่นถือมั่น จึงจะได้บุญกุศลมากที่สุดโดยปราศจากความทุกข์(พุทธทาสภิกขุ, 2548)

นอกจากการทำบุญและสั่งสมบุญตามที่ได้อธิบายแล้ว ทั้งนี้ไม่ว่ามนุษย์จะมีความต้องการสมหวังในเรื่องใดก็ตาม สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งสำหรับหลักพุทธศาสนา คือ กฎแห่งกรรม มนุษย์เราไม่ว่าจะกระทำอะไร สิ่งก็ตามมาก็คือผลของการกระทำนั้น อย่างการทำบุญมาก ย่อมได้บุญมาก แต่หากกระทำไปโดยจิตใจที่ไม่สะอาดบริสุทธิ์ ผลของการกระทำนั้นก็จะย้อนเข้ามาสู่ตัวเองเช่นกัน อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะเรื่องของกฎแห่งกรรม บาป บุญ คุณ โทษ นรก สวรรค์หรือเรื่องของการทำบุญ สิ่งหนึ่งขึ้นอยู่กับความเชื่อ เพราะแต่ละคนนั้นก็มีความเชื่อที่ต่างกันไป บ้างว่าทำสิ่งนั้นจะได้ดี แต่ผู้อื่นอาจมองว่าสิ่งนั้นไม่ดีก็เป็นได้ เพราะมนุษย์ทุกคนมีความต้องการในชีวิตที่ต่างกันไป ความเชื่อย่อมแตกต่างกันตามแต่วัฒนธรรมที่ได้อยู่ร่วมกันด้วย

2.3 วิถีปฏิบัติของพระสงฆ์ไทยในสังคมปัจจุบัน

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยคณะสงฆ์ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ทำหน้าที่รัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา 3 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 5 ทวิ และมาตรา 5 ตริ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

“มาตรา 5 ทวิ ในพระราชบัญญัตินี้ “คณะสงฆ์” หมายความว่า บรรดาพระภิกษุที่ได้รับบรรพชาอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์ตามพระราชบัญญัตินี้ หรือตามกฎหมายที่ใช้บังคับก่อนพระราชบัญญัตินี้ไม่ว่าจะปฏิบัติศาสนกิจในหรือนอกราชอาณาจักร

“คณะสงฆ์อื่น” หมายความว่า บรรดาบรรพชิตจันนิกาย หรือ อนัมนิกาย

“พระราชาคณะ” หมายความว่า พระภิกษุที่ได้รับแต่งตั้งและสถาปนาให้มีสมณศักดิ์ตั้งแต่นั้นสามัญจนถึงชั้นสมเด็จพระราชาคณะ

“สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์” หมายความว่า สมเด็จพระราชาคณะที่ได้รับสถาปนาก่อนสมเด็จพระราชาคณะรูปอื่น ถ้าได้รับสถาปนาในวันเดียวกันให้ถือรูปที่ได้รับสถาปนาในลำดับก่อน

มาตรา 5 ตริ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการแต่งตั้งสถาปนาและถอดถอนสมณศักดิ์ของพระภิกษุในคณะสงฆ์”

มาตรา 4 ให้ยกเลิกความในมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 7 พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราชองค์หนึ่ง

ในกรณีตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างลง ให้นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมเสนอนามสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช

ในกรณีที่สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของมหาเถรสมาคมเสนอนามสมเด็จพระราชาคณะรูปอื่นผู้มีอาวุโสโดยสมณศักดิ์รองลงมาตามลำดับ และสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อทรงสถาปนาเป็นสมเด็จพระสังฆราช”

มาตรา 5 ให้ยกเลิกความในมาตรา 9 และมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 9 ในกรณีที่สมเด็จพระสังฆราชทรงลาออกจากตำแหน่งหรือพระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดให้ออกจากตำแหน่ง พระมหากษัตริย์จะทรงแต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษาของสมเด็จพระสังฆราชหรือตำแหน่งอื่นใดตามพระราชอัธยาศัยก็ได้

มาตรา 10 ในเมื่อไม่มีสมเด็จพระสังฆราช ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ถ้าสมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้กรรมการมหาเถรสมาคมที่เหลืออยู่เลือกสมเด็จพระราชาคณะรูปหนึ่งผู้มีอาวุโสโดยสมณศักดิ์รองลงมาตามลำดับ และสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

ในเมื่อสมเด็จพระสังฆราชไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักร หรือไม่อาจทรงปฏิบัติหน้าที่ได้ สมเด็จพระสังฆราชจะได้ทรงแต่งตั้งให้สมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่งปฏิบัติหน้าที่แทน

ในกรณีที่สมเด็จพระสังฆราชมิได้ทรงแต่งตั้งผู้ปฏิบัติหน้าที่แทนตามวรรคสาม หรือสมเด็จพระราชาคณะซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่แทนสมเด็จพระสังฆราชไม่อาจปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชได้ ให้นำความในวรรคหนึ่งและวรรคสองมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการประกาศนามสมเด็จพระราชาคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชตามมาตรา 11 ในราชกิจจานุเบกษา”

มาตรา 6 ให้ยกเลิกความในมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 12 มหาเถรสมาคมประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราชซึ่งทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการโดยตำแหน่ง สมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และพระราชาคณะซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งมีจำนวนไม่เกินสิบสองรูปเป็นกรรมการ”

มาตรา 7 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 15 ทวิ มาตรา 15 ตริ และมาตรา 15 จัตวา แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

“มาตรา 15 ทวิ การแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคมตามมาตรา 12 และการให้กรรมการมหาเถรสมาคมพ้นจากตำแหน่งตามมาตรา 15 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

มาตรา 15 ตริ มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยเรียบร้อยดีงาม
- (2) ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร
- (3) ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

(4) รักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา

(5) ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น

เพื่อการนี้ ให้มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ออกข้อบังคับ วางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ และจะ

มอบให้พระภิกษุรูปใดหรือคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการตามมาตรา 19 เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่ตามวรรคหนึ่งก็ได้

มาตรา 15 จัตวา เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยและเพื่อความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์มหาเถรสมาคมจะตรากฎมหาเถรสมาคม เพื่อกำหนดโทษหรือวิธีลงโทษทางการปกครอง สำหรับพระภิกษุและสามเณรที่ประพฤติให้เกิดความเสียหายแก่พระศาสนาและการปกครองของคณะสงฆ์ก็ได้

พระภิกษุและสามเณรที่ได้รับโทษตามวรรคหนึ่ง ถึงขั้นให้สละสมณเพศต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันทราบคำสั่งลงโทษ”

มาตรา 8 ให้ยกเลิกความในมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 16 ในกรณีที่ประธานกรรมการมหาเถรสมาคมไม่อาจมาประชุมหรือไม่อยู่ในที่ประชุมมหาเถรสมาคม และมีได้มอบหมายให้สมเด็จพระราชาคณะรูปใดรูปหนึ่งปฏิบัติหน้าที่แทน ให้สมเด็จพระราชาคณะผู้มีอาวุโสสูงสุดโดยสมณศักดิ์ซึ่งอยู่ในที่ประชุมเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่แทน”

มาตรา 9 ให้ยกเลิกความในมาตรา 18 มาตรา 19 และมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 18 ในกรณีที่ยังไม่มีกรรมการมหาเถรสมาคมแทนตำแหน่งที่ว่างตามมาตรา 15 วรรคสอง ให้ถือว่ามหาเถรสมาคมมีกรรมการเท่าจำนวนที่เหลืออยู่ในขณะนั้น

มาตรา 19 สมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งคณะกรรมการ หรือคณะอนุกรรมการฝ่ายต่าง ๆ ตามมติมหาเถรสมาคม ประกอบด้วยพระภิกษุหรือบุคคลอื่นจำนวนหนึ่ง มีหน้าที่พิจารณากลับกรองเรื่องที่จะเสนอต่อมหาเถรสมาคมและปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่มหาเถรสมาคมมอบหมาย โดยขึ้นตรงต่อมหาเถรสมาคม

การจัดให้มีคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการฝ่ายต่าง ๆ การแต่งตั้งกรรมการหรืออนุกรรมการ การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการหรืออนุกรรมการ และระเบียบการประชุม ให้เป็นไปตามระเบียบมหาเถรสมาคม

มาตรา 20 คณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม

การจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎมหาเถรสมาคม”

มาตรา 10 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 20 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

มาตรา 20 ทวิ เพื่อประโยชน์แก่การปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ให้มีเจ้าคณะใหญ่ปฏิบัติหน้าที่ในเขตปกครองคณะสงฆ์

การแต่งตั้งและการกำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะใหญ่ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎมหาเถรสมาคม”

มาตรา 11 ให้ยกเลิกความในมาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 27 เมื่อพระภิกษุรูปใดต้องด้วยกรณีข้อใดข้อหนึ่ง ดังต่อไปนี้

- (1) ต้องคำวินิจฉัยตามมาตรา 25 ให้รับนิคหกรรมไม่ถึงให้สึก แต่ไม่ยอมรับนิคหกรรมนั้น
- (2) ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจฉิน
- (3) ไม่สังกัดอยู่ในวัดใดวัดหนึ่ง
- (4) ไม่มีวัดเป็นที่อยู่เป็นหลักแหล่ง

ให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายเถรสมาคม พระภิกษุผู้ต้องคำวินิจฉัยให้สละสมณเพศตามวรรคสอง ต้องสึกภายในสามวันนับแต่วันที่ได้รับทราบคำวินิจฉัยนั้น”

มาตรา 12 ให้ยกเลิกความในมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 31 วัดมีสองอย่าง

- (1) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา
- (2) สำนักสงฆ์

ให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล

เจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป”

มาตรา 13 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 32 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

“มาตรา 32 ทวิ วัดใดเป็นวัดร้างที่ไม่มีพระภิกษุอยู่อาศัย ในระหว่างที่ยังไม่มีการยุบเลิกวัด ให้กรมการศาสนามีหน้าที่ปกครองดูแลรักษาวัดนั้น รวมทั้งที่วัด ที่ธรณีสงฆ์และทรัพย์สินของวัดนั้นด้วย

การยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง”

มาตรา 14 ให้ยกเลิกความในมาตรา 34 และมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 34 การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง ให้กระทำได้ก็แต่โดยพระราชบัญญัติ เว้นแต่เป็นกรณีตามวรรคสอง

การโอนกรรมสิทธิ์ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง ให้แก่ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ เมื่อมหาเถรสมาคมไม่ขัดข้องและได้รับค่าพาติกรรมจากส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานนั้นแล้ว ให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

ห้ามมิให้บุคคลโดยกายความขึ้นต่อสู้กับวัดหรือกรรมการศาสนา แล้วแต่กรณี ในเรื่องทรัพย์สินอันเป็นที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ หรือที่ศาสนสมบัติกลาง

มาตรา 35 ที่วัด ที่ธรณีสงฆ์ และที่ศาสนสมบัติกลาง เป็นทรัพย์สินซึ่งไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี”

มาตรา 15 ให้ยกเลิกความในมาตรา 42 มาตรา 43 มาตรา 44 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 42 ผู้ใดมิได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระอุปัชฌาย์ หรือถูกถอดถอนจากความเป็นพระอุปัชฌาย์ตามมาตรา 23 แล้ว กระทำการบรรพชาอุปสมบทแก่บุคคลอื่น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี

มาตรา 43 ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 15 จัดวา วรยศสอง มาตรา 26 มาตรา 27 วรยศสาม หรือมาตรา 28 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี

มาตรา 44 ผู้ใดพ้นจากความเป็นพระภิกษุเพราะต้องปาราชิกมาแล้วไม่ว่าจะมีคำวินิจฉัยตามมาตรา 25 หรือไม่ก็ตาม แต่มารับบรรพชาอุปสมบทใหม่โดยกล่าวความเท็จหรือปิดบังความจริงต่อพระอุปัชฌาย์ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี”

มาตรา 16 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 44 ทวิ และมาตรา 44 ตริ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505

“มาตรา 44 ทวิ ผู้ใดหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายสมเด็จพระสังฆราช ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 44 ตริ ผู้ใดใส่ความคณะสงฆ์หรือคณะสงฆ์อื่นอันอาจก่อให้เกิดความเสื่อมเสียหรือความแตกแยก ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

มาตรา 17 ให้ยกเลิกความในมาตรา 46 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 46 การปกครองคณะสงฆ์อื่นให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง”

มาตรา 18 บรรดากฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคมที่ออกตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ให้ยังคงใช้บังคับได้ต่อไปเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 19 วัดที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 20 ให้พระภิกษุที่ได้รับแต่งตั้งและสถาปนาให้มีสมณศักดิ์อยู่ก่อนวันใช้พระราชบัญญัตินี้ยังมีสมณศักดิ์นั้นต่อไป

ให้ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่ กรรมการหรืออนุกรรมการ ใดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 หรือตามกฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคมซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ยังคง ดำรงตำแหน่งหรือปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนครบวาระการดำรงตำแหน่งหรือจนกว่ามหาเถรสมาคมจะมี มติเป็นประการอื่น

มาตรา 21 ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

ปัจจุบันตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ทำให้พระสงฆ์ต่างไปทำหน้าที่ ของตนเอง วิถีปฏิบัติของพระสงฆ์ไทยในสังคมปัจจุบันจึงเป็นรูปแบบดังนี้

จากงานวิจัยในเรื่อง “การพัฒนาระบบการบริหารจัดการและสร้างเครือข่ายองค์กร พระพุทธศาสนาในประเทศไทย” โดยพระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอู่) และคณะสถาบันวิจัยพุทธ ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับสำนักสนับสนุนสุขภาพขององค์กร สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ((สสส.), 2556) ทำให้เห็นถึงองค์กรทางพระพุทธศาสนาใน ประเทศไทย ที่พัฒนาขึ้นเพื่อศึกษารูปแบบ กระบวนการเรียนรู้ การปรับตัว และการสร้างเครือข่าย ทางสังคมที่นำไปสู่การสร้างองค์กรแห่งการตื่นรู้และประโยชน์สุขตามแนวพระพุทธศาสนา ซึ่งผล การศึกษาที่พบว่าพระสงฆ์ในสังคมไทยได้สร้างประโยชน์และความสุขให้กับพุทธศาสนิกชนและ สังคมไทยได้หลายมิติ และนับว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคมและการพัฒนาตามหลัก พระพุทธศาสนา จากการศึกษาสามารถแบ่งกลุ่มพระสงฆ์ออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มพระสงฆ์และองค์กรพระพุทธศาสนาที่เน้นการเผยแผ่พุทธธรรมในแนวปฏิบัติ สามารถนำหลักการพัฒนาจิตใจและปัญญาไปส่งเสริมให้ประชาชนได้เจริญจิตภาวนาจนเกิดความรู้ ความเข้าใจและเข้าถึงธรรมของพระพุทธเจ้า
2. กลุ่มพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อชีวิตและสังคม สามารถพัฒนาในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศผ่าน กิจกรรมการพัฒนา จนเกิดเครือข่ายทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อมและขบวนการทางสังคม ที่มพระสงฆ์เป็นแกนนำในการพัฒนาชุมชน
3. กลุ่มพระสงฆ์และองค์กรสายเผยแผ่ที่มีการถ่ายทอดหลักพุทธธรรมผ่านการสื่อสารทาง สังคม หรือกลุ่มขบวนการพุทธใหม่
4. กลุ่มพระสงฆ์และองค์กรพระพุทธศาสนาสายการศึกษา ส่งเสริมการเรียนรู้ด้าน พระพุทธศาสนา ภาษาบาลี นกธรรม ปรียติธรรม เป็นต้น
5. กลุ่มพระสงฆ์และองค์กรคณะสงฆ์สายปกครอง มีบทบาทหน้าที่ตามพระธรรมวินัยและ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์เพื่อช่วยให้หมู่แห่งสังฆมมีความเรียบร้อย ดึงาม สร้างประโยชน์เกื้อกูลต่อ การเรียนรู้และการเจริญจิตตภาวนา

พระสงฆ์ในสังคมไทยไม่ว่าจะทำหน้าที่ในด้านใดด้านหนึ่งเป็นพิเศษ เช่น ส่งเสริมการศึกษา การปกครอง เผยแผ่พุทธธรรม เป็นต้น ล้วนอยู่ภายใต้แนวคิดของการสร้างประโยชน์และความสุขแก่ พุทธศาสนิกชนเป็นสำคัญ ดังนั้นจึงขอยกตัวอย่างคณะสงฆ์ ที่ทำหน้าที่ในการเผยแผ่หลักคำสอนผ่าน ปริยัติและการปฏิบัติ และเป็นที่รู้จักเลื่อมใสของพุทธศาสนิกชนดังต่อไปนี้

สายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป

หลวงพ่พระโพธิญาณเถร (หลวงชา สุภทโท)

วัดหนองป่าพง จ.อุบลราชธานีเป็นที่รู้จักกันในนามหลวงพ่พระโพธิญาณเถร (หลวงชา สุภทโท) ขณะมีชีวิตอยู่ท่านได้อุทิศชีวิตเพื่อการปฏิบัติธรรมและเผยแผ่พุทธศาสนาทั้งแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ ซึ่งบังเกิดผลเป็นประโยชน์แก่พระศาสนาอย่างมากมาย โดยมีสำนักปฏิบัติธรรมในนาม วัดสาขาวัดหนองป่าพงจำนวนมาก มีสภาพแวดล้อมด้วยธรรมชาติอันสงบอันสัจด์ มีบรรยากาศร่มเย็นเหมาะแก่การพำนักอาศัยเพื่อบำเพ็ญสมณธรรม วัดหนองป่าพงมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่การประพฤติพรหมจรรย์ตามรอยพระบรมศาสดา เพื่อค้นคว้าแสวงหาทางพ้นทุกข์แล้วนำความรู้แจ้งเห็นจริงนั้นมาใช้ในชีวิตประจำวันและเผยแผ่เกื้อกูลความสุขแก่มหาชนทั่วไป แม้หลวงพ่จะมรณภาพไปแล้วแต่ศิษยานุศิษย์ของท่านก็ยังรักษาแนวทางปฏิบัติธรรมที่ท่านได้สั่งสอนไว้จนถึงปัจจุบัน โดยได้ยึดหลักคำสอนของพระพุทธองค์ที่ตรัสว่า “ทำตนให้ตั้งอยู่ในคุณธรรมสมควรเสียก่อน แล้วจึงสอนคนอื่นที่หลังจึงจะไม่เป็นบัณฑิตสกปรก” ฉะนั้นไม่ว่าจะทำกิจวัตรอันใด เช่น การกวาดลานวัด จัดที่ฉัน ล้างบาตร นั่งสมาธิ ตักน้ำ ทำวัตร หลวงพ่จะลงมือทำเป็นตัวอย่างของศิษย์โดยยึดหลักว่า “สอนคนด้วยการทำให้ดู ทำเหมือนพูดพูดเหมือนทำ” ดังนั้นศิษย์และญาติโยมจึงเคารพเลื่อมใสปฏิบัติที่หลวงพ่ดำเนินอยู่ พร้อมทั้งได้เริ่มงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่พุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ มีการปฏิบัติที่ต่อเนื่องและสร้างองค์ความรู้แนวปฏิบัติ ตามหลักพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทยในภาพกว้าง ทั้งวิธีการปฏิบัติ การจัดการบริหารกิจการเชิงเครือข่ายอย่างเป็นระบบจนเกิดประโยชน์ต่อสังคมในระดับชาติและนานาชาติ โดยมีจุดมุ่งหมายคือความมั่งคั่งแห่งจิตใจและปัญญาของบุคคลและสังคม

การดำเนินชีวิตในวัดหนองป่าพงยึดหลักพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้เป็นแนวทางปฏิบัติฝึกหัดกายวาจาใจในชีวิตประจำวัน เน้นการศึกษาประพฤติ ปฏิบัติให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ในศีล สมาธิ ปัญญา พร้อมทั้งนำธุดงค์วัตร 13 ประการ และกฏกติกา ระเบียบต่างๆมาผสมผสานเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมการบำเพ็ญสมณธรรมให้ดำเนินไปด้วยดีเน้นข้อวัตรปฏิบัติเป็นไปเพื่อขัดเกลาทำลายกิเลส โดยมีการจัดการสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติอันสงบและบริสุทธิ์ของป่าช่วยให้จิตใจของผู้ประพฤติปฏิบัติได้สัมผัสกับความรู้สึกสงบเย็น สดชื่น เบิกบาน มีอิสระ เป็นความสุขที่ปราศจากความร่ำร้อน ภาระวนกระวาย เป็นปัจจัยให้เกิดกายวิเวก ความสงบกาย และอุประวิเวก

ความสงบกิเลส อันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของการประพาศพิรหมจรรย์ในพุทธศาสนา ผลที่เกิดขึ้น คือ การแนะนำแนวทางปฏิบัติธรรมจากภูมิปัญญาไทยสู่สากลที่นานาชาติยอมรับ

สายปฏิบัติตามหลักอานาปานสติ

พระพุทธทาสภิกขุ

สวนโมกขพลาราม จัดตั้งขึ้นโดยหลวงพ่พุทธทาสที่มุ่งเน้นการดำเนินการในตามปณิธาน 3 ประการ คือ 1) พยายามทำตนให้เข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน 2) พยายามช่วยกันถอนตัวออกจากอำนาจของวัตถุนิยม 3) พยายามทำความเข้าใจระหว่างศาสนา โดยมุ่งเน้นการสนับสนุนการศึกษา และปฏิบัติธรรมตามหลักอานาปานสติ ชี้นำหลักธรรมที่เป็นหัวใจพระพุทธศาสนาเพื่อสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้จริง เน้นการฝึกปฏิบัติอานาปานสติภาวนาให้สามารถสัมผัสถึงความสงบเย็นภายในและความอิสระของจิตใจอันเกิดจากความประจักษ์ในสังขารม ยึดถือแนวทางการพัฒนาระดับคุณภาพชีวิตให้สมบูรณ์ครบถ้วนตามระบบองค์รวมแห่งพุทธธรรมทั้งสามด้าน คือ ศิล สมาธิ ปัญญา อันจะนำไปสู่วิถีชีวิตที่สุขสงบเย็น ก้าวหน้า อย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ทั้งส่วนตน และสังคมโดยรวม

ด้านศีล เน้นฝึกการใช้ชีวิตที่สงบเย็น เรียบง่าย เป็นอิสระจากพันธนาการทางวัตถุส่วนเกินให้มากที่สุด ให้ความสำคัญต่อการรักษาปฏิบัติตามระเบียบวินัยอันดีของชุมชน ดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า เป็นประโยชน์ ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นและตนเอง โดยถือแนวปฏิบัติศีลแปดเป็นบรรทัดฐานขั้นต่ำ

ด้านสมาธิ เน้นการฝึกหัดพัฒนาระดับความมีคุณภาพและประสิทธิภาพของจิต ทั้งทางด้านสติและสมาธิด้วยระบบอานาปานสติภาวนาโดยฝึกหัดปฏิบัติในทุกอิริยาบถของการดำรงชีวิต

ด้านปัญญา มีวิธีการนำเสนอหลักธรรมที่เป็นแก่นหลักของพุทธธรรม เพื่อเป็นแนวทางและพื้นฐานความรู้ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ จนเกิดการพัฒนปัญญาญาณ รู้เห็นแจ้งสภาวะตามความเป็นจริงของสังขารแห่งชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลายที่เกี่ยวข้อง

สายปฏิบัติวิชาธรรมกาย

พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)

วัดพระธรรมกายเป็นวัดที่ยึดแนวทางการปฏิบัติของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) หรือ หลวงพ่อวัดปากน้ำผู้เชี่ยวชาญและพบวิธีปฏิบัติวิชาธรรมกาย ซึ่งท่านได้อธิบายว่า “ธรรมกาย คือ กายแห่งการตรัสรู้ธรรม ขยายความคือเป็นกายภายในที่ซ่อนอยู่ในกายของสรรพสัตว์ทั้งหลาย ไม่จำกัดว่าจะเป็นสัตว์นรก เปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน มนุษย์ เทวดา พรหม อรูปพรหม ล้วนต่างมีธรรมกายอยู่ภายในทั้งสิ้น แต่ภพภูมิที่สามารถเข้าถึง “ธรรมกาย” ได้นั้นจะต้องเป็นเวไนยสัตว์ที่อยู่ใน

สุดดิغمิเท่านั้นจึงจะสามารถเข้าถึงได้หากผู้ใดสามารถหยุดใจได้อย่างสมบูรณ์ ณ ตำแหน่งศูนย์กลาง ฐานกายก็สามารถเข้าถึงและเห็นธรรมกายได้ วัดพระธรรมกายได้สร้างวัดไปพร้อมๆกับการสร้างคน คือ สร้างพระภิกษุให้เป็นพระแท้เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา ปลูกฝังศีลธรรมลงในใจของผู้คนทุกเพศ ทุกวัยด้วยการอบรมศีลธรรม มุ่งให้ชาวโลกมีโอกาสเรียนรู้อารมณ์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า รู้วิธีการ ทำสมาธิภาวนา (Meditation) และรู้ว่าเป้าหมายที่แท้จริงของการเกิดมาเป็นมนุษย์คือการสร้างบุญ สร้างบารมี ซึ่งนอกจากจะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตใจของชาวโลกแล้ว ยังเป็นการช่วย ฟื้นฟูศีลธรรมของโลกอันจะเป็นแนวทางแห่งสันติภาพโลกอย่างแท้จริง

สายปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ)

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นวัดที่ได้นำการปฏิบัติกรรมฐานแนวสติปัฏฐาน 4 จากพม่าเข้ามาสู่ประเทศไทยโดยพระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทธิ) มีแนวปฏิบัติในการเจริญวิปัสสนาโดยใช้คำบริกรรมว่า ยุบหนอ-พองหนอ เป็นการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพื่อให้พ้นทุกข์ถึงสันติสุขตาม หลักการปฏิบัติที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ 3 ประการคือ

- 1) อาตปปี มีความเพียรเผากิเลสให้ร้อนทั่ว ได้แก่ การตั้งใจจริงในการปฏิบัติ
- 2) สติมา มีสติระลึกได้ก่อนทำ ก่อนพูด ก่อนคิด คือระลึกได้ก่อนรูปนามจะเกิด
- 3) สมปะชาโน มีสัมปชัญญะ คือ รู้รูปนามอยู่ทุกขณะ

เมื่อผู้ปฏิบัติกำหนดได้ถูกต้อง คือ พร้อมด้วยองค์ 3 อย่างนี้ จึงจะทันปัจจุบัน เป็นรูปนาม เห็นพระไตรลักษณ์ และสามารถลด ละ ความโลภ โกรธ หลง ได้ในอัมภัพนี้ ส่วนการปฏิบัติวิปัสสนา จะได้ผลไม่ได้ผล จะผิดหรือถูกสำคัญอยู่ที่องค์ทั้ง 3 และสามารถปฏิบัติจนเห็นพระไตรลักษณ์ คือ ความเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ผลที่จะพึงได้รับจากการปฏิบัติ คือ

1. เห็นปัจจุบัน เป็นรูปนาม เห็นพระไตรลักษณ์ ได้มรรลุมรรคผลนิพพาน ตามสมควรแก่ สติปัญญา บารมีของตน
2. เห็นวิสุทธิ คือ ความบริสุทธิ์ 7 ประการ มี สีลวิสุทธิ จิตตวิสุทธิ เป็นต้น
3. เห็นวิปัสสนาญาณ 16 ชั้น มีนามรูปปริจเฉทญาณ มีปัญญาแยก रूप แยกนามได้ เป็นต้น
4. ตัดภพ ตัดชาติ ลดภพ ลดชาติ ให้น้อยลง หรือขาดไปตามสมควรแต่वासนาบารมีของตน
5. ลดกิเลส ตัณหา มานะ ทิฎฐิ ให้เบาบางลงหรือหมดไป ตามสมควรแก่การปฏิบัติ
6. ได้ความสุขกายสบายใจ ทำให้เป็นคนมีใจเยือกเย็น มีจิตเบิกบานแจ่มใสในปัจจุบัน
7. เข้าใจธรรมได้ดีกว่ายังไม่ได้ปฏิบัติหลายเท่า
8. ปัญหาใดในเวลาเรียนปริยัติธรรมยังไม่แจ่มแจ้งดี ปัญหานั้นจะแจ่มแจ้งขึ้นอีกมากทีเดียว

9. ชื่อว่า ได้พิสูจน์คำสั่งสอนของพระพุทธองค์อย่างสมบูรณ์แบบ คือ ปรีชาปฏิบัติ ปฏิเวธ

ปัจจุบันการปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 ของวัดมหาธาตุฯได้รับการยอมรับอย่างมากและขยายสาขาแนวปฏิบัติไปทั่วประเทศไทยและประเทศต่างๆทั่วโลกจากลูกศิษย์ของพระธรรมธีรราชมหาวิทยาลัย

นอกจากนี้สังคมในปัจจุบันกำลังพัฒนาเติบโตขึ้น ซึ่งนำมาให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขององค์การทางศาสนาในสังคมสมัยใหม่ “ความทันสมัย” นั้นมีแนวโน้มที่จะนำมาซึ่งการเสื่อมความศรัทธาในสถาบันศาสนาและคำสั่งสอน ตลอดจนการปฏิบัติ ศาสนกิจในชีวิตประจำวันที่ลดลง ในที่สุดสังคมสมัยใหม่ก็จะกลายเป็นสังคมที่ปราศจากความสุขเพราะเป็นสังคมที่เข้าไม่ถึงคำสั่งสอนของศาสนาสาเหตุสำคัญของการเสื่อมถอยของความสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกชนกับองค์กรศาสนาที่ว่านี้มีสาเหตุมาจากปัจจัยหลายประการด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นความสนใจในเรื่องวัตถุนิยมและทุนนิยมที่มากขึ้น การหมกมุ่นกับ แก่งแย่งแข่งขันในชีวิตประจำวัน ข้อจำกัดทางด้านเวลา ความเป็นปัจเจกนิยม ความต้องการทางจิตวิญญาณที่ยึดโยงกับอุดมการณ์ทางโลกที่หลากหลาย ตลอดจนความซับซ้อนของปัญหาชีวิตที่แต่ละคนมีแตกต่างกันออกไปทั้งนี้ความทันสมัยและวัตถุนิยมถูกมองว่าไม่เพียงแต่ส่งผลด้านลบต่อสังคมซึ่งเป็นบริบทของการดำรงอยู่ของศาสนาเท่านั้นหากแต่องค์กรทางศาสนาเองก็ล้วนแล้วแต่เป็นส่วนหนึ่งของความเสื่อมถอยที่มีปัจจัยมาจากความทันสมัยดังกล่าวเองด้วย นอกจากพุทธศาสนิกชนแล้วพระสงฆ์เอง และวัดวาอารามต่างๆจำนวนไม่น้อยต่าง “ตกเป็นทาสของการครอบครองวัตถุ” และการแข่งขันกันเพื่อปลูกสร้างศาสนสถานอย่างใหญ่โตมโหฬารเพื่อแข่งขันดึงดูดความสนใจจากคนชั้นกลางและคนร่ำรวยในเมืองให้หลั่งไหลมาบริจาคทาน (พระพยอมภิกษุโกณ, 1996) มุมมองดังกล่าวของพระพยอมนี้ไม่แตกต่างไปจากของ Stanley Tambiah ศาสตราจารย์ด้านมานุษยวิทยาศาสนา ผู้ซึ่งได้ชี้ให้เห็นก่อนหน้านั้นแล้วว่าความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรหลักของพุทธศาสนากับฆราวาสตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2520 เป็นต้นมานั้นถูกลดทอนลงเหลือแค่ การแลก “เงินบริจาค” เพื่อให้ได้มาซึ่ง “บุญ” ในฐานะของการเป็นหลักประกันสำหรับชีวิตที่จะดีขึ้นทั้งในโลกนี้และโลกหน้า (Tambiah, Stanley. 1976)

การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรศาสนากับศาสนิกชน ในสภาวะสมัยใหม่นอกจากจะเป็นไปในเชิงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่มากขึ้นแล้ว ยังมีการเปลี่ยนแปลงในเชิงพื้นที่อีกด้วย มักจะกล่าวกันว่าแต่เดิมในสังคมไทย วัดเป็นเสมือนศูนย์กลางของความเป็นชุมชน วัดไม่เพียงแต่ทำหน้าที่ในแง่ของการเป็นศาสนสถานเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน ในชุมชนเท่านั้น หากแต่ยังเป็นพื้นที่สำหรับการศึกษา เป็นที่ปฏิสังสรรค์ในชีวิตประจำวันและในช่วงเทศกาลพิเศษ เป็นแหล่งที่มาของอำนาจบาบริ และการยอมรับนับถือของผู้คนในท้องถิ่น เป็นพื้นที่ของการแสดงออกทางวัฒนธรรมและพิธีกรรมความเชื่อแบบท้องถิ่น และเป็นอาณาบริเวณของการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นใน

สังคมชาวบ้านมาโดยตลอด วัดเป็นเสมือนศูนย์กลางของความสุขสวัสดิ์ของชุมชน อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ชีวิตและวิถีทางทางเศรษฐกิจ ของผู้คนในสังคมไทยในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลง พื้นที่ทางกายภาพในชุมชนโดยเฉพาะชุมชนในเมืองได้เปลี่ยนโฉมหน้าของพื้นที่การใช้ชีวิต และทำให้วัดเป็นเพียงหนึ่งในพื้นที่และสถาบันทางสังคมท่ามกลางพื้นที่ใหม่ๆ ที่สำคัญมากขึ้นในชีวิตประจำวัน การไปถวายเพลที่วัด การสนทนาธรรม ตลอดจนการไปทำบุญและร่วมปฏิบัติศาสนกิจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยากมากขึ้นเมื่อวัดอยู่แยกห่างออกจากความเป็นชุมชน ทั้งนี้ต้องพูดถึงการปฏิบัติธรรม นิ่งสมาธิ ศึกษาคำสอนอย่างลึกซึ้งและการบวชเรียนในวัดใกล้บ้านที่แทบจะเกิดขึ้นได้น้อยเต็มที

ในการศึกษาทางสังคมวิทยาศาสนา Peter Berger ได้อธิบายไว้ในหนังสือ Sacred Canopy (Berger, Peter.1967.) งานชิ้นสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการศึกษาการเปลี่ยนแปลงขององค์กรศาสนาในบริบททางสังคมว่าศาสนาในโลกสมัยใหม่ (modern world religions) นั้นมีแนวโน้มที่จะดำรงอยู่และปรับเปลี่ยนรูปแบบไปในลักษณะ 2 ประการด้วยกัน ประการแรก คือ ศาสนาจะกลายเป็นเรื่องของทางเลือกที่หลากหลายออกไป ความศรัทธาและการปฏิบัติศาสนากิจนั้นไม่ได้เป็นเรื่องของการบังคับหรือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่ศาสนิกชนต้องดำเนินไปตามบรรทัดฐานของสังคมแบบกว้างๆอีกต่อไป หากแต่ศาสนาได้กลายมาเป็นเรื่องของทางเลือกตามความพึงพอใจ เป็นการนับถือหรือปฏิบัติเพื่อตอบสนองต่อชีวิตและความต้องการของแต่ละปัจเจกชนที่จำเพาะเจาะจงมากขึ้น (privatization) ประการที่สองคือ ศาสนาจะปรับเปลี่ยนไปในลักษณะที่หลากหลายมากขึ้น (pluralism) โดยที่องค์กรหลักในการทำหน้าที่เผยแผ่คำสอนและการปฏิบัติศาสนากิจนั้นไม่ได้ถูกจำกัดหรือผูกขาดอยู่แต่เพียงองค์กรในรูปแบบเดิมเช่นวัดและโบสถ์อีกต่อไป หากแต่มีองค์กรหรือรูปแบบของศาสนาที่มีความยืดหยุ่นและมีการปรับตัวสูงเพื่อให้สามารถตอบรับกับความต้องการของปัจเจกชนที่มีพลวัตสูงได้ การเกิดขึ้นของรูปแบบใหม่ๆ ของวิถีปฏิบัติและความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรพระพุทธศาสนากับพุทธศาสนิกชนที่ Berger เสนอนี้เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า ในด้านหนึ่งธรรมชาติและบทบาทของพระพุทธศาสนาในสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ทั้งนี้เพื่อการตอบสนองต่อความต้องการและการสร้างความสุขของผู้คนในสังคม และในอีกด้านหนึ่งนั้นการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม รูปแบบวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาของเทคโนโลยีและช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนจริยนิยม อุดมการณ์ และรูปแบบการแสวงหาทางจิตวิญญาณของผู้คนที่แตกต่างกันหลากหลายและถูกแสดงออกมามากขึ้นในสังคมโลกาภิวัตน์นี้อีกด้วย

การทำความเข้าใจบทบาทของพุทธศาสนาในประเทศไทยในปัจจุบันจึงมีอาจจำกัดอยู่แต่เพียงการศึกษา การจัดองค์กรแบบดั้งเดิมและเป็นทางการ เช่น รูปแบบการปกครองของคณะสงฆ์ การจัดการศึกษาโรงเรียนปริยัติธรรม การศึกษากิจกรรมของวัด สำนักสงฆ์ และองค์กรเผยแผ่พุทธธรรมสายหลักๆ แต่เพียงเท่านั้น สิ่งที่ยังเป็นช่องโหว่ของการทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของ

องค์กรพุทธศาสนาในประเทศไทยคือการศึกษาทำความเข้าใจขบวนการศาสนาในรูปแบบแบบใหม่ (New religion movements) ซึ่งปรากฏให้เห็นในลักษณะที่หลากหลายมากขึ้นในปัจจุบัน การทำความเข้าใจการดำเนินงานของขบวนการศาสนาแบบนี้จะทำให้เข้าใจว่าบริบททางสังคมนั้นมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการจัดการรูปแบบองค์กรทางพระพุทธศาสนาอย่างไร และในขณะเดียวกันองค์กรทางพระพุทธศาสนายังคงทำหน้าที่อะไรในการสร้างความสุขให้เกิดขึ้นในสังคมไทยที่มีพลวัตสูงและมีความซับซ้อนมากขึ้น¹ ยกตัวอย่างขบวนการพุทธใหม่ที่ได้กล่าวในข้างต้น เช่น

ขบวนการพุทธใหม่

ว.วชิรเมธี

ในช่วงที่สังคมไทยมีปัญหาเรื่องความขัดแย้งทางการเมือง พระมหาภูมิจัย วชิรเมธี เป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่งที่ออกมาวิพากษ์วิจารณ์เพื่อให้สติแก่สังคม แนวคิดศาสนากับการสร้างความสุขผ่านสันติภาพโลกนี้จึงเป็นแนวคิดที่ท่านคิดขึ้นมาและเผยแพร่ในวรรณกรรมต่างๆ เพื่อให้สติกับสังคมไทย ในช่วงเวลาของวิกฤตในความแตกต่างทางความคิดของสังคมไทยที่ผ่านมา นอกจากนี้ท่านยังได้นำหลักการสร้างความสุขกับแนวคิดสันติภาพโลก มาเป็นหลักปฏิบัติที่ท่านใช้ในองค์กรของท่านด้วย

ศาสนาแห่งสันติภาพโลก เป็นแนวคิดที่พระมหาภูมิจัย วชิรเมธี พยายามสื่อสารกับสังคมให้เห็นว่ามนุษย์ทุกคนล้วนมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ที่เสมอภาคเท่าเทียมกัน มีความต้องการพื้นฐานเหมือนกัน และร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งมีชีวิตในชุมชนโลกนี้เช่นเดียวกัน ภายใต้แนวทางดังกล่าว พระมหาภูมิจัย วชิรเมธีได้สื่อสารกับสังคมเพื่อเสนอหลักการสากลที่จะสร้างสันติภาพให้แก่โลก 7 หลักการ ได้แก่

- 1) ปัญญาที่สากลคือ ปัญญาที่ไม่แบ่งด้วยผลประโยชน์ ซึ่งคนจำนวนมากมักใช้ปัญญาในการแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนและพวกพ้อง (พระมหาภูมิจัย วชิรเมธี, 2552.)
- 2) สัจธรรมที่สากล คือ การที่มนุษย์ทุกคนเกิดมาต้องเกิด แก่ เจ็บ ตายเหมือนกัน เพราะฉะนั้นทุกคนก็เป็นมนุษย์ที่มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน มีความรู้สึก มีความต้องการพื้นฐาน คือ รัก สุข เกลียด ทุกข์ เหมือนกันจึงไม่มีใครเหนือกว่าใคร
- 3) การศึกษาที่สากล คือ การศึกษาที่ทำให้มนุษย์ทั่วทั้งโลกมีความรู้ที่ถูกต้องว่า มนุษย์ทุกคนนั้นเป็นมนุษย์ที่มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีคุณค่าแห่งความเป็นคนเหมือนกัน เกณฑ์วัดคุณค่าของคนไม่ใช่ชาติกำเนิด ผิวพรรณ ชนชั้น ศาสนา อารยธรรม นามสกุล สภาพภูมิศาสตร์ แต่คือการกระทำและการ

¹จักรกริช สังขมณี, สายชล ปัญญชิต, ภูเบศ วณิชชานนท์. (2556). สุขที่ได้ธรรม. นนทบุรี: ศูนย์สร้างเสริมสุขภาวะองค์กร (Happy Workplace).

ปฏิบัติตนต่างหาก การศึกษาในปัจจุบันทั้งเมืองไทยและต่างประเทศเป็นการศึกษาที่สอนให้คนรู้จักวิธีการทำมาหากินเป็นหลักซึ่งวิธีการศึกษารูปแบบนี้ไม่ได้สร้างสันติภาพให้แก่สังคม แต่จะยิ่งทำให้แต่ละคนแข่งขันกันที่จะเอาตัวรอด คนที่มีพฤติกรรมไร้สิทธิมนุษยชนจึงไม่ใช่คนที่ไร้การศึกษา แต่เป็นคนที่ได้รับการศึกษาที่มีรูปแบบให้คนแข่งขันเอาตัวรอด การศึกษาที่สากลนอกจากจะสอนให้คนรู้จักวิธีการทำมาหากินและรู้หนังสือด้วยแล้ว จึงต้องสอนให้คนอยู่ร่วมกับคนอื่นได้ด้วย

4) เมตตาที่สากล คือ การเกิดความรัก ความเมตตา และปรารถนาดีต่อคนอื่น เมื่อคนมีความรู้สึกเช่นนี้ก็จะไม่ไปทำร้ายคนอื่น ไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชนคนอื่น เมื่อมีเมตตาที่สากลสันติภาพก็จะเกิด

5) ปฏิสัมพันธ์ที่สากล คือ การที่คนอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันโดยไม่ต้องอ้างกฎหมายต่างๆ การที่จะทำเช่นนี้ได้คนทุกคนต้องมองเห็นคนอื่นเป็นเพื่อนมนุษย์ที่ดีต่อกันหรือเป็นเสมือนญาติ

6) ประเทศที่สากล คือ พื้นที่ที่ทุกคนมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน ทำให้คนที่มาอยู่ร่วมกันแม้ว่าจะมีความหลากหลายและแตกต่างกันทางชาติพันธุ์ ศาสนาและวัฒนธรรมเพียงใดก็จะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

7) กฎหมายที่สากล คือ กฎหมายที่อยู่บนรากฐานของการปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เมื่อมีกฎหมายรูปแบบนี้แล้วก็จะทำให้สังคมเกิดสันติภาพ

ด้วยองค์ความรู้ศาสนาแห่งสันติภาพโลกนี้ที่ท่านใช้เป็นวิสัยทัศน์ของสถาบันวิมุตตยาลัย มหาวิทยาลัยพุทธเศรษฐศาสตร์ และในวรรณกรรมต่างๆของท่าน จึงทำให้ท่านได้รับเกียรติยศผู้อุทิศตนเพื่อสิทธิมนุษยชนประจำปี พ.ศ. 2555 จากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

CHULALONGKORN UNIVERSITY

พระมหาสมปอง ตาลปุตโต และกลุ่มธรรมะเตลิเวอรี

การบรรยายธรรมในลักษณะธรรมะเตลิเวอรีของ พระมหาสมปอง ตาลปุตโต เป็นแนวทางการสร้างความสุขแห่งธรรมให้เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ลักษณะองค์ความรู้ที่โดดเด่นที่พระมหาสมปอง ตาลปุตโต นำมาใช้ในการเทศน์เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มคนต่างๆ ได้ง่าย มีการนำเอารูปแบบและวิธีการสื่อสารกับสังคมที่ทันสมัย เพื่อที่จะให้การแสดงธรรมหรือการเผยแผ่พุทธธรรมนั้นมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น เพื่อชวนให้ผู้ฟังนั้นเกิดอารมณ์คล้อยตามที่จะฟังการแสดงธรรมหรือการเผยแผ่พุทธธรรมนั้นเป็นอย่างดี (ทิพย์ชล เทพวังศิริกุล, 2553.)

สำหรับรูปแบบการสื่อสารสังคมเพื่อการเผยแผ่ธรรมะนั้นก็มีอยู่ด้วยกันหลายวิธี ในการเทศน์แต่ละครั้งท่านก็จะเลือกรูปแบบและวิธีที่เหมาะสมกับผู้ฟัง ก็จะทำให้การเทศน์ของท่านดูน่าสนใจมากขึ้น รูปแบบและวิธีการนำเสนอที่ท่านนำมาใช้ในการเทศน์มีลักษณะ ดังนี้

1) การนำเสนอโดยยกอุทาหรณ์และการเล่านิทานประกอบการนำเสนอโดยวิธีการยกอุทาหรณ์หรือการเล่านิทานประกอบในบรรยายธรรม และเลือกตัวอย่างให้มีความสอดคล้องกลมกลืนกันกับเนื้อหาที่ยกมาประกอบ ทำให้ผู้ฟังมองเห็นภาพ เกิดความเพลิดเพลินในการฟังธรรม และในขณะเดียวกันก็ได้รับความรู้จากธรรมะนั้นไปด้วย จึงนับว่าเป็นวิธีการที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้ฟังทุกกลุ่ม

2) การนำเสนอโดยวิธีการเปรียบเทียบอุปมาอุปมัย การนำเสนอโดยวิธีการเปรียบเทียบก็เหมือนกับการยกนิทานหรืออุทาหรณ์ในการนำเสนอ ด้วยวิธีการนี้จะเป็นการสร้างแนวความคิดให้เกิดขึ้นแก่ผู้ฟัง ทำให้ผู้ฟังนั้นมีความคิดที่จะประยุกต์เข้ากับเรื่องราวที่ตนนั้นกำลังฟังอยู่ พร้อมทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดข้อคิดสะกิดใจที่จะแฝงไว้ให้คิดแล้วนำไปสู่การปฏิบัติ

3) การนำเสนอโดยวิธีการยกพุทธศาสนสุภาษิต คำคม คำขัน คำกลอนประกอบ วิธีการเหล่านี้เป็นวิธีการที่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ได้ในทุกโอกาส เพราะเป็นส่วนที่มีความน่าสนใจและในบรรดานักเทศน์รุ่นใหม่นั้นนิยมใช้กันมาก การนำเสนอด้วยวิธีการเหล่านี้ก็เป็นเหมือนการกล่าวบทสรุปหรือกล่าวถึงส่วนที่สำคัญของเนื้อเรื่องพุทธธรรม ซึ่งท่านจะเชื่อมด้วยวิธีการ เหล่านี้ตลอด เพื่อให้เกิดความแจ่มแจ้ง ทำให้ประเด็นเด่นและได้คติธรรมไปขบคิดเพื่อการดำเนินชีวิต

4) การนำเสนอโดยการพูดเชื่อมโยงสถานการณ์และยกเหตุการณ์ต่างๆประกอบ การนำเสนอโดยวิธีการนี้ถือได้ว่าเป็นการสร้างความน่าสนใจให้เกิดขึ้นแก่ผู้ฟังได้ด้วย เพราะการนำเอาหลักพุทธธรรมนั้นมาประยุกต์ให้เข้ากับสถานการณ์หรือเหตุการณ์ต่างๆที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ในปัจจุบัน หรือเหตุการณ์ที่กำลังได้รับความสนใจในขณะนั้น ก็จะทำให้การบรรยายน่าสนใจ น่าติดตาม เพราะหลักพุทธธรรมนั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับชีวิตประจำวันได้โดยเฉพาะการนำไปสู่การแก้ไขปัญหา ทั้งนี้การยกเหตุการณ์ขึ้นมาประกอบนั้นก็ต้องชี้ชัดว่าเรื่องนั้นๆ มีความเกี่ยวข้องกับหลักพุทธธรรมอย่างไร

5) นำเสนอโดยการยกบุคคลมาเป็นตัวอย่างประกอบ วิธีนี้เป็นอีกวิธีหนึ่งที่สามารถสร้างแนวความคิดให้เกิดขึ้นแก่ผู้ฟังได้ เพราะหากมีการนำตัวอย่างของบุคคลจริงมาประกอบในการบรรยาย ทำให้ผู้ฟังนั้นสามารถนึกภาพออกตามได้ว่าบุคคลนี้เคยผ่านพบเคยประสบกับเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่างๆ มาแล้ว จะมีความเหมือนกับชีวิตของผู้ฟังบ้างในบางครั้ง บางเรื่อง เพราะฉะนั้นจะทำให้ผู้ฟังนั้นตั้งใจที่จะฟังเรื่องราวของบุคคลตัวอย่าง เพราะหากเรื่องราวของบุคคลตัวอย่างนั้นเหมือนกับของตนก็จะได้เป็นแนวทางในการประพฤติ ปฏิบัติต่อไป แต่หากบุคคลตัวอย่างไม่ตรงกับแนวชีวิตของผู้ฟัง ก็จะฟังไว้เพื่อใช้ในการประกอบพิจารณานำไปประยุกต์ในชีวิตต่อไป

6) การนำเสนอหรือแทรกด้วยเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน วิธีการนำเสนอแบบนี้จะปรากฏในเกือบทุกเรื่องที่บรรดานักพูด หรือนักเทศน์นั้นต่างนำมาใช้ บางเรื่องไม่ถึงกับอารมณ์ขันแต่ทำให้ผู้ฟังนั้นเพลิดเพลิน ไม่เกิดความเครียดในการฟัง มีชีวิตสนุกสนาน ชวนให้ติดตามทำให้ผู้ฟังยิ้มในใจได้ แต่

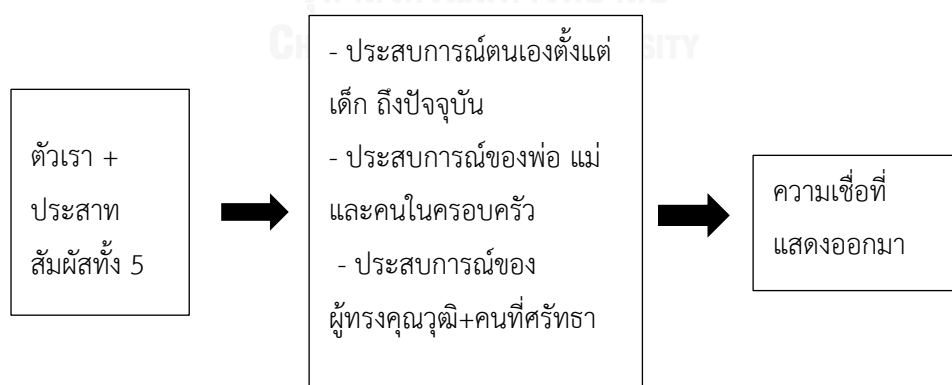
ละครั้งที่น่าเสนอด้วยอารมณ์ขันก็จะมีการแทรกด้วยธรรมะ หรือหากบรรยายธรรมะก็จะมี การสอดแทรกเรื่องที่ทำให้เกิดอารมณ์ขันด้วยทุกครั้งไป ไม่เป็นเรื่องไร้สาระ มีประโยชน์สำหรับผู้ฟัง

จะเห็นได้ว่าลักษณะของขบวนการพุทธใหม่ก็จะมีวิธีการ และรูปแบบปฏิบัติที่หลากหลาย เพื่อให้พุทธศาสนิกชนรุ่นใหม่ หรือพุทธศาสนิกชนที่เริ่มคิดว่าศาสนาเป็นสิ่งที่ไกลตัวได้เข้าใจ พระพุทธศาสนาด้วยวิธีการใหม่ๆ เช่นผ่านทางสื่อต่างๆ ผ่านทางการศึกษาและการเรียนรู้ ชี้แนะแนวทางในดำเนินชีวิต การปฏิบัติธรรม รวมถึงการทำบุญมากขึ้น ซึ่งในขณะที่สังคมเมืองเกิดการเติบโตขึ้น วิถีชีวิตและวัฒนธรรมเกิดการเปลี่ยนแปลง แต่พระพุทธศาสนาก็จะยังไม่ได้หายไปจากสังคมเพื่อเป็นสิ่งที่คอยยึดเหนี่ยวจิตใจเอาไว้ และพัฒนาจิตใจผู้คนที่ให้อยู่ภายใต้แรงกดดันของสังคมได้ต่อไป

2.4 ทฤษฎีเกี่ยวกับความเชื่อและทัศนคติ

ความเชื่อ (Belief) คือ การยอมรับว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นความจริงหรือเป็นสิ่งที่เราไว้วางใจ ความจริงหรือความไว้วางใจที่เป็นรูปของความเชื่อนั้น ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นความจริงที่ตรงตามหลักเหตุผลหรือหลักวิทยาศาสตร์ใดๆ ความเชื่อนั้นเกิดได้จากตัวเราผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันหรือจากประสบการณ์ของตนเอง บุคคลรอบตัว และสิ่งแวดล้อม บางครั้งความเชื่อก็ถูกส่งผ่านมาจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบันและถูกแสดงออกมา

กระบวนการพื้นฐานในการเกิดและพัฒนาความเชื่อ (เรวัต วิยวาสนา, 2557)

ทัศนคติ หมายถึง ความรู้สึก ความคิดหรือความเชื่อ และแนวโน้มที่จะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของบุคคล เป็นปฏิกิริยาโต้ตอบโดยการประมาณค่าว่าชอบหรือไม่ชอบ ที่จะส่งผลกระทบต่อ การตอบสนองของบุคคลในเชิงบวกหรือเชิงลบต่อบุคคล สิ่งของ และสถานการณ์ในสภาวะ

แวดล้อมของบุคคลนั้นๆ โดยที่ทัศนคตินี้สามารถเรียนรู้ หรือจัดการได้โดยใช้ประสบการณ์ และทัศนคตินี้สามารถที่จะรู้ หรือถูกตีความได้จากสิ่งที่คนพูดออกมาอย่างไม่เป็นทางการหรือจากการสำรวจที่เป็นทางการ หรือจากพฤติกรรมของบุคคลเหล่านั้น ซึ่งทัศนคติเป็นส่วนที่ยึดติดกับบุคลิกภาพของบุคคล ทั้งทางด้านความรู้สึก ความเชื่อ โดยที่องค์ประกอบนี้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งหมายความว่า การเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบหนึ่งทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในอีกองค์ประกอบหนึ่ง ซึ่งทัศนคติ 3 องค์ประกอบมีดังนี้

1. ความรู้สึก (Affective) องค์ประกอบด้านอารมณ์หรือความรู้สึกของทัศนคติ คือการได้รับการถ่ายทอด การเรียนรู้มาจากพ่อ แม่ ครู หรือกลุ่มเพื่อน

2. ความรู้ ความเข้าใจ (Cognitive) องค์ประกอบด้านความรู้ ความเข้าใจของทัศนคติจะประกอบด้วย การรับรู้ของบุคคล ความคิดเห็น และความเชื่อของบุคคล หมายถึง กระบวนการคิด ซึ่งเน้นไปที่การใช้เหตุผล และตรรกะ องค์ประกอบที่สำคัญของความรู้ ความเข้าใจคือความเชื่อในการประเมินผลหรือความเชื่อที่ถูกประเมินผลไว้แล้วโดยตัวเองประเมิน ซึ่งความเชื่อเหล่านี้จะแสดงออกมาจากความประทับใจในการชอบหรือไม่ชอบ ซึ่งบุคคลเหล่านั้นรู้สึกต่อสิ่งของหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

3. พฤติกรรม (Behavioral) องค์ประกอบด้านความรู้ ความเข้าใจของทัศนคติจะหมายถึง แนวโน้มหรือความตั้งใจ (intention) ของคนที่จะแสดงบางสิ่งบางอย่างหรือที่จะกระทำ(ประพฤติ) บางสิ่งบางอย่างต่อคนใดคนหนึ่งหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในทางใดทางหนึ่ง เช่น เป็นมิตร ก้าวร้าว เป็นศัตรู เป็นต้น โดยที่ความตั้งใจนี้อาจจะถูกวัดหรือประเมินออกมาได้จากการพิจารณาองค์ประกอบทางด้านพฤติกรรมของทัศนคติ

ทั้งนี้ทัศนคติสามารถแสดงออกมาได้ 3 แบบ คือ ทัศนคติในทางบวก ความรู้สึกต่อสิ่งแวดล้อมในทางที่ดีหรือยอมรับ พอใจ ทัศนคติในทางลบ การแสดงออกหรือความรู้สึกต่อสิ่งแวดล้อมในทางที่ไม่พอใจ ไม่ดี ไม่ยอมรับ ไม่เห็นด้วย และการไม่แสดงออกทางทัศนคติ คือมีทัศนคติเป็นกลางอาจจะเพราะว่าไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้น หรือไม่มีแนวโน้มทางความรู้ในเรื่องนั้นมาก่อน

ดังนั้นทัศนคติที่มีต่อการทำบุญนั้นจึงมีความเชื่อของแต่ละบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นทั้งความเชื่อทางด้านศาสนา ความเชื่อที่มาจากการศึกษา รวมถึงความเชื่อที่สั่งสมมาจากสิ่งแวดล้อมและครอบครัว ทำให้แต่ละบุคคลมีทัศนคติที่แตกต่างกันและนำไปสู่การประพฤติ ปฏิบัติที่แตกต่างกัน เช่น บางคนยินดีต่อการใช้เงินเป็นตัวกลางในการทำบุญหรือให้ทาน เพราะเชื่อว่าภายใต้สังคมเมืองเช่นนี้ ตัวผู้รับจะสามารถนำเงินไปใช้ประโยชน์ได้อย่างสูงสุด แต่ในขณะเดียวกัน บางคนก็เลือกที่จะทำบุญโดยวิธีการอื่น เช่นการให้สิ่งของ หรือการให้ความรู้แทน เพราะมีทัศนคติและความเชื่อที่ว่าเงินก็ไม่สามารถใช้ได้กับทุกสิ่งและถ้าให้อะไรไปชาติหน้าจะได้แบบนั้นบ้าง อย่างไรก็ตามการอยู่ร่วมกันใน

สังคมที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมเช่นนี้ ย่อมมีมุมมองความคิดที่ต่างกันจึงทำให้เกิดทัศนคติและความเชื่อที่ต่างกัน พฤติกรรมการปฏิบัติจึงมีความหลากหลายรูปแบบให้ได้พบเห็นภายในสังคมเมือง

2.5 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นสังคมเมือง

2.5.1 ทฤษฎีความเป็นเมือง

การพัฒนาเมืองได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะเมื่อเกิดการระเบิดทางประชากรหลังปี ค.ศ. 1960 เป็นต้นมา นอกจากเมืองจะเติบโตขึ้น เพราะการย้ายถิ่นเข้าของประชากรในชนบทแล้ว อัตราการเพิ่มขึ้นตามธรรมชาติของเมืองเองก็ยังมีอัตราที่สูง พอที่จะทำให้การขยายของเมืองเป็นไปอย่างต่อเนื่องในประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายรวมทั้งประเทศไทยด้วย กรุงเทพมหานครเติบโตอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นประชากรในทะเบียนหรือประชากรนอกทะเบียน การเติบโตในขนาดที่วุ่นวายนี้ เกิดควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงในชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรเมืองด้วย ชาวกรุงเทพมหานครมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นสาเหตุมาจาก การล่มสลายทางวัฒนธรรมดั้งเดิม หรือการก่อตัวใหม่ของวัฒนธรรมเมือง

ศาสตราจารย์อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์ (2550) ได้กล่าวถึงทฤษฎีความเป็นวิถีเมืองไว้ว่า ทฤษฎีคลาสสิก ของ “วิถีเมือง” หรือ “ความเป็นเมืองตามนัยของวิถีการดำเนินชีวิต” (urbanism as a way of life) โดย Louise Wirth ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1938 ทำให้การศึกษาทางสังคมวิทยาเกี่ยวกับค่านิยม และพฤติกรรมของคนเมืองที่ไม่เหมือนกับคนชนบท มีความเป็นวิทยาศาสตร์และเข้มข้นมาโดยตลอด ทั้ง Wirth (1938) ได้ชี้ให้เห็นความหลากหลายของวิถีชีวิตเมือง ซึ่งเกิดจากตัวแปรสามตัว คือ

1. จำนวนประชากร
2. ความหนาแน่นของประชากร
3. ความหลากหลายของคุณลักษณะของประชากร

ซึ่งนำไปสู่การยอมรับและยอมรับกับความเป็นปัจเจกบุคคลของประชากรในเมือง ซึ่งเป็นผู้ที่มีภูมิหลังทางวัฒนธรรมและสังคมที่แตกต่างกันอย่างมากมาย การยอมรับความหลากหลายของปัจเจกบุคคลในเมืองนี้เอง ทำให้คนเมืองมีลักษณะลึกลับทางจิตใจ (psychologically sophisticated) มีความเป็น cosmopolitan และยอมรับความแตกต่างได้มาก (อ้างถึง Wirth โดย Carter 2005) นอกจากนี้ ยังกล่าวไว้ว่าคนเมืองจะมีความสัมพันธ์แบบทุติยภูมิมากกว่าปฐมภูมิ มีลักษณะไม่ใช่แบบส่วนตัวหรือกันเอง (impersonal) ผิวเผิน (superficial) เปลี่ยนผ่าน (transitory) และเฉพาะกิจ (segmental) มีท่าทีไม่ทุ่มใจ เหมินเฉย และเย็นชา (reserve, indifference) เพื่อป้องกันตนเองจากความไม่ให้คนอื่นคาดหมาย หรือยึดเอาอ้างเอาได้ ในทางตรงข้าม คนในชุมชนเล็ก มีประชานน้อย และมีคุณลักษณะต่าง ๆ เหมือน ๆ กัน มักจะเป็นพวกอนุรักษนิยม ความคิดคับแคบ (parochial)

รักษาความรู้จักใกล้ชิดกันเป็นส่วนตัว (personal acquaintance) ชอบตัดสินคนอื่น (judgemental) และมีการยอมรับและยอมรับกับผู้แตกต่างได้น้อยกว่า (less tolerant of differences) (อ้างถึง Wirth โดย Carter 2005)

ค่านิยมที่เปลี่ยนไปในเขตเมืองนั้น มักจะถูกกล่าวว่าเป็นการล่มสลายของวัฒนธรรม บรรทัดฐาน และค่านิยมเดิม เพราะการจัดระเบียบในเมืองเป็นความล้มเหลวประการหนึ่งของสังคม หรือไม่ก็เป็นภาวะของการเปลี่ยนผ่านซึ่งทำให้เกิดช่องว่างทางสังคมขึ้น แต่คำกล่าวนี้ได้รับการตอบโต้จากทฤษฎีของ Fischer (1975) ที่กล่าวว่าสังคมเมืองเองก็มีวัฒนธรรมใหม่ของตนเองเกิดขึ้นจากเครือข่ายใหม่ที่เกิดขึ้น นั่นคือทฤษฎีวัฒนธรรมรอง (sub-culture) แม้ว่าคนในชนบทจะมีความสัมพันธ์กับระบบเครือญาติมากกว่าคนในเมือง แต่คนในเมืองก็มีระบบเครือข่ายของ sub-culture ของเขาเหมือนกัน โดยแม้จะดึงเอาความสัมพันธ์จากเครือญาติ ครอบครัว เพื่อนบ้าน และวัด น้อยกว่าคนชนบท แต่จะดึงเอาเครือข่ายสมัยใหม่ บริบทของที่ทำงานที่เขาเลือกเอง มีความสัมพันธ์กับศาสนา น้อยลง และมีเพื่อนที่ไม่ต้องสนิทหยั่งรากลึกกันแต่อย่างใด บางคนอาจจะกล่าวว่า นั่นเป็นเพราะคนเมืองมีการศึกษาสูงกว่าคนชนบท และอายุน้อยกว่าโดยเฉลี่ย แต่จากการวิจัยเชิงปริมาณของ Fischer ได้พบว่าวัฒนธรรมรองของคนเมืองมีอยู่จริง แม้จะคุมตัวแปรด้านการศึกษา และอายุแล้วก็ตาม (Fischer 1975) นอกจากนี้ Fischer ยังกล่าวถึงวัฒนธรรมรองของคนเมืองอีกว่า ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะการที่มีคนย้ายถิ่นเข้ามาในเมืองที่เลือกสรรตนเองเข้ามา (self – selection) เฉพาะกลุ่มที่มีเครือข่ายสังคมแบบเมือง หรือมีความสัมพันธ์แบบทุติยภูมิ และไม่ได้เกิดขึ้นเพราะคนมารวมตัวกันมากในเมืองเท่านั้น แต่มีปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมใหม่ที่เกิดขึ้นใหม่ในเมืองอีกด้วย ความเป็นเมืองของคนเฉพาะกลุ่ม มีวัฒนธรรมใหม่นี้เอง เป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตคนเมืองที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ และสืบต่อเป็นวัฒนธรรมเมืองที่สำคัญ

2.5.2 ลักษณะความเป็นสังคมเมือง

สังคมไทย เป็นสังคมเกษตร โดยพิจารณาจากวิวัฒนาการทางสังคม เศรษฐกิจ และสภาพที่ตั้งของประเทศไทยอาจกล่าวได้ว่า ชุมชนของคนไทยโดยทั่วไปเป็นชุมชนในชนบทเป็นส่วนใหญ่ และมีชุมชนในเขตเมือง โดยเฉพาะในเมืองหลักของแต่ละภูมิภาคและเมืองหลวงของประเทศ อันได้แก่ เชียงใหม่ เป็นเมืองหลักของภาคเหนือ นครราชสีมา เป็นเมืองหลักของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ชลบุรีเป็นเมืองหลักของภาคตะวันออก สงขลาเป็นเมืองหลักของภาคใต้ และกรุงเทพมหานครและปริมณฑล เป็นเมืองหลวงของประเทศไทย

สังคมชนบท เป็นครอบครัวมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น ครอบครัวเป็นหน่วยที่สำคัญทางเศรษฐกิจ และมีลักษณะช่วยกันทำงาน วัด เป็นสถานที่สำคัญอย่างหนึ่งและมีอยู่มากมาย เพื่อใช้

สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ชาวชนบทส่วนใหญ่ยึดมั่นอยู่กับประเพณีเดิม ชาวชนบทเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นอกจากนี้ชาวชนบทมีอัตราการเกิดที่สูง แต่ระดับการศึกษาและเทคนิคในอาชีพต่ำ ทว่าเป็นสังคมที่มีความสัมพันธ์กันตามประเพณี ชาวชนบทส่วนใหญ่ใช้เงินไปในพิธีกรรมต่างๆ ชาวชนบทมีระดับความคิดและความเข้าใจแคบ มักมองอยู่แต่เฉพาะเรื่องใกล้ๆ ตัว ค่านิยมชาวชนบทไทย การนับถือผู้ใหญ่ ยกย่องนักเลงหรือผู้มีอำนาจเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ จิตใจกว้างขวาง รู้จักบุญคุณ ไม่เอาไรต์เอาเปรียบและไม่เบียดเบียนเพื่อนบ้าน รักญาติพี่น้องและท้องถิ่น

สังคมเมือง เป็นครอบครัวมีความสัมพันธ์กันในลักษณะทฤษฎี (Gesellschaft) เป็นสังคมแบบชาวเมืองคือสมาชิกมีการประกอบอาชีพที่แตกต่างกันตามความสามารถหรือตามความถนัดของแต่ละคน มีการแบ่งงานกันทำ สมาชิกในสังคมจะติดต่อสัมพันธ์กันแบบผิวเผินตามตำแหน่งหน้าที่การงาน โดยมีผลประโยชน์เป็นแรงจูงใจ มีการสร้างกฎเกณฑ์ข้อบังคับข้อตกลงหรือกฎหมายขึ้นมาควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกอย่างเป็นทางการ ความผูกพันกันในครอบครัวมีน้อย อาชีพของชาวเมืองมีมากมาย การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็ว เป็นศูนย์รวมของการศึกษา การปกครอง ธุรกิจการค้าและอื่นๆ ชาวเมืองส่วนใหญ่ช่วยเหลือตนเองไม่ค่อยได้ เป็นสังคมที่มีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วโดยการอพยพเข้ามาในเมือง คนในเมืองมีการแข่งขันแย่งชิงกันสูง และวัตถุนิยม

ความแตกต่างระหว่างชนบทกับเมืองลดลง เพราะความเจริญก้าวหน้าทางด้านการศึกษา การคมนาคม การเคลื่อนย้ายของชาวชนบทเข้าไปอยู่ในเมือง เนื่องจากชาวเมืองอพยพโยกย้ายไปอยู่ในชนบทหรือเขตชานเมือง เนื่องจากการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม และเนื่องจากความเจริญทางด้านการศึกษา ประชากรในชุมชนนั้นจะเปลี่ยนสภาพชีวิตความเป็นอยู่เป็นชีวิตแบบเมืองได้รวดเร็วกว่า ทั้งนี้ก็เนื่องจากการถ่ายทอดและการแพร่ทางวัฒนธรรม (นันทกานต์ ศรีสุทโธ, 2554)

ลักษณะ และวัฒนธรรมของคนเมือง

วิถีชีวิต (Lifestyle) เป็นแบบคนเมืองและมีลักษณะเหมือนกับเครื่องจักรกล เนื่องจากมีการใช้เทคโนโลยีและเครื่องจักร เพื่อเพิ่มความเร็วในการผลิต ทำให้ความสามารถของคน และคุณค่าของความเป็นมนุษย์ถูกทำลาย เพราะต้องรับคำสั่งและถูกควบคุมโดยเครื่องจักร ต้องมีการปรับตัวและเรียนรู้ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง การเพิ่มความก้าวหน้าให้กับชีวิตและความเป็นอยู่ในเมืองจึงต้องสัมพันธ์กับระบบอุตสาหกรรม จึงทำให้มีการแบ่งแยกแรงงาน (Division of labor) ตามความชำนาญเฉพาะด้านซึ่งเป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจและการประดิษฐ์ ทำให้มีการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการผลิต การประกอบอาชีพต่างๆจึงใช้ผู้ที่มีความรู้ความชำนาญเป็นพิเศษ มีการแบ่งตำแหน่งและหน้าที่หลายระดับขึ้นอยู่กับงานแต่ละประเภท ทั้งนี้ก็ต้องต่อสู้แข่งขันกับผู้อื่นทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมต่อหน้าที่การงาน

การดำเนินชีวิตประจำวันของคนในเมืองผูกพันกับเวลา (Implications of the clock) การทำงาน การเดินทาง และกิจกรรมต่าง ๆ ของคนในเมืองจะถูกกำหนดโดยเวลา คนส่วนใหญ่ต้อง

ทำงานตามตารางเวลาที่กำหนดไว้และไม่สามารถออกนอกระยะเวลาที่กำหนดเอาไว้ในแต่ละวันได้นอกจากนี้คนเมืองมีความเป็นอยู่แบบปัจเจกบุคคลและครอบครัวนิยม (The individual and familism) คนส่วนใหญ่ต้องพึ่งตนเอง ทำงานเพื่อตนเองหรือเพื่อครอบครัวของตัวเอง ความผูกพันภายในครอบครัวและเพื่อนบ้านมีน้อย สมาชิกของแต่ละครอบครัวมีสถานที่ทำงานต่างสถานที่และต่างอาชีพ ใช้เวลาส่วนมากในการทำงานเพื่อร่วมกันรับผิดชอบด้านเศรษฐกิจของครอบครัว ทำให้มีเวลาในการพบปะพูดคุยพร้อมหน้าหรือมีเวลาเพื่อสังสรรค์น้อย แต่คนเมืองมีความสามารถในการปรับตัว (Adaptation) ให้เข้ากับวิถีชีวิตแบบเมือง การอาศัยอยู่ในเมืองจะต้องไม่กลัวต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของความเจริญ และสามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยวในกลุ่มของปัจเจกนิยมได้ และที่สำคัญ สังคมเมืองมีเงินตราเป็นตัวกำหนดราคาและคุณค่า (Money as the definer of values) การได้มาซึ่งเครื่องอุปโภค บริโภค และสิ่งของต่างๆจะต้องใช้เงินตราในการแลกเปลี่ยน และราคาของสิ่งต่างๆมีแนวโน้มสูงขึ้นตลอดเวลา จึงส่งผลให้คนเมืองเคร่งครัดกับการใช้ชีวิตในรอบของเวลาที่จำกัดเพื่อให้แลกมาซึ่งเงินตรา

2.5.3 ปัญหาในวิถีคนเมือง

ปัจจุบันการดำรงชีวิตในเมืองแตกต่างกันไป มีปัญหาให้คนเมืองต้องแก้ปัญหาอยู่ตลอดเวลา การวุ่นวายอยู่กับการทำงาน การทำกิจกรรมต่างๆ ที่ตนเองต้องมีการรับผิดชอบในแต่ละวัน ทำให้มองข้ามในปัญหาของสุขภาพตนเอง ชุมชนเมืองมีประชากรหนาแน่นมากตามความเจริญของเมือง สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่นอากาศ น้ำ ดิน แสง เสียง สิ่งปฏิภูล เปลี่ยนแปลงไปขาดความสมดุลตามธรรมชาติเนื่องจากมนุษย์ได้สร้างตึก โรงงาน ถนน เครื่องจักร เครื่องยนต์ เครื่องมือเครื่องใช้เพื่อประกอบการและอำนวยความสะดวกสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติถูกทำลายด้วยสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นมาแทน สิ่งแวดล้อมในเมืองจึงเต็มไปด้วยตึก โรงงาน ที่ทำงานด้วยเครื่องจักรมีเสียงดังอีกทีก็ตลอดเวลา ฟันทมอกรควัน อากาศเต็มไปด้วยฝุ่นละออง กลิ่นเหม็นจากสารเคมี ท่อไอเสียจากรถยนต์และเครื่องยนต์สิ่งมีชีวิต พืช สัตว์ อันเป็นสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพถูกทำลาย ทำให้มนุษย์ต้องสูญเสียสิ่งที่ช่วยสร้างสุขภาพและอนามัยของชุมชนบางส่วนไปและเกิดโทษตามมาแทน การดำรงชีพของคนเมืองเปลี่ยนไปพึ่งอุตสาหกรรม เป็นหลักแทนการเกษตร สิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้วิถีชีวิตของคนเมือง ต่างพึ่งตนเองต้องแข่งขันในทางเศรษฐกิจ ขาดความใกล้ชิดผูกพันกัน สิ่งแวดล้อมในเมืองกำลังจะเต็มไปด้วยสิ่งมีพิษและอันตรายต่อชีวิต เนื่องจากคนที่อยู่ในชุมชนเมืองเต็มไปด้วยความเร่งรีบและการแข่งขัน (Mr. Rungroje Songsraboon, 2555)

ผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ทำให้กรุงเทพมหานครกลายเป็นศูนย์กลางของความเจริญในทุกๆ ด้าน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง การศึกษา และสังคมวัฒนธรรม จึงเป็น

ปัจจัยดึงดูดให้ผู้คนจากทั่วทุกสารทิศพากันอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามา เพื่อแสวงหาโอกาสในชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีกว่า แต่ความเป็นอยู่ที่ดีนั้นก็ต้องแลกมาด้วยการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต (life style) เห็นได้ชัดว่าคนที่ใช้ชีวิตอยู่ในเมืองมักประสบปัญหาความเครียด และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ได้ผลักดันให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมา เช่น ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาอาชญากรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ขัดแย้งกับลักษณะความต้องการของมนุษย์ทั้งสิ้น เพราะปัจจัยพื้นฐานสำคัญของมนุษย์นั้นคือความต้องการที่จะมีชีวิตอยู่ที่ดี ดังนั้นนอกจากข้อดีของการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจของสังคมเมืองแล้วนั้นก็ยังมีผลกระทบต่อความต้องการและความเป็นอยู่ของมนุษย์เช่นกัน

2.6 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์

มนุษย์มีความต้องการพื้นฐานที่มีติดตัวอยู่ในทุกคน ดังทฤษฎีความต้องการตามแนวความคิดของมาสโลว์

มาสโลว์ (Dr. Abraham H. Maslow) นักจิตวิทยา กลุ่มมนุษยนิยม ได้อธิบายเรื่องความต้องการของมนุษย์ว่าเป็นลำดับทั้งหมด 5 ชั้น (Five general system of needs) โดยเขียนเป็นรูปพีระมิดแห่งความต้องการไว้แสดงความต้องการขั้นมูลฐานของมนุษย์ (Basic needs) เป็นทฤษฎีการจูงใจซึ่งเป็นคนแรกที่ได้เขียนขึ้น เรียกว่า "Maslow's General theory of human mativation" (เสถียร เหลืองอร่าม, 2519: 325) Maslow กำหนดหลักการว่าบุคคลพยายามสนองความต้องการของตนเพื่อความอยู่รอดและความสำเร็จของชีวิต

Needs หมายถึงความต้องการอันจำเป็นซึ่งชีวิตจะขาดเสียมิได้ ผลจากการศึกษาทราบว่าทุกกริยาท่าทางหรืออาการที่มนุษย์แสดงออกมาเป็นรูปของพฤติกรรมนี้ก็เพราะแรงผลักดันจากความต้องการเป็นกำลังสำคัญให้แสดงออกมา ความต้องการอาจเกิดขึ้นได้จากการเรียนรู้ที่ได้มาภายหลัง และจากสิ่งที่เกิดขึ้นเองโดยไม่ต้องเรียนรู้เป็นความต้องการทางชีววิทยา (Biological Needs) ทั้งที่เป็นสิ่งที่แสดงออกมาให้เห็นได้และเป็นสิ่งที่ซ่อนตัวอยู่ (กาญจนา เรื่องจิตปรภรณ์, 2530: 227)

ทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของมนุษย์แบ่งความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 5 ระดับ ความคิดสำคัญของทฤษฎีนี้ก็คือความต้องการส่วนใหญ่ในระดับที่ต่ำกว่าต้องได้รับการตอบสนองก่อนที่ความต้องการในระดับที่สูงขึ้นไปจะเกิดขึ้น อย่างไรก็ตามทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าความต้องการมากกว่าหนึ่งระดับไม่อาจเกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน ความต้องการของมนุษย์เป็นจุดเริ่มต้นของการจูงใจมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีความต้องการไม่สิ้นสุดตั้งแต่เกิดจนตายมนุษย์ทุกคนมีความต้องการตลอดเวลาและจะต้องการมากขึ้นเรื่อยไป ความต้องการของมนุษย์จัดเป็นขั้นตอนตามความสำคัญจากต่ำไปสูง ซึ่งเรียกว่าความต้องการมูลฐาน 5 ชั้น มาสโลว์จัดลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ไว้

อย่างมีระเบียบเรียกว่า Hierarchy of human needs เรียงลำดับขึ้นจากต่ำไปสูงถ้าความต้องการในชั้นแรกๆ ยังไม่ได้รับการตอบสนองก็ยังไม่มีความต้องการในชั้นสูงถัดไป ดังนี้

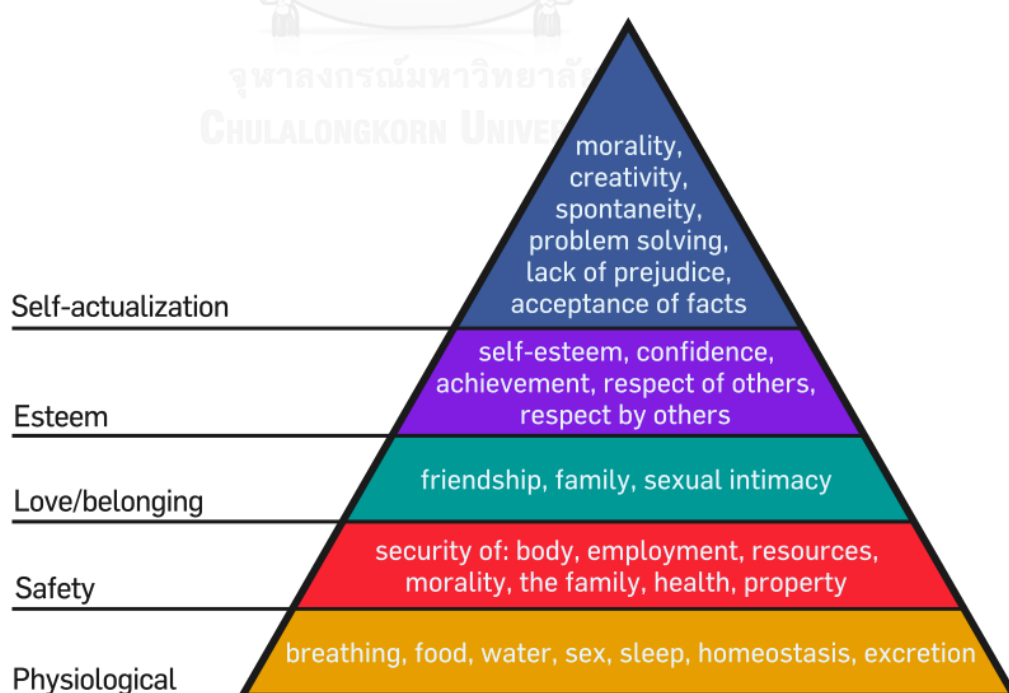
1. ความต้องการพื้นฐานทางสรีระ (Basic physiological needs or Biological Needs , Physical Needs) คือความต้องการบำบัดความหิวกระหาย ต้องการพักผ่อนต้องการเรื่องกามารมณ์ ต้องการบำบัดความเจ็บปวดและความไม่สมดุลทางร่างกายต่างๆ

2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Need sand security) คือ ต้องการความมั่นคง ต้องการการป้องกัน อันตรายต้องการระเบียบ ต้องการทำนายอนาคต

3. ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Love and Belonging Needs or Social Needs) คือ ต้องการเพื่อน ต้องการผู้ร่วมงาน ต้องการครอบครัวต้องการเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม ต้องการใกล้ชิดกับเพศตรงข้าม

4. ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง (Esteem Needs, Self-Esteem Needs) คือต้องการความนับถือต้องการความมั่นคงซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความเห็นของคนโดยทั่วไปต้องการความพอใจ ชมเชย นิยม ต้องการความมั่นใจในตนเองต้องการคุณค่าในตนเอง ต้องการยอมรับตนเอง

5. ความต้องการความสมหวังในชีวิต (Self-Actualization Needs, Self-realization , Self-fulfillment Needs) คือต้องการไปให้ถึงความสามารถสูงสุดของตนเองต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพของตน ต้องการทำสิ่งที่เหมาะสมที่สุดต้องการความงามและขยายความต้องการให้ถึงที่สุด ค้นพบความจริงสร้างสรรค์ความงาม ส่งเสริมความยุติธรรม สร้างระเบียบ

เมื่อมนุษย์มีความต้องการพื้นฐานเหล่านี้แล้ว สิ่งที่สามารถตอบสนองความต้องการหรือยึดเหนี่ยวความต้องการเหล่านั้น ส่วนหนึ่งอาจเป็นศาสนา เพราะศาสนาสามารถเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ได้ ดังนั้น ในพุทธศาสนาเองก็ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการใช้ชีวิต เพื่อรองรับความต้องการของมนุษย์ไว้เช่นกัน ในกรณีนี้ การทำบุญ การสะสมบุญก็เป็นอย่างหนึ่งในการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ เพราะบุญ คือการทำให้ชีวิตมีความเจริญงอกงามขึ้น ผู้คนที่ต้องการสมหวังในชีวิต ก็หันหน้าเข้าทำบุญ สั่งสมบุญไว้เพื่อความสุขในอนาคตทั้งในชาตินี้และชาติหน้า หากแต่เมื่อสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างเช่นสังคมเมืองที่ได้กล่าวข้างต้น ลักษณะและรูปแบบของการทำบุญจึงมีความแตกต่างออกไป มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่หลากหลายมากขึ้นทั้งความเชื่อที่ถูกต้องและความเชื่อที่ขัดต่อหลักศาสนา

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าลักษณะของสังคมเมืองจะสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานทางด้านกายภาพของมนุษย์ได้ ทั้งหน้าที่การงาน การเงิน การศึกษา ทว่าความต้องการทางด้านจิตใจกลับถูกละเลย ดังนั้นศาสนาจึงเป็นส่วนหนึ่งที่คอยช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์เอาไว้โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับคนไทยที่ถูกปลูกฝังความเชื่อมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ความเชื่อที่ว่าศาสนาจะทำให้เกิดความสุขสบายใจ คลายความกังวลใจ และรู้สึกปลอดภัยในการดำรงชีวิตภายใต้แรงกดดันของสังคมเมืองได้

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาทัศนคติ ความเชื่อ วิถีปฏิบัติในการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในมหานคร กรณีศึกษาพุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานคร ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้เป็นการเก็บข้อมูลโดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยมีรายละเอียดขอบเขตของการทำวิจัยดังนี้

- 3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย
- 3.5 ขั้นตอนในการเสนอผลการวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป้าหมายของงานวิจัยในครั้งนี้คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครและมีระยะเวลาในการอยู่อาศัย 2 ปีขึ้นไป นับถือศาสนาพุทธ โดยไม่จำกัดเพศ

3.1.2 กลุ่มตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างได้จากการคำนวณขนาดตัวอย่างแบบไม่รู้จำนวนประชากรที่แน่นอน (Infinite Population) โดยใช้สูตรคำนวณหาจำนวนประชากรในจังหวัดกรุงเทพมหานคร ที่ไม่สามารถระบุจำนวนที่แท้จริงได้ เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการคือประชากรที่อาศัยอยู่ในจังหวัดกรุงเทพมหานคร โดยไม่ได้คำนึงถึงภูมิลำเนาเดิมหรือตามจำนวนตามทะเบียนราษฎร ดังนั้นผู้วิจัยจึงเลือกใช้สูตรคำนวณดังนี้

$$\text{สูตรคำนวณ } n = 1600pq$$

ตัวแปร n คือ จำนวนประชากรที่ไม่สามารถระบุจำนวนที่แท้จริงได้

ตัวแปร p คือค่าสูงสุดที่ยอมรับได้ 0.5 (โอกาสที่จะเกิดความคลาดเคลื่อนขึ้น)

ตัวแปร q คือ q มีค่าสูงสุดที่ยอมรับได้ 0.5 (โอกาสที่จะไม่เกิดความคลาดเคลื่อนขึ้นมีค่า $1-p$)

$$n = 1600pq$$

$$n = 1600 \times 0.5 \times 0.5$$

$$n = 400$$

เมื่อพิจารณาจากการคำนวณขนาดตัวอย่าง งานวิจัยชิ้นนี้จะต้องเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 400 หน่วยจากประชากรทั้งหมดในกรุงเทพมหานคร

การสุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างโดยการกำหนดสัดส่วน (Quota Sampling technique) ซึ่งเป็นการสุ่มตัวอย่างโดยแบ่งประชากรออกเป็นส่วนๆ (strata) ตามที่กำหนดไว้ จากการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างผ่านการอ้างอิงจากงานวิจัยในเรื่อง “การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการและสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย” และรายงานการวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างสุขภาพและการเรียนรู้ของสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา” (พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอู่) และคณะสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับสำนักสนับสนุนสุขภาพองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), 2556) ซึ่งได้กลุ่มตัวอย่างเป็นวัดในกรุงเทพมหานคร 5 แห่ง โดยแบ่งตามแนวปฏิบัติ 5 สายปฏิบัติ ดังนี้

1. การทำบุญแบบพุทธดั้งเดิม มีการทำบุญหลากหลายรูปแบบ รวมถึงการปฏิบัตินั่งสมาธิ ฟังเทศน์ ฯลฯ โดยการเก็บตัวอย่างแนวปฏิบัตินี้ได้แก่ วัดหัวลำโพง จำนวน 80 ชุด
2. ปฏิบัติวิชาธรรมกาย ปลุกฝังศีลธรรมลงในใจของผู้คนด้วยการอบรมศีลธรรม เรียนรู้ธรรมะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า รู้วิธีการทำสมาธิภาวนา (Meditation) และรู้ว่าเป้าหมายที่แท้จริงของการเกิดมาเป็นมนุษย์คือการสร้างบุญ โดยการเก็บตัวอย่างแนวปฏิบัตินี้ได้แก่ วัดปากน้ำ จำนวน 80 ชุด
3. การปฏิบัติกรรมฐานแนวสติปัฏฐาน 4 การเจริญวิปัสสนาโดยใช้คำบริกรรมว่า ยุบหนอ-พองหนอ เป็นการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพื่อให้พ้นทุกข์ โดยการเก็บตัวอย่างแนวปฏิบัตินี้ได้แก่ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ จำนวน 80 ชุด
4. ขบวนการพุทธใหม่ ที่มีการถ่ายทอดหลักธรรมผ่านการสื่อสารทางสังคม และกลุ่มที่ประยุกต์แนวคิดจากนิกายอื่นเพื่อนำไปสู่การพัฒนาสังคม โดยการเก็บตัวอย่างแนวปฏิบัตินี้ได้แก่ วัดพระรามเก้า จำนวน 80 ชุด
5. มุ่งเน้นการสนับสนุนการศึกษาและปฏิบัติธรรมตามหลักอานาปานสติ โดยการเก็บตัวอย่างแนวปฏิบัตินี้ได้แก่ สวนโมกข์ จำนวน 80 ชุด

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

- 1.) ผู้วิจัยได้เขตเป้าหมายที่จะใช้ในการเก็บข้อมูล และออกสำรวจตามสถานที่ต่างๆ เพื่อเตรียมความพร้อมในการลงมือเก็บรวบรวมข้อมูลจริง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลที่วัดทั้ง 5 สายปฏิบัติ

ได้แก่ 1) วัดหัวลำโพง 2) วัดปากน้ำ 3) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ 4) วัดพระรามเก้า 5) สวนโมกข์ กรุงเทพฯ

2.) ทำการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในสถานที่ต่างๆ โดยตัวผู้วิจัยเป็นผู้แจกแบบสอบถามด้วยตนเอง ซึ่งแจ้งวัตถุประสงค์และแจกแจงข้อคำถาม พร้อมทั้งตอบคำถามหากผู้ตอบแบบสอบถามสงสัยในรายละเอียดของข้อคำถาม โดยวัดหัวลำโพง วัดพระรามเก้า และสวนโมกข์กรุงเทพฯ ใช้วิธีแจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างที่เข้ามาทำบุญภายในวัด แต่วัดปากน้ำ และวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ แจกแบบสอบถามจากทั้งผู้ที่เข้ามาทำบุญทั่วไปภายในวัด และผู้ที่เข้ามาเพื่อฝึกอบรมการปฏิบัติภาวนาโดยเฉพาะ ซึ่งเก็บแบบสอบถามจากผู้เข้ามาทำบุญทั่วไปในจำนวนมากกว่า จากนั้นจึงให้ผู้ตอบแบบสอบถามตอบเองเพื่อให้ตรงกับความเป็นจริงและมีความสบายใจในการตอบมากที่สุด และจึงรับแบบสอบถามกลับคืนพร้อมตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม

3.) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่มีการตอบครบสมบูรณ์แล้วนำมาดำเนินการ ลงรหัสและหมายเลขประจำฉบับจาก 001 - 400 และกรอกข้อมูลลงคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรม SPSS (Statistical Package for the Social Sciences)

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา ภูมิลำเนา รายได้ เป็นต้น

ส่วนที่ 2 คือรูปแบบ วิธีปฏิบัติในการทำบุญสอดคล้องกับหลักคำสอนทางศาสนาหรือไม่ โดยแบ่งหลักคำสอนออกเป็นความเข้าใจเรื่องบุญในขอบเขตของท่าน ศีล ภาวนา เป็นคำถามที่วัดความถี่แบบ Likert Scale 5 ช่วงความคิดเห็น

ส่วนที่ 3 คือทัศนคติ และความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญ ซึ่งเป็นคำถามที่วัดความถี่แบบ Likert Scale 5 ช่วงความคิดเห็น คือ

5	หมายถึง	มากที่สุด
4	หมายถึง	มาก
3	หมายถึง	ปานกลาง
2	หมายถึง	น้อย
1	หมายถึง	น้อยที่สุด

กำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์โดยใช้คะแนนเฉลี่ยของจุดตัด ดังนี้

$$\frac{(\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด})}{\text{จำนวนชั้น}} = \frac{5-1}{5} = 0.8$$

จึงสรุปได้ว่า

ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
4.21 – 5.00	มากที่สุด
3.41 – 4.20	มาก
2.61 – 3.40	ปานกลาง
1.81 – 2.60	น้อย
1.00 – 1.80	น้อยที่สุด

เกณฑ์การให้คะแนน

เนื่องจากข้อความที่นำมาเป็นมาตรวัดมีทั้งข้อความเชิงบวกและข้อความเชิงลบ ดังนั้น การคำนวณคะแนนจึงยึดหลักดังนี้

ระดับความคิดเห็น	คะแนนข้อความเชิงบวก	คะแนนข้อความเชิงลบ
มากที่สุด	5	1
มาก	4	2
ปานกลาง	3	3
น้อย	2	4
น้อยที่สุด	1	5

กำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์โดยใช้คะแนนเฉลี่ยของจุดตัด ดังนี้

$$\frac{(\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด})}{\text{จำนวนชั้น}} = \frac{5-1}{5} = 0.8$$

จึงสรุปได้ว่า

ค่าเฉลี่ย	ความหมาย
4.21 – 5.00	มากที่สุด
3.41 – 4.20	มาก
2.61 – 3.40	ปานกลาง
1.81 – 2.60	น้อย
1.00 – 1.80	น้อยที่สุด

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

1. ศึกษาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นสังคมเมืองและแบบสอบถามต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างข้อคำถาม
2. นำข้อมูลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม และจากการสัมภาษณ์เบื้องต้นมาสร้างเป็นข้อคำถาม โดยส่วนแรกเป็นข้อมูลทั่วไปส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้การเลือกข้อที่ตรงกับตัวเองมากที่สุดจากตัวเลือกทั้งหมด ส่วนที่สองเป็นทัศนคติ ความเชื่อในการทำบุญ และส่วนสุดท้ายเป็นวิถีปฏิบัติในการทำบุญที่สอดคล้องกับหลักคำสอนทางศาสนา ซึ่งทั้งส่วนที่สองและส่วนที่สามมีทั้งข้อความเชิงบวกและเชิงลบ
3. นำแบบสอบถามที่ทำการเรียบเรียงข้อคำถามเรียบร้อยแล้วไปหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) เพื่อตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหาและภาษาที่ใช้ให้มีความเหมาะสม
4. นำแบบสอบถามที่แก้ไขแล้วไปทดลองเก็บกับผู้ที่มีความใกล้เคียงกับกลุ่มประชากรที่จะศึกษา (Try out)
5. นำข้อมูลจากแบบสอบถามทั้งหมดที่เก็บได้มาคำนวณค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยโปรแกรมSPSS โดยผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของคะแนนข้อคำถามอยู่ในตารางภาคผนวก

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้โปรแกรม SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) ในการคำนวณ โดยใช้ 1) สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการบรรยายข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean), ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (sd), และร้อยละ (percent) 2) สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) เพื่อทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ การวิเคราะห์แปรปรวน Analysis of Variance (ANOVA) โดยการวิจัยครั้งนี้กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติไว้ที่ระดับ .05

3.5 ขั้นตอนในการเสนอผลการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้แบ่งออกเป็น 5 บทดังนี้

บทที่ 1 ประกอบด้วยที่มาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตการวิจัย คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย และประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม ประกอบด้วย ลักษณะของสังคมในปัจจุบันและการเปลี่ยนแปลง ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง งานวิจัยและเอกสารอ้างอิงเกี่ยวกับรูปแบบการทำบุญในปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย ประกอบด้วย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

บทที่ 4 ผลการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป ผลการวิเคราะห์รูปแบบและลักษณะการทำบุญของคนกรุงเทพฯในปัจจุบัน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและรูปแบบการทำบุญกับหลักคำสอนทางศาสนา และผลการวิเคราะห์ข้อมูลความแตกต่างในการทำบุญของคนที่มีการศึกษาที่แตกต่างกัน

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ ประกอบด้วย สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล การศึกษา และข้อเสนอแนะ

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาวิจัยเรื่อง “ทัศนคติ ความเชื่อ วิธีปฏิบัติในการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในมหานคร กรณีศึกษา พุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานคร” ดำเนินการสำรวจโดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม ซึ่งผลการศึกษานี้ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน

การเสนอผลการศึกษา

การนำเสนอข้อมูลและผลการศึกษาที่ผ่านการตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเขียนวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาอันได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และรายงานผลด้วยสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์โดยมีการใช้สถิติการวิจัย อันได้แก่ One-way Analysis of Variance – One-way ANOVA พร้อมตารางประกอบการบรรยาย โดยมีรายละเอียดดังนี้

- 4.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง
- 4.2 รูปแบบ วิธีการทำบุญ
- 4.3 ความเชื่อ และทัศนคติในการทำบุญ
- 4.4 เปรียบเทียบรูปแบบ และวิธีการทำบุญจากปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธ
- 4.5 เปรียบเทียบความเชื่อ และทัศนคติในการทำบุญจากปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธ

4.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

จากการสำรวจข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน จากวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 พื้นที่ ปรากฏลักษณะทางประชากร สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของกลุ่มตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

4.1.1 ข้อมูลส่วนบุคคล

จากการเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง พบว่า มีผู้ที่เข้ามาทำบุญในพื้นที่วัดหัวลำโพง (ร้อยละ 20) วัดมหาธาตุฯ (ร้อยละ 20) วัดปากน้ำ (ร้อยละ 20) วัดพระรามเก้า (ร้อยละ 20) และสวนโมกข์ (ร้อยละ 20)

ตารางที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	169	42.3
หญิง	231	57.7
ภูมิลำเนา (บ้านเกิด)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
กรุงเทพฯ	216	54.0
ต่างจังหวัด	184	46.0
อายุ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 18 ปี	3	0.8
19 – 40 ปี	280	70.0
41 – 60 ปี	101	25.2
มากกว่า 60 ปี	16	4.0
ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่าประถมศึกษา	3	0.8
ประถมศึกษา	19	4.8
มัธยมศึกษาตอนต้น	21	5.3
มัธยมศึกษาตอนปลาย	28	7.0
ปวช.	20	5.0
ปวส.	21	5.2
ปริญญาตรี	242	60.5
ปริญญาโท หรือสูงกว่า	46	11.4
รวม	400	100.0

จากตารางที่ 1 พบว่า 2 ใน 3 เป็นกลุ่มวัยทำงาน ที่มีอายุระหว่าง 19-40 ปี (ร้อยละ 70) และเป็นเพศหญิงมากถึง (ร้อยละ 57.7) ที่ส่วนใหญ่ของผู้ที่มาทำบุญนั้นมีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานคร (ร้อยละ 54) มากกว่าผู้ที่มีภูมิลำเนาจากต่างจังหวัด ในแง่การศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างเกินครึ่งเป็นผู้ที่จบการศึกษาแล้ว โดยภาพรวม 2 ใน 3 จบการศึกษาระดับปริญญาตรีมากถึง ร้อยละ 60.5 และในระดับที่สูงกว่าปริญญาตรีอีกร้อยละ 11.4 สะท้อนให้เห็นว่าผู้ที่มาทำบุญส่วนใหญ่ นั้นส่วนใหญ่จะเป็นเพศหญิง อยู่ในช่วงวัยทำงาน ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดกรุงเทพมหานคร และเป็นผู้ที่มีการศึกษาอยู่ในระดับสูง

ตารางที่ 2 อาชีพและฐานะทางเศรษฐกิจ

อาชีพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
พนักงานบริษัทเอกชน	157	39.3
ข้าราชการ / พนักงานรัฐ / รัฐวิสาหกิจ	128	32.0
ธุรกิจส่วนตัว / เจ้าของบริษัท	24	6.0
จ้างงานตนเอง	46	11.5
ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน/ ไม่ประกอบอาชีพ	45	11.2
รายได้ต่อเดือน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่เกิน 10,000 บาท	44	11
10,001 – 15,000 บาท	54	13.5
15,001 – 20,000 บาท	90	22.5
20,001 – 25,000 บาท	55	13.8
25,001 – 30,000 บาท	53	13.2
30,001 – 35,000 บาท	43	10.8
35,001 – 40,000 บาท	8	2.0
40,001 – 45,000 บาท	20	5.0
45,000 บาทขึ้นไป	33	8.2
ฐานะทางสังคม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
รวย	7	1.8
ค่อนข้างรวย	16	4.0
ปานกลาง	316	79.0
ค่อนข้างจน	54	13.5
จน	7	1.7
รวม	400	100.0

จากตารางที่ 2 พบว่า 2 ใน 3 ของกลุ่มตัวอย่างเป็นพนักงานบริษัทเอกชนและรับข้าราชการ รวมไปถึงพนักงานรัฐวิสาหกิจ (ร้อยละ 39.3 และร้อยละ 32) และส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีรายได้ 15,001 – 20,000 บาทต่อเดือน (ร้อยละ 22.5) ในแง่ของฐานะทางสังคม พบว่ากลุ่มตัวอย่างมากกว่า 2 ใน 3 มีฐานะปานกลาง (ร้อยละ 79) ทั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่มีฐานะ และรายได้มากกว่า จะพบว่าผู้ที่มี

ฐานะทางสังคมค่อยไปทางรวย หรือรวย จะมีการทำบุญน้อยกว่าผู้ที่มีฐานะค่อนข้างไปทางจน หรือจน จากผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าผู้ที่มีฐานะทางสังคมที่ไม่ดี มักจะหมั่นทำบุญเพื่อหวังให้ชีวิต ทางด้านการงานและการเงินดีขึ้น มีความมั่นคงในชีวิตมากขึ้น โดยที่ผู้ที่มีฐานะทางสังคมดีจะไม่ได้เห็น ถึงความสำคัญด้านการเงินจากการทำบุญ

4.1.2 ลักษณะการทำบุญ

การศึกษาลักษณะการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานคร ได้แก่

- จำนวนครั้ง และโอกาสในการทำบุญ
- ค่าใช้จ่ายในการทำบุญ

ตารางที่ 3 จำนวนครั้ง และโอกาสในการทำบุญ

จำนวนครั้งในการทำบุญ (ต่อเดือน)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1-2 ครั้ง	222	55.5
2-4 ครั้ง	127	31.8
5-10 ครั้ง	39	9.7
มากกว่า 10 ครั้ง	12	3.0
โอกาสในการทำบุญ (ตอบมากกว่า 1 คำตอบ)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่แน่นอน ตามความสะดวก / แล้วแต่โอกาส	336	84.0
ทำทุกวัน	10	2.5
เฉพาะวันสำคัญทางพุทธศาสนา	155	38.8
เฉพาะวันสำคัญของตนเองและคนใกล้ชิด	159	45.8
ตามเทศกาลประจำปี	132	33.0
เมื่อมีความทุกข์ / ไม่สบายใจ	98	24.5

จากตารางที่ 3 พบว่า เนื่องจากสภาพสังคมในปัจจุบันทำให้มีปัจจัยทางสังคมหลายด้านเข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้โอกาสในการทำบุญของแต่ละคนมีความแตกต่างกันไป ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยทางด้านเวลา การทำงาน หรือแม้กระทั่งปัจจัยทางด้านครอบครัวที่เป็นส่วนสำคัญในการตัดสินใจในการทำบุญ ซึ่งผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า มากกว่า 2 ใน 3 เลือกวันและเวลาที่ไม่แน่นอน ทำตามความสะดวก แล้วแต่โอกาส (ร้อยละ 84) และรองลงมาคือทำบุญเฉพาะวันสำคัญของตนเองและคนใกล้ชิด (ร้อยละ 45.8) โดยเฉลี่ยแล้วภายใน 1 เดือน มักจะทำบุญกันเพียง 1-2 ครั้ง (ร้อยละ 55.5) เท่านั้น

ตารางที่ 4 ค่าใช้จ่ายในการทำบุญ

ปัจจัยในการใส่ของถวายพระ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ต่ำกว่า 100 บาท	331	77.8
101 – 500 บาท	87	21.6
501 – 1000 บาท	1	0.3
มากกว่า 1000 บาท	1	0.3
ค่าใช้จ่ายในการทำบุญต่อครั้ง	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ไม่มีค่าใช้จ่าย	17	4.2
ต่ำกว่า 500 บาท	267	66.8
501 – 1,000 บาท	82	20.5
1,001 – 1,500 บาท	16	4.0
1,501 – 2,000 บาท	12	3.0
2,001 – 2,500 บาท	2	0.5
2,501 – 3,000 บาท	0	0
มากกว่า 3,000 บาท	4	1.0
รวม	400	100.0

ในแง่ของค่าใช้จ่ายในการทำบุญแต่ละครั้ง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมากกว่า 2 ใน 3 มีการใส่ของปัจจัยถวายพระ โดยใส่เงินเป็นจำนวนไม่เกิน 100 บาท (ร้อยละ 77.8) รองลงมาคือมากกว่า 100 บาทแต่ไม่เกิน 500 บาท (ร้อยละ 21.6) และค่าใช้จ่ายโดยรวมทั้งหมดที่ใช้ในการทำบุญแต่ละครั้ง โดยไม่รวมค่าเดินทาง พบว่า 2 ใน 3 มีค่าใช้จ่าย ต่ำกว่า 500 บาท (ร้อยละ 66.8) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างแทบทั้งหมดใช้เงินเป็นตัวแปรในการทำบุญเป็นหลัก แม้ว่าจะไม่ได้ใช้เงินจำนวนมาก แต่เงินก็นับว่าเป็นสิ่งที่มองเห็นมูลค่าชัดที่สุด และเมื่อทำแล้วก็รู้สึกสบายใจ เพราะปัจจัยที่ได้ถวายไปจะสามารถนำไปใช้เป็นคุณประโยชน์ให้วัด หรือพระสงฆ์ต่อไปได้ แม้ว่าในแง่ของความถูกต้องนั้น พระสงฆ์จะไม่สามารถรับเงินมาเป็นของตนเองได้ แต่ก็มีพุทธศาสนิกชนจำนวนไม่น้อยที่ไม่รู้ และเลือกที่จะทำเพื่อความสบายใจของตนเอง

4.1.3 ความเข้าใจต่อความหมายของบุญและการทำบุญ

ตารางที่ 5 ความเข้าใจในความหมายของบุญและการทำบุญ

ความหมาย	ความคิดเห็น	
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
การทำบุญคือการทำให้จิตใจสะอาด บริสุทธิ์	86.2 (345)	13.8 (55)
การทำบุญคือการทำเพื่อตัวเอง	48.5 (194)	51.5 (206)
การทำบุญต้องปราศจาก โลภ โกรธ หลง	76.5 (306)	23.5 (94)
การทำบุญคือการทำเงิน/สิ่งของ เพื่อหวังผลในชาตินี้หรือชาติหน้า	34.2 (137)	65.8 (263)
การทำบุญคือการสละทรัพย์สิ้นเพื่อลดความเป็นตัวเอง	59.5 (237)	40.5 (161)
การทำบุญไม่จำเป็นต้องทำด้วยเงินเท่านั้น	95.0 (380)	5.0 (20)

จากตารางที่ 5 พบว่า 2 ใน 3 เห็นด้วย ว่าการทำบุญคือการทำให้จิตใจสะอาด บริสุทธิ์ (ร้อยละ 86.2) การทำบุญต้องปราศจาก โลภ โกรธ หลง (ร้อยละ 76.5) การทำบุญคือการสละทรัพย์สิ้นเพื่อลดความเป็นตัวเอง (ร้อยละ 59.5) การทำบุญไม่จำเป็นต้องทำด้วยเงินเท่านั้น (ร้อยละ 95) และไม่เห็นด้วย ว่าการทำบุญคือการทำเพื่อตัวเอง (ร้อยละ 51.5) การทำบุญคือการทำเงิน สิ่งของ เพื่อหวังผลในชาตินี้ หรือชาติหน้า (ร้อยละ 65.8) โดยผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจในการทำบุญที่ถูกต้อง เพราะการทำบุญคือการชำระล้างโลภะ โทสะ และโมหะออกไป เมื่อเป็นเช่นนี้การทำบุญก็ไม่ควรหวังผล ดังนั้นการทำบุญคือการทำจิตใจให้สะอาด บริสุทธิ์ ปราศจากความโลภ สละทรัพย์สิ้น เพื่อแบ่งปันแก่ผู้อื่น และไม่ได้จำเป็นต้องเป็นเงินเท่านั้น เพราะความรู้ ความปรารถนาดี เจตนาที่ดี และจิตใจที่ดีก็นับว่าเป็นการทำบุญที่ถูกต้องเช่นกัน

4.1.4 ความคิดเห็นต่อคิล 5

ตารางที่ 6 ความคิดเห็นเรื่องคิล 5

ความคิดเห็นต่อคิล 5	ความคิดเห็น	
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
ท่านเห็นด้วยหรือไม่ถ้านายA ใช้ไม้ซื่อตุงไล่ยุงให้ลูกเพื่อป้องกันโรคไข้เลือดออก	71.8 (287)	28.2 (113)
แม่ของนายA ป่วยหนัก และนายA ได้นำเอาเงินของบริษัทมาใช้ในการรักษาแม่ก่อนและตั้งใจจะนำมาคืนทีหลัง ท่านเห็นด้วยกับนายA หรือไม่	25.0 (100)	75.0 (300)
สมหญิงแต่งงานแล้ว ซึ่งสามีเป็นทหารที่ทำงานใน3จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ช่วงที่สามีไปทำงานสมหญิงเกิดประสบอุบัติเหตุ จึงได้เพื่อนร่วมงานช่วยเหลือจนถึงขั้นเกินเลยเป็นความสัมพันธ์ชู้สาว ถ้าท่านเป็นสมหญิงท่านจะทำแบบนี้หรือไม่	9.8 (39)	90.2 (361)
นางB เป็นมะเร็งระยะแรก แต่นางB กลับบอกคนในครอบครัวว่าสบายดีเพื่อให้ทุกคนสบายใจ ถ้าท่านเป็นนางB ท่านจะทำแบบนี้หรือไม่	49.0 (196)	51.0 (204)
ท่านเห็นด้วยหรือไม่ที่นายA มักดื่มเหล้าจนเมา แต่ก็ยังไม่เคยขาดสติทำร้ายผู้อื่น	28.2 (113)	71.8 (287)

จากตารางที่ 6 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อคิล 5 แตกต่างกันไป ดังนี้

คิลข้อที่ 1 ห้ามฆ่าสัตว์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมากกว่า 2 ใน 3 เห็นด้วยกับข้อความ “ท่านเห็นด้วยหรือไม่ถ้านายA ใช้ไม้ซื่อตุงไล่ยุงให้ลูกเพื่อป้องกันโรคไข้เลือดออก” จำนวนร้อยละ 71.8 ซึ่งในความถูกต้องแล้วนั้น การใช้ไม้ซื่อตุงไล่ยุงถือว่าเป็นการทำผิดคิลข้อที่ 1 เช่นกัน แม้ว่าการไล่ยุงจะทำเพื่อปกป้องตนเองหรือผู้อื่นก็ตาม

คิลข้อที่ 2 ห้ามลักทรัพย์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างไม่เห็นด้วยกับข้อความ “แม่ของนายA ป่วยหนัก และนายA ได้นำเอาเงินของบริษัทมาใช้ในการรักษาแม่ก่อนและตั้งใจจะนำมาคืนทีหลัง ท่านเห็นด้วยกับนายA หรือไม่” จำนวนร้อยละ 75

คิลข้อที่ 3 ไม่ประพฤตินอกใจ พบว่า กลุ่มตัวอย่างไม่เห็นด้วยกับข้อความ “สมหญิงแต่งงานแล้ว ซึ่งสามีเป็นทหารที่ทำงานใน3จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ช่วงที่สามีไปทำงานสมหญิงเกิด

ประสบอุบัติเหตุ จึงได้เพื่อนร่วมงานช่วยดูแลจนถึงขั้นเกินเลยเป็นความสัมพันธ์ชู้สาว ถ้าท่านเป็นสมหญิงท่านจะทำแบบนี้หรือไม่” จำนวนร้อยละ 90.2

ศิลปินข้อที่ 4 ไม่พูดปด พูดเท็จ พบว่า กลุ่มตัวอย่างไม่เห็นด้วยกับข้อความ “นางB เป็นมะเร็งระยะแรก แต่นางB กลับบอกคนในครอบครัวว่าสบายดีเพื่อให้ทุกคนสบายใจ ถ้าท่านเป็นนางB ท่านจะทำแบบนี้หรือไม่” ร้อยละ 51 ซึ่งมีคะแนนจำนวนพอๆกับผู้เห็นด้วยเช่นกัน

ศิลปินข้อที่ 5 ไม่ดื่มสุราและของมีนเมา พบว่า กลุ่มตัวอย่าง 2 ใน 3 ไม่เห็นด้วยกับข้อความ “ท่านเห็นด้วยหรือไม่ที่นายA มักรดน้ำจิ้มแล้วจมน้ำ แต่ก็ไม่เคยขาดสติทำร้ายผู้อื่น” ร้อยละ 71.8

จากผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจในเรื่องของศิลปิน 5 อย่างครบถ้วน แต่การที่จะนำมาปฏิบัตินั้นก็ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในตอนนั้น อย่างเช่นการงดเว้นการฆ่าสัตว์โดยเฉพาฆมดและแมลง หรือการพูดปด พูดเท็จก็เช่นกัน แม้จะรู้ว่าไม่ควรทำ แต่คนส่วนมากก็มักจะเลยในสิ่งที่ถูกต้อง เพื่อปกป้องตนเองและผู้อื่นเพื่อความสบายใจ

4.2 รูปแบบ และวิธีการทำบุญ

การศึกษาเรื่องรูปแบบ และวิธีการทำบุญ ได้แก่

- การเลือกสถานที่ทำบุญ วัด และสถานที่ปฏิบัติธรรม
- การทำทานกับพระสงฆ์ และวัด
- การทำทานกับมูลนิธิ และสถานสงเคราะห์
- การรักษาศีล
- การปฏิบัติภาวนา

โดยใช้เกณฑ์การวัดระดับความถี่ในการทำบุญ ดังนี้

ระดับ 1 หมายถึง น้อยที่สุด

ระดับ 2 หมายถึง น้อย

ระดับ 3 หมายถึง ปานกลาง

ระดับ 4 หมายถึง มาก / บ่อย

ระดับ 5 หมายถึง มากที่สุด / บ่อยที่สุด

4.2.1 การเลือกสถานที่ทำบุญ วัด และสถานที่ปฏิบัติธรรม

ตารางที่ 7 การเลือกสถานที่ทำบุญ วัด และสถานที่ปฏิบัติธรรม

การเลือกสถานที่ทำบุญ	\bar{x}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ				
			มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ทำบุญในละแวกที่อยู่อาศัย	4.14 (มาก)	1.05	52.0 (208)	18.7 (75)	22.0 (88)	5.5 (22)	1.8 (7)
ทำบุญวัดที่มีชื่อเสียง	2.67 (ปานกลาง)	1.22	9.0 (36)	16.0 (64)	28.8 (115)	25.7 (103)	20.5 (82)
ทำบุญกับวัดที่ศรัทธา	3.88 (ปานกลาง)	1.09	35.0 (140)	31.5 (126)	23.5 (94)	5.8 (23)	4.2 (17)
วัดที่มีโบสถ์สวยงามและมีสิ่งอำนวยความสะดวก	2.50 (น้อย)	1.14	7.0 (28)	7.0 (28)	39.8 (159)	21.4 (86)	24.8 (99)
สถานที่ปฏิบัติธรรมสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ	2.95 (ปานกลาง)	1.43	19.0 (76)	18.2 (73)	25.5 (102)	13.0 (52)	24.3 (97)
สถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีความสะดวกสบาย	2.67 (ปานกลาง)	1.30	10.0 (40)	17.0 (68)	29.5 (118)	16.7 (67)	26.8 (107)
สถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีเกจิอาจารย์ชื่อดัง	2.30 (น้อย)	1.19	4.8 (19)	11.5 (46)	27.3 (109)	21.8 (87)	34.6 (139)
สถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีเกจิอาจารย์ที่ศรัทธา	2.96 (ปานกลาง)	1.39	18.5 (74)	18.2 (73)	25.8 (103)	16.0 (64)	21.5 (86)
สถานที่ปฏิบัติธรรมในละแวกที่อยู่อาศัย	2.86 (ปานกลาง)	1.40	17.5 (70)	15.2 (61)	26.0 (104)	17.8 (71)	23.5 (94)

จากตารางที่ 7 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มักไปทำบุญในละแวกที่อยู่อาศัยของตนเองมากที่สุด ($\bar{x} = 4.14$) ซึ่งอาจเลือกทำบุญควบคู่ไปกับวัดที่ศรัทธา ซึ่งเป็นอันดับรองลงมา ($\bar{x} = 3.88$) กับทำบุญวัดที่มีชื่อเสียง ($\bar{x} = 67$) โดยทั้งสองแบบนี้ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกอยู่ในระดับปานกลาง และลำดับสุดท้ายคือวัดที่มีโบสถ์สวยงามและมีสิ่งอำนวยความสะดวก ($\bar{x} = 2.50$)

สำหรับการเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมนั้น พบว่า ส่วนใหญ่มักไปสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีเกจิอาจารย์ที่ศรัทธา ($\bar{x} = 2.96$) อาจเลือกควบคู่กับสถานที่ปฏิบัติธรรมในสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ($\bar{x} = 2.95$) ถัดมาคือสถานที่ปฏิบัติธรรมในละแวกที่อยู่อาศัย ($\bar{x} = 2.86$) และสถานที่

ปฏิบัติธรรมที่มีความสะดวกสบาย ($\bar{x} = 2.67$) ซึ่งทั้งสี่แบบนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกอยู่ในระดับปานกลาง และสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีเกจิอาจารย์ชื่อดังถูกเลือกอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.30$)

ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า หากเป็นวัดแล้ว สามารถเลือกทำบุญกับวัดไหนก็ได้ในละแวกที่อยู่อาศัยเพื่อความสะดวกสบาย หรือหากเป็นวัดที่กำลังศรัทธาก็จะมีแรงจูงใจในการไปทำบุญที่วัดนั้น โดยไม่ได้คำนึงว่าจะต้องเป็นวัดที่มีความสวยงามและมีสิ่งอำนวยความสะดวกมากนัก แตกต่างกับสถานที่ปฏิบัติธรรม ซึ่งมักจะเลือกไปสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีเกจิอาจารย์ที่ศรัทธา รวมไปถึงมีสภาพแวดล้อมที่ดี ที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งอาจเหมาะกับการนั่งวิปัสสนา ทำสมาธิ และยังมีแนวทางการปฏิบัติตามแบบที่ถนัดและศรัทธา โดยมิได้เลือกจากเกจิอาจารย์ชื่อดัง

4.2.2 ทาน

จากการศึกษาวิธีปฏิบัติต่อการทำทาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการทำทาน ดังนี้

- การทำทานกับพระสงฆ์ และวัด
 - การใส่บาตร
 - การถวายสังฆทาน
 - กิจกรรมอื่นภายในวัด
- การทำทานกับมูลนิธิ และสถานสงเคราะห์

ตารางที่ 8 การใส่บาตร

วิธีการทำบุญ	\bar{x}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ				
			มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ใส่บาตรตอนเช้า	3.53 (ปานกลาง)	1.46	40.5 (163)	13.3 (53)	15.8 (63)	19.0 (76)	11.4 (45)
ถอดรองเท้าเวลาใส่บาตรทุกครั้ง	4.30 (มากที่สุด)	1.05	60.3 (241)	19.3 (77)	12.5 (50)	5.3 (21)	2.6 (11)
เตรียมของใส่บาตรเอง	2.97 (ปานกลาง)	1.38	18.0 (72)	18.2 (73)	26.0 (104)	17.3 (69)	20.5 (82)
ซื้อของใส่บาตรจากร้านที่ทำสำเร็จรูป	3.66 (มาก)	1.27	31.3 (125)	31.8 (127)	17.8 (71)	9.6 (39)	9.5 (38)

วิธีการทำบุญ	\bar{x}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ				
			มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ใส่ปัจจัยในการใส่บาตร	3.10 (ปานกลาง)	1.35	16.2 (67)	26.0 (104)	28.3 (113)	8.8 (35)	20.3 (81)
กรวดน้ำหลังใส่บาตร	4.04 (มาก)	1.14	46.5 (186)	26.8 (107)	14.5 (58)	8.2 (33)	4.0 (16)

จากตารางที่ 8 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการใส่บาตรตอนเช้าอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.53$) แต่ถอดตรงเท่าในการใส่บาตรทุกครั้งอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.30$)

และในส่วนของการเตรียมของใส่บาตร ผู้ตอบแบบสอบถามซื้อของใส่บาตรจากร้านที่ทำสำเร็จรูปในระดับมาก ($\bar{x} = 3.66$) มากกว่าเตรียมของใส่บาตรเองซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.97$) เนื่องจากการซื้อของจากร้านสำเร็จรูปสะดวก และรวดเร็ว เพราะการเตรียมของใส่บาตรด้วยตนเอง อาจถูกจำกัดด้วยช่วงเวลาเร่งรีบในตอนเช้า ซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ส่งผลให้มีการใส่ปัจจัยในการใส่บาตร ($\bar{x} = 3.10$) ด้วยเช่นกัน ทั้งนี้กลุ่มตัวอย่างยังเห็นว่าการใส่บาตรด้วยปัจจัยอาจมีประโยชน์กว่าการใส่อาหาร เพราะเงินสามารถนำไปใช้เป็นคุณประโยชน์ให้แก่ตัวพระสงฆ์และวัด เช่นค่าใช้จ่ายในการรักษาโรค ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง เป็นต้น และเห็นว่าดีว่าการใส่บาตรด้วยอาหารโดยเฉพาะอาหารที่ขายสำเร็จรูป ซึ่งคนซื้อไม่สามารถรู้ได้ว่าอาหารนั้นถูกสุขลักษณะหรือจะส่งผลเสียแก่สุขภาพของพระสงฆ์หรือไม่

นอกจากนี้ หลังจากใส่บาตรแล้ว ส่วนใหญ่มีการกรวดน้ำหลังใส่บาตร เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่เจ้ากรรมนายเวรและผู้ล่วงลับไปแล้ว ($\bar{x} = 4.04$) ซึ่งจัดอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ 9 การถวายสังฆทาน

วิธีการทำบุญ	\bar{x}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ				
			มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
เตรียมของถวายสังฆทานด้วยตัวเอง	3.09 (ปานกลาง)	1.45	24.0 (96)	16.5 (66)	25.2 (101)	12.8 (51)	21.5 (86)
ใช้สังฆทานที่จัดขายสำเร็จรูป	3.49 (มาก)	1.36	30.5 (122)	23.8 (95)	23.0 (92)	9.5 (38)	13.2 (53)
ใช้ของถวายสังฆทานที่ทางวัดจัดให้	3.18 (ปานกลาง)	1.41	25.0 (100)	15.5 (63)	29.5 (118)	11.3 (45)	18.7 (74)
ใส่ซองปัจจัยถวายทุกครั้ง	3.63 (มาก)	1.32	36.8 (147)	18.0 (72)	26.0 (104)	9.5 (38)	9.7 (39)

จากตารางที่ 9 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีวิธีการถวายสังฆทาน โดยส่วนใหญ่จะใช้สังฆทานที่จัดขายสำเร็จรูป ($\bar{x} = 3.49$) ซึ่งจัดอยู่ในระดับมาก มากกว่าใช้ของถวายสังฆทานที่ทางวัดจัดให้ ($\bar{x} = 3.18$) กับเตรียมของถวายสังฆทานด้วยตัวเอง ($\bar{x} = 3.09$) โดยทั้งสองแบบนี้อยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากการเลือกซื้อของถวายสังฆทานที่ขายสำเร็จรูปจะสะดวกสบายแล้ว ยังได้ของที่ครบถ้วน ซึ่งหากใช้ของถวายสังฆทานที่ทางวัดจัดให้ ก็อาจเป็นถึงสังฆทานที่ใช้เวียนกัน ผู้ถวายก็เกิดความคลางแคลงใจ และไม่สบายใจ และนอกจากจะถวายสังฆทานแล้วผู้ตอบแบบสอบถามยังถวายซองปัจจัยด้วย ($\bar{x} = 3.63$) ซึ่งอยู่ในระดับมาก สะท้อนให้เห็นว่าการถวายซองปัจจัยนั้นอยู่ในขั้นตอนของการทำบุญหลายอย่างไปแล้ว เนื่องจากปัจจุบันนี้เงินเป็นตัวแปรที่สำคัญในการดำรงชีวิต ประชากรส่วนใหญ่จึงเล็งเห็นว่าวัดเองก็มีความจำเป็นต้องใช้เงิน จึงเลือกถวายปัจจัยเพราะเชื่อว่านี่เป็นการทำบุญวิธีหนึ่งเช่นกัน

ตารางที่ 10 กิจกรรมอื่นภายในวัด

วิธีการทำบุญ	\bar{x}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ				
			มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ปล่อยนก ปล่อยปลา หรือ สัตว์ชนิดอื่น	2.82 (ปานกลาง)	1.37	15.5 (62)	15.0 (60)	30.5 (122)	14.2 (57)	24.8 (99)
หยอดตู้บริจาค	3.91 (มาก)	1.01	32.7 (131)	36.0 (144)	22.8 (91)	6.0 (24)	2.5 (10)
ซื้อดอกไม้ ธูป เทียนของทางวัด	4.17 (มาก)	1.08	53.5 (214)	21.5 (86)	16.5 (66)	5.5 (22)	3.0 (12)
บริจาคกระเบื้อง	3.05 (ปานกลาง)	1.18	12.0 (48)	24.0 (96)	32.5 (130)	19.8 (79)	11.7 (47)
สะเดาะเคราะห์/แก้ปีชง	2.82 (ปานกลาง)	1.22	10.7 (43)	16.5 (66)	35.0 (140)	19.8 (79)	18.0 (72)
เช่าเครื่องราง/วัตถุมงคล	2.27 (น้อย)	1.18	5.8 (23)	8.7 (35)	25.5 (102)	27.0 (108)	33.0 (132)

จากตารางที่ 10 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการร่วมกิจกรรมอื่นๆในวัด โดยส่วนใหญ่จะซื้อดอกไม้ ธูป เทียนของทางวัด ($\bar{x} = 4.17$) และหยอดตู้บริจาค ($\bar{x} = 3.91$) ซึ่งทั้งสองอย่างนี้มีผู้ร่วมทำในระดับมาก เนื่องจากการซื้อดอกไม้ ธูป เทียนของทางวัด นอกจากจะสะดวกสบายแล้ว ยังได้บริจาคเงินส่วนหนึ่งให้แก่ทางวัด เช่นเดียวกับการหยอดตู้บริจาค เพื่อนำปัจจัยส่วนนั้นไปใช้จ่ายสาธารณูปโภคของทางวัดด้วย

รองลงมายังมีกิจกรรมอื่นภายในวัดที่มีผู้ร่วมกิจกรรมอยู่ในระดับปานกลาง คือ การบริจาคกระเบื้อง ($\bar{x} = 3.05$) การปล่อยนก ปล่อยปลา หรือสัตว์ชนิดอื่น ($\bar{x} = 2.82$) การสะเดาะเคราะห์ แก้ปีชง ($\bar{x} = 2.82$) และส่วนกิจกรรมที่อยู่ในระดับน้อย คือ การเช่าเครื่องรางและวัตถุมงคล ($\bar{x} = 2.27$) แม้ว่าจะเห็นกิจกรรมเหล่านี้ภายในวัด แต่ปัจจุบันผู้คนที่ให้ความสนใจน้อยลง ที่เห็นได้ชัดคือการปล่อยสัตว์ในบริเวณวัด ทั้งการปล่อยนก ปล่อยปลา เพราะเล็งเห็นแล้วว่าเมื่อปล่อยไป สัตว์เหล่านั้นก็อาจถูกจับขึ้นมาขายใหม่ จึงทำให้เกิดความลังเลในผลบุญที่ได้ทำว่าแท้จริงแล้วเป็นบุญหรือเป็นบาป

ตารางที่ 11 การทำบุญกับมูลนิธิ หรือสถานสงเคราะห์

วิธีการทำบุญ	\bar{x}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ				
			มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
บริจาคโรงศพ	3.29 (ปานกลาง)	1.31	22.8 (91)	22.2 (89)	29.0 (116)	12.8 (51)	13.2 (53)
บริจาคสิ่งของแก่ผู้ยากไร้ / ผู้ด้อยโอกาส	3.19 (ปานกลาง)	1.21	17.0 (68)	21.2 (85)	36.8 (147)	13.2 (53)	11.8 (47)
ร่วมกิจกรรมจิตอาสา	2.53 (น้อย)	1.27	9.2 (37)	12.5 (50)	27.5 (110)	23.5 (94)	27.3 (109)
บริจาคเลือด	2.34 (น้อย)	1.37	10.2 (41)	10.8 (43)	22.0 (88)	16.5 (66)	40.5 (162)
ช่วยเหลือผู้ป่วย / ผู้พิการ	2.86 (ปานกลาง)	1.13	7.5 (30)	20.0 (80)	38.5 (154)	19.2 (77)	14.8 (59)
ช่วยเหลือสัตว์ (สัตว์พิการ / สัตว์ไม่มีที่อยู่)	2.53 (น้อย)	1.24	8.5 (34)	12.8 (51)	28.2 (113)	24.5 (98)	26.0 (104)
บริจาคออนไลน์	1.71 (น้อยที่สุด)	1.05	1.0 (4)	7.7 (31)	15.8 (63)	12.5 (50)	63.0 (252)

จากตารางที่ 11 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการไปทำบุญกับมูลนิธิ หรือสถานสงเคราะห์ต่างๆ โดยมีกิจกรรมที่แตกต่างกันไป โดยส่วนใหญ่บริจาคโรงศพ ($\bar{x} = 3.29$) บริจาคสิ่งของแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส ($\bar{x} = 3.19$) ช่วยเหลือผู้ป่วยหรือผู้พิการ ($\bar{x} = 2.86$) ซึ่งทั้งสามกิจกรรมนี้อยู่ในระดับกลาง ทั้งนี้ทั้งสามกิจกรรมเป็นการทำบุญที่ง่ายที่สุด เพราะมีหน่วยงานรองรับเป็นจำนวนมากทั่วทั้งประเทศ มีช่องทางการบริจาคที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นเงิน เสื้อผ้า ผ้าห่ม สิ่งของเครื่องใช้ เป็นต้น และยังเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ได้รับ

รองลงมาที่มีการร่วมทำบุญกับมูลนิธิหรือสถานสงเคราะห์ในระดับน้อย คือ การร่วมทำกิจกรรมจิตอาสา ($\bar{x} = 2.53$) ช่วยเหลือสัตว์ เช่น สัตว์พิการ, สัตว์ไม่มีที่อยู่ ($\bar{x} = 2.53$) และการบริจาคเลือด ($\bar{x} = 2.34$) ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ไม่ค่อยเป็นที่นิยมมากนักเนื่องจากประชากรส่วนใหญ่เห็นว่าการช่วยเหลือสัตว์เป็นสิ่งไกลตัว สัตว์ไม่ได้มีส่วนได้ส่วนเสียในชีวิต แต่ในความเป็นจริงแล้ว ปัจจุบันนี้มีสัตว์หลากหลายประเภทที่กำลังประสบปัญหาอยู่เป็นจำนวนมากที่รอรับการช่วยเหลือ ไม่ต่างจากการบริจาคเลือด หากแต่เงื่อนไขทางด้านสุขภาพของแต่ละคนที่จำกัด ก็อาจไม่สามารถบริจาคเลือด

ได้เช่นกันและนอกจากนี้ยังมีการทำบุญรูปแบบบริจาคผ่านระบบออนไลน์ (Online) ไปยังมูลนิธิต่างๆ ($\bar{x} = 1.71$) แต่ยังไม่เป็นที่นิยมมากเท่ากับการไปบริจาคด้วยตนเอง จึงจัดอยู่ในระดับน้อยที่สุด

4.2.3 ศิล

ตารางที่ 12 การรักษาศิล

การรักษาศิล	\bar{x}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ				
			มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
รักษาศิล 5	3.10 (ปานกลาง)	1.17	13.0 (52)	23.2 (93)	35.8 (143)	16.8 (67)	11.2 (45)
รักษาศิล 8	2.27 (น้อย)	1.13	3.8 (15)	10.8 (43)	26.2 (105)	27.2 (109)	32.0 (128)

จากตารางที่ 12 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการรักษาศิลที่แบ่งออกเป็นศิลป 5 และศิลป 8 เห็นได้ว่าการรักษาศิล 5 ($\bar{x} = 3.10$) อยู่ในระดับปานกลาง มากกว่าผู้ที่รักษาศิล 8 ($\bar{x} = 2.27$) ซึ่งอยู่ในระดับน้อย แม้ว่าการรักษาศิลจะเป็นพื้นฐานของพุทธศาสนิกชนที่พึงปฏิบัติ แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าน้อยคนนักที่จะรักษาศิลในชีวิตประจำวันได้ครบทุกข้อ อาจเพราะปัจจัยทางสังคมและสภาพแวดล้อมในปัจจุบันที่บีบบังคับให้ปฏิบัติผิดแผกออกไป ยกตัวอย่างเช่นการดื่มสุรา การวางตัวและหน้าที่การทำงานบางครั้งก็จำเป็นต้องดื่มเพื่อละลายพฤติกรรม การติดต่อหรือการเจรจาจะทำได้ง่ายขึ้น

CHULALONGKORN UNIVERSITY

4.2.4 ภาวนา

ตารางที่ 13 การปฏิบัติภาวนา

การปฏิบัติภาวนา	\bar{x}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ				
			มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ไหว้พระ ขอพร	4.00 (มาก)	1.01	40.8 (163)	27.5 (110)	25.0 (100)	4.7 (19)	2.0 (8)
สวดมนต์เป็นประจำ	3.10 (ปานกลาง)	1.33	19.8 (79)	18.0 (72)	30.7 (123)	15.0 (60)	16.5 (66)
ท่องจำบทสวดมนต์ได้	3.21 (ปานกลาง)	1.18	15.5 (62)	25.5 (102)	34.8 (139)	13.8 (55)	10.5 (42)

การปฏิบัติภาวนา	\bar{x}	S.D.	ระดับการปฏิบัติ				
			มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
รู้ความหมายของบทสวดมนต์	2.59 (น้อย)	1.17	7.5 (30)	11.5 (46)	35.5 (142)	23.7 (95)	21.8 (87)
เดินจงกรม	1.87 (น้อย)	1.09	1.8 (7)	8.8 (35)	16.8 (67)	20.0 (80)	52.5 (211)
นอนสมาธิ	1.95 (น้อย)	1.15	3.5 (14)	8.5 (34)	17.0 (68)	21.2 (85)	49.8 (199)
นั่งสมาธิวิปัสสนา	2.72 (ปานกลาง)	1.42	16.3 (65)	13.5 (54)	24.2 (97)	17.5 (70)	28.5 (114)

จากตารางที่ 13 พบว่า กลุ่มตัวอย่างไหว้พระ ขอพรอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.0$) เพราะนอกจากการไหว้พระ จะทำให้รู้สึกจิตใจสงบแล้ว คนส่วนใหญ่ก็เลือกที่จะขอพรเพื่อให้มีชีวิตดีขึ้น แม้ว่าจะได้ผลหรือไม่ได้ผล แต่การอธิษฐานขอพรก็เปรียบเสมือนการให้กำลังใจตนเอง นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างยังสวดมนต์เป็นประจำ ($\bar{x} = 3.10$) และสามารถท่องจำบทสวดมนต์ได้ ($\bar{x} = 3.21$) อยู่ในระดับปานกลาง หากแต่มีผู้รู้ความหมายของบทสวดมนต์อยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.59$) สะท้อนให้เห็นว่าคนส่วนใหญ่มักท่องจำได้แต่บทสวดมนต์ แต่ไม่รู้ถึงความหมายของบทสวดมนต์เท่าที่ควร ทั้งนี้หากผู้รู้ความหมายของบทสวดมนต์ได้ จะทำให้เข้าใจในบทสวดมนต์นั้นๆ และสามารถที่จะปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้องมากกว่าการท่องจำไปโดยไม่เข้าใจ นอกจากนี้ยังมีการนั่งสมาธิหรือนั่งวิปัสสนา ($\bar{x} = 2.72$) อยู่ในระดับปานกลาง แตกต่างจาก การนอนสมาธิ ($\bar{x} = 1.95$) และการเดินจงกรม ($\bar{x} = 1.87$) ซึ่งอยู่ในระดับน้อย สะท้อนให้เห็นว่าในการทำบุญทั้งหมด ไม่ว่าจะทาน ศีล สมาธิ การปฏิบัติสมาธินั้น เป็นสิ่งที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสนใจ หรือปฏิบัติน้อยที่สุด แม้ว่าการนั่งสมาธิจะสามารถทำได้ง่าย แต่กลับไม่ค่อยมีผู้ใดทำหากไม่ใช่ผู้ที่ตั้งใจมาปฏิบัติสมาธิในวัด หรือสถานปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะ สาเหตุหนึ่งเพราะไม่ว่าง เหตุผลรองลงมาคือไม่เห็นความจำเป็นในการปฏิบัติสมาธิ แม้ว่าจะทราบว่าการปฏิบัติสมาธิเป็นการทำบุญที่ได้บุญมากก็ตาม จึงเลือกที่จะไปทำงานเสียมากกว่า

4.3 ความเชื่อ และทัศนคติในการทำบุญ

จากการศึกษาเรื่องความเชื่อ และทัศนคติในการทำบุญ ใช้เกณฑ์การวัดระดับความคิดเห็นเรื่องความเชื่อ และทัศนคติ ดังนี้

ระดับ 1 หมายถึง น้อยที่สุด

ระดับ 2 หมายถึง น้อย

ระดับ 3 หมายถึง ปานกลาง

ระดับ 4 หมายถึง มาก

ระดับ 5 หมายถึง มากที่สุด

ตารางที่ 14 ทัศนคติและความเชื่อในการทำบุญ

ทัศนคติและความเชื่อ	\bar{x}	S.D.	ระดับความคิดเห็น				
			มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
มีความเต็มใจในการทำบุญทุกครั้ง	4.55 (มากที่สุด)	.74	67.0 (268)	22.5 (90)	9.0 (36)	1.0 (4)	0.5 (2)
สามารถคลายทุกข์เมื่อได้ทำบุญ	3.88 (มาก)	1.13	36.0 (144)	32.0 (128)	22.8 (91)	2.5 (10)	6.7 (27)
เชื่อว่าที่มีความทุกข์ เป็นเพราะกรรมเก่า	3.52 (มาก)	1.22	23.2 (93)	34.5 (138)	22.5 (90)	10.3 (41)	9.5 (38)
เมื่อมีความทุกข์ สามารถรู้สาเหตุของทุกข์ได้	3.58 (มาก)	.98	19.8 (79)	32.5 (130)	35.7 (143)	10.0 (40)	2.0 (8)
เชื่อว่าการทำบุญสามารถทำให้จิตใจสะอาดบริสุทธิ์	3.89 (มาก)	1.04	35.2 (141)	30.0 (120)	26.2 (105)	5.8 (23)	2.8 (11)
เชื่อว่าการทำบุญต้องปราศจากโลภ โกรธ หลง	3.80 (มาก)	1.12	34.5 (138)	25.5 (102)	29.7 (119)	5.5 (22)	4.8 (19)
เชื่อว่าการทำบุญ จะส่งผลดีในชาตินี้	3.79 (มาก)	1.11	32.0 (128)	31.0 (124)	25.2 (101)	7.0 (28)	4.8 (19)
เชื่อว่าการทำบุญ จะส่งผลดีในชาติหน้า	3.56 (มาก)	1.16	25.0 (100)	28.8 (115)	30.5 (122)	8.7 (35)	7.0 (28)
เชื่อว่าการทำบุญให้ไว้พระ ช่วยให้หลุดพ้นจากกิเลส	3.20 (ปานกลาง)	1.26	18.0 (72)	22.2 (89)	35.0 (140)	10.8 (43)	14.0 (56)

ทัศนคติและความเชื่อ	\bar{x}	S.D.	ระดับความคิดเห็น				
			มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
เชื่อว่าการทำความดี ได้ผลกว่าการขอพร ไหว้พระ	3.88 (มาก)	1.10	36.8 (147)	28.2 (113)	26.2 (105)	3.8 (15)	5.0 (20)
เมื่อให้ทานแก่ผู้อื่น และเชื่อว่าเขาจะให้กลับมาเช่นกัน	2.90 (ปานกลาง)	1.31	13.5 (54)	20.0 (80)	29.0 (116)	17.5 (70)	20.0 (80)
เชื่อว่าการทำบุญหรือบริจาคมากย่อมส่งผลให้ได้รับผลบุญมาก	2.66 (ปานกลาง)	1.27	9.0 (36)	17.3 (69)	29.2 (117)	19.5 (78)	25.0 (100)
เชื่อว่าการทำบุญจะทำให้ตนเองมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ร่ำรวย และมีหน้าที่การงานมั่นคง	2.92 (ปานกลาง)	1.27	13.8 (55)	16.5 (66)	34.7 (139)	16.5 (66)	18.5 (74)
มีจิตใจที่สงบเวลาทำบุญ และหลังทำบุญ	3.76 (มาก)	1.03	26.8 (107)	36.5 (146)	25.5 (102)	8.2 (33)	3.0 (12)
ไม่ว่าจะยืน เดิน หรือนั่ง จะมีสติสามารถรู้ตัวอยู่เสมอ	3.44 (มาก)	1.10	19.5 (78)	28.0 (112)	34.7 (139)	12.5 (50)	5.3 (21)
มีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์	2.57 (น้อย)	1.25	7.8 (31)	15.2 (61)	30.0 (120)	20.0 (80)	27.0 (108)
มีความเชื่อเรื่องดวง / การพยากรณ์	2.73 (ปานกลาง)	1.23	10.0 (40)	15.5 (62)	32.0 (128)	22.0 (88)	20.5 (82)
เมื่อโกรธ จะสามารถระงับความโกรธได้	3.30 (ปานกลาง)	1.02	12.8 (51)	28.5 (114)	39.5 (158)	14.5 (58)	4.7 (19)
หลังจากทำบุญแล้วมีความสุขสบายใจ	4.05 (มาก)	.94	36.8 (147)	39.2 (157)	18.2 (73)	3.8 (15)	2.0 (8)
หลังจากทำบุญแล้ว มีความลังเลในผลของบุญกุศลที่ได้ทำไปว่าจะดีหรือไม่	2.47 (น้อย)	1.22	6.2 (25)	11.5 (46)	36.0 (144)	15.0 (60)	31.3 (125)

จากตารางที่ 14 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติและความเชื่อในการทำบุญแตกต่างกันไป ดังนี้ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความเต็มใจในการทำบุญทุกครั้ง ($\bar{x} = 4.55$) ซึ่งจัดอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีผู้ตอบมากที่สุดจำนวน 268 คน คิดเป็นร้อยละ 67 และมีผู้ตอบน้อยที่สุดเพียง 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.5

ทัศนคติและความเชื่อในการทำบุญรองลงมา หรือระดับมาก คือ มีความเชื่อว่าหลังจากทำบุญแล้วมีความสุขสบายใจ ($\bar{x} = 4.05$) มีความเชื่อว่าการทำบุญสามารถทำให้จิตใจสะอาด บริสุทธิ์ ($\bar{x} = 3.89$) มีความเชื่อที่สามารถคลายทุกข์ได้เมื่อได้ทำบุญ ($\bar{x} = 3.88$) มีความเชื่อว่าการทำความดีได้ผลกว่าการขอพรจากการทำบุญ ไหว้พระ ($\bar{x} = 3.88$) มีความเชื่อว่าการทำบุญต้องปราศจากโลภ โกรธ หลง ($\bar{x} = 3.80$) มีความเชื่อว่าการทำบุญจะส่งผลดีในชาตินี้ ($\bar{x} = 3.79$) มีความเชื่อว่ามีจิตใจสงบเวลาทำบุญและหลังทำบุญ ($\bar{x} = 3.76$) มีความเชื่อว่ามีเมตตาธรรม มีความรู้สาเหตุของความทุกข์ได้ ($\bar{x} = 3.58$) มีความเชื่อว่าการทำบุญจะส่งผลดีในชาติหน้า ($\bar{x} = 3.56$) มีความเชื่อว่ามีเมตตาธรรม เป็นเพราะกรรมเก่า ($\bar{x} = 3.52$) มีความเชื่อว่าจะไม่เวียนว่ายตายเกิด จะมีสติ สามารถรู้ตัวอยู่เสมอ ($\bar{x} = 3.44$)

นอกจากนี้ทัศนคติและความเชื่อในการทำบุญของผู้ตอบแบบสอบถามในระดับกลาง ได้แก่ เมื่อโกรธ สามารถระงับความโกรธได้ ($\bar{x} = 3.30$) มีความเชื่อว่าการทำบุญ ไหว้พระ จะสามารถช่วยให้หลุดพ้นจากกิเลส ($\bar{x} = 3.20$) มีความเชื่อว่าการทำบุญจะทำให้ตนเองมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ร่ำรวย และมีหน้าที่การงานมั่นคง ($\bar{x} = 3.92$) มีความเชื่อว่าจะให้ทานแก่ผู้อื่น และเชื่อว่าเขาจะให้กลับมาเช่นกัน ($\bar{x} = 2.90$) มีความเชื่อเรื่องดวง และการพยากรณ์ ($\bar{x} = 2.73$) มีความเชื่อว่าการทำบุญหรือบริจาคมาก ย่อมส่งผลให้ได้บุญมาก ($\bar{x} = 2.66$)

ทัศนคติและความเชื่อในการทำบุญที่อยู่ในระดับน้อย คือ ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ($\bar{x} = 2.57$) หลังจากทำบุญแล้วยังลังเลในผลของบุญกุศลที่ได้ทำไปว่าจะดีหรือไม่ ($\bar{x} = 2.47$) และสุดท้ายคือ มีความเชื่อว่าการสักร่างกายช่วยให้ปลอดภัย ($\bar{x} = 2.00$) แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างไม่ได้ให้ความสนใจในประเด็นเหล่านี้มากนัก จากผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเต็มใจในการทำบุญทุกครั้ง และในการทำบุญแต่ละครั้งก็เชื่อว่าเมื่อทำแล้วจะเกิดความสุขสบายใจ และคลายทุกข์จากปัญหาต่างๆได้ ไม่ว่าจะความทุกข์ นั้นจะมาจากผลของกรรมในครั้งไหน แต่เมื่อได้ทำบุญแล้วก็เชื่อว่าผลบุญจะสามารถช่วยให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และชีวิตมีความมั่นคงขึ้นได้ทั้งในชาตินี้ และชาติหน้า หากแต่ก็ไม่ได้เชื่อว่าหากทำบุญมากย่อมได้รับผลกลับมา มาก หรือเชื่อว่าเมื่อให้ใครไปก็หวังจะได้รับกลับมาเช่นกัน เพราะความคิดนี้เป็นความคิดที่ผิด การทำบุญนั้นสอนให้สละมากกว่ารับ ดังนั้น การทำบุญที่ดีที่สุดคือการทำบุญที่ปราศจากโลภะ โทสะ โมหะ

อย่างไรก็ตาม หลังจากได้ทำบุญแล้ว ก็จะไม่เกิดความลังเลใจว่าจะได้รับผลบุญหรือไม่ เพราะเชื่อว่าแค่ได้ทำบุญก็นับว่าพอใจแล้ว

4.4 ผลการเปรียบเทียบรูปแบบ และวิธีการทำบุญจากปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธทั้ง 5 สาย

ตารางที่ 15 การเปรียบเทียบค่าฐานนิยมของรูปแบบ วิธีการทำบุญจากปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธ

รูปแบบ/วิธีการทำบุญ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
สถานที่ทำบุญ					
-วัดในละแวกที่อยู่อาศัย	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0
-วัดที่มีชื่อเสียง	2.0	3.0	3.0	1.0	1.0
-วัดที่ศรัทธา	5.0	4.0	5.0	4.0	5.0
-วัดที่สวยงามและมีสิ่งอำนวยความสะดวก	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0
-สถานที่ปฏิบัติธรรมที่เป็นธรรมชาติ	1.0	1.0	3.0	1.0	5.0
-สถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีความสะดวกสบาย	3.0	1.0	3.0	1.0	3.0
-สถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีเกจิอาจารย์ชื่อดัง	1.0	1.0	1.0	1.0	3.0
-สถานปฏิบัติธรรมที่มีเกจิอาจารย์ศรัทธา	1.0	1.0	3.0	1.0	5.0
-สถานปฏิบัติธรรมในละแวกที่อยู่อาศัย	1.0	1.0	3.0	3.0	3.0
ทาน (พระ/วัด)					
-ใส่บาตรตอนเช้า	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0
-ถอดรองเท้าใส่บาตร	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0
-เตรียมของใส่บาตรเอง	3.0	4.0	3.0	3.0	3.0
-ใส่บาตรสำเร็จรูป	4.0	4.0	5.0	4.0	5.0
-ใส่ปัจจัยในการใส่บาตร	3.0	4.0	3.0	4.0	4.0
-กรวดน้ำหลังใส่บาตร	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0
-เตรียมสังฆทานด้วยตนเอง	5.0	3.0	3.0	3.0	5.0
-ใช้สังฆทานสำเร็จรูป	4.0	5.0	3.0	5.0	5.0
-ใช้สังฆทานที่ทางวัดจัด	3.0	5.0	3.0	3.0	5.0
-ถวายซองปัจจัย	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0
-ปล่อยนก ปล่อยปลา	3.0	1.0	3.0	3.0	3.0
-หยอดตู้บริจาค	5.0	4.0	4.0	4.0	4.0
-ซื้อดอกไม้ ธูป เทียนขอวัด	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0

รูปแบบ/วิธีการทำบุญ	พุทธทั่วไป	สติปัญญาฐาน4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
-บริจาคกระเบื้อง	3.0	4.0	3.0	3.0	3.0
-เสตาะเคราะห์ / แก้ปี่ขง	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0
-เช่าเครื่องราง/ วัตถุมงคล	1.0	1.0	3.0	2.0	1.0
ทาน (มูลนิธิ)					
-บริจาคโรงศพ	3.0	3.0	3.0	3.0	4.0
-บริจาคสิ่งของ	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0
-ร่วมกิจกรรมจิตอาสา	1.0	3.0	3.0	3.0	1.0
-บริจาคเลือด	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
-ช่วยเหลือผู้ป่วย/ผู้พิการ	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0
-ช่วยเหลือสัตว์ด้อยโอกาส	1.0	3.0	2.0	2.0	3.0
-บริจาคออนไลน์	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0
ศีล					
-รักษาศีล 5	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0
-รักษาศีล 8	2.0	1.0	1.0	2.0	3.0
ภาวนา					
-ไหว้พระ ขอพร	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0
-สวดมนต์	3.0	3.0	3.0	3.0	5.0
-ท่องจำบทสวดมนต์ได้	1.0	3.0	3.0	3.0	3.0
-รู้ความหมายบทสวดมนต์	2.0	3.0	3.0	3.0	3.0
-เดินจงกรม	1.0	1.0	1.0	1.0	3.0
-นอนสมาธิ	1.0	1.0	1.0	1.0	3.0
-นั่งสมาธิ	1.0	1.0	3.0	1.0	4.0

จากตารางที่ 15 ผลการเปรียบเทียบรูปแบบ และวิธีการทำบุญ จากปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธทั้ง 5 สาย พบว่า

1) **สายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป** กลุ่มตัวอย่างจากวัดหัวลำโพง (ร้อยละ 20) มีลักษณะการทำบุญทั่วไป มีการทำบุญหลากหลายรูปแบบภายในวัด โดยเน้นไปที่การทำทาน เช่น การถวายสังฆทาน การบริจาคกระเบื้อง การทำบุญวันเกิด บริจาคโรงศพ ไถ่ชีวิตโคกระบือ มีทั้งพระไทยและพระจีนครบครัน รวมถึงการปฏิบัตินั่งสมาธิ ฟังเทศน์ แล้วแต่เทศกาลและวันสำคัญที่จะจัดขึ้น โดยไม่ได้มุ่งเน้นไปด้านนี้มากนัก

จากผลการศึกษาพบว่า สายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไปมีรูปแบบและวิธีการทำบุญ ดังนี้

การเลือกสถานที่ทำบุญ วัด และสถานที่ปฏิบัติธรรม สายพุทธทั่วไปเลือกทำบุญในละแวกที่อยู่อาศัย และวัดที่ศรัทธามากที่สุด (ค่าฐานนิยมระดับ 5) รองลงมาคือสถานที่ที่มีความสวยงามและความสะดวกสบาย (ค่าฐานนิยมระดับ 3) รองลงมาคือวัดที่มีชื่อเสียง ซึ่งอยู่ในระดับน้อย และไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมมากนัก จึงทำให้มีคะแนนอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ทาน พบว่าสายพุทธทั่วไป มีการทำทานกับวัดและพระสงฆ์เป็นส่วนใหญ่ โดยกิจกรรมที่นิยมคือการใส่บาตร การถวายสังฆทานและถวายของปัจจัย การหยอดตู้บริจาค การซื้อดอกไม้ ธูป เทียนของทางวัด (ค่าฐานนิยมระดับ 5) รองลงมาคือการปล่อยนก ปล่อยปลา หรือสัตว์อื่น ๆ การบริจาคกระเบื้อง การเสตาะเคราะห์ แก้ปีชง ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าฐานนิยมระดับ 3) และการเช่าเครื่องราง วัดมุงมคลอยู่ในระดับน้อยที่สุด ส่วนการทำทานกับมูลนิธิและสถานสงเคราะห์ พบว่า มีการบริจาคโลหิต บริจาคสิ่งของ และช่วยเหลือผู้ป่วย ผู้พิการอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าฐานนิยมระดับ 3) และการร่วมกิจกรรมจิตอาสา บริจาคเลือด ช่วยเหลือสัตว์ และบริจาคออนไลน์ตามมูลนิธิต่าง ๆ อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ศีล พบว่า สายพุทธทั่วไป มีการรักษาศีล 5 อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าฐานนิยมระดับ 3) และรักษาศีล 8 ในระดับน้อย (ค่าฐานนิยมระดับ 2)

ภavana พบว่าพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป มีการไหว้พระ ขอพร อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าฐานนิยมระดับ 5) รองลงมาคือการสวดมนต์ (ค่าฐานนิยมระดับ 3) แต่มีความสามารถในการรู้ความหมายของบทสวดมนต์ใน และท่องจำบทสวดมนต์ได้น้อย โดยมีค่าฐานนิยมอยู่ที่ 2 และ 1 ตามลำดับ ส่วนการเดินจงกรม นอนสมาธิ และนั่งสมาธิอยู่ในระดับน้อยที่สุด (ค่าฐานนิยมระดับ 1)

2) สายปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4 กลุ่มตัวอย่างจากวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ (ร้อยละ 20) เน้นการปฏิบัติกรรมฐานแนวสติปัฏฐาน 4 ยึดหลักตามแบบการสอนและการสอบอารมณ์ของ พระธรรมธีรราชกุมาร (โศภิต ญาณสิทธิ ป.ธ.๙) โดยใช้คำบริกรรมว่า ยุบหนอ-พองหนอ เป็นการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพื่อให้พ้นทุกข์ และมีลักษณะการทำบุญทั่วไปภายในวัด การทำทาน ได้แก่ การถวายสังฆทาน การหยอดตู้บริจาค และกิจกรรมตามโครงการพิเศษ เช่นกฐินพระราชทาน เป็นต้น ด้านศีลและภavana มีกิจกรรมที่ประชาชนนิยมไปทำคือนั่งวิปัสสนา ศึกษาธรรม ภายในมีศูนย์ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานนานาชาติ มีกิจกรรมเทศน์มหาชาติประจำปี และสนทนาธรรมเพื่อให้ความรู้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้อย่างมีสติและปัญญาตามหลักคำสอนของศาสนาพุทธ อันสามารถสามารถลด ละ ความโลภ โกรธ หลง ได้

จากผลการศึกษาพบว่า สายปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4 มีรูปแบบและวิธีการทำบุญดังนี้

การเลือกสถานที่ทำบุญ วัด และสถานที่ปฏิบัติธรรม สายปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4 เลือกทำบุญในละแวกที่อยู่อาศัยมากที่สุด (ค่าฐานนิยมระดับ 5) รองลงมาคือทำบุญกับวัดที่ศรัทธา (ค่าฐานนิยมระดับ 4) รองลงมาคือวัดที่มีชื่อเสียง และสถานที่ที่มีความสวยงาม สะดวกสบายซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าฐานนิยมระดับ 3) และไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมมากนัก จึงทำให้มีคะแนนอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ทาน พบว่าสายปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4 มีการทำทานกับวัดและพระสงฆ์ โดยกิจกรรมที่นิยมคือการใส่บาตรและถวายของปัจจัย และการซื้อดอกไม้ รูป เทียนของทางวัด (ค่าฐานนิยมระดับ 5) รองลงมาคือการหยอดตู้บริจาค และการบริจาคกระเบื้อง ซึ่งอยู่ในระดับมาก (ค่าฐานนิยมระดับ 4) รองลงมาคือ การถวายสังฆทาน และการเสตาคะเคราะห์ แก่ปีชง ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าฐานนิยมระดับ 3) และการเช่าเครื่องราง วัตถุมงคลอยู่ในระดับน้อยที่สุด ส่วนการทำทานกับมูลนิธิและสถานสงเคราะห์ พบว่า มีการบริจาคโลหิต บริจาคสิ่งของ ช่วยเหลือผู้ป่วย ผู้พิการ ช่วยเหลือสัตว์ และร่วมกิจกรรมจิตอาสาอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าฐานนิยมระดับ 3) แต่การบริจาคออนไลน์ตามมูลนิธิต่าง ๆ อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ศีล พบว่า สายปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4 มีการรักษาศีล 5 อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าฐานนิยมระดับ 3) และรักษาศีล 8 ในระดับน้อยที่สุด (ค่าฐานนิยมระดับ 1)

ภาวนา พบว่า สายปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4 มีการไหว้พระ ขอพรอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าฐานนิยมระดับ 5) รองลงมาคือการสวดมนต์ ซึ่งสามารถท่องจำบทสวดมนต์ และรู้ความหมายของบทสวดมนต์ได้อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าฐานนิยมระดับ 3) รองลงมาคือการนั่งสมาธิอยู่ในระดับน้อย (ค่าฐานนิยมระดับ 2) ส่วนการเดินจงกรมและนอนสมาธิอยู่ในระดับน้อยที่สุด มีค่าฐานนิยมอยู่ที่ระดับ 1

3) สายปฏิบัติวิชาวรรณกาย กลุ่มตัวอย่างจากวัดปากน้ำ (ร้อยละ 20) สายปฏิบัติวิชาวรรณกาย คือการปลุกฝังศีลธรรมลงในใจของผู้คนด้วยการอบรมศีลธรรม เรียนรู้ธรรมะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า รู้วิธีการทำสมาธิภาวนา (Meditation) และรู้ว่าเป้าหมายที่แท้จริงของการเกิดมาเป็นมนุษย์คือการสร้างบุญ โดยกิจกรรมที่นิยมคือการบริจาคทาน การบริจาคเงินแก่มูลนิธิหลวงพ่อดาวปากน้ำ โดยจะแบ่งเป็นมูลนิธิด้านการศึกษา และศาสนา รวมถึงการทำทานทั่วไป เช่น การตักบาตร การถวายสังฆทาน การหยอดตู้บริจาค มีกิจกรรมการปฏิบัติธรรมทุกวัน และกิจกรรมตามโครงการพิเศษต่าง ๆ เช่นการสวดมนต์ข้ามปี เป็นต้น พุทธศาสนิกชนนิยมการฟังเทศน์ บวชชีพราหมณ์ และนั่งสมาธิ

จากผลการศึกษาพบว่า สายปฏิบัติวิชาวรรณกาย มีรูปแบบและวิธีการทำบุญ ดังนี้

การเลือกสถานที่ทำบุญ วัด และสถานที่ปฏิบัติธรรม สายปฏิบัติวิชาวรรณกาย เลือกทำบุญในละแวกที่อยู่อาศัย และวัดที่ศรัทธามากที่สุด (ค่าฐานนิยมระดับ 5) รองลงมาคือทำบุญกับวัดที่มีชื่อเสียง วัดที่มีสิ่งอำนวยความสะดวก รวมไปถึงสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ มีความสะดวกสบาย มีเกจิอาจารย์ที่ศรัทธา และอยู่ในละแวกที่อยู่อาศัย ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าฐานนิยมระดับ 3) แต่ไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีเกจิอาจารย์ชื่อดัง จึงทำให้มีคะแนนอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ทาน พบว่าสายปฏิบัติวิชาวรรณกาย มีการทำทานกับวัดและพระสงฆ์เป็นส่วนใหญ่ โดยกิจกรรมที่นิยมคือการใส่บาตรและถวายของปัจจัย และการซื้อดอกไม้ ธูป เทียนของทางวัด (ค่าฐานนิยมระดับ 5) รองลงมาคือการหยอดตู้บริจาค ซึ่งอยู่ในระดับมาก (ค่าฐานนิยมระดับ 4) รองลงมาคือการถวายสังฆทาน การปล่อยนก ปล่อยปลา บริจาคกระเบื้อง เสตาะเคราะห์ แก้ปีชง และเช่าเครื่องราง วัตถุมงคล ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าฐานนิยมระดับ 3) ส่วนการทำทานกับมูลนิธิและสถานสงเคราะห์ พบว่า มีการบริจาคโลหิต บริจาคสิ่งของ ช่วยเหลือผู้ป่วย ผู้พิการ และร่วมกิจกรรมจิตอาสาอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าฐานนิยมระดับ 3) รองลงมาคือการช่วยเหลือสัตว์ ซึ่งอยู่ในระดับน้อย แต่การบริจาคออนไลน์ตามมูลนิธิต่าง ๆ อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ศีล พบว่า สายปฏิบัติวิชาวรรณกาย มีการรักษาศีล 5 อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าฐานนิยมระดับ 3) และรักษาศีล 8 ในระดับน้อยที่สุด (ค่าฐานนิยมระดับ 1)

ภาวนา พบว่า สายปฏิบัติวิชาวรรณกาย มีการไหว้พระขอพรอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าฐานนิยมระดับ 5) รองลงมาคือการสวดมนต์ ซึ่งสามารถท่องจำบทสวดมนต์ และรู้ความหมายของบทสวดมนต์ได้อยู่ในระดับปานกลาง รวมถึงการนั่งสมาธิด้วยเช่นกัน (ค่าฐานนิยมระดับ 3) ส่วนการเดินทางกรรมและนอนสมาธิอยู่ในระดับน้อยที่สุด (ค่าฐานนิยมระดับ 1)

4) ขบวนการพุทธใหม่ กลุ่มตัวอย่างจากวัดพระรามเก้า (ร้อยละ 20) มีลักษณะการถ่ายทอดหลักธรรมผ่านการสื่อสารทางสังคม และกลุ่มที่ประยุกต์แนวคิดจากนิกายอื่นเพื่อนำไปสู่การพัฒนาสังคม เพื่อให้สอดคล้องกับสังคมไทยในช่วงเวลาของวิกฤตในความแตกต่างทางความคิดของสังคมไทยที่ผ่านมา นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์รวมแห่งความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน และเป็นตัวอย่างในการประสานความร่วมมือบำเพ็ญประโยชน์แก่ชุมชน กิจกรรมการทำทาน ได้แก่ การตัดบาตร การถวายสังฆทาน หยอดตู้บริจาค กิจกรรมสังคมสงเคราะห์ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพุทธและประเพณีไทย นอกจากนี้ลักษณะเด่นของขบวนการพุทธใหม่คือการฟังเทศน์ โดยเทศน์เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มคนต่างๆ ได้ง่าย มีการนำเอารูปแบบและวิธีการสื่อสารกับสังคมที่ทันสมัย เพื่อที่จะให้การแสดงธรรมหรือการเผยแผ่พุทธธรรมนั้นมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น รวมไปถึงการปฏิบัติภาวนา เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่

น่าสนใจอื่น ๆ อีก เช่น กิจกรรมปลูกรากแก้วศาสนทายาทของแผ่นดิน คือร่วมสร้างโรงเรียนสำหรับเยาวชนผู้ด้อยโอกาสเข้ามาบวชเป็นสามเณร และกิจกรรมปลูกมโนสำนึกแทนคุณ

จากผลการศึกษาพบว่า ขบวนการพุทธใหม่มีรูปแบบและวิธีการทำบุญ ดังนี้

การเลือกสถานที่ทำบุญ วัด และสถานที่ปฏิบัติธรรม ขบวนการพุทธใหม่ เลือกทำบุญในลัทธิที่อยู่อาศัยมากที่สุด (ค่าฐานนิยมระดับ 5) รองลงมาคือทำบุญกับวัดที่ศรัทธา (ค่าฐานนิยมระดับ 4) รองลงมาคือวัดที่มีสิ่งอำนวยความสะดวก รวมไปถึงสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีสภาพแวดล้อมที่อยู่ในลัทธิที่อยู่อาศัย (ค่าฐานนิยมระดับ 3) แต่ไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ มีความสะดวกสบาย หรือมีเกจิอาจารย์ชื่อดังและศรัทธา จึงทำให้มีคะแนนอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ทาน พบว่าขบวนการพุทธใหม่ มีการทำทานกับวัดและพระสงฆ์ โดยกิจกรรมที่นิยมคือการใส่บาตรและถวายของปัจจัย และการซื้อดอกไม้ รูป เทียนของทางวัด (ค่าฐานนิยมระดับ 5) รองลงมาคือการหยอดตู้บริจาค ซึ่งอยู่ในระดับมาก (ค่าฐานนิยมระดับ 4) รองลงมาคือ การถวายสังฆทาน การปล่อยนก ปล่อยปลา บริจาคกระเป๋ียง เสตาะเคราะห์ แก้วปีซง อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าฐานนิยมระดับ 3) แต่การเช่าเครื่องราง วัตถุมงคล อยู่ในระดับน้อย ซึ่งไม่เป็นที่นิยมมากนัก ส่วนการทำทานกับมูลนิธิและสถานสงเคราะห์ พบว่า มีการบริจาคโลหิต บริจาคสิ่งของ ช่วยเหลือผู้ป่วย ผู้พิการ และร่วมกิจกรรมจิตอาสาอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าฐานนิยมระดับ 3) รองลงมาคือการช่วยเหลือสัตว์ ซึ่งอยู่ในระดับน้อย แต่การบริจาคออนไลน์ตามมูลนิธิต่าง ๆ อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ศีล พบว่า ขบวนการพุทธใหม่ มีการรักษาศีล 5 อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าฐานนิยมระดับ 3) และรักษาศีล 8 ในระดับน้อย (ค่าฐานนิยมระดับ 2)

ภาวนา พบว่า ขบวนการพุทธใหม่ มีการไหว้พระ ขอพรอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าฐานนิยมระดับ 5) รองลงมาคือการสวดมนต์ ซึ่งสามารถท่องจำบทสวดมนต์ และรู้ความหมายของบทสวดมนต์ได้อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าฐานนิยมระดับ 3) รองลงมาคือการนั่งสมาธิ อยู่ในระดับน้อย (ค่าฐานนิยมระดับ 2) ส่วนการเดินจงกรมและนอนสมาธิอยู่ในระดับน้อยที่สุด มีค่าฐานนิยมอยู่ที่ระดับ 1

5) สายปฏิบัติธรรมตามหลักอานาปานสติ กลุ่มตัวอย่างจากสวนโมกข์กรุงเทพฯ (ร้อยละ 20) มีลักษณะมุ่งเน้นการสนับสนุนการศึกษาและปฏิบัติธรรมตามหลักอานาปานสติ เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมโดยเฉพาะ กิจกรรมส่วนใหญ่จึงเป็นการปฏิบัติสมาธิ โดยไม่ได้เพียงแต่นั่งสมาธิวิปัสสนาเท่านั้น แต่ยังมีกิจกรรมอื่นในการฝึกจิต เจริญสติและภาวนาด้วย เช่น กิจกรรมไทเก๊ก โยคะ สมาธิ โดยผสมผสาน ไทเก๊ก โยคะ ความเคลื่อนไหว พร้อม ๆ กับการฝึกสมาธิ กำหนดรู้ลมหายใจตามแนวทางการฝึกอานาปานสติเพื่อความสงบและผ่อนคลายจากภายใน กิจกรรมมาตาภาวนาเพื่อสนับสนุนให้สตรีวิถีเมืองที่มีความรู้พื้นฐานในการปฏิบัติธรรมได้มีโอกาสในการปลีกวิเวกออกจากชีวิตประจำวัน

เพื่อฝึกดำเนินชีวิตพรหมจรรย์ กิจกรรมสีน้ำภาวณาและศิลป์ภาวณา คือการพัฒนาสมาธิด้วยการเจริญสติภาวณา ผ่านงานศิลปะ และกิจกรรมเย็บ ปัก ถัก ร้อย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาจากหอสมุด และมีกิจกรรมหลากหลายอย่างเพื่อให้ความรู้ได้แก่ กิจกรรมเพลินธรรมนำชม คือ เรียนรู้ปริศนาธรรมผ่านภาพจิตรกรรมและภาพปูนปั้นพุทธประวัติชุดแรกของโลกที่จำลอง และกิจกรรมการอบรมหลักอานาปานสติให้สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและถึงแก่ประโยชน์มากที่สุด

จากผลการศึกษาพบว่า สายปฏิบัติธรรมตามหลักอานาปานสติมีรูปแบบและวิธีการทำบุญดังนี้

การเลือกสถานที่ทำบุญ วัด และสถานที่ปฏิบัติธรรม สายปฏิบัติธรรมตามหลักอานาปานสติเลือกทำบุญในละแวกที่อยู่อาศัย และวัดที่ศรัทธามากที่สุด (ค่าฐานนิยมระดับ 5) รองลงมาคือทำบุญกับวัดที่มีสิ่งอำนวยความสะดวก (ค่าฐานนิยมระดับ 3) และไม่ได้เลือกทำบุญกับวัดที่มีชื่อเสียง ซึ่งมีค่าฐานนิยมอยู่ในระดับน้อยที่สุด สำหรับการเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรม พบว่าส่วนใหญ่เลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมในสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ และมีเกจิอาจารย์ที่ศรัทธาในระดับมากที่สุด (ค่าฐานนิยมระดับ 5) รองลงมาคือสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีความสะดวกสบาย มีเกจิอาจารย์ชื่อดัง และอยู่ในละแวกที่อยู่อาศัยในระดับปานกลาง (ค่าฐานนิยมระดับ 3)

ทาน พบว่า สายปฏิบัติธรรมตามหลักอานาปานสติมีการทำทานกับวัดและพระสงฆ์ โดยกิจกรรมที่นิยมคือการใส่บาตร การถวายสังฆทานและถวายของปัจจัย และการซื้อดอกไม้ ธูป เทียนของทางวัด (ค่าฐานนิยมระดับ 5) รองลงมาคือการหยอดตู้บริจาค ซึ่งอยู่ในระดับมาก (ค่าฐานนิยมระดับ 4) รองลงมาคือ การปล่อยนก ปล่อยปลา บริจาคกระเบื้อง เสตาะเคราะห์ แก้ปีชง อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าฐานนิยมระดับ 3) แต่การเช่าเครื่องราง วัดถุมงคล อยู่ในระดับน้อยที่สุด ส่วนการทำทานกับมูลนิธิและสถานสงเคราะห์ พบว่า มีการบริจาคโรงศพ อยู่ในระดับมาก (ค่าฐานนิยมระดับ 4) รองลงมาคือบริจาคสิ่งของ ช่วยเหลือผู้ป่วย ผู้พิการ และช่วยเหลือสัตว์ด้อยโอกาสอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าฐานนิยมระดับ 3) แต่การร่วมกิจกรรมจิตอาสา การบริจาคเลือด และการบริจาคออนไลน์ตามมูลนิธิต่าง ๆ อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ศีล พบว่า สายปฏิบัติธรรมตามหลักอานาปานสติมีการรักษาศีล 5 และรักษาศีล 8 อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าฐานนิยมระดับ 3)

ภาวณา พบว่า สายปฏิบัติธรรมตามหลักอานาปานสติ มีการไหว้พระ ขอพร และการสวดมนต์อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าฐานนิยมระดับ 5) รองลงมาคือคือการนั่งสมาธิ ซึ่งจัดอยู่ในระดับมาก (ค่าฐานนิยมระดับ 4) ส่วนความสามารถในการท่องจำบทสวดมนต์ รู้ความหมายของบทสวดมนต์ รวมถึงการเดินจงกรมและนอนสมาธิ จัดอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าฐานนิยมอยู่ที่ระดับ 3

ดังนั้นจากผลการศึกษา พบว่า การเลือกสถานที่ทำบุญ หรือวัด กลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 มีการเลือกสถานที่ทำบุญที่แตกต่างกัน ได้แก่กลุ่มตัวอย่างที่เลือกทำบุญในละแวกที่อยู่อาศัยมากที่สุดได้แก่กลุ่มตัวอย่างจากขบวนการพุทธใหม่ โดยมีค่านิยมอยู่ที่ระดับสูงสุด แตกต่างกับสายปฏิบัติวิชาวรรณกายที่เลือกทำบุญกับวัดที่มีชื่อเสียงและวัดที่มีโศภนสวยงามและมีสิ่งอำนวยความสะดวก มีค่านิยมอยู่ที่ระดับ 3 และสายปฏิบัติแบบอานาปานสติเลือกทำบุญกับวัดที่ศรัทธามากกว่าสายปฏิบัติอื่น มีค่านิยมอยู่ที่ระดับ 5

นอกจากนี้สายปฏิบัติธรรมตามหลักอานาปานสติยังมีปัจจัยในการเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมในระดับคะแนนที่สูงที่สุดทั้งหมด ได้แก่ สถานที่ปฏิบัติธรรมในสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ สถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีความสะดวกสบาย สถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีเกจิอาจารย์ชื่อดัง สถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีเกจิอาจารย์ที่ศรัทธา และสถานที่ปฏิบัติธรรมในละแวกที่อยู่อาศัย โดยมีค่านิยมอยู่ที่ 5 และ 3 ซึ่งแตกต่างกับพุทธทั่วไป และขบวนการพุทธใหม่ ที่มีค่านิยมอยู่ที่ระดับ 1 เท่านั้น

การทำทานกับวัด หรือพระสงฆ์

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 นิยมทำบุญโดยการทำทาน เนื่องจากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าค่าเฉลี่ยและค่านิยมของทั้ง 5 สายปฏิบัติมีระดับคะแนนอยู่ในระดับเท่าๆกัน โดยเฉพาะการใส่บาตร และการถวายสังฆทาน ซึ่งมีค่านิยมอยู่ที่ระดับ 3-5 นอกจากนี้ สายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป สายปฏิบัติวิชาวรรณกาย และสายปฏิบัติธรรมตามหลักอานาปานสติ มีการทำทานกับวัด หรือพระสงฆ์มากในระดับเท่าๆกัน ได้แก่ การซื้อดอกไม้ ธูป เทียนของทางวัด การบริจาคกระเบื้อง การหยอดตู้บริจาค การเสดาะเคราะห์ แก้ปีชง และ การเช่าเครื่องราง วัตถุมงคล โดยขบวนการพุทธใหม่ และ สายปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4 มีการทำทานกับวัดและพระสงฆ์อยู่ในระดับปานกลาง

การทำทานกับมูลนิธิ หรือสถานสงเคราะห์

จากผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างจากสายปฏิบัติวิชาวรรณกาย มีการทำทานกับมูลนิธิ หรือสถานสงเคราะห์มากที่สุด ได้แก่ การร่วมกิจกรรมจิตอาสา ช่วยเหลือผู้ป่วย ผู้พิการ มีค่านิยมอยู่ที่ระดับ 3 และช่วยเหลือสัตว์พิการและสัตว์ไม่มีที่อยู่มียุติมีค่านิยมอยู่ที่ระดับ 2 รองลงมาคือสายปฏิบัติธรรมตามหลักอานาปานสติ ได้แก่ บริจาคสิ่งของ (มีค่านิยมอยู่ที่ระดับ 3) บริจาคเลือด (มีค่านิยมอยู่ที่ระดับ 1) และสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป มีการบริจาคโลหิตในระดับมาก โดยขบวนการพุทธใหม่ และ สายปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4 มีการทำทานกับมูลนิธิ หรือสถานสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง

การรักษาศีล

กลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 มีการรักษาศีลอยู่ในระดับที่แตกต่างกัน โดยสายปฏิบัติธรรมตามหลักอานาปานสติมีลักษณะการทำบุญโดยการรักษาศีลในระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าทุกสายปฏิบัติ ได้แก่การ

รักษาศีล 5 มีค่านิยมอยู่ที่ระดับ 3 และรักษาศีล 8 มีค่านิยมอยู่ที่ระดับ 3 สะท้อนให้เห็นว่าสายปฏิบัติตามหลักอานาปานสติมีการรักษาศีลมาก เพราะพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่มุ่งเน้นในการปฏิบัติ และการรักษาศีลก็เป็นพื้นฐานที่ควรปฏิบัติในการทำบุญ

การปฏิบัติภาวนา

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการทำบุญโดยการปฏิบัติภาวนา กลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 มีการไหว้พระ ขอมพร มากในระดับเท่าๆกัน โดยมีค่านิยมอยู่ที่ระดับ 5 แต่การปฏิบัติอื่น สายปฏิบัติธรรมตามหลักอานาปานสติมีลักษณะการทำบุญโดยการปฏิบัติภาวนาในระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าทุกสายปฏิบัติ ได้แก่ การสวดมนต์ (ค่านิยมอยู่ที่ระดับ 5) มีความสามารถท่องจำบทสวดมนต์ได้และรู้ความหมายของบทสวดมนต์ (ค่านิยมอยู่ที่ระดับ 3) เดินจงกรม นอนสมาธิ (ค่านิยมอยู่ที่ระดับ 3) และนั่งสมาธิ (ค่านิยมอยู่ที่ระดับ 4) ซึ่งแตกต่างจากสายปฏิบัติอื่นที่มีค่านิยมอยู่ที่ระดับ 1 เนื่องจากสายปฏิบัติตามหลักอานาปานสตินั้นมีกิจกรรมในการปฏิบัติภาวนาที่หลากหลายไม่เพียงแต่เดินจงกรม หรือนั่งสมาธิ แต่สามารถนำหลักการเจริญสติและภาวนาแบบอานาปานสติไปประยุกต์กับกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างสมาธิและสติปัญญาได้ เช่นการวาดรูป การทำงานฝีมือ ดังนั้นสายปฏิบัติตามหลักอานาปานสติจึงมีพุทธศาสนิกชนในปรปฏิบัติภาวนามากกว่าสายปฏิบัติอื่น

4.4.1 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธ กับรูปแบบ และวิธีการทำบุญ

สถานที่ทำบุญ วัด สถานที่ปฏิบัติธรรม

ตารางที่ 16 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการทำบุญในละแวกที่อยู่อาศัย

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	4.08	1.065
สติปัญญา 4	80	1	5	4.03	1.125
ธรรมกาย	80	1	5	4.11	1.006
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	4.31	.935
อานาปานสติ	80	1	5	4.16	1.107

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	3.875	.969	.879	.477
ภายในกลุ่ม	395	435.562	1.103		
รวม	399	439.437			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัญญา 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัญญา 4	.763	-			
ธรรมกาย	.821	.598	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.153	.084	.229	-	
อานาปานสติ	.598	.408	.763	.367	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 16 พบว่าปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธทั้ง 5 ไม่มีผลต่อรูปแบบและวิธีการเลือกสถานที่ทำบุญในละแวกที่อยู่อาศัย โดยประชาชนจากทั้ง 5 สายเลือกสถานที่ทำบุญในละแวกที่อยู่อาศัยในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 4.1คะแนน (ระดับมาก) สะท้อนให้เห็นว่าพุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานครฯส่วนมากเลือกทำบุญในสถานที่ใกล้กับที่อยู่อาศัย เพื่อความสะดวกสบาย และประหยัดเวลาในการเดินทาง

ตารางที่ 17 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการเลือกทำบุญกับวัดที่มีชื่อเสียง

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	2.63	1.195
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	2.65	1.114
ธรรมกาย	80	1	5	2.94	1.226
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	2.44	1.220
อานาปานสติ	80	1	5	2.71	1.324

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	10.385	2.596	1.751	.138
ภายในกลุ่ม	395	585.713	1.483		
รวม	399	596.098			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.897	-			
ธรรมกาย	.105	.136	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.331	.279	.010	-	
อานาปานสติ	.650	.746	.243	.154	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 17 พบว่าปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธทั้ง 5 ไม่มีผลต่อรูปแบบและวิธีการเลือก โดยประชาชนจากทั้ง 5 สายเลือกทำบุญกับวัดที่มีชื่อเสียงในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 2.67 คะแนน (ระดับปานกลาง) สะท้อนให้เห็นว่าพุทธศาสนิกชนในกรุงเทพฯ บ้างก็ให้ความสำคัญกับวัดที่มีชื่อเสียง แต่บางกลุ่มก็ไม่ได้จำเป็นว่าต้องเป็นวัดมีชื่อเสียงเท่านั้นในการทำบุญ

ตารางที่ 18 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการเลือกทำบุญกับวัดที่ศรัทธา

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	3.90	1.121
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	3.74	1.064
ธรรมกาย	80	1	5	3.84	1.096
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	3.73	1.147
อานาปานสติ	80	1	5	4.16	.974

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	10.085	2.521	2.154	.074
ภายในกลุ่ม	395	462.412	1.171		
รวม	399	472.497			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.343	-			
ธรรมกาย	.715	.559	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.307	.942	.511	-	
อานาปานสติ	.126	.113	.058	.111	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 18 พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 ไม่มีผลต่อรูปแบบและวิธีการเลือก โดยประชาชนจากทั้ง 5 สายเลือกทำบุญกับวัดที่ศรัทธาในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 3.87 คะแนน (ระดับมาก) สะท้อนให้เห็นว่าพุทธศาสนิกชนในกรุงเทพฯ เห็นว่าการเลือกสถานที่ทำบุญมีเรื่องของความศรัทธาและความเลื่อมใสเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะสายปฏิบัติอานาปานสติที่ได้นำหลักธรรม การดำเนินชีวิต และลักษณะการปฏิบัติมาจากพระพุทธทาสภิกขุ ซึ่งมีคะแนนมากที่สุด

ตารางที่ 19 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการทำบุญกับวัดที่สวยงาม และมีสิ่งอำนวยความสะดวก

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	2.28	1.114
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	2.43	1.111
ธรรมกาย	80	1	5	2.75	1.175
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	2.34	1.067
อานาปานสติ	80	1	5	2.71	1.193

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	15.225	3.806	2.967	.020*
ภายในกลุ่ม	395	506.775	1.283		
รวม	399	522.000			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.403	-			
ธรรมกาย	.008*	.070	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.727	.625	.022*	-	
อานาปานสติ	.015*	.109	.834	.037*	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 19 พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความแตกต่างกันต่อรูปแบบและวิธีการเลือกสถานที่ทำบุญกับวัดที่มีโบสถ์สวยงาม และมีสิ่งอำนวยความสะดวก โดยพุทธศาสนิกชนจากทางสายปฏิบัติวิชาวรรณกาย มีความแตกต่างกับพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป ขบวนการพุทธใหม่ และสายปฏิบัติแบบอานาปานสติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดย พุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติวิชาวรรณกายเลือกสถานที่ทำบุญหรือสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีความสวยงามและสะดวกสบายมากกว่าสายปฏิบัติอื่นๆ ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด (2.75 คะแนน)

ตารางที่ 20 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมในสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	2.65	1.510
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	2.74	1.394
ธรรมกาย	80	1	5	2.96	1.400
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	2.68	1.348
อานาปานสติ	80	1	5	3.71	1.134

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	63.385	15.846	8.318	.000*
ภายในกลุ่ม	395	752.513	1.905		
รวม	399	815.898			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.689	-			
ธรรมกาย	.153	.303	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.909	.775	.188	-	
อานาปานสติ	.000*	.000*	.001*	.000*	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 20 ในประเด็นการเลือกสถานที่ทำปฏิบัติธรรมในสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความแตกต่างกัน โดยพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติ มีความแตกต่างกับพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป สติปัฏฐาน 4 วิชารธรรมกาย และขบวนการพุทธใหม่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมในสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3.71 คะแนน โดยที่สายปฏิบัติอื่น ๆ มีคะแนนเฉลี่ยอยู่เพียงแค่ 2.75 คะแนน

ตารางที่ 21 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มี
ความสะดวกสบาย

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	2.48	1.273
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	2.59	1.319
ธรรมกาย	80	1	5	2.75	1.355
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	2.45	1.200
อานาปานสติ	80	1	5	3.08	1.300

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	21.090	5.273	3.167	.014*
ภายในกลุ่ม	395	657.688	1.665		
รวม	399	678.778			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.582	-			
ธรรมกาย	.178	.426	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.903	.501	.142	-	
อานาปานสติ	.003*	.017*	.112	.002*	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 21 พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความแตกต่างกันต่อรูปแบบและวิธีการเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีความสะดวกสบาย โดยพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติ มีความแตกต่างกับพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป สติปัฏฐาน 4 และขบวนการพุทธใหม่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมในสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3.08 คะแนน

ตารางที่ 22 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มี
เกจิอาจารย์ชื่อดัง

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	2.08	1.145
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	2.30	1.130
ธรรมกาย	80	1	5	2.41	1.260
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	2.05	1.113
อานาปานสติ	80	1	5	2.65	1.275

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	19.860	4.965	3.581	.007*
ภายในกลุ่ม	395	547.738	1.387		
รวม	399	567.598			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.228	-			
ธรรมกาย	.071	.546	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.893	.180	.052	-	
อานาปานสติ	.002*	.061	.203	.001*	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 22 พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความแตกต่างกันต่อรูปแบบและวิธีการเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีเกจิอาจารย์ชื่อดัง โดยพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติ มีความแตกต่างกับพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป และขบวนการพุทธใหม่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีเกจิอาจารย์ชื่อดัง ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 2.65 คะแนน ส่วนพุทธทั่วไป วิชาธรรมกาย และขบวนการพุทธใหม่มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 23 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มี
เกจิอาจารย์ที่ศรัทธา

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	2.64	1.407
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	2.89	1.387
ธรรมกาย	80	1	5	3.01	1.382
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	2.64	1.305
อานาปานสติ	80	1	5	3.64	1.275

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	54.000	13.500	7.381	.000*
ภายในกลุ่ม	395	722.438	1.829		
รวม	399	776.438			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.243	-			
ธรรมกาย	.080	.559	-		
ขบวนการพุทธใหม่	1.000	.243	.080	-	
อานาปานสติ	.000*	.001*	.004*	.000*	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 23 พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความแตกต่างกันต่อรูปแบบและวิธีการเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีเกจิอาจารย์ที่ศรัทธา โดยพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติ มีความแตกต่างกับพุทธศาสนิกชนจากพุทธทั่วไป สติปัฏฐาน 4 วิชารธรรมกาย และขบวนการพุทธใหม่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดย พุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีเกจิอาจารย์ที่ศรัทธา ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3.64 คะแนน (ระดับมาก) และรองลงมาคือสายปฏิบัติวิชิชาธรรมกาย (3.01 คะแนน)

ตารางที่ 24 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมใน
 ละแวกที่อยู่อาศัย

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	2.56	1.439
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	2.70	1.409
ธรรมกาย	80	1	5	3.08	1.357
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	2.83	1.348
อานาปานสติ	80	1	5	3.11	1.387

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	18.015	4.504	2.336	.055
ภายในกลุ่ม	395	761.575	1.928		
รวม	399	779.590			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.531	-			
ธรรมกาย	.060	.088	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.233	.569	.256	-	
อานาปานสติ	.053	.061	.864	.191	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 24 ในประเด็นการเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมในละแวกที่อยู่อาศัย พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 ไม่มีผลต่อการเลือก โดยประชาชนจากทั้ง 5 สายเลือกปฏิบัติธรรมในละแวกที่อยู่อาศัยในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 2.85 คะแนน (ระดับปานกลาง) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 ไม่ได้เลือกปฏิบัติธรรมเฉพาะสถานที่ในละแวกที่อยู่อาศัย แต่อาศัยปัจจัยอื่นในการเลือก เช่นมีเกจิอาจารย์ชื่อดังหรือศรัทธา มีความสะดวกสบายทั้งกายและใจ เป็นต้น

ทาน

ตารางที่ 25 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการใส่บาตร

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	3.40	1.531
สติปัญญา 4	80	1	5	3.48	1.475
ธรรมกาย	80	1	5	3.36	1.512
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	3.65	1.145
อานาปานสติ	80	1	5	3.78	1.302

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	9.790	2.448	1.154	.331
ภายในกลุ่ม	395	837.788	2.121		
รวม	399	847.578			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัญญา 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัญญา 4	.745	-			
ธรรมกาย	.871	.625	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.278	.448	.213	-	
อานาปานสติ	.104	.193	.074	.588	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 25 พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 ไม่มีผลต่อการใส่บาตรในตอนเช้าของคนกรุงเทพฯ โดยประชาชนจากทั้ง 5 สายเลือกใส่บาตรตอนเช้าในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 3.53 คะแนน (ระดับปานกลาง)

ตารางที่ 26 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการใส่ปัจจัยในการใส่บาตร

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	3.00	1.350
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	3.19	1.323
ธรรมกาย	80	1	5	2.91	1.285
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	3.18	1.348
อานาปานสติ	80	1	5	3.24	1.443

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	6.185	1.546	.848	.496
ภายในกลุ่ม	395	720.613	1.824		
รวม	399	726.797			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.380	-			
ธรรมกาย	.682	.199	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.413	.953	.220	-	
อานาปานสติ	.267	.815	.129	.770	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 26 ประเด็นการใส่ปัจจัยในการใส่บาตร พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 ไม่มีผลต่อการใส่ปัจจัยในการใส่บาตรของคนกรุงเทพฯ โดยประชาชนจากทั้ง 5 สายเลือกใส่ปัจจัยในการใส่บาตรในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 3.10 คะแนน (ระดับปานกลาง) สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีการใส่ปัจจัยในการใส่บาตรไม่แตกต่างกัน แม้ว่าจะอยู่ในระดับปานกลาง แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าการใส่ปัจจัยในการใส่บาตรเป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนทำกันอย่างเป็นปกติธรรมดา

ตารางที่ 27 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการถวายสังฆทาน

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	3.21	1.402
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	3.64	1.265
ธรรมกาย	80	1	5	3.50	1.302
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	3.69	1.279
อานาปานสติ	80	1	5	3.40	1.514

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	11.675	2.919	1.587	.177
ภายในกลุ่ม	395	726.262	1.839		
รวม	399	737.937			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.068	-			
ธรรมกาย	.181	.522	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.057	.816	.382	-	
อานาปานสติ	.382	.269	.641	.181	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 27 ในประเด็นของการใช้ของถวายสังฆทานที่จัดสำเร็จรูปแล้ว พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีการไม่แตกต่างกัน โดยพุทธศาสนิกชนจากทั้ง 5 สายถวายสังฆทานในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 3.48 คะแนน (ระดับมาก) แสดงให้เห็นว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 ส่วนมากมีการถวายสังฆทานเป็นประจำ

ตารางที่ 28 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการถวายของปัจจัย

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	3.39	1.445
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	3.65	1.360
ธรรมกาย	80	1	5	3.61	1.227
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	3.58	1.281
อานาปานสติ	80	1	5	2.90	1.269

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	10.825	2.706	1.556	.185
ภายในกลุ่ม	395	686.925	1.739		
รวม	399	697.750			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.209	-			
ธรรมกาย	.281	.857	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.369	.719	.857	-	
อานาปานสติ	.054	.231	.169	.120	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 28 ในประเด็นของการถวายของปัจจัย พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 ไม่มีผลต่อการถวายของปัจจัยของคนกรุงเทพฯ โดยประชาชนจากทั้ง 5 สายมีการถวายของปัจจัยในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 3.42 คะแนน (ระดับปานกลาง) แสดงให้เห็นว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีการถวายของปัจจัยไม่แตกต่างกัน แต่พุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติ มีการถวายของปัจจัย ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด 2.90 คะแนน อาจเพราะเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมที่ไม่ได้มีกิจกรรมภายในเช่นพุทธทั่วไปอย่างวัดหัวลำโพง เป็นต้น จึงทำให้ไม่มีการถวายของปัจจัยมากอย่างสายปฏิบัติอื่น

ตารางที่ 29 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการปล่อยนก ปล่อยปลา หรือสัตว์ชนิดอื่น

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	2.74	1.421
สติปัญญา 4	80	1	5	2.63	1.381
ธรรมกาย	80	1	5	2.79	1.309
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	2.89	1.316
อานาปานสติ	80	1	5	3.09	1.407

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	9.635	2.409	1.288	.274
ภายในกลุ่ม	395	738.762	1.870		
รวม	399	748.397			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัญญา 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัญญา 4	.603	-			
ธรรมกาย	.817	.453	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.525	.248	.686	-	
อานาปานสติ	.106	.053	.166	.326	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 29 ในประเด็นของการปล่อยนก ปล่อยปลา หรือปล่อยสัตว์ชนิดอื่น พบว่า ปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 ไม่มีความแตกต่างกันในการปล่อยนก ปล่อยปลา หรือปล่อยสัตว์ชนิดอื่น โดยพุทธศาสนิกชนจากทั้ง 5 สายปฏิบัติมีการปล่อยนก ปล่อยปลา หรือปล่อยสัตว์ชนิดอื่นในระดับคะแนนที่เท่า ๆ กัน หรือระดับคะแนนประมาณ 2.83 (ระดับปานกลาง)

ตารางที่ 30 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการหยุดดูบริจาคน

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	3.96	1.024
สติปัญญา 4	80	1	5	3.95	.940
ธรรมกาย	80	1	5	3.81	1.007
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	3.83	1.016
อานาปานสติ	80	1	5	3.98	1.055

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	2.015	.504	.495	.740
ภายในกลุ่ม	395	402.375	1.019		
รวม	399	404.390			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัญญา 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัญญา 4	.938	-			
ธรรมกาย	.348	.389	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.389	.434	.938	-	
อานาปานสติ	.938	.876	.309	.348	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 30 ในประเด็นของการหยุดดูบริจาคน พบว่าปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธทั้ง 5 ไม่มีผลต่อการหยุดดูบริจาคนของคนกรุงเทพฯ โดยประชาชนจากทั้ง 5 สายมีการหยุดดูบริจาคนตามจุดต่างๆในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 3.91 คะแนน (ระดับมาก) สะท้อนให้เห็นว่าการหยุดดูบริจาคนเป็นการทำทานที่ง่าย และสะดวกสบาย โดยปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธทั้ง 5 สามารถทำได้ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 31 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการซื้อดอกไม้ ธูป เทียนของทางวัด

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	4.33	1.016
สติปัญญา 4	80	1	5	4.08	1.156
ธรรมกาย	80	1	5	4.09	1.057
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	4.19	.943
อานาปานสติ	80	1	5	4.18	1.209

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	3.215	.804	.688	.600
ภายในกลุ่ม	395	461.225	1.168		
รวม	399	464.440			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัญญา 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัญญา 4	.144	-			
ธรรมกาย	.165	.942	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.421	.511	.559	-	
อานาปานสติ	.381	.559	.609	.942	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 31 ประเด็นของการซื้อดอกไม้ ธูป เทียนของทางวัด พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 ไม่มีผลต่อการซื้อดอกไม้ ธูป เทียนจากทางวัดของคนกรุงเทพฯ โดยประชาชนจากทั้ง 5 สายซื้อดอกไม้ ธูป เทียนของทางวัดในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 4.17 คะแนน (ระดับมาก) สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 ซื้อดอกไม้ ธูป เทียนของทางวัดไม่แตกต่างกัน เพราะสะดวกสบาย และเป็นการทำทานอย่างหนึ่งในการช่วยเหลือค่าใช้จ่ายของทางวัด

ตารางที่ 32 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการบริจาคกระเบื้อง

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	3.16	1.152
สติปัญญา 4	80	1	5	3.00	1.201
ธรรมกาย	80	1	5	3.04	1.107
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	3.08	1.134
อานาปานสติ	80	1	5	2.96	1.307

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	1.885	.471	.337	.853
ภายในกลุ่ม	395	552.213	1.398		
รวม	399	554.098			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัญญา 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัญญา 4	.385	-			
ธรรมกาย	.504	.841	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.640	.689	.841	-	
อานาปานสติ	.285	.841	.689	.548	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 32 ประเด็นของบริจาคกระเบื้อง พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 ไม่มีผลต่อการบริจาคกระเบื้องของคนกรุงเทพฯ โดยประชาชนจากทั้ง 5 สายบริจาคกระเบื้องในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 3.05 คะแนน (ระดับปานกลาง)

ตารางที่ 33 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการเข้าเครื่องราง วัดถุมงคล

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	2.24	1.214
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	2.20	1.163
ธรรมกาย	80	1	5	2.41	1.166
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	2.41	1.219
อานาปานสติ	80	1	5	2.10	1.109

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	6.035	1.509	1.093	.360
ภายในกลุ่ม	395	545.262	1.380		
รวม	399	551.297			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.840	-			
ธรรมกาย	.347	.253	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.347	.253	1.000	-	
อานาปานสติ	.460	.591	.093	.093	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 33 ในประเด็นของการเข้าเครื่องราง วัดถุมงคล พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 ไม่มีผลต่อการการเข้าเครื่องราง วัดถุมงคล ของคนกรุงเทพฯ โดยประชาชนจากทั้ง 5 สาย มีการเข้าเครื่องราง วัดถุมงคลในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 2.27 คะแนน (ระดับน้อย) สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีเข้าเครื่องราง วัดถุมงคลไม่แตกต่างกัน หากแต่เป็นความต้องการ และเป็นความเชื่อส่วนบุคคล และสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจมากกว่าตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ตารางที่ 34 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธในการบริจาควัดหลวงศพ

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	3.56	1.261
สติปัญญา 4	80	1	5	3.24	1.265
ธรรมกาย	80	1	5	3.13	1.316
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	3.13	1.316
อานาปานสติ	80	1	5	3.38	1.363

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	11.085	2.771	1.628	.166
ภายในกลุ่ม	395	672.425	1.702		
รวม	399	683.510			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัญญา 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัญญา 4	.116	-			
ธรรมกาย	.055	.586	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.055	.586	1.000	-	
อานาปานสติ	.364	.505	.226	.226	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 34 ในประเด็นของการบริจาควัดหลวงศพ พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มิได้ผลต่อการบริจาควัดหลวงศพ โดยประชาชนจากทั้ง 5 สาย มีการบริจาควัดหลวงศพในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 3.28 คะแนน (ระดับปานกลาง) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 สายไม่มีความต่างกันในการบริจาควัดหลวงศพ แต่เนื่องจากสายปฏิบัติพุทธทั่วไปเน้นทางด้านการทำงาน ที่มีรูปแบบหลากหลายมากกว่าสายปฏิบัติอื่นๆ และมีสถานที่บริจาควัดหลวงศพอยู่ใกล้เคียงกัน เช่นวัดหัวลำโพงซึ่งมีมูลนิธิปอเต็กตึ๊งอยู่ด้านข้าง ทำให้ง่ายต่อการบริจาควัด จึงมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าสายปฏิบัติอื่น

ตารางที่ 35 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธในการบริจาคลังของแกมมูนีและสถาน
สงเคราะห์

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	3.09	1.185
สติปัญญา 4	80	1	5	3.13	1.205
ธรรมกาย	80	1	5	3.19	1.233
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	3.05	1.135
อานาปานสติ	80	1	5	3.48	1.169

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	9.235	2.309	1.586	.177
ภายในกลุ่ม	395	575.075	1.456		
รวม	399	584.310			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัญญา 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัญญา 4	.844	-			
ธรรมกาย	.600	.743	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.844	.694	.472	-	
อานาปานสติ	.053	.067	.133	.056	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 35 ในประเด็นของการบริจาคลังของ พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีไม่ผลต่อการบริจาคลังของ โดยประชาชนจากทั้ง 5 สาย มีการบริจาคลังของในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 3.19 คะแนน (ระดับปานกลาง) สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 สายไม่มีความต่างกันในการบริจาคลังของ แต่จะเห็นได้ว่าสายปฏิบัติแบบอานาปานสติมีการบริจาคลังของคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด 3.48 เพราะภายในสถานที่ปฏิบัติธรรมอย่างสวนโมกข์มักมีกิจกรรมร่วมบริจาคลังที่หลากหลาย จึงทำให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าร่วมอยู่เสมอ

ตารางที่ 36 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธในการร่วมกิจกรรมจิตอาสา

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	2.30	1.277
สติปัญญา 4	80	1	5	2.55	1.211
ธรรมกาย	80	1	5	2.76	1.305
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	2.51	1.158
อานาปานสติ	80	1	5	2.53	1.359

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	8.615	2.154	1.348	.002*
ภายในกลุ่ม	395	613.025	1.598		
รวม	399	639.640			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัญญา 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัญญา 4	.212	-			
ธรรมกาย	.021*	.288	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.288	.851	.212	-	
อานาปานสติ	.261	.901	.235	.950	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 36 พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความแตกต่างกันในการร่วมกิจกรรมจิตอาสา โดยพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติวิชาวรรณกายมีความแตกต่างกับพุทธศาสนิกชนจากพุทธทั่วไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติวิชาวรรณกาย มีการร่วมกิจกรรมจิตอาสาซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด (2.76 คะแนน) แตกต่างจากพุทธทั่วไปซึ่งมีคะแนนน้อยที่สุด 2.30 คะแนน จะเห็นได้ว่าสายปฏิบัติวิชาวรรณกายมีกิจกรรมหลากหลายอย่างให้ร่วม จึงทำให้พุทธศาสนิกชนสามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันและช่วยเหลือส่วนรวมได้มากกว่าพุทธทั่วไป

ตารางที่ 37 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธในการบริจาคเลือดบริจาคเลือด

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	2.14	1.230
สติปัญญา 4	80	1	5	2.36	1.380
ธรรมกาย	80	1	5	2.44	1.439
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	2.30	1.391
อานาปานสติ	80	1	5	2.45	1.330

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	5.175	1.294	.690	.599
ภายในกลุ่ม	395	740.263	1.874		
รวม	399	745.438			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัญญา 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัญญา 4	.299	-			
ธรรมกาย	.167	.729	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.453	.773	.526	-	
อานาปานสติ	.150	.686	.954	.489	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 37 ในประเด็นของบริจาคเลือด พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 ไม่มีผลต่อการบริจาคเลือดของคนกรุงเทพฯ โดยพุทธศาสนิกชนจากทั้ง 5 สาย มีการบริจาคเลือดในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 2.34 คะแนน (ระดับน้อย) สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีการบริจาคเลือดไม่แตกต่างกัน เพราะการบริจาคเลือดนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับความตั้งใจในการอยากทำบุญเท่านั้น แต่ต้องมีสุขภาพที่สมบูรณ์พร้อมด้วย ซึ่งอยู่ที่แต่ละบุคคลมากกว่าปัจจัยเชิงพุทธ

ตารางที่ 38 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธในการช่วยเหลือผู้ป่วย ผู้พิการ

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	2.83	1.145
สติปัญญา 4	80	1	5	2.64	1.150
ธรรมกาย	80	1	5	3.04	1.024
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	2.89	1.136
อานาปานสติ	80	1	5	2.93	1.156

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	6.975	1.744	1.382	.239
ภายในกลุ่ม	395	498.462	1.262		
รวม	399	505.437			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัญญา 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัญญา 4	.292	-			
ธรรมกาย	.232	.055	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.725	.160	.399	-	
อานาปานสติ	.574	.106	.527	.833	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 38 ในประเด็นของการช่วยเหลือผู้ป่วย ผู้พิการ พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 ไม่มีผลต่อการช่วยเหลือผู้ป่วย ผู้พิการของคนกรุงเทพฯ โดยพุทธศาสนิกชนจากทั้ง 5 สาย มีการช่วยเหลือผู้ป่วย ผู้พิการในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 2.86 คะแนน (ระดับปานกลาง) สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีการช่วยเหลือผู้ป่วย ผู้พิการไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 39 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธในการช่วยเหลือสัตว์ (สัตว์พิการ/ไม่มีที่อยู่/สถานสงเคราะห์สัตว์)

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	2.35	1.284
สติปัญญา 4	80	1	5	2.59	1.250
ธรรมกาย	80	1	5	2.63	1.184
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	2.53	1.253
อานาปานสติ	80	1	5	2.58	1.240

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	3.740	.935	.606	.659
ภายในกลุ่ม	395	609.838	1.544		
รวม	399	613.578			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัญญา 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัญญา 4	.227	-			
ธรรมกาย	.162	.849	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.374	.751	.611	-	
อานาปานสติ	.253	.949	.799	.799	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 39 ในประเด็นของการช่วยเหลือสัตว์ (สัตว์พิการ/ไม่มีที่อยู่/สถานสงเคราะห์สัตว์) พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 ไม่มีผลต่อการช่วยเหลือสัตว์ของคนกรุงเทพฯ โดยพุทธศาสนิกชนจากทั้ง 5 สาย มีการช่วยเหลือสัตว์ในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 2.53 คะแนน (ระดับน้อย) สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีการช่วยเหลือสัตว์ ไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 40 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธในการบริจาคออนไลน์

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	4	1.63	.960
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	1.80	1.152
ธรรมกาย	80	1	4	1.68	1.016
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	4	1.56	.939
อานาปานสติ	80	1	5	1.90	1.900

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	5.950	1.487	1.348	.252
ภายในกลุ่ม	395	435.988	1.104		
รวม	399	441.938			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.293	-			
ธรรมกาย	.764	.452	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.707	.154	.499	-	
อานาปานสติ	.099	.548	.176	.143	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 40 ในประเด็นของการบริจาคออนไลน์ พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 ไม่มีผลต่อการบริจาคออนไลน์ของคนกรุงเทพฯ โดยพุทธศาสนิกชนจากทั้ง 5 สาย มีการบริจาคออนไลน์ในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 1.71 คะแนน (ระดับน้อยที่สุด) สะท้อนให้เห็นว่าการบริจาคออนไลน์นั้นยังไม่เป็นที่นิยมมาก และความน่าเชื่อถือน้อย จึงทำให้พุทธศาสนิกชนเลือกที่จะเข้าวัดทำบุญโดยตรงมากกว่าเลือกใช้วิธีนี้

ศีล

ตารางที่ 41 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธในการรักษาศีล 5

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	2.88	1.325
สติปัญญา 4	80	1	5	3.09	1.150
ธรรมกาย	80	1	5	2.99	1.119
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	2.94	1.023
อานาปานสติ	80	1	5	3.61	1.073

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	28.200	7.050	5.399	.000*
ภายในกลุ่ม	395	515.800	1.306		
รวม	399	544.000			

วัด	พุทธทั่วไป	สติปัญญา 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัญญา 4	.240	-			
ธรรมกาย	.534	.580	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.730	.407	.782	-	
อานาปานสติ	.000*	.004*	.001*	.000*	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 41 ในประเด็นของการรักษาศีล 5 พบว่า ปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความแตกต่างกันในการรักษาศีล 5 โดยกลุ่มพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติ มีการรักษาศีล 5 สม่่าเสมอแตกต่างกับสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป สติปัญญา 4 ธรรมกาย และขบวนการพุทธใหม่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป สติปัญญา 4 ธรรมกาย และขบวนการพุทธใหม่มีการสวดมนต์ในคณะที่ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติมีการสวดมนต์ในระดับคะแนนสูงสุด (3.61 คะแนน) ส่วนกลุ่มที่มีการรักษาศีล 5 น้อยที่สุดคือสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป (2.88 คะแนน)

ตารางที่ 42 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธในการรักษาศีล 8

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	2.03	1.114
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	2.16	1.163
ธรรมกาย	80	1	5	2.25	1.130
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	2.20	1.024
อานาปานสติ	80	1	5	2.71	1.127

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	21.815	5.454	4.405	.002*
ภายในกลุ่ม	395	489.025	1.238		
รวม	399	510.840			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.435	-			
ธรรมกาย	.202	.619	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.320	.831	.776	-	
อานาปานสติ	.000*	.002*	.009*	.004*	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 42 ในประเด็นของการรักษาศีล 8 พบว่า ปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความแตกต่างกันในการรักษาศีล 8 โดยกลุ่มพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติมีการรักษาศีล 8 สม่่าเสมอแตกต่างกับสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป สติปัฏฐาน 4 ธรรมกาย และขบวนการพุทธใหม่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป สติปัฏฐาน 4 ธรรมกาย และขบวนการพุทธใหม่มีการรักษาศีล 8 มีคะแนนเฉลี่ยไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติมีการรักษาศีล 8 ในระดับคะแนนสูงสุด (2.71 คะแนน) ส่วนกลุ่มที่มีการรักษาศีล 8 น้อยที่สุดคือสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป (2.03 คะแนน)

การปฏิบัติภาวนา

ตารางที่ 43 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธในการไหว้พระ ขอพร

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	3.93	1.041
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	3.93	1.077
ธรรมกาย	80	1	5	3.98	1.019
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	4.06	.905
อานาปานสติ	80	1	5	4.13	1.036

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	2.510	.628	.607	.658
ภายในกลุ่ม	395	408.488	1.034		
รวม	399	410.998			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	1.000	-			
ธรรมกาย	.756	.756	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.393	.393	.587	-	
อานาปานสติ	.214	.214	.351	.698	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 43 ในประเด็นการไหว้พระขอพร พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 ไม่มีผลต่อการไหว้พระ ขอพรของคนกรุงเทพฯ โดยพุทธศาสนิกชนจากทั้ง 5 สาย มีการไหว้พระขอพรในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 4.00 คะแนน (ระดับมาก) สะท้อนให้เห็นว่าพุทธศาสนิกชนส่วนมากให้ความสำคัญกับการไหว้พระ ขอพร เพื่อเป็นสิ่งเสริมสร้างกำลังใจ และยึดเหนี่ยวจิตใจในการดำเนินชีวิต

ตารางที่ 44 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธในการสวดมนต์

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	2.86	1.394
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	2.71	1.275
ธรรมกาย	80	1	5	3.13	1.372
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	2.90	1.239
อานาปานสติ	80	1	5	3.88	1.060

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	67.815	16.954	10.454	.000*
ภายในกลุ่ม	395	640.575	1.622		
รวม	399	708.390			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.457	-			
ธรรมกาย	.193	.141	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.852	.352	.264	-	
อานาปานสติ	.000*	.000*	.000*	.000*	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 44 ในประเด็นของการสวดมนต์ พบว่า ปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความแตกต่างกันในการสวดมนต์ โดยกลุ่มพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติ มีการสวดมนต์ที่สม่ำเสมอแตกต่างกับกลุ่มสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป สติปัฏฐาน 4 ธรรมกาย และขบวนการพุทธใหม่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป สติปัฏฐาน 4 ธรรมกาย และขบวนการพุทธใหม่มีการสวดมนต์ในคะแนนที่ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติมีการสวดมนต์ในระดับคะแนนสูงสุด (3.88 คะแนน) ส่วนกลุ่มที่มีการสวดมนต์น้อยที่สุดคือสายปฏิบัติแบบสติปัฏฐาน 4 (2.71 คะแนน)

ตารางที่ 45 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธในการท่องจำบทสวดมนต์

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	3.01	1.382
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	3.06	1.226
ธรรมกาย	80	1	5	3.23	1.169
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	3.11	1.080
อานาปานสติ	80	1	5	3.68	.883

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	22.915	5.729	4.260	.002*
ภายในกลุ่ม	395	531.162	1.345		
รวม	399	554.077			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.785	-			
ธรรมกาย	.274	.376	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.586	.785	.540	-	
อานาปานสติ	.000*	.001*	.015*	.002	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 45 พบว่า ปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความแตกต่างกันในการท่องจำบทสวดมนต์ โดยกลุ่มพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติ มีความสามารถในการท่องจำบทสวดมนต์ ได้แตกต่างกับกลุ่มของสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป สติปัฏฐาน 4 และธรรมกาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แต่สายปฏิบัติแบบอานาปานสติกับขบวนการพุทธใหม่มีความสามารถในการท่องจำบทสวดมนต์ได้ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติมีความสามารถในการท่องจำบทสวดมนต์ได้ในระดับคะแนนสูงสุด (3.68 คะแนน) ส่วนกลุ่มที่มีความสามารถในการท่องจำบทสวดมนต์น้อยที่สุดคือสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป (3.01 คะแนน)

ตารางที่ 46 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธในการรู้ความหมายของบทสวดมนต์

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	2.28	1.232
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	2.55	1.146
ธรรมกาย	80	1	5	2.79	1.229
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	2.26	.938
อานาปานสติ	80	1	5	3.09	1.070

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	39.565	9.891	7.767	.000*
ภายในกลุ่ม	395	503.012	1.273		
รวม	399	542.577			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.124	-			
ธรรมกาย	.004*	.184	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.944	.108	.003*	-	
อานาปานสติ	.000*	.003*	.093	.000*	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 46 พบว่า ปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความแตกต่างกันในการรู้ความหมายของบทสวดมนต์ โดยกลุ่มพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติ มีความสามารถในการรู้ความหมายของบทสวดมนต์ได้แตกต่างกับกลุ่มของสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป สติปัฏฐาน 4 และขบวนการพุทธใหม่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไปกับธรรมกายมีความสามารถในการรู้ความหมายของบทสวดมนต์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป โดยพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติรู้ความหมายของบทสวดมนต์ได้ในระดับคะแนนสูงสุด (3.09 คะแนน) ส่วนกลุ่มที่รู้ความหมายของบทสวดมนต์น้อยที่สุดคือขบวนการพุทธใหม่ (2.26 คะแนน)

ตารางที่ 47 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการเดินจงกรม

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	1.55	.953
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	1.89	1.180
ธรรมกาย	80	1	5	1.95	1.113
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	1.56	.824
อานาปานสติ	80	1	5	2.39	1.142

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	37.715	9.429	8.537	.000*
ภายในกลุ่ม	395	436.263	1.104		
รวม	399	473.978			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.043*	-			
ธรรมกาย	.017*	.707	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.940	.051	.020*	-	
อานาปานสติ	.000*	.003*	.009*	.000*	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 47 ในประเด็นการเดินจงกรม พบว่า กลุ่มพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติ มีการเดินจงกรมสม่ำเสมอแตกต่างจากสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป สติปัฏฐาน 4 ธรรมกาย และขบวนการพุทธใหม่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไปมีการเดินจงกรมสม่ำเสมอแตกต่างจากสายปฏิบัติแบบสติปัฏฐาน 4 และธรรมกาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สายปฏิบัติวิชาวรรณกาย มีการเดินจงกรมแตกต่างจากขบวนการพุทธใหม่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติมีการเดินจงกรมในระดับคะแนนสูงสุด (2.39 คะแนน) ส่วนกลุ่มที่เดินจงกรมน้อยที่สุดคือสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป (1.55 คะแนน)

ตารางที่ 48 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการนอนสมาธิ

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	1.58	1.028
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	1.95	1.190
ธรรมกาย	80	1	5	2.06	1.226
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	1.63	.848
อานาปานสติ	80	1	5	2.53	1.180

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	47.160	11.790	9.687	.000*
ภายในกลุ่ม	395	480.738	1.217		
รวม	399	527.898			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.032*	-			
ธรรมกาย	.005*	.519	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.775	.063	.013*	-	
อานาปานสติ	.000*	.001*	.008*	.000*	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 48 ในประเด็นการนอนสมาธิ พบว่า ปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความแตกต่างกันในการนอนสมาธิ โดยกลุ่มพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติ มีการนอนสมาธิสม่ำเสมอแตกต่างจากสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป สติปัฏฐาน 4 ธรรมกาย และขบวนการพุทธใหม่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไปมีการนอนสมาธิสม่ำเสมอแตกต่างจากสายปฏิบัติแบบสติปัฏฐาน 4 และธรรมกาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สายปฏิบัติวิชาธรรมกาย มีการนอนสมาธิแตกต่างจากขบวนการพุทธใหม่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติมีการนอนสมาธิในระดับคะแนนสูงสุด (2.53 คะแนน) ส่วนกลุ่มที่นอนสมาธิน้อยที่สุดคือสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป (1.58 คะแนน)

ตารางที่ 49 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับการนั่งสมาธิ

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	1.91	1.245
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	2.48	1.432
ธรรมกาย	80	1	5	3.00	1.340
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	2.50	1.350
อานาปานสติ	80	1	5	3.68	1.111

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	139.585	34.896	20.637	.000*
ภายในกลุ่ม	395	667.925	1.691		
รวม	399	807.510			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.005*	-			
ธรรมกาย	.000*	.013*	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.004*	.952	.015*	-	
อานาปานสติ	.000*	.000*	.001*	.000*	-

*หมายถึงมีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 49 พบว่า ปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความแตกต่างกันในการนั่งสมาธิ โดยสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไปมีการนั่งสมาธิอย่างสม่ำเสมอแตกต่างกันกับ สายปฏิบัติแบบสติปัฏฐาน 4 ธรรมกาย ขบวนการพุทธใหม่ และสายปฏิบัติแบบอานาปานสติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติมีการนั่งสมาธิในระดับคะแนนสูงสุด (3.68 คะแนน) ส่วนกลุ่มที่ นั่งสมาธิ น้อยที่สุดคือสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป (1.91 คะแนน) สะท้อนให้เห็นว่าสายปฏิบัติแบบอานาปานสติเน้นการปฏิบัติสมาธิเป็นหลัก เห็นได้จากรูปแบบและวิธีการสอนที่มุ่งเน้นไปในทางภาวนา มากกว่าสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไปที่ส่วนมากมุ่งเน้นไปที่การทำทานมากกว่าการปฏิบัติภาวนา

4.5 การเปรียบเทียบทัศนคติ และความเชื่อจากปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 สาย

ตารางที่ 50 ค่าฐานนิยมแสดงการเปรียบเทียบทัศนคติและความเชื่อจากปัจจัยเชิงพุทธ

ความเชื่อ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการ พุทธใหม่	อานาปานสติ
-เต็มใจในการทำบุญ	5	5	5	5	5
-คลายทุกข์เมื่อได้ทำบุญ	5	5	4	4	5
-ทุกข์ เพราะกรรมเก่า	4	5	4	4	4
-รู้สาเหตุของทุกข์ได้	3	4	3	3	4
-จิตใจสะอาด บริสุทธิ์	5	5	5	5	5
-ปราศจากโลภโกรธหลง	5	5	3	5	5
-บุญจะส่งผลดีในชาตินี้	2	5	5	5	4
-บุญจะส่งผลดีในชาติหน้า	2	3	4	3	5
-สามารถช่วยให้หลุดพ้น	2	3	3	3	3
-ทำความดี ได้ผลว่าการ ขอพร	5	5	5	5	5
-ให้ทานแก่ผู้อื่นและเชื่อว่า เขาจะให้กลับมาเช่นกัน	3	3	3	3	4
-ทำมาก ย่อมส่งผลให้ได้รับ ผลบุญมาก	3	3	3	3	4
-ทำให้ตนเองมีชีวิตความ เป็นอยู่ที่ดี	3	3	3	3	2
-มักจะมีจิตใจที่สงบ	4	4	4	4	4
-มีสติ รู้ตัวอยู่เสมอ	2	3	3	3	4
-เชื่อเรื่องไสยศาสตร์	3	3	3	1	3
-เชื่อเรื่องดวง	3	3	3	3	3
-ระงับความโกรธได้	2	3	3	3	4
-มีความสุขสบายใจ	4	4	4	4	5
-ความลังเลในผลของบุญ	3	3	1	3	1

จากตารางที่ 50 พบว่า กลุ่มตัวอย่างจากปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 สาย มีทัศนคติ และความเชื่อในเรื่องการทำบุญไม่แตกต่างกัน โดยทัศนคติความเชื่อที่ปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 สายให้คะแนนในระดับมากที่สุด - มาก ได้แก่ มีความเต็มใจในการทำบุญ สามารถคลายทุกข์ได้เมื่อทำบุญ เชื่อว่ามีความทุกข์เพราะกรรมเก่า การทำบุญสามารถทำให้จิตใจสะอาด บริสุทธิ์ การทำบุญต้องปราศจาก โลภ โกรธ หลง การทำความดีได้ผลกว่าไว้พระ ขอพร เวลาทำบุญ และหลังทำบุญมักมีจิตใจสงบ หลังจากทำบุญแล้วมีความสุขสบายใจ หลังจากทำบุญแล้วปราศจากความลังเลในผลบุญที่ได้รับ

รองลงมาคือคะแนนในระดับปานกลางเท่าๆกัน ได้แก่ เมื่อมีความทุกข์สามารถรู้เหตุของทุกข์ได้ เชื่อว่าเมื่อให้ทานแก่ผู้อื่น ย่อมได้รับกลับมา เชื่อว่าการทำบุญหรือบริจาคมาก ย่อมได้รับบุญมาก เชื่อว่าการทำบุญจะทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ร่ำรวย และมีหน้าที่การงานมั่นคง มีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เชื่อเรื่องการดูดวง และการพยากรณ์

สำหรับทัศนคติและความเชื่อที่แตกต่างจากปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 พบว่า สายปฏิบัติตามหลักอานาปานสติ มีทัศนคติและความเชื่อแตกต่างจากพุทธทั่วไป ได้แก่ การทำบุญจะส่งผลดีในชาตินี้ และชาติหน้า การทำบุญจะสามารถช่วยให้หลุดพ้นจากกิเลส เชื่อว่าการมีสติ สามารถรู้ตัวอยู่เสมอ และเมื่อรู้สึกโกรธจะสามารถระงับความโกรธได้ ซึ่งสายปฏิบัติตามหลักอานาปานสติมีทัศนคติและความเชื่อเหล่านี้อยู่ในค่านิยมระดับ 4 แตกต่างจากสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไปที่มีค่านิยมอยู่ที่ระดับน้อยกว่าสายปฏิบัติอื่น สะท้อนให้เห็นว่า สายปฏิบัติตามหลักอานาปานสติมุ่งเน้นไปที่การปฏิบัติภาวนา ทำให้สามารถมีสติ และรู้ตัวอยู่เสมอไม่ว่าจะยืน เดิน หรือนั่ง ทั้งนี้เพราะการปฏิบัติภาวนาแบบอานาปานสติคือการกำหนดลมหายใจ เมื่อปฏิบัติมากเข้าก็จะสามารถมีสติ รู้ตัวอยู่เสมอสามารถปล่อยวางและละทิ้งโลภะ โทสะ โมหะได้ รวมถึงความเชื่อเรื่องชาตินี้ และชาติหน้า เพราะการหมั่นทำบุญสะสมไว้ จะสามารถส่งผลดีให้แก่ตนเองได้ ไม่ว่าจะช้าหรือเร็ว แตกต่างกับสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไปที่ไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การปฏิบัติภาวนามากนัก จึงทำให้มีทัศนคติและความเชื่อที่ต่าง

4.5.2 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างปัจจัยเชิงพุทธกับทัศนคติและความเชื่อในการทำบุญ

ตารางที่ 51 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเต็มใจในการทำบุญ

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	4.48	.842
สติปัญญา 4	80	1	5	4.54	.810
ธรรมกาย	80	2	5	4.49	.711
ขบวนการพุทธใหม่	80	2	5	4.59	.688
อานาปานสติ	80	2	5	4.64	.641

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	1.49	.373	.676	.609
ภายในกลุ่ม	395	217.7	.551		
รวม	399	219.19			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัญญา 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัญญา 4	.595	-			
ธรรมกาย	.915	.670	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.338	.670	.395	-	
อานาปานสติ	.167	.395	.202	.670	-

*หมายถึง มีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 51 พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 ไม่มีผลต่อความเต็มใจในการทำบุญ โดยประชาชนจากทั้ง 5 สายมีความเต็มใจในการทำบุญในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 4.55 คะแนน (ระดับมากที่สุด) สะท้อนให้เห็นว่าพุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานครฯ ส่วนมากมีความเต็มใจในการร่วมทำบุญทุกครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการให้ทาน ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีล และการปฏิบัติสมาธิ

ตารางที่ 52 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องการคลายทุกข์

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	3.81	1.181
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	3.98	1.125
ธรรมกาย	80	1	5	3.74	1.156
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	3.80	1.060
อานาปานสติ	80	1	5	4.08	1.134

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	6.265	1.566	1.223	.301
ภายในกลุ่ม	395	505.975	1.281		
รวม	399	512.24			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.364	-			
ธรรมกาย	.675	.185	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.944	.329	.727	-	
อานาปานสติ	.143	.577	.060	.125	-

*หมายถึง มีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 52 ในประเด็นการคลายทุกข์เมื่อได้ทำบุญ พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 ไม่มีผลต่อการคลายความทุกข์เมื่อได้ทำบุญของคนกรุงเทพฯ โดยประชาชนจากทั้ง 5 สายเห็นว่าการคลายความทุกข์เมื่อได้ทำบุญอยู่ในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 3.88 คะแนน (ระดับมาก) สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 เห็นพ้องต้องกันว่าเมื่อได้ทำบุญแล้วสามารถคลายความทุกข์ลงได้จริง แม้ว่าจะมากหรือน้อย แต่ก็ได้ป็นความทุกข์ออกไปและได้รับความสบายใจเข้ามาแทนที่

ตารางที่ 53 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อที่ว่ามีความทุกข์เพราะกรรมเก่า

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	3.34	1.262
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	3.69	1.269
ธรรมกาย	80	1	5	3.59	1.187
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	3.43	1.300
อานาปานสติ	80	1	5	3.55	1.078

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	6.065	1.516	1.015	.399
ภายในกลุ่ม	395	589.813	1.493		
รวม	399	595.877			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.071	-			
ธรรมกาย	.196	.605	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.651	.175	.401	-	
อานาปานสติ	.272	.477	.846	.518	-

*หมายถึง มีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 53 ในประเด็นของความเชื่อที่ว่ามีความทุกข์เพราะกรรมเก่า พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 ไม่มีผลต่อความเชื่อเรื่องความทุกข์เพราะกรรมเก่าของคนกรุงเทพฯ โดยพุทธศาสนิกชนจากทั้ง 5 สายมีความเชื่อเรื่องความทุกข์เพราะกรรมเก่าอยู่ในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 3.52 คะแนน (ระดับมาก) สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความเชื่อเรื่องผลกรรมไม่แตกต่างกัน และเชื่อว่าการใช้ชีวิตในปัจจุบันนั้นส่งผลมาจากกรรมเก่าที่เคยได้กระทำ จึงต้องหมั่นทำบุญเพื่อลดผลกรรมนั้น

ตารางที่ 54 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องการรู้สาเหตุของทุกข์

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	3.36	1.128
สติปัญญา 4	80	1	5	3.73	.914
ธรรมกาย	80	1	5	3.55	.899
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	3.56	.939
อานาปานสติ	80	2	5	3.70	.986

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	6.715	1.679	1.760	.136
ภายในกลุ่ม	395	376.725	.954		
รวม	399	383.44			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัญญา 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัญญา 4	.059	-			
ธรรมกาย	.225	.258	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.196	.293	.936	-	
อานาปานสติ	.069	.871	.332	.374	-

*หมายถึง มีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 54 ในประเด็นที่ว่า เมื่อมีความทุกข์ สามารถรู้สาเหตุของทุกข์ได้ พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 ไม่มีผลต่อความเชื่อเรื่องความทุกข์ และสามารถรู้สาเหตุของทุกข์ได้ของคนกรุงเทพฯ โดยพุทธศาสนิกชนจากทั้ง 5 สายมีความเชื่อเรื่องความทุกข์ และสามารถรู้สาเหตุของทุกข์ได้อยู่ในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 3.58 คะแนน (ระดับมาก) สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 สามารถรู้เหตุของทุกข์ได้เมื่อมีความทุกข์ โดยเฉพาะสายปฏิบัติแนวสติปัญญา 4 เนื่องจากมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด (3.73 คะแนน)

ตารางที่ 55 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องการทำบุญสามารถทำให้จิตใจสะอาด บริสุทธิ์

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	3.74	1.166
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	4.06	.972
ธรรมกาย	80	1	5	3.98	.914
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	3.69	1.154
อานาปานสติ	80	1	5	4.00	.941

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	9.065	2.266	2.115	.048*
ภายในกลุ่ม	395	423.313	1.072		
รวม	399	432.378			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.048*	-			
ธรรมกาย	.148	.593	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.760	.022*	.080	-	
อานาปานสติ	.110	.703	.879	.057	-

*หมายถึง มีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 55 ในประเด็นของความเชื่อเรื่องการทำบุญสามารถทำให้จิตใจสะอาด บริสุทธิ์ พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความแตกต่างกัน โดยพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแนวสติปัฏฐาน 4 มีความแตกต่างกับพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป และขบวนการพุทธใหม่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบสติปัฏฐาน 4 เชื่อเรื่องการทำบุญจะสามารถทำให้จิตใจสะอาด ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด 4.06 คะแนน แตกต่างจากขบวนการพุทธใหม่ และสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไปซึ่งมีคะแนนต่ำสุด 3.74 และ 3.69 ตามลำดับ

ตารางที่ 56 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องการทำบุญต้อง
ปราศจากโลก โกรธ หลง

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	3.66	1.252
สติปัญญา 4	80	1	5	4.00	1.006
ธรรมกาย	80	1	5	3.69	1.109
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	3.76	1.139
อานาปานสติ	80	1	5	3.86	1.064

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	6.14	1.535	1.230	.298
ภายในกลุ่ม	395	493.05	1.248		
รวม	399	499.19			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัญญา 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัญญา 4	.057	-			
ธรรมกาย	.888	.078	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.572	.180	.671	-	
อานาปานสติ	.258	.437	.322	.572	-

*หมายถึง มีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 56 ในประเด็นของความเชื่อเรื่องการทำบุญต้องปราศจากโลก โกรธ หลง พบว่า ปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 ไม่มีผลต่อความเชื่อเรื่องการทำบุญต้องปราศจากโลก โกรธ หลงของคนกรุงเทพฯ โดยพุทธศาสนิกชนจากทั้ง 5 สายมีความเชื่อเรื่องการทำบุญต้องปราศจากโลก โกรธ หลงอยู่ในระดับ คะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 3.80 คะแนน (ระดับมาก) สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยเชิง พุทธทั้ง 5 มีความเชื่อว่าการทำบุญนั้น ต้องปราศจากโลก โกรธ หลงไม่แตกต่างกัน เพราะหาก ปราศจากกิเลสเหล่านี้แล้วจะทำให้จิตใจสะอาด บริสุทธิ์ และได้รับผลบุญมากขึ้น

ตารางที่ 57 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องการทำบุญจะส่งผลดี
ในชาตินี้

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	3.54	1.252
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	3.95	.953
ธรรมกาย	80	1	5	3.81	1.068
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	3.60	1.218
อานาปานสติ	80	1	5	4.03	.981

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	14.485	3.621	2.986	.019*
ภายในกลุ่ม	395	479.025	1.213		
รวม	399	493.51			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.018*	-			
ธรรมกาย	.115	.430	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.720	.045*	.223	-	
อานาปานสติ	.005*	.667	.223	.015*	-

*หมายถึง มีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 57 พบว่า ปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความแตกต่างกันในการเชื่อว่าเมื่อทำบุญจะส่งผลดีในชาตินี้ โดยกลุ่มพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติ มีความเชื่อแตกต่างกับสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป และขบวนการพุทธใหม่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพุทธศาสนิกชนจากทางสายปฏิบัติแบบอานาปานสติมีความเชื่อเรื่องการทำบุญจะส่งผลดีในชาตินี้ในระดับคะแนนสูงสุด (4.03 คะแนน) ส่วนกลุ่มที่มีความเชื่อน้อยที่สุดคือสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป (3.54 คะแนน)

ตารางที่ 58 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องการทำบุญจะส่งผลดี
ในชาติหน้า

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	3.28	1.222
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	3.74	.990
ธรรมกาย	80	1	5	3.66	1.102
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	3.41	1.309
อานาปานสติ	80	1	5	3.71	1.105

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	13.46	3.365	2.541	.039*
ภายในกลุ่ม	395	523.1	1.324		
รวม	399	536.56			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.011*	-			
ธรรมกาย	.034*	.680	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.450	.075	.170	-	
อานาปานสติ	.017*	.891	.784	.100	-

*หมายถึง มีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 58 ในประเด็นของความเชื่อเรื่องการทำบุญจะส่งผลดีในชาติหน้า พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความแตกต่างกัน โดยกลุ่มพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป มีความเชื่อเรื่องการทำบุญจะส่งผลดีในชาติหน้า แตกต่างกับสายปฏิบัติแนวสติปัฏฐาน 4 สายปฏิบัติวิชาวรรณกาย และสายปฏิบัติแบบอานาปานสติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพุทธศาสนิกชนจากทางสายปฏิบัติแบบสติปัฏฐาน 4 มีความเชื่อเรื่องการทำบุญจะส่งผลดีในชาติหน้าในระดับคะแนนสูงสุด (3.74 คะแนน) ส่วนกลุ่มที่มีความเชื่อเรื่องการทำบุญจะส่งผลในชาติน้าน้อยที่สุดคือสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป (3.28 คะแนน)

ตารางที่ 59 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องการทำบุญจะสามารถช่วยให้หลุดพ้นจากกิเลส

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	2.94	1.306
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	3.34	1.302
ธรรมกาย	80	1	5	3.34	1.147
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	2.96	1.287
อานาปานสติ	80	1	5	3.40	1.176

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	16.24	4.060	2.618	.035*
ภายในกลุ่ม	395	612.55	1.551		
รวม	399	628.79			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.043*	-			
ธรรมกาย	.043*	1.000	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.899	.058	.058	-	
อานาปานสติ	.019*	.751	.751	.027*	-

*หมายถึง มีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 59 พบว่า ปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความแตกต่างกันเรื่องการทำบุญจะสามารถช่วยให้หลุดพ้นจากกิเลสได้ โดยกลุ่มพุทธศาสนิกชนจากกลุ่มพุทธทั่วไป แตกต่างกับสายปฏิบัติแนวสติปัฏฐาน 4 วิชารธรรมกาย และสายปฏิบัติแบบอานาปานสติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แต่กลุ่มพุทธทั่วไปกับขบวนการพุทธใหม่มีความเชื่อเรื่องการทำบุญจะสามารถช่วยให้หลุดพ้นจากกิเลสได้ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพุทธศาสนิกชนจากทางสายปฏิบัติแบบอานาปานสติมีระดับคะแนนสูงสุด (3.40 คะแนน) ส่วนกลุ่มที่มีความเชื่อเรื่องการทำบุญจะสามารถช่วยให้หลุดพ้นจากกิเลสได้น้อยที่สุดคือพุทธทั่วไป (2.94คะแนน)

ตารางที่ 60 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องการทำความดีได้ผล
กว่าการขอพรจากการทำบุญ ไหว้พระ

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	4.06	.946
สติปัญญา 4	80	1	5	3.70	1.184
ธรรมกาย	80	1	5	4.00	1.043
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	3.78	1.169
อานาปานสติ	80	1	5	3.86	1.145

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	7.315	1.829	1.508	.199
ภายในกลุ่ม	395	478.925	1.212		
รวม	399	486.24			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัญญา 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัญญา 4	.087	-			
ธรรมกาย	.720	.086	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.099	.667	.197	-	
อานาปานสติ	.251	.351	.430	.616	-

*หมายถึง มีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 60 ในประเด็นของความเชื่อเรื่องการทำความดีได้ผลกว่าการขอพรจากการทำบุญ ไหว้พระ พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 ไม่มีผลต่อความเชื่อเรื่องการทำความดีได้ผลกว่าการขอพรจากการทำบุญ ไหว้พระของคนกรุงเทพฯ โดยพุทธศาสนิกชนจากทั้ง 5 สายมีความเชื่อเรื่องการทำความดีได้ผลกว่าการขอพรจากการทำบุญ ไหว้พระอยู่ในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 3.88 คะแนน (ระดับมาก) สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความเชื่อว่าการทำความดีเป็นปัจจัยสำคัญมากกว่าหวังพึ่งการทำบุญ ไม่ว่าจะเป็นการทำดีทางกาย ทางวาจา หรือทางความคิด ย่อมส่งผลให้มีชีวิตดีขึ้นได้มากกว่าการทำบุญ หรือไหว้พระขอพร

ตารางที่ 61 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องการให้ทานแก่ผู้อื่น และเชื่อว่าจะได้รับกลับมาเช่นกัน

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	2.98	1.312
สติปัญญา 4	80	1	5	2.86	1.300
ธรรมกาย	80	1	5	2.95	1.330
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	2.74	1.260
อานาปานสติ	80	1	5	2.95	1.349

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	3.065	.766	.446	.775
ภายในกลุ่ม	395	678.525	1.718		
รวม	399	681.59			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัญญา 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัญญา 4	.588	-			
ธรรมกาย	.904	.673	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.252	.547	.306	-	
อานาปานสติ	.904	.673	1.000	.306	-

*หมายถึง มีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 61 ในประเด็นของความเชื่อเรื่องการให้ทานแก่ผู้อื่น และเชื่อว่าเขาจะให้กลับมาเช่นกัน พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความเชื่อเรื่องการให้ทานแก่ผู้อื่น และเชื่อว่าเขาจะให้กลับมาเช่นกันไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพุทธศาสนิกชนจากทั้ง 5 สายมีความเชื่อเรื่องการให้ทานแก่ผู้อื่น และเชื่อว่าเขาจะให้กลับมาเช่นกัน อยู่ในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 2.90 คะแนน (ระดับปานกลาง) สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความเชื่อว่าการให้ทานแก่ผู้อื่นนั้น ไม่จำเป็นต้องได้รับกลับมาเสมอไป เพราะการให้ทานคือการละทิ้งความอยากได้อย่างมีเป็นของตนเอง จึงไม่ควรหวังสิ่งตอบแทนในการให้ทาน

ตารางที่ 62 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องการทำบุญหรือบริจาค
มาก ย่อมส่งผลให้ได้รับบุญมาก

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	2.55	1.157
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	2.68	1.290
ธรรมกาย	80	1	5	2.76	1.343
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	2.59	1.290
อานาปานสติ	80	1	5	2.71	1.285

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	2.465	.616	.379	.823
ภายในกลุ่ม	395	641.613	1.624		
รวม	399	644.078			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.535	-			
ธรรมกาย	.292	.664	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.852	.664	.386	-	
อานาปานสติ	.421	.852	.804	.535	-

*หมายถึง มีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 62 พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความเชื่อเรื่องการทำบุญหรือบริจาคมาก ย่อมส่งผลให้ได้รับบุญมาก ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพุทธศาสนิกชนจากทั้ง 5 สายมีความเชื่อเรื่องการทำบุญหรือบริจาคมาก ย่อมส่งผลให้ได้รับบุญมาก อยู่ในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 2.66 คะแนน (ระดับปานกลาง) สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความเชื่อว่าการทำบุญหรือบริจาคมาก ไม่ได้ส่งผลให้ได้รับบุญกุศลมากขึ้น ทั้งนี้การทำบุญขึ้นอยู่ที่จิตใจ และต้องการสละกิเลสประเภท โลภะ โทสะ โมหะให้หมดไป มากกว่าทำเพื่อยึดติดให้ได้รับผลบุญตอบแทน

ตารางที่ 63 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องการทำบุญจะทำให้ตนเองมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ร่ำรวย และมีหน้าที่การงานมั่นคง

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	2.66	1.232
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	3.14	1.250
ธรรมกาย	80	1	5	3.04	1.237
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	2.80	1.316
อานาปานสติ	80	1	5	2.89	1.293

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	11.34	2.835	1.769	.034*
ภายในกลุ่ม	395	633.05	1.603		
รวม	399	644.39			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.048*	-			
ธรรมกาย	.062	.618	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.493	.093	.236	-	
อานาปานสติ	.262	.212	.454	.662	-

*หมายถึง มีความแตกต่างกัน $P < .05$

จาดตารางที่ 63 ในประเด็นของความเชื่อเรื่องการทำบุญจะทำให้ตนเองมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ร่ำรวย และมีหน้าที่การงานมั่นคง พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความแตกต่างกัน โดยพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแนวสติปัฏฐาน 4 มีความเชื่อเรื่องการทำบุญจะทำให้ตนเองมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ร่ำรวย และมีหน้าที่การงานมั่นคง แตกต่างกับพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบสติปัฏฐาน 4 มีความเชื่อเรื่องการทำบุญจะทำให้ตนเองมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ร่ำรวย และมีหน้าที่การงานมั่นคง ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด 3.14 คะแนน ส่วนสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไปมีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ 2.66 คะแนน

ตารางที่ 64 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องเวลาทำบุญ และหลังทำบุญมักมีจิตใจสงบ

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	3.68	1.053
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	3.78	.981
ธรรมกาย	80	1	5	3.86	.990
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	3.51	1.114
อานาปานสติ	80	1	5	3.96	.987

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	9.615	2.404	2.283	.060
ภายในกลุ่ม	395	415.862	1.053		
รวม	399	425.477			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.538	-			
ธรรมกาย	.248	.590	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.317	.106	.062	-	
อานาปานสติ	.077	.248	.538	.056	-

*หมายถึง มีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 64 ในประเด็นของความเชื่อเรื่องเวลาทำบุญ และหลังทำบุญมักมีจิตใจสงบ พบว่า ปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความเชื่อว่าเวลาทำบุญ และหลังทำบุญมักมีจิตใจสงบไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพุทธศาสนิกชนจากทั้ง 5 สายมีความเชื่อว่าเวลาทำบุญ และหลังทำบุญมักมีจิตใจสงบอยู่ในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 3.76 คะแนน (ระดับมาก) สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความเชื่อว่าเวลาทำบุญ และหลังทำบุญมักมีจิตใจสงบ เพราะรู้สึกว่าการทำบุญสามารถทำให้เกิดความปล่อยวางถึงความทุกข์ได้ และไม่กระวนกระวายใจเมื่อได้ทำบุญแล้ว

ตารางที่ 65 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องการมีสติ สามารถรู้ตัว
อยู่เสมอ

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	3.31	1.038
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	3.48	1.102
ธรรมกาย	80	1	5	3.50	.994
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	3.16	1.195
อานาปานสติ	80	1	5	3.75	1.085

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	15.535	3.884	3.299	.011*
ภายในกลุ่ม	395	465.025	1.177		
รวม	399	480.56			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.344	-			
ธรรมกาย	.275	.884	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.382	.069	.056	-	
อานาปานสติ	.011*	.110	.146	.001*	-

*หมายถึง มีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 65 ในประเด็นของความเชื่อเรื่องการมีสติ สามารถรู้ตัวอยู่เสมอ พบว่า ปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความแตกต่างกัน โดยกลุ่มพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติ มีความเชื่อว่าจะไม่ว่าจะยืน เดิน หรือนั่ง มักจะมีสติ สามารถรู้ตัวอยู่เสมอแตกต่างกับสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป และขบวนการพุทธใหม่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติ เชื่อว่าจะไม่ว่าจะยืน เดิน หรือนั่ง จะมีสติ สามารถรู้ตัวอยู่เสมอมีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด 3.75 คะแนน แตกต่างจากสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป และขบวนการพุทธใหม่ซึ่งมีคะแนนน้อยที่สุด 3.31 และ 3.16 ตามลำดับ

ตารางที่ 66 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	2.35	1.126
สติปัญญาฐาน 4	80	1	5	2.61	1.227
ธรรมกาย	80	1	5	2.64	1.214
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	2.61	1.373
อานาปานสติ	80	1	5	2.63	1.296

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	4.765	1.191	.762	.550
ภายในกลุ่ม	395	617.413	1.563		
รวม	399	622.178			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัญญาฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัญญาฐาน 4	.185	-			
ธรรมกาย	.147	.899	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.185	1.000	.899	-	
อานาปานสติ	.165	.950	.950	.950	-

*หมายถึง มีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 66 ในประเด็นของความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพุทธศาสนิกชนจากทั้ง 5 สายมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ อยู่ในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 2.57 คะแนน (ระดับน้อย) สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์น้อย แต่ไม่ใช่ว่าไม่เชื่อถือ เพียงแต่ไม่ยึดเป็นหลักสำคัญในการดำรงชีวิต

ตารางที่ 67 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องการดูดวง และการพยากรณ์

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	2.58	1.230
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	2.80	1.205
ธรรมกาย	80	1	5	2.76	1.225
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	2.60	1.176
อานาปานสติ	80	1	5	2.89	1.331

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	5.725	1.431	.939	.441
ภายในกลุ่ม	395	602.025	1.524		
รวม	399	607.75			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.250	-			
ธรรมกาย	.337	.848	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.898	.306	.406	-	
อานาปานสติ	.110	.654	.522	.142	-

*หมายถึง มีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 67 ในประเด็นของความเชื่อเรื่องการดูดวง และการพยากรณ์ พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความเชื่อเรื่องการดูดวง และการพยากรณ์ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพุทธศาสนิกชนจากทั้ง 5 สายมีความเชื่อเรื่องการดูดวง และการพยากรณ์ อยู่ในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 2.73 คะแนน (ระดับปานกลาง)

ตารางที่ 68 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องความโกรธ และ
สามารถระงับความโกรธได้

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	3.25	1.037
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	3.30	1.048
ธรรมกาย	80	1	5	3.23	1.031
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	3.13	.986
อานาปานสติ	80	1	5	3.60	.963

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	10.3	2.575	2.507	.042*
ภายในกลุ่ม	395	405.7	1.027		
รวม	399	416			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.755	-			
ธรรมกาย	.876	.640	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.436	.275	.533	-	
อานาปานสติ	.030*	.062	.020*	.003*	-

*หมายถึง มีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 68 ในประเด็นของความสามารถระงับความโกรธได้ เมื่อรู้สึกโกรธ พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความแตกต่างกัน โดยพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติมีความแตกต่างกับพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป วิชาธรรมกาย และขบวนการพุทธใหม่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพุทธศาสนิกชนจากสายปฏิบัติแบบอานาปานสติ เมื่อรู้สึกโกรธจะสามารถระงับความโกรธได้ในคะแนนมากที่สุด ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ย 3.60 คะแนน แตกต่างจากวิชาธรรมกาย และขบวนการพุทธใหม่ซึ่งมีคะแนนน้อยที่สุด 3.23 และ 3.13 ตามลำดับ

ตารางที่ 69 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อเรื่องหลังจากทำบุญแล้วมี
ความสบายใจ

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	4.00	.968
สติปัฏฐาน 4	80	1	5	4.04	.863
ธรรมกาย	80	1	5	4.05	.913
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	3.93	1.028
อานาปานสติ	80	1	5	4.24	.903

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	4.275	1.069	1.218	.303
ภายในกลุ่ม	395	346.725	.878		
รวม	399	351			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัฏฐาน 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัฏฐาน 4	.800	-			
ธรรมกาย	.736	.933	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.613	.448	.399	-	
อานาปานสติ	.110	.178	.206	.056	-

*หมายถึง มีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 69 ในประเด็นที่ว่าหลังจากทำบุญแล้วมีความสบายใจ พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพุทธศาสนิกชนจากทั้ง 5 สายมีความสบายใจหลังจากทำบุญ อยู่ในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 4.10 คะแนน (ระดับมาก) สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 หลังจากทำบุญแล้วเกิดความสบายใจอยู่เสมอ เพราะถือว่าได้ปลดปล่อยความทุกข์ออกจากใจ และมีความอึดอ้อมที่ได้สละออกไป

ตารางที่ 70 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธกับความเชื่อความลังเลในผลบุญกุศล

สายปฏิบัติ	จำนวน	ต่ำสุด	สูงสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
พุทธทั่วไป	80	1	5	2.48	1.232
สติปัญญา 4	80	1	5	2.60	1.218
ธรรมกาย	80	1	5	2.43	1.209
ขบวนการพุทธใหม่	80	1	5	2.40	1.154
อานาปานสติ	80	1	5	2.43	1.290

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F	P
ระหว่างกลุ่ม	4	2.06	.515	.345	.847
ภายในกลุ่ม	395	589.45	1.492		
รวม	399	591.51			

สายปฏิบัติ	พุทธทั่วไป	สติปัญญา 4	ธรรมกาย	ขบวนการพุทธใหม่	อานาปานสติ
พุทธทั่วไป	-				
สติปัญญา 4	.518	-			
ธรรมกาย	.796	.365	-		
ขบวนการพุทธใหม่	.698	.301	.897	-	
อานาปานสติ	.796	.365	1.000	.897	-

*หมายถึง มีความแตกต่างกัน $P < .05$

จากตารางที่ 70 ในประเด็นของความเชื่อเรื่องหลังจากทำบุญแล้ว ยังลังเลในผลบุญกุศลที่ทำไปว่าจะดีหรือไม่ พบว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความเชื่อว่าหลังจากทำบุญแล้ว ยังลังเลในผลบุญกุศลที่ทำไปไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยพุทธศาสนิกชนจากทั้ง 5 สายมีความลังเลในผลบุญกุศลที่ทำไป อยู่ในระดับคะแนนที่เท่าๆกัน หรือระดับคะแนนประมาณ 2.47 คะแนน (ระดับน้อย) สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 มีความลังเลในผลบุญกุศลที่ทำไปไม่แตกต่างกัน แต่อยู่ในระดับน้อย เพราะส่วนมากจะไม่ลังเลในผลของบุญนั้น หรือไม่ได้คิดถึง เพราะเชื่อว่าเมื่อได้ทำบุญแล้วสบายใจ ก็จะไม่คิดลังเลเรื่องใดอีก

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง ทศนคติ ความเชื่อ วิถีปฏิบัติในการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในมหานคร กรุงเทพมหานคร เมืองกรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาทศนคติ ความเชื่อ วิถีปฏิบัติในการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในมหานคร 2) เปรียบเทียบทศนคติ ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติในการทำบุญของพุทธศาสนิกชนจากปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธ 3) จัดทำข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติในการทำบุญที่สอดคล้องกับหลักการทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ข้อมูลทั่วไป

จากการศึกษาลักษณะทางประชากรและสภาพสังคมด้วยสถิติเชิงพรรณนา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงโดยคิดเป็นร้อยละ 57.7 เป็นกลุ่มวัยทำงานอายุระหว่าง 19-40 ปีคิดเป็นร้อยละ 70 มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานคร คิดเป็นร้อยละ 54 กลุ่มตัวอย่างเกินครึ่งจบการศึกษาแล้ว โดยภาพรวม 2 ใน 3 จบการศึกษาระดับปริญญาตรีคิดเป็นร้อยละ 60.5 ส่วนใหญ่มีอาชีพพนักงานบริษัทเอกชนและข้าราชการคิดเป็นร้อยละ 39 และ 32 มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 79 ซึ่งโอกาสในการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ทำบุญเพียงเดือนละ 1-2 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 55 และมักจะไม่แน่นอน ทำตามความสะดวกของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 84 กลุ่มตัวอย่างมากกว่า 2 ใน 3 มีการใส่ซองปัจจัยถวายพระ โดยใส่เงินเป็นจำนวนไม่เกิน 100 บาท คิดเป็นร้อยละ 77.8 โดยมีค่าใช้จ่ายในการทำบุญไม่เกิน 500 บาทต่อครั้ง คิดเป็นร้อยละ 66.8

5.1.2 รูปแบบและวิธีการทำบุญ

การเลือกสถานที่ทำบุญ วัด และสถานที่ปฏิบัติธรรม

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มักไปทำบุญในละแวกที่อยู่อาศัยของตนเองมากที่สุด อยู่ที่ค่าเฉลี่ย 4.14 ควบคู่ไปกับวัดที่ศรัทธา อยู่ที่ค่าเฉลี่ย 3.88 สำหรับสถานปฏิบัติธรรม พบว่ากลุ่มตัวอย่างมักเลือกไปสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีเกจิอาจารย์ที่ศรัทธามากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.96 และอาจเลือกควบคู่กับสถานที่ปฏิบัติธรรมในสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.95

การทำทาน

การทำทานกับวัด หรือพระสงฆ์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างนิยมหยอดตู้บริจาค ซื้อดอกไม้ รูป เทียน ของทางวัด และ ถวายปัจจัยในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.17 3.91 และ 3.63 ตามลำดับ รองลงมาคือ การใส่บาตรในตอนเช้า มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.53 การใส่ปัจจัยในการใส่บาตร มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.10 การถวายสังฆทาน มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.49 การบริจาคกระเบื้อง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.05 การปล่อยนก ปล่อยปลา หรือสัตว์ชนิดอื่น และการสะเดาะเคราะห์ แก้ปีชง ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.82 และรองลงมาคือ การเช่าเครื่องรางหรือวัตถุมงคล อยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.27

การทำทานกับมูลนิธิ หรือสถานสงเคราะห์ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่นิยมบริจาคโรงศพ บริจาคสิ่งของแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส ช่วยเหลือผู้ป่วย ผู้พิการ อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 3.29 3.19 และ 2.86 ตามลำดับ รองลงมาคือ การร่วมกิจกรรมจิตอาสา ช่วยเหลือสัตว์พิการ และสัตว์ไม่มีที่อยู่ การบริจาคเลือด อยู่ในระดับน้อย ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 2.53 2.53 และ 2.34 ตามลำดับ โดยการบริจาคออนไลน์มีความนิยมน้อยที่สุด มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 1.71

การรักษาศีล

จากผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการรักษาศีลที่แบ่งออกเป็นศีล 5 และศีล 8 โดยเห็นได้ว่าการรักษาศีล 5 อยู่ในระดับปานกลางมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.10 มากกว่าผู้ที่รักษาศีล 8 ซึ่งอยู่ในระดับน้อยมีค่าเฉลี่ย 2.27

การปฏิบัติภavana

จากผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติภavana โดยไหว้พระ ขอพรอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4. รองลงมาคือ สวดมนต์เป็นประจำ สามารถท่องจำบทสวดมนต์ได้ และนั่งสมาธิอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 3.10 3.21 และ 2.72 ตามลำดับ หากแต่มีผู้รู้ความหมายของบทสวดมนต์อยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.59 รวมถึงการนอนสมาธิ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 1.95 และการเดินจงกรม มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 1.87 ซึ่งอยู่ในระดับน้อยเช่นกัน

5.1.3 ความเชื่อและทัศนคติในการทำบุญ

จากผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเต็มใจในการทำบุญทุกครั้ง มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.55 ซึ่งจัดอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา หรือระดับมาก ได้แก่ คือ มีความเชื่อว่าหลังจากทำบุญแล้วมีความสุข มีความเชื่อว่าการทำบุญสามารถทำให้จิตใจสะอาด บริสุทธิ์ มีความเชื่อที่สามารถคลายทุกข์ได้เมื่อได้ทำบุญ มีความเชื่อว่าการทำความดี ได้ผลกว่าการขอพรจากการทำบุญ ไหว้พระ มีความเชื่อว่าการทำบุญต้องปราศจากโลภ โกรธ หลง มีความเชื่อว่าการทำบุญจะส่งผลดีใน

ชาตินี้ มีความเชื่อว่ามีจิตใจสงบเวลาทำบุญและหลังทำบุญ มีความเชื่อว่ามีเมตตาทุกข์ สามารถรู้สาเหตุของความทุกข์ได้ มีความเชื่อว่าการทำบุญจะส่งผลดีในชาติหน้า มีความเชื่อว่ามีเมตตาทุกข์ เป็นเพราะกรรมเก่า และ มีความเชื่อว่ามีเมตตา ยืน เดินหรือนั่ง จะมีสติ สามารถรู้ตัวอยู่เสมอ

นอกจากนี้ทัศนคติและความเชื่อในการทำบุญของกลุ่มตัวอย่างในระดับกลาง ได้แก่ เมื่อโกรธ สามารถระงับความโกรธได้ มีความเชื่อว่าการทำบุญ ไหว้พระ จะสามารถช่วยให้หลุดพ้นจากกิเลส มีความเชื่อว่าการทำบุญจะทำให้ตนเองมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ร่ำรวย และมีหน้าที่การงานมั่นคง มีความเชื่อว่ามีเมตตาผู้อื่น และเชื่อว่าจะให้กลับมาเช่นกัน มีความเชื่อเรื่องดวง และการพยากรณ์ และมีความเชื่อว่าการทำบุญหรือบริจาคมาก ย่อมส่งผลให้ได้บุญมาก

สำหรับทัศนคติและความเชื่อในการทำบุญที่อยู่ในระดับน้อย คือ ความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.57 หลังจากทำบุญแล้วยังลังเลในผลของบุญกุศลที่ได้ทำไปว่าจะดีหรือไม่ มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.47 และสุดท้ายคือ มีความเชื่อว่าการสักยันต์ตามร่างกายช่วยให้ปลอดภัย มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 2.00

5.1.4 การเปรียบเทียบรูปแบบ และวิธีการทำบุญ ตามปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 สาย

การเลือกสถานที่ทำบุญ วัด และสถานที่ปฏิบัติธรรม

จากผลการศึกษา พบว่า การเลือกสถานที่ทำบุญ หรือวัด กลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 มีการเลือกสถานที่ทำบุญที่แตกต่างกัน ได้แก่กลุ่มตัวอย่างที่เลือกทำบุญในสถานที่อยู่อาศัยมากที่สุดได้แก่กลุ่มตัวอย่างจากขบวนการพุทธใหม่ โดยมีค่าฐานนิยมอยู่ที่ระดับสูงสุด แตกต่างกับสายปฏิบัติวิชาวรรณกาศที่เลือกทำบุญกับวัดที่มีชื่อเสียงและวัดที่มีโสตสวยามและมีสิ่งอำนวยความสะดวก มีค่าฐานนิยมอยู่ที่ระดับ 3 และสายปฏิบัติแบบอานาปานสติเลือกทำบุญกับวัดที่ศรัทธามากกว่าสายปฏิบัติอื่น มีค่าฐานนิยมอยู่ที่ระดับ 5

นอกจากนี้สายปฏิบัติธรรมตามหลักอานาปานสติยังมีปัจจัยในการเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมในระดับคะแนนที่สูงที่สุดทั้งหมด ได้แก่ สถานที่ปฏิบัติธรรมในสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ สถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีความสะดวกสบาย สถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีเกจิอาจารย์ชื่อดัง สถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีเกจิอาจารย์ที่ศรัทธา และสถานที่ปฏิบัติธรรมในสถานที่อยู่อาศัย โดยมีค่าฐานนิยมอยู่ที่ 5 และ 3 ซึ่งแตกต่างกับพุทธทั่วไป และขบวนการพุทธใหม่ ที่มีค่าฐานนิยมอยู่ที่ระดับ 1 เท่านั้น

การทำทาน

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 นิยมทำบุญโดยการทำทานการทำทานกับวัด หรือพระสงฆ์ เนื่องจากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าค่าเฉลี่ยและค่าฐานนิยมของทั้ง 5 สายปฏิบัติมี

ระดับคะแนนอยู่ในระดับเท่าๆกัน โดยเฉพาะการใส่บาตร และการถวายสังฆทาน ซึ่งมีค่าฐานนิยมอยู่ที่ระดับ 3-5

สำหรับการทำทานกับมูลนิธิ หรือสถานสงเคราะห์ กลุ่มตัวอย่างจากสายปฏิบัติวิชาวรรณมกาย มีการทำทานกับมูลนิธิ หรือสถานสงเคราะห์มากที่สุด

การรักษาศีล

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นการรักษาศีล กลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 มีการรักษาศีลอยู่ในระดับที่แตกต่างกัน โดยสายปฏิบัติธรรมตามหลักอานาปานสติมีลักษณะการทำบุญโดยการรักษาศีลในระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าทุกสายปฏิบัติ

การปฏิบัติภาวนา

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการทำบุญโดยการปฏิบัติภาวนา กลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 มีการไหว้พระ ขอมพร มากในระดับเท่าๆกัน โดยมีค่าฐานนิยมอยู่ที่ระดับ 5 แต่การปฏิบัติอื่น สายปฏิบัติธรรมตามหลักอานาปานสติมีลักษณะการทำบุญโดยการปฏิบัติภาวนาในระดับค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าทุกสายปฏิบัติ ซึ่งแตกต่างจากสายปฏิบัติอื่นที่มีค่าฐานนิยมอยู่ที่ระดับน้อยที่สุด

5.1.5 การเปรียบเทียบความเชื่อ และทัศนคติจากปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 สาย

กลุ่มตัวอย่างจากปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 สาย มีทัศนคติ และความเชื่อในเรื่องการทำบุญไม่แตกต่างกันเท่าใดนัก หากแต่สายปฏิบัติตามหลักอานาปานสติ มีทัศนคติและความเชื่อแตกต่างจากสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป ได้แก่ ความเชื่อเรื่อง การทำบุญมากจะส่งผลดีในชาตินี้ และชาติหน้า การทำบุญช่วยให้หลุดพ้นจากกิเลส และการทำบุญจะส่งผลให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ร่ำรวย การงานมั่งคั่ง ที่แตกต่างกัน

5.2 อภิปรายผล

ผลการวิจัยเรื่องทัศนคติ ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติในการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในมหานคร กรณีศึกษา พุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานคร เมื่อนำงานวิจัยมาพิจารณาควบคู่กับแนวคิด ทฤษฎีความเป็นสังคมเมือง และหลักคำสอนทางศาสนาพุทธ สามารถสรุปได้ดังนี้

5.2.1 วิถีปฏิบัติในการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในมหานคร

ศาสนาพุทธ นับเป็นศาสนาที่มีผู้นับถือมากที่สุดในประเทศไทย ซึ่งจากอดีตจนถึงปัจจุบันนั้น พุทธศาสนาได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนไทย มีอิทธิพลต่อวิถีคิดและการปฏิบัติตนของคนไทยในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม การดำเนินชีวิตประจำวันล้วนเกี่ยวข้องกับ

กับพุทธศาสนา กล่าวคือ มีการทำบุญตักบาตร หรือในวันสำคัญต่างๆทางศาสนา ร่วมงานบุญ งานประเพณี หรือเมื่อเวลาเกิดความไม่สบายใจ ก็มักจะหันหน้าพึ่งเข้าศาสนา เช่นการนั่งสมาธิ ศึกษาฟังธรรม ฟังเทศนา แต่ถึงแม้ว่าพระพุทธศาสนาจะเข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีคิดและการปฏิบัติของคนไทย แต่คนไทยก็ยังคงมีความเข้าใจในพระพุทธศาสนาที่แตกต่างกันออกไป กลุ่มคนที่อยู่ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาก็จะเข้าใจพุทธศาสนาเป็นอย่างดี กับอีกกลุ่มที่ไม่ได้มีความเข้าใจในพระพุทธศาสนา มากนั้น ก็จัดว่าเป็นเพียงกลุ่มบุคคลที่เพียงแค่นับถือศาสนาพุทธ และมีความเข้าใจในพุทธศาสนาที่แตกต่างกัน รวมถึงการปฏิบัติตน

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมเมือง ที่มีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น เพราะเมืองได้กลายมาเป็นแหล่งรวมของความเจริญที่หลากหลาย เป็นศูนย์กลางความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา การคมนาคม สาธารณสุข ฯลฯ ส่งผลให้ผู้คนมีความสะดวกสบาย ความสนุกสนาน หากแต่เมื่อสังคมเมืองมีการพัฒนาก้าวหน้าไปมากยิ่งขึ้น สิ่งที่ตามมาคือการเปลี่ยนแปลงมีการพัฒนาให้เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว มีการย้ายถิ่นฐานเข้ามาของคนชนบท จึงทำให้ประชาชนในกรุงเทพมหานครมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป กลายเป็นสังคมที่มีความเร่งรีบมากขึ้น วิถีชีวิต (Lifestyle) คนเมืองจะมีลักษณะเหมือนกับเครื่องจักรกล ต้องมีการปรับตัวและเรียนรู้ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง การดำเนินชีวิตประจำวันผูกพันกับเวลา (Implications of the clock) การทำงาน การเดินทาง และกิจกรรมต่าง ๆ ของคนในเมืองจะถูกกำหนดโดยเวลา (อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์ และอรทัย หรุเจริญพรพานิช, 2550) คนส่วนใหญ่ต้องทำงานตามตารางเวลาที่กำหนดไว้ ซึ่งเวลาที่ถูกใช้อย่างบีบบังคับในแต่ละวันนั้นทำให้ไม่สามารถปฏิสัมพันธ์กับครอบครัวได้มากเท่าที่ควร ชาวเมืองทำงานแข่งขันกับเวลาในแต่ละวันเพื่อเงินที่เป็นสิ่งตอบแทนสำหรับปัจจัยภายนอก แต่ไม่ได้ช่วยให้จิตใจสงบสุข หรือเวลาที่สามารถเข้าวัดทำบุญก็หมดไปเพราะคิดว่าเอาเวลาไปทำอย่างอื่นดีกว่า

เมื่อสังคมเมืองเกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้น แต่ศาสนาก็ยังคงเปรียบเสมือนสิ่งที่คอยยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนเอาไว้ สิ่งหนึ่งที่สามารถทำได้ง่ายและเมื่อทำแล้วสบายใจคือการทำบุญ ทว่า ในปัจจุบันนี้การทำบุญมีหลากหลายรูปแบบ มีความเชื่อที่แตกต่างกัน รวมไปถึงความแตกต่างระหว่างชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมชนบทและสังคมเมือง ทำให้ลักษณะและความคิดต่างๆในการทำบุญย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน สิ่งหนึ่งที่สามารถเห็นได้ชัดคือโอกาสในการทำบุญ กลุ่มพุทธศาสนิกชนในเมืองส่วนใหญ่มักเลือกทำบุญตามแต่ความสะดวก แล้วแต่โอกาสของตนเอง ทำเฉพาะวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันสำคัญของตนเองและคนใกล้ชิด ตามเทศกาลประจำปี หรือทำบุญเมื่อมีความทุกข์ ไม่สบายใจเท่านั้น น้อยมากที่จะทำบุญทุกวัน เพราะวิถีชีวิตในสังคมเมืองที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ทำให้ไม่สามารถทำบุญได้ทุกวัน แต่เลือกที่จะทำบุญตามความสะดวกของตนเองมากกว่า

แม้ว่าโอกาสในการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในเมืองจะไม่สม่ำเสมอ แต่เป็นที่น่ายินดีเมื่อพุทธศาสนิกชนในเมืองส่วนใหญ่ยังคงมีความเข้าใจเรื่องบุญที่มีความสอดคล้องกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งตามหลักของพระพุทธศาสนานั้น คำว่าบุญ หมายถึง “เครื่องชำระสันดาน ความดี กุศล ความสุข ความประพฤดิชอบทางกาย วาจา และใจ กุศลกรรม” โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ทานมัย คือการบริจาคทาน 2) ศีลมัย คือการรักษาศีล และ 3) ภาวนามัย คือการเจริญสมาธิภาวนา ซึ่งบุญทั้ง 3 ประเภทนี้เป็นเครื่องชำระล้างความชั่วซึ่งเรียกว่า อกุศลมูล มี 3 อย่าง คือ 1) โลภะ คือความอยากได้ 2) โทสะ คือการคิดประทุษร้าย และ 3) โมหะ คือความหลง ดังนั้นการทำบุญที่ถูกต้องคือการชำระความอยากได้ ออยากมี หรือละเว้นการคิดไม่ดีทั้งหลายออกไป (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2543) โดยพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่มีความเข้าใจว่าการทำบุญนั้นต้องปราศจากโลภ โกรธ หลง รวมไปถึงการสละทรัพย์สินเพื่อลดความเป็นตัวเอง โดยทรัพย์สินส่วนนั้นไม่จำเป็นจะต้องเป็นเงินเสมอไป เพราะความรู้ ความปรารถนาดี เจตนาที่ดี และจิตใจที่ดีก็จำเป็นว่าเป็นการทำบุญ

นอกจากความเข้าใจในเรื่องของบุญและการทำบุญแล้วนั้น ปัจจุบันนี้ยังมีรูปแบบการทำบุญหลากหลายประเภท ซึ่งรูปแบบ วิธีการทำบุญ รวมไปถึงการเลือกสถานที่ทำบุญนั้นมีปัจจัยทางด้านเวลา สถานที่ และความต้องการทางใจ เป็นส่วนประกอบหนึ่งในการตัดสินใจด้วย ยกตัวอย่างเช่น การเลือกสถานที่ทำบุญ วัด และสถานที่ปฏิบัติธรรม พบว่า หากเป็นวัด จะสามารถทำบุญกับวัดไหนก็ได้ในละแวกที่อยู่อาศัยเพื่อความสะดวกสบาย หรือถ้าเป็นวัดที่ศรัทธาก็จะมีแรงจูงใจในการไปทำบุญที่วัดนั้นโดยไม่ได้คำนึงว่าจะต้องเป็นวัดที่มีความสวยงามและมีสิ่งอำนวยความสะดวกมากนัก แตกต่างกับการเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรม ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเลือกไปสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีเกจิอาจารย์ที่ศรัทธา รวมไปถึงสถานที่ปฏิบัติธรรมที่มีสภาพแวดล้อมที่ดี ซึ่งอาจเหมาะกับการนั่งวิปัสสนา ทำสมาธิ และยังมีแนวทางการปฏิบัติตามแบบที่ถนัดและศรัทธา โดยไม่ได้เลือกจากเกจิอาจารย์ชื่อดัง

การทำบุญสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ดังนั้นรูปแบบ และวิธีการทำบุญจึงแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1) ทาน หรือ ทานมัย หมายถึงการให้ คือการให้ ที่ต้องรู้จักเลือกให้ เลือกบุคคลผู้รับว่าเป็นผู้ที่สมควรรับ เลือกวัตถุสิ่งของให้เหมาะสม มีเจตนาที่ดี เพื่อการบูชา หรือเพื่อสงเคราะห์ อนุเคราะห์ และรู้จักประมาณให้เกิดความสุขทั้งผู้ให้และผู้รับ ไม่ใช่ให้ไปแล้วขาดแคลนหรือให้ทุกข์ ให้โทษแก่ตนเองและผู้อื่น ซึ่งการให้ทานนั้นถือเป็นการละความโลภ และความตระหนี่ออกไป (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2558) โดยการให้ทานนั้นสามารถทำได้หลากหลายรูปแบบ แต่การทำบุญพื้นฐานที่พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่นิยมทำกันได้แก่การใส่บาตร และการถวายสังฆทาน พบว่า ในปัจจุบันนี้ยังมีการใส่บาตรในตอนเช้าอยู่เป็นจำนวนมาก นับว่าเป็นกิจกรรมที่ยังคงทำกันไม่ว่าจะเป็นชาวเมืองหรือต่างจังหวัดก็ตาม แต่ในส่วนของการเตรียมของใส่บาตร หรือถวาย

สังฆทาน จะพบได้ว่าพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ ซื้อของใส่บาตร หรือซื้อของถวายสังฆทานจากร้านสำเร็จรูปมากกว่าที่จะจัดด้วยตนเอง เนื่องจากการซื้อจากร้านสำเร็จรูปมีความสะดวก และรวดเร็ว ได้ของครบถ้วน เพราะการเตรียมของด้วยตนเองอาจถูกจำกัดด้วยเวลาที่เร่งรีบ หรือเกิดจากความไม่รู้ว่าควรถวายอะไรบ้าง แต่การถวายสังฆทานนั้น ผู้ถวายจะไม่นิยมใช้ของที่ทางวัดจัดให้ เพราะมีความคิดว่าอาจเป็นถังสังฆทานที่ใช้เวียนกัน ผู้ถวายจะเกิดความกลางแกลงใจ และไม่สบายใจ ส่งผลให้ไม่ได้รับบุญอย่างเต็มที่

นอกจากนี้ ยังพบว่าพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่มักจะใส่ปัจจัยลงในบาตรแทนอาหาร เพราะเห็นว่าเงินสามารถนำไปใช้เป็นคุณประโยชน์ให้แก่ตัวพระสงฆ์ และวัดได้ เช่นเป็นค่าใช้จ่ายในการรักษาโรค ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าใช้จ่ายสำหรับของใช้ที่จำเป็น เป็นต้น และเห็นว่าดีกว่าการใส่บาตรด้วยอาหาร โดยเฉพาะอาหารที่ขายสำเร็จรูป ซึ่งคนซื้อไม่สามารถรู้ได้ว่าอาหารนั้นถูกสุขลักษณะหรือจะส่งผลเสียแก่สุขภาพของพระสงฆ์หรือไม่ ซึ่งการถวายเงินนั้นยังอยู่ในขั้นตอนของการทำบุญหลายๆ อย่าง เนื่องจากปัจจุบันนี้ เงินเป็นตัวแปรที่สำคัญในการดำรงชีวิต เพราะสังคมเมืองมีเงินตราเป็นตัวกำหนดราคาและคุณค่า (Money as the definer of values) การได้มาซึ่งเครื่องอุปโภค บริโภค และสิ่งของต่างๆ จะต้องใช้เงินในการแลกเปลี่ยนเสมอ (อ้างถึง Wirth โดย Carter, 2005) พุทธศาสนิกชนส่วนมากจึงเลือกถวายเงิน เพราะเชื่อว่าเป็นการทำบุญวิธีหนึ่งเช่นกัน ซึ่งบางครั้งก็นับว่าเป็นการตัดปัญหา ถือว่าได้ทำบุญแล้วก็จบ สะท้อนให้เห็นว่าคนในเมืองไม่มีเวลาในการเตรียมของใส่บาตร และการถวายปัจจัยได้กลายเป็นความเคยชินแล้วกับการทำบุญโดยใช้เงิน แต่การทำบุญด้วยเงินนั้นเป็นสิ่งที่ผิดศีล เห็นได้จาก ศีล 10 สำหรับสามเณร และศีล 227 ข้อสำหรับพระภิกษุสงฆ์ “ชาตธรรูประระชตะปะฎิกคะหะณา เวระมณี ลิกขาปะทัง สะมาทียามิ” เว้นจากการรับทองและเงิน (ปอ.ปยุตโต, 2538)

นอกเหนือจากการใส่บาตรและการถวายสังฆทาน ยังมีการทำบุญโดยการให้ทานในรูปแบบอื่นอีก ยกตัวอย่างจากกิจกรรมอื่น ๆ ภายในวัด ได้แก่ การปล่อยนก ปล่อยปลา หรือสัตว์ชนิดอื่น การหยอดตู้บริจาค ค่าน้ำ ค่าไฟให้แก่วัด การซื้อดอกไม้ ธูป เทียนของทางวัด ทำบุญบริจาคกระเบื้องเพื่อบูรณะวัด เช่าเครื่องรางหรือวัตถุมงคล ไถชีวิตโคกระบือ เป็นต้น ซึ่งโดยส่วนมากแล้วผู้ที่มาทำบุญในวัดมักจะซื้อดอกไม้ ธูป เทียนของทางวัด และหยอดตู้บริจาคมากกว่าอย่างอื่น เพราะสามารถเป็นการทำบุญโดยตรง ไม่ต้องคิดมากอะไร เป็นกิจกรรมสามัญของผู้ที่เข้าวัดทำบุญอยู่แล้ว และที่น่าสังเกตอีกหนึ่งอย่างคือผู้คนเริ่มให้ความสนใจในการปล่อยนก ปล่อยปลา หรือปล่อยสัตว์ชนิดอื่น น้อยลง เพราะเล็งเห็นแล้วว่าเมื่อปล่อยไป สัตว์เหล่านั้นอาจถูกจับขึ้นมาขายใหม่ จึงทำให้เกิดความลังเลในผลบุญที่ได้ทำว่าแท้จริงแล้วเป็นบุญหรือเป็นบาป

สำหรับการให้ทานแก่มูลนิธิ หรือสถานสงเคราะห์ก็มีกิจกรรมที่แตกต่างกันไป สามารถทำบุญได้กับทั้งคน สัตว์ หรือแม้แต่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ยกตัวอย่างเช่น การบริจาคโลหิต โดยมูลนิธิปอเต็กตึ๊ง นับว่าเป็นการทำบุญอย่างหนึ่งที่ผู้คนนิยมทำกันมากในปัจจุบันนี้ รวมไปถึงการบริจาคสิ่งของแก่ผู้ยากไร้ หรือผู้ด้อยโอกาส การช่วยเหลือผู้ป่วยหรือผู้พิการ ซึ่งการทำบุญทั้ง 3 กิจกรรมนี้เป็นการทำทานที่ง่ายที่สุด เพราะมีหน่วยงานรองรับเป็นจำนวนมาก และมีทั่วทั้งประเทศ มีช่องทางการบริจาคที่หลากหลาย สามารถบริจาคได้ทั้งเสื้อผ้า ผ้าห่ม อาหาร สิ่งของเครื่องใช้ เป็นต้น และยังเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ได้รับ นอกจากนี้ยังมีการช่วยเหลือสัตว์ เช่น สัตว์พิการ สัตว์ไม่มีที่อยู่ และการบริจาคเลือด แต่กิจกรรมเหล่านี้กลับไม่เป็นที่นิยมมากนัก เนื่องจากผู้คนส่วนใหญ่เห็นว่าการช่วยเหลือสัตว์เป็นสิ่งไกลตัว สัตว์ไม่ได้มีส่วนได้ส่วนเสียในชีวิต แต่ในความเป็นจริงแล้ว ปัจจุบันนี้มีสัตว์หลายประเภทที่กำลังประสบปัญหาอยู่เป็นจำนวนมากที่รอรับการช่วยเหลือ ไม่ต่างจากการบริจาคเลือด หากแต่เงื่อนไขทางด้านสุขภาพของแต่ละคนที่จำกัด ก็อาจจะไม่สามารถบริจาคเลือดได้เช่นกัน

2) ศิล หรือ ศิลมัย เป็นความดีที่สูงกว่าทานขึ้นมาอีกชั้นหนึ่ง มีความหมายว่า “ความประพฤติดีทางกายและวาจา, การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษ ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว, ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายและวาจาให้ดียิ่งขึ้น ความสุจริตทางกาย วาจาและอาชีพ” (ปอ.ปยุตโต, 2538) และศิลคือปกติภาพ หรือความปกติของคน ยกตัวอย่างเช่น โดยปกติคนเราไม่ได้ฆ่าใคร ไม่ลักขโมยของใคร ดื่มน้ำมีนเมาไม่เป็น ดังนั้นเมื่อใจปกติดี ก็จะปราศจาก โลก โกรธ หลง แต่คนส่วนมากมักควบคุมตนเองไว้ไม่ได้ ไม่สามารถรักษากฎปกติภาพของตนไว้ได้ พระพุทธเจ้าจึงบัญญัติศิลเป็นขอบเขตของการประพฤติไว้ เพื่อช่วยรักษากฎปกติภาพของคน โดยศิลนั้นต้องรับจากใจของตนเอง ซึ่งเมื่อรักษาศิลแล้วก็จะนำไปสู่ความถึงพร้อมด้วยโภคทรัพย์ และถึงพร้อมความดับทุกข์ (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2558) จะเห็นได้ว่า พุทธศาสนิกชนส่วนมากมีความเข้าใจในการรักษาศิลอย่างครบถ้วน โดยเฉพาะศิล 5 ซึ่งได้แก่ 1) ห้ามฆ่าสัตว์ 2) ห้ามลักทรัพย์ 3) ห้ามประพฤตินิดในกาม 4) ห้ามพูดปด และ 5) ห้ามดื่มสุราและของมีนเมา แต่ในการปฏิบัติกลับพบว่าการรักษาศิลนั้น แม้จะเป็นพื้นฐานของพุทธศาสนิกชนที่พึงปฏิบัติ ทว่าน้อยคนนักที่จะรักษาศิลในชีวิตประจำวันได้ครบทุกข้อ อาจเพราะปัจจัยทางสังคมและสภาพแวดล้อมในปัจจุบันที่บีบบังคับให้ปฏิบัติผิดแผกออกไป ยกตัวอย่างเช่นการดื่มสุรา การวางตัวและหน้าที่การทำงานบางครั้งอาจเบียดเบียนเหตุให้ต้องดื่มเพื่อละลายพฤติกรรม การติดต่อหรือการเจรจาก็จะทำให้ได้ง่ายขึ้น เป็นต้น เพราะเมื่อสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้วิถีชีวิตของคนเมือง ต่างต้องแข่งขันในทางเศรษฐกิจเพื่อความอยู่รอด (Dr. Rungroje Songsraboon, 2012) ซึ่งแม้จะรู้ว่าไม่ควรทำ แต่คนส่วนมากก็ละเลยในสิ่งที่ถูกต้อง เพื่อปกป้องตนเองและผู้อื่นเพื่อความสบายใจ

3) ภาวนา หรือ ภาวนามัย หมายถึง การปฏิบัติให้บังเกิดผลได้อย่างจริงจัง นับเป็นภาคปฏิบัติโดยตรง ซึ่งในที่นี้หมายถึงการอบรมจิตใจให้ตั้งมั่น อบรมใจให้สะอาดบริสุทธิ์ด้วยสมาธิและปัญญา เรียกว่าเป็นบุญที่สูงกว่าทานและศีลขึ้นมา เพราะเป็นเครื่องชำระล้างโมหะ คือความลุ่มหลงไม่รู้จริงให้หมดไป โดยการภาวนานั้นต้องรักษาศีล ทำจิตใจให้สงบ ระวังจากนิวรณ์ สิ่งยั่วยู่ทั้งหลาย นำจิตให้เข้ามาตั้งไว้ในอารมณ์ของสมาธิ ตั้งสติกำหนดลมหายใจเข้าออก หรือบริกรรมว่าพุทโธ ธัมโม สังโฆ เป็นต้น เพื่อให้เกิดการรวมใจให้สงบลงจากกิเลสและอารมณ์ เมื่อจิตเกิดการสงบ จึงเป็นโอกาสที่จะพิจารณาในนามรูปให้เห็นสัจจะความจริงได้ ซึ่งก็คือ อนิจจัง (ความไม่เที่ยง) ทุกขัง (ความทุกข์) อนัตตา (ความเป็นของไม่ใช่ตน) (ฐิติธมโม, 2534) การภาวนาต้องหลุดพ้นจากกิเลส โดยเริ่มต้นจากทานและศีล หากการทำทานนั้นยังไม่ละกิเลสออก ยังโลกที่จะขอสิ่งต่างๆ หรืออยากให้เกิดสิ่งขึ้นชม สิ่งนี้เรียกว่ามิจฉาทิฎฐิ จะนำไปสู่การภาวนาไม่ได้ ดังนั้นการภาวนาจึงต้องปราศจากความโลภ โกรธ หลงให้หมดไป จึงจะได้ประโยชน์สูงสุด เพราะการทำบุญเรื่องภาวนาเป็นการปฏิบัติที่ได้รับบุญมากที่สุด แต่กลับเป็นสิ่งที่ผู้คนมีความเข้าใจหรือสนใจน้อยที่สุด ซึ่งสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (2558) พบว่าพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่นิยมสวดมนต์ ไหว้พระจำนวนมาก หากแต่การสวดมนต์นั้นกลับสามารถจำได้แค่เฉพาะบทสวดมนต์ที่เคยท่องมา แต่ไม่รู้ถึงความหมายของบทสวดมนต์เท่าที่ควร ซึ่งเป็นบ่อเกิดให้เกิดความเข้าใจผิดเกี่ยวกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้ เนื่องจากไม่รู้วาทสวดมนต์ที่ท่องไปมีความหมายอะไร ทำให้ไม่เข้าใจ และไม่ตระหนักถึงหลักคำสอนที่แท้จริง จึงได้แต่ท่องปาวๆ เสียมากกว่า (มหาวิทยาลัยมหิดล, 2558) และในส่วนของ การปฏิบัติสมาธิก็สามารถทำได้ง่าย แต่กลับไม่ค่อยมีผู้ใดทำหากไม่ใช่ผู้ที่ตั้งใจปฏิบัติ หรือผู้ที่มักจะทำปฏิบัติที่สถานปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ สาเหตุมาจากไม่ว่าง ไม่มีเวลา หรือไม่สะดวก เนื่องจากสังคมในปัจจุบัน ผู้คนมีความผูกพันกับเวลา (Implications of the clocks) การทำงาน การเดินทาง และกิจกรรมต่าง ๆ ของคนเมืองจะถูกกำหนดโดยเวลา (Dr. Roongroje Songsraboon, 2012) และไม่ได้เห็นถึงความจำเป็นในการปฏิบัติสมาธิ เพราะหากมีความทุกข์ ก็หาวิธีคลายทุกข์อย่างอื่น นอกเหนือจากการปฏิบัติภาวนา และสาเหตุสำคัญอีกอย่างคือตัวพุทธศาสนิกชนยังไม่สามารถละกิเลสความโลภ โกรธ หลงให้หมดไปได้ จึงไม่สามารถปฏิบัติภาวนาได้ เพราะจิตใจยังไม่ปล่อยวาง และพะวงถึงเรื่องอื่น (ดิณห์ ไอราวินวัฒน์, 2558)

5.2.2 ทศนคติและความเชื่อในการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในมหานคร

การทำบุญในแง่ของ ทาน ศีล และภาวนา เป็นเรื่องของตัวตนเราเองโดยตรง และการปฏิบัติทั้ง 3 อย่างนั้นก็ทำเพื่อทำลายความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน คำว่าบุญมีความหมายตรงข้ามกับบาป ดังนั้นบุญจึงหมายถึงเครื่องชำระบาป เมื่อได้ชำระบาปไปได้ก็จะทำให้เกิดความสบายใจ ความพอใจ

และมีความสุข (สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, 2557) เห็นได้ว่า พุทธศาสนิกชนในเมืองปัจจุบันนี้นิยมทำบุญในรูปแบบของการให้ทานมากที่สุด เพราะสะดวกสบาย ทำง่าย สามารถทำที่ไหนก็ได้และไม่เสียเวลา โดยที่บางครั้งก็ไม่รู้ว่าสิ่งที่ทำไปนั้นถูกต้องแล้วหรือไม่ และสอดคล้องกับหลักคำสอนทางพุทธศาสนาหรือเปล่า เนื่องจากไม่รู้ในสิ่งที่ถูกต้อง หรือมีทัศนคติ และความเชื่อในรูปแบบนั้น จึงทำให้เกิดวิธีการทำบุญดั่งที่ได้กล่าวไปในข้างต้น ดั่งนั้นแล้ว ทัศนคติ ที่มีต่อการทำบุญ จึงมีความเชื่อของแต่ละบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นด้านความเชื่อทางศาสนา ความเชื่อจากการศึกษา รวมไปถึงความเชื่อจากสิ่งแวดล้อมและครอบครัว (เรวดี ไวยวาสนา, 2557) ซึ่งทัศนคติและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญ และส่งผลไปสู่วิธีการเลือกปฏิบัติในการทำบุญ พบว่า พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่มีความเต็มใจในการทำบุญทุกครั้ง และในการทำบุญแต่ละครั้งก็เชื่อว่า เมื่อทำแล้วจะเกิดความสุขสบายใจ และสามารถคลายทุกข์จากปัญหาต่างๆได้ ไม่ว่าจะความทุกข์ นั้นจะมาจากผลของกรรมในครั้งไหน แต่เมื่อได้ทำบุญแล้วก็เชื่อว่าผลบุญจะสามารถช่วยให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในทั้งชาตินี้และชาติหน้า และชีวิตมีความมั่นคงขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการงาน การเรียน การเงิน ความรัก หรือสุขภาพ เป็นต้น ทั้งนี้ยังมีความเชื่อว่าการทำบุญจะส่งผลดีแก่ตนเองทั้งในชาตินี้ และชาติหน้า ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ของ Dr. Abraham H. Maslow ได้อธิบาย เรื่องความต้องการของมนุษย์ว่าเป็นลำดับทั้งหมด 5 ชั้น (Five general system of needs) โดยเขียนเป็นรูปพีระมิดแห่งความต้องการไว้แสดงความต้องการขั้นมูลฐานของมนุษย์ (Basic needs) โดยทัศนคติและความเชื่อในการทำบุญส่วนมากนั้นมาจากความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs and security) ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง (Esteem Needs, Self-Esteem Needs) และความต้องการความสมหวังในชีวิต (Self-Actualization Needs, Self-realization , Self-fulfillment Needs) (กาญจนา เรื่องรจิตปกรณ, 2530) ในกรณีนี้ การทำบุญ การสะสมบุญก็เป็นอย่างหนึ่งในการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ เพราะบุญ คือการทำให้ชีวิตมีความเจริญงอกงามขึ้น ผู้คนที่ต้องการสมหวังในชีวิต ก็หันหน้าเข้าทำบุญ สั่งสมบุญไว้เพื่อความสุขในอนาคตทั้งในชาตินี้ และชาติหน้า เช่นเดียวกับความเชื่อเรื่องกรรม คือการเชื่อว่าการกรรมดีหรือกรรมชั่วมีจริง เชื่อว่าบาปบุญ คุณ โทษ มีจริง สิ่งที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นดีหรือชั่ว สุขหรือทุกข์ สิ่งนั้นไม่ได้เกิดขึ้นลอยๆ แต่ล้วนมีเหตุปัจจัย คืออาจเกิดจากกรรมเก่า เกิดจากกรรมปัจจุบัน หรือเกิดจากสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ก็ได้ไม่ใช่เกิดเพราะการบันดาลของเทพเจ้า ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง กรรมดีกรรมชั่วสามารถให้ผลได้ทั้งปัจจุบัน และในอนาคต รวมถึงโลกนี้ และโลกหน้า ในพระสูตรตันตปิฎก ขุททกนิกายชาดก (อ้างถึงใน พระธรรมปิฎก (ประยูรธ ปยุตโต), 2538) พระพุทธองค์ตรัสว่า กรรมดีหรือชั่วทุกอย่างที่คนสะสมไว้ย่อมมีผลขึ้นชื่อว่ากรรมแม้จะนิคหนอยที่จะว่างเปล่าไปเลยย่อมไม่มี (พระครูปริยัติธรรมวงศ์, 2556)

อย่างไรก็ตาม พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ไม่ได้มีความเชื่อที่ว่า หากทำบุญมากย่อมได้รับผลกลับมามาก หรือเชื่อว่าเมื่อให้ใครไปก็หวังจะได้รับกลับมาเช่นกัน เพราะความคิดนี้เป็นความคิดที่ไม่สอดคล้องกับหลักการทางพระพุทธศาสนา บุญนั้นคือการสละมากกว่ารับ ดังนั้น การทำบุญที่ดีที่สุดคือการทำบุญที่ปราศจากโลภะ โทสะ โมหะ และทุกอย่างนั้นขึ้นอยู่กับที่การกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจ จะดีหรือชั่ว เจตนาหรือไม่ จะน้อยหรือมาก ทุกเพศทุกวัย ล้วนมีผลทั้งสิ้น ดังนั้น “ ทำดี ย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว ” จึงได้ผลกว่าทำมากย่อมได้มากโดยปราศจากเจตนาที่ต้องการละทิ้งกิเลสทั้งหลายออกไป (บุญพิทักษ์, 2555)

แม้ว่าจะมีทัศนคติ และความเชื่อแบบนี้ ทว่าหลายคนกลับปฏิบัติในทางตรงกันข้าม เช่น ไม่เชื่อว่าการทำบุญมากย่อมได้รับผลมาก แต่ความจริงแล้วเลือกที่จะทำทานและบริจาคเป็นจำนวนมาก เพื่อหวังให้ผลบุญกุศลนั้นดลบันดาลให้มีชีวิตดีขึ้น โดยมีพุทธศาสนิกชนจำนวนไม่น้อยที่คิดอย่างหนึ่ง แต่กลับปฏิบัติอีกอย่างหนึ่งเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตาม หลังจากที่ได้ทำบุญแล้ว ก็จะไม่เกิดความลังเลใจว่าจะได้รับผลบุญหรือไม่ เพราะเชื่อแค่ว่าได้ทำบุญก็ถือว่าพอใจแล้ว และเมื่อไม่เกิดความลังเลใจในพระพุทธศาสนา ย่อมหมายถึงการละทิ้งหนึ่งในนิเวศ 5 ออกไป จึงสามารถทำให้มีสติและปัญญาที่แท้จริง อย่างไรก็ตาม การอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมเช่นนี้ ย่อมมีมุมมองความคิดที่ต่างกัน จึงทำให้เกิดทัศนคติและความเชื่อที่ต่างกัน พฤติกรรมการปฏิบัติจึงมีหลากหลายรูปแบบให้ได้พบเห็นภายในสังคมเมือง

5.2.3 การเปรียบเทียบรูปแบบ และวิธีการทำบุญ จากปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 สาย

จากผลการศึกษาพบว่า รูปแบบ และวิธีการทำบุญจากปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 สาย นั้นมีความแตกต่างกัน โดยสิ่งที่สามารถแสดงให้เห็นความแตกต่างได้นั้นมาจากความชื่นชอบ ความเชื่อ ความศรัทธาในสายปฏิบัติต่างๆ หรือก็คือการใส่ใจในปัญญาของผู้อื่น หรืออาศัยปัญญาของผู้อื่น โดยผ่านคำแนะนำสั่งสอนจากเกจิอาจารย์ผู้ให้ความรู้ และมาจากจริตของตัวพุทธศาสนิกชนเองว่าชอบการปฏิบัติแนวทางไหน เพื่อนำไปสู่การเลือกปฏิบัติ โดยปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 สาย ได้แก่ พุทธดั้งเดิม สายปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4 สายปฏิบัติวิชาวชิธรรมกาย ขบวนการพุทธใหม่ และสายปฏิบัติตามหลักอานาปานสติ มีลักษณะการปฏิบัติและหลักคำสอนที่มีความแตกต่างกันออกไป จึงทำให้รูปแบบ และลักษณะการทำบุญนั้นมีความแตกต่างกัน ดังนี้

การทำบุญในรูปแบบการให้ทานจะเป็นที่นิยมที่สุดทั้ง 5 สายปฏิบัติ โดยเฉพาะการใส่บาตร และการถวายสังฆทาน โดยสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไป สายปฏิบัติวิชาวชิธรรมกาย และสายปฏิบัติธรรมตามหลักอานาปานสติ มีการทำทานกับวัด หรือพระสงฆ์มากในระดับเท่าๆกัน ได้แก่ การซื้อดอกไม้ ธูป เทียนของทางวัด การบริจาคกระเบื้อง การหยอดตู้บริจาค การเสดาะเคราะห์ แก้วปึง และ การ

เข้าเครื่องราง วัดถ่มงคล แต่ถึงแม้สายปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4 และขบวนการพุทธใหม่จะมีระดับคะแนนที่ต่ำกว่าทั้ง 3 สาย แต่ก็ต่างกันในด้านการทำงานไม่มาก ทั้งนี้เพราะการทำงานเป็นลักษณะการทำบุญที่สามารถทำได้ในชีวิตประจำวัน มีกิจกรรมที่หลากหลายให้เลือกปฏิบัติ ซึ่งเหมาะสมสำหรับสังคมเมืองในปัจจุบันนี้ที่ผู้คนต่างใช้ชีวิตเร่งรีบแต่ต้องการที่จะทำบุญ และนอกจากทำงานกับพระสงฆ์และวัดแล้ว ยังสามารถทำงานให้แก่มูลนิธิ และสถานสงเคราะห์ได้เช่นกัน โดยสายปฏิบัติวิชารธรรมกายนั้นมีการทำงานแก่มูลนิธิ และสถานสงเคราะห์มากกว่าสายปฏิบัติอื่น ตรงกับวิถีปฏิบัติของสายปฏิบัติวิชารธรรมกาย ซึ่งยึดแนวทางการปฏิบัติของพระมงคลเทพมุนี (สด จนทสโร) หรือหลวงพ่อดาวกน้ำ คือการปลูกฝังศีลธรรมลงในใจของผู้คนด้วยการอบรมศีลธรรม รู้ว่าเป้าหมายที่แท้จริงของการเกิดมาเป็นมนุษย์คือการสร้างบุญ และทำงานแก่เพื่อนมนุษย์ จะเห็นได้ว่า สายปฏิบัติวิชารธรรมกายจะมีกิจกรรมการร่วมบริจาคให้แก่มูลนิธิของตนเอง และนำไปบริจาคต่อให้มูลนิธิและสถานสงเคราะห์อื่นต่อทั้งทางด้านการศึกษาและด้านศาสนา (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558)

ในด้านของการรักษาศีลและการปฏิบัติภาวนา จากผลการศึกษาพบว่า สายปฏิบัติธรรมตามหลักอานาปานสติมีการรักษาศีล 5 ศีล 8 และปฏิบัติภาวนามากกว่าทุกสายปฏิบัติอย่างเห็นได้ชัด แม้ว่าสายปฏิบัติวิชารธรรมกาย (เน้นการทำสมาธิโดยการเพ่งลูกแก้วใส) และสายปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน 4 (การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเพื่อให้พ้นทุกข์) จะมีวิถีการปฏิบัติที่เน้นไปที่การปฏิบัติภาวนาเช่นกัน แต่ผลการศึกษากลับพบว่ามีการปฏิบัติภาวนาอยู่เพียงแค่ระดับปานกลาง เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่มุ่งเน้นไปทางปฏิบัติภาวนานี้น้อยกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มาทำบุญทั่วไปภายในวัด จึงทำให้ ต่างจากสายปฏิบัติธรรมตามหลักอานาปานสติที่มีการรักษาศีลและปฏิบัติภาวนาในระดับมาก สอดคล้องกับหลักคำสอนของพระพุทธทาสภิกขุ ที่มุ่งเน้นการดำเนินการในตามปณิธาน 3 ประการ คือ 1) พยายามทำตนให้เข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน 2) พยายามช่วยกันถอนตัวออกจากอำนาจของวัตถุนิยม 3) พยายามทำความเข้าใจระหว่างศาสนา โดยมุ่งเน้นการสนับสนุนการศึกษาและปฏิบัติธรรมตามหลักอานาปานสติ ซึ่งเน้นหลักธรรมที่เป็นหัวใจพระพุทธศาสนาเพื่อสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้จริง เน้นการฝึกปฏิบัติอานาปานสติภาวนาให้สามารถสัมผัสความสงบเย็นภายในและความอิสระของจิตใจอันเกิดจากความประจักษ์ในสัจธรรม ยึดถือแนวทางการพัฒนายกระดับคุณภาพชีวิตให้สมบูรณ์ครบถ้วนตามระบบองค์รวมแห่งพุทธธรรมทั้งสามด้าน คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อันจะนำไปสู่วิถีชีวิตที่สุขสงบเย็น ก้าวหน้า อย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ทั้งส่วนตนและสังคมโดยรวม (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558) ซึ่งนอกจากนี้ กิจกรรมในการปฏิบัติภาวนาของสวนโมกข์ฯ ยังมีหลากหลายกิจกรรมให้ได้ปฏิบัติ เช่น การอบรมอานาปานสติ เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติด้วยวิธีการอานาปานสติ กิจกรรมการพัฒนาสมาธิด้วยการเจริญสติภาวนา ผ่าน

งานศิลปะ และกิจกรรมเย็บ ปัก ถัก ร้อย เป็นต้น จะเห็นได้ว่าการปฏิบัติภาวนาที่มีความหลากหลาย ไม่จำเป็นต้องนั่งสมาธิหรือเดินจงกรมเพียงอย่างเดียว ทำให้มีความน่าสนใจ ไม่เกิดความกดดันในตนเอง สามารถปฏิบัติได้ง่ายและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ จึงทำให้พุทธศาสนิกชนมีความสนใจ และเข้าร่วมกิจกรรมได้มากกว่าสายปฏิบัติอื่น

ดังนั้นหากเปรียบเทียบกันระหว่างปัจจัยเชิงพุทธ กับรูปแบบ วิธีการทำบุญ พบว่าปัจจัยเชิงพุทธมีส่วนทำให้การปฏิบัติแตกต่างกัน เพราะพุทธศาสนิกชนแต่ละคนก็มีพระ หรือวัดที่ศรัทธาแตกต่างกัน บางคนเลือกทำบุญแต่วัดที่ตนเองไปเป็นประจำ หรือมีเกจิอาจารย์ที่ศรัทธาและยึดถือเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติ จึงทำให้มีทัศนคติ ความเชื่อที่มุ่งเน้นไปตามผู้ที่ศรัทธา เลื่อมใส และนำไปสู่การปฏิบัติที่แตกต่างกัน

5.2.4 การเปรียบเทียบทัศนคติ และความเชื่อจากปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 สาย

ปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 สาย มีทัศนคติ และความเชื่อในเรื่องการทำบุญไม่แตกต่างกันมากนัก โดยมีทัศนคติ และความเชื่อที่เหมือนกัน ได้แก่ มีความเต็มใจในการทำบุญ สามารถคลายทุกข์ได้เมื่อทำบุญ เชื่อว่ามีความทุกข์เพราะกรรมเก่า การทำบุญสามารถทำให้จิตใจสะอาด บริสุทธิ์ การทำบุญต้องปราศจาก โลภ โกรธ หลง การทำความดีได้ผลกว่าไว้พระ ขอพร เวลาทำบุญ และหลังทำบุญมักมีจิตใจสงบ หลังจากทำบุญแล้วมีความสบายใจ หลังจากทำบุญแล้วปราศจากความกังวลในผลบุญที่ได้รับ เมื่อมีความทุกข์สามารถรู้เหตุของทุกข์ได้ เชื่อว่าเมื่อให้ทานแก่ผู้อื่น ย่อมได้รับกลับมา เชื่อว่าการทำบุญหรือบริจาคมาก ย่อมได้รับบุญมาก เชื่อว่าการทำบุญจะทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ร่ำรวย และมีหน้าที่การงานมั่นคง มีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เชื่อเรื่องการดูดวง และการพยากรณ์

สำหรับทัศนคติและความเชื่อที่แตกต่างจากปัจจัยเชิงพุทธทั้ง 5 พบว่า สายปฏิบัติตามหลักอานาปานสติ มีทัศนคติและความเชื่อแตกต่างจากพุทธทั่วไป ได้แก่ การทำบุญจะส่งผลดีในชาตินี้ และชาติหน้า การทำบุญจะสามารถช่วยให้หลุดพ้นจากกิเลส เชื่อว่าการมีสติ สามารถรู้ตัวอยู่เสมอ และเมื่อรู้สึกโกรธจะสามารถระงับความโกรธได้ โดยสายปฏิบัติตามหลักอานาปานสติมีทัศนคติและความเชื่อเหล่านี้อยู่ในระดับมาก แตกต่างจากสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไปที่มีค่านิยมอยู่ในระดับน้อยกว่าสายปฏิบัติอื่น สะท้อนให้เห็นว่า สายปฏิบัติตามหลักอานาปานสติมุ่งเน้นไปที่การปฏิบัติภาวนา ทำให้สามารถมีสติ และรู้ตัวอยู่เสมอไม่ว่าจะยืน เดิน หรือนั่ง ทั้งนี้เพราะการปฏิบัติภาวนาแบบอานาปานสติคือการกำหนดลมหายใจ เมื่อปฏิบัติมากเข้าก็จะสามารถมีสติ รู้ตัวอยู่เสมอ สามารถปล่อยวาง และละทิ้งโลภะ โทสะ โมหะได้ รวมถึงมีความความเชื่อเรื่องชาตินี้ และชาติหน้า เพราะการหมั่นทำบุญสะสมไว้ โดยเฉพาะอย่างการปฏิบัติภาวนา เมื่อปฏิบัติแล้วจึงจะได้รับผลบุญมากที่สุด และจะสามารถส่งผลดีให้แก่ตนเองได้ ไม่ว่าจะช้าหรือเร็ว เพราะพระพุทธรูปนั้นเชื่อว่านรกและสวรรค์นั้นมี

จริง โดยได้รับอิทธิพลมาจากชาตก ที่กล่าวว่า การทำดีเพื่อให้เกิดภพดีในชาติหน้า ถ้าทำไม่ดีจะตกนรก คนที่สร้างบาปหรือทำความชั่วตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ต้องไปเกิดในนรกอย่างแน่นอน ซึ่งตรงกันข้ามกับ คนที่สร้างบุญหรือทำความดี ตายไปแล้วย่อมไปเกิดในสวรรค์อย่างแน่นอน (ภิญโญ จิตต์ธรรม, 2522) แตกต่างกับสายปฏิบัติแบบพุทธทั่วไปที่ไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การปฏิบัติภาวนามากนัก จึงทำให้มีทัศนคติ และความเชื่อที่แตกต่างกัน

อย่างไรก็ตาม เมื่อรูปแบบการทำบุญ และความเข้าใจในเรื่องของการทำบุญมีความแตกต่างกัน หากแต่รูปแบบเหล่านั้นก็มีทั้งดีและไม่ดี อาจส่งผลให้เป็นปัญหาที่ตามมาสำหรับสังคมในปัจจุบัน ที่มีทัศนคติและความเชื่อที่แปลกใหม่โดยไม่ได้ยึดหลักธรรมคำสั่งสอนดั้งเดิม หรือมีความเชื่อที่ถูกต้อง แต่กลับไม่ปฏิบัติตาม ส่งผลให้รูปแบบการปฏิบัติ ไม่สอดคล้องกับหลักคำสอนทางพุทธศาสนา และเมื่อมากขึ้นก็จะทำให้กลายเป็นการบั่นทอนพระพุทธศาสนาไปในที่สุด ผู้คนที่เลื่อมใสหมดความศรัทธา สังคมไทยอาจเสื่อมโทรมหากไม่มีศาสนาคอยยึดเหนี่ยวเอาไว้ และส่งผลกระทบต่อสังคมไทยที่ยึดหลักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เป็นที่ตั้ง ดังนั้นผู้วิจัยจึงจัดทำข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทาง ในการทำบุญที่สอดคล้องกับหลักการทางพุทธศาสนาดังต่อไปนี้

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะสำหรับพุทธศาสนิกชนในการทำบุญ

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำทาน

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำทานในการปฏิบัติ

1) การใส่บาตรและถวายสังฆทาน ปัจจุบันนี้คนส่วนใหญ่มักจะใส่บาตรและถวายสังฆทาน สำเร็จรูป คือ ไปซื้ออาหารหรือเครื่องสังฆทานที่จัดชุดไว้แล้ว การให้ทานที่ได้บุญที่สุด คือการให้ทาน ด้วยความตั้งใจ ดังนั้น ควรเปลี่ยนจากการซื้อชุดตักบาตรเป็นการเลือกซื้อกับข้าวตามร้านอาหาร เลือกของใช้ที่จำเป็นในการถวายด้วยตนเองจะได้รับบุญมากกว่า และเหมาะสมกับเจตนาในการทำบุญ

2) การถวายทานต้องมีความเหมาะสม และนึกถึงสภาพแวดล้อมด้วย หากต้องการถวายของจำนวนมาก ควรเลือกไปถวายที่วัดจะสร้างความสะดวกมากกว่า

3) ไม่ทำบุญกับพระสงฆ์ด้วยเงิน แม้มีเจตนาที่ดี แต่นับว่าผิดศีล (ศีล 10) ฟังไม่จับกับปิยะ เงินทอง แม้ว่าเงินจะจำเป็นสำหรับวัด และพระสงฆ์ อันได้แก่ ค่าไฟวัด ค่าน้ำวัด ค่าสร้างกุฏิ ค่าซ่อมแซมวัด เป็นต้น ดังนั้นควรเปลี่ยนจากการใส่บาตรด้วยเงินเป็นการหยอดตู้บริจาค หรือถวายโดยตรงกับวัด เป็นสังฆทานจะได้ประโยชน์สูงสุด เพราะการให้ทานที่เป็นบุญสูงสุดคือ สังฆทาน โดยทานแบ่งเป็น 2

ประเภท คือปาฏิภุคคิกทาน คือทานจำเพาะเจาะจง และ สังฆทาน คือทานไม่เจาะจง แต่เป็นการถวายแด่หมู่สงฆ์เฉลี่ยกันใช้สอย เป็นส่วนรวมในวัด

4) หากการทำบุญกับวัด หรือพระทำให้เกิดความคลงแคลงในใจพระพุทศาสนา สามารถเปลี่ยนมาทำทานกับมูลนิธิ หรือสถานสงเคราะห์ต่าง ๆ แทนได้ โดยการทำทานนั้นควรตั้งอยู่ในเจตนาที่ดี

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำทานในแง่กระบวนการคิด

1) การจะทำทานไม่จำเป็นต้องทำแก่พระสงฆ์ หรือวัด ไม่ว่าจะทำทานกับผู้ใด ให้พิจารณาถึงหลักคำสอนที่ว่า การทำทานคือการแบ่งปัน และการสละออกเพื่อลดกิเลส โลภะ

2) ควรพิจารณา และไตร่ตรองความเชื่อที่ว่า “ทำมาก ได้มาก” เพราะแท้จริงแล้วการทำทานคือการสละในสิ่งที่มีออกเพื่อละทิ้งความโลภ ไม่ใช่ทำเพื่อยึดติดหวังผลมากกว่าเดิม ควรยึดมั่นในหลักคำสอนที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” มากกว่า เมื่อทำแต่ความดี มีจิตใจและเจตนาที่ดี สังคมก็จะกลายเป็นสังคมที่ดีไปด้วย

ข้อเสนอแนะสำหรับการรักษาศิล

ข้อเสนอแนะสำหรับการรักษาศิลในการปฏิบัติ

การรักษาศิล พบว่าพุทธศาสนิกชนมีความรู้ ความเข้าใจในการรักษาศิลที่ถูกต้อง แต่ในการปฏิบัติ นั้น ยังไม่สามารถปฏิบัติตามได้อย่างเคร่งครัดเท่าที่ควร เนื่องจากบางคนไม่ได้มองว่าการรักษาศิลเป็นเรื่องสำคัญ คิดว่าทุกวันนี้ประพฤติ ปฏิบัติตนไปตามธรรมชาติโดยไม่ได้คำนึงถึงการรักษาศิล จึงทำให้ผู้คนไม่ได้ประพฤติตนอยู่ในขอบเขตของศิลเท่าใดนัก ดังนั้น จึงควรใส่ใจการกระทำของตนเองให้มากขึ้น พิจารณาตนให้อยู่ในศิล 5 โดยอาจเริ่มจากการปฏิบัติทีละข้อจนเป็นอุปนิสัย เมื่อพุทธศาสนิกชนในสังคมมีการรักษาศิล ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ตัวบุคคลเองก็จะเป็นที่รัก และการอยู่ร่วมกันในสังคมก็จะสงบสุข

ข้อเสนอแนะสำหรับการรักษาศิลในแง่กระบวนการคิด

เมื่อพุทธศาสนิกชนมีความรู้ และความเข้าใจในการรักษาศิลได้ถูกต้องแล้ว จึงขอแค่ควรมีความตั้งใจ และตั้งมั่นที่แน่วแน่ เพราะหากมีความตั้งใจในการรักษาศิลแล้วนั้น จะสามารถทำให้เกิดการปฏิบัติตามได้โดยง่าย และมีความสบายใจ ไม่ฝืนใจในการปฏิบัติ

ข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติภาวนา

ข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติภาวนาในการปฏิบัติ

1) เนื่องจากพุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานครส่วนมากไม่ได้ให้ความสนใจในการปฏิบัติภาวนามากนัก สาเหตุเพราะไม่มีเวลา ดังนั้นจึงควรแบ่งเวลา อย่างน้อยช่วงเวลาก่อนนอนในการปฏิบัติภาวนา อาจชักชวนกันทำทั้งครอบครัว หรือปฏิบัติด้วยตนเอง เช่นการสวดมนต์ หรือนั่งสมาธิสัก 5-10 นาที โดยสามารถทำได้ทุกวัน วันเว้นวัน หรือสัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง เป็นต้น

2) พุทธศาสนิกชนยังไม่มีความรู้และความเข้าใจหลักการปฏิบัติภาวนาอย่างแท้จริง และคิดว่ายากในการปฏิบัติ ดังนั้นจึงควรส่งเสริม และให้ความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติภาวนาอย่างถูกต้อง หากเป็นโรงเรียนควรมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับทางศาสนา เช่น เข้าค่ายธรรมะ ปฏิบัติตนเป็นพุทธมามกะ ฯลฯ หากเป็นที่ทำงาน ควรส่งเสริม ให้ความรู้ภายในองค์กร โดยอาจจัดประชาสัมพันธ์กิจกรรมทางพุทธศาสนาจากวัดหรือสถานที่ปฏิบัติธรรมต่าง ๆ เพื่อมีบุคลากรสนใจ

3) ควรมีพฤติกรรมที่ดี ลดความโลภ โกรธ หลง และนิเวศน์ทั้งหลายออกไป เพื่อจะนำไปสู่การมีสติปัญญาที่แท้จริงจากการปฏิบัติภาวนา

ข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติภาวนาในแง่กระบวนการคิด

การปฏิบัติภาวนา เป็นวิธีหนึ่งในการขจัดความทุกข์ และเป็นวิธีที่สามารถคลายความเครียดได้ เหมาะสำหรับการใช้ชีวิตของคนเมืองในปัจจุบันนี้ แต่ส่วนใหญ่ผู้คนมักมองข้ามการปฏิบัติภาวนา เนื่องจากเห็นว่ายาก และไม่สามารถทำได้ท่ามกลางความวุ่นวายของจิตใจ ดังนั้น หากมีความตั้งใจ มีความสนใจ และมีความเข้าใจที่ถูกต้อง ย่อมสามารถปฏิบัติได้ และเล็งเห็นว่าภาวนาไม่ยากอย่างที่คิด

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับวัด และองค์กรทางพระพุทธศาสนา

1) ลักษณะและรูปแบบการทำบุญภายในวัดส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่การทำทาน แต่การทำบุญนั้นควรมีครบทั้งทาน ศีล และภาวนา ทางผู้วิจัยเห็นว่าทางวัดแต่ละแห่งควรให้ความสำคัญแก่การปฏิบัติภาวนาด้วย เช่นการเปิดอบรมการปฏิบัติภาวนาที่ถูกต้อง หรือจัดกิจกรรมการนั่งสมาธิวิปัสสนา โดยมีพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการปฏิบัติ และจัดอย่างเป็นกิจจะลักษณะภายในวัด เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติภาวนาให้พุทธศาสนิกชนมีความเข้าใจ และเกิดความสนใจตามมา

2) องค์กรทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ ควรส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องในการทำบุญทั้งทางด้านทาน ศีล และภาวนา มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่าง ๆ อาจเป็นการพิมพ์เอกสารให้

ความรู้ จัดให้มีการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาร่วมกัน เช่น ทำบุญตักบาตร ฟังธรรม สวดมนต์ หรือ ธรรมรงค์ให้เลิกอบายมุข และช่วยกันทำประโยชน์ต่อสังคมแทน

3) การร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับโรงเรียน และสถานศึกษา ควรจัดนิทรรศการให้ความรู้ ตอบ ปัญหาธรรมะ บรรยายธรรม หรือร่วมกันทำบุญ ตักบาตร เวียนเทียน บำเพ็ญกุศล หรือ ประกาศ เกียรติคุณนักเรียนผู้ทำประโยชน์ ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อปลูกฝังหลักธรรม และการปฏิบัติ ตนให้อยู่ในกรอบศีลธรรมที่ดี และเป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่นได้

5.3.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ การเปรียบเทียบทัศนคติ ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติใน การทำบุญตามปัจจัยเชิงพุทธ ซึ่งยังมีปัจจัยเชิงพุทธอีกหลายรูปแบบ และสายปฏิบัติในศาสนาพุทธอีก หลายสายที่สามารถนำมาศึกษา และเปรียบเทียบนอกเหนือจาก 5 สายปฏิบัตินี้ได้ รวมไปถึงใน อนาคตข้างหน้า เมื่อสังคมเกิดการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา อาจทำให้ทัศนคติ ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติในการทำบุญสามารถเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้อีก ฉะนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่ายังมี แนวคิด และประเด็นที่น่าสนใจในอนาคตที่สามารถนำมาศึกษา ค้นคว้าต่อไปได้

รายการอ้างอิง

- (สสส.), สำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2556). รายงานการวิจัย การพัฒนาระบบการบริหารจัดการและการสร้างเครือข่ายองค์กรแม่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย.
- Mr. Rungroje Songsraboon. (2555). ชีวิตของคนเมือง. Retrieved from <https://rrs107.wordpress.com/2012/10/14/articalB8%AD%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%99%E0%B9%80%E0%B8%A1%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%87/>
- ฐิตธมโม, ท. (2534). สร้างบุญปรับจิต ปรับชีวิตให้เป็นสุข. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ เลียงเชียง เพียรเพื่อพุทธศาสน์ จำกัด.
- นันทกานต์ ศรีสุทโธ. (2554). ความแตกต่างของคนชนบทกับคนเมือง. Retrieved from <https://www.l3nr.org/posts/441978>
- บุญพิทักษ์, ส. (2555). การศึกษาความเชื่อในผลของความดี. เชียงใหม่: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและองค์ความรู้.
- พระครูปริยัติธรรมวงศ์. (2556). นรกและสวรรค์กับความเชื่อของเยาวชนในปัจจุบัน (Vol. 13).
ขอนแก่น: สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2543). พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุทิตย์ อากาศโร (อบอูน) และคณะสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับสำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). (2556). สุขที่ได้ธรรม. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ บริษัท ดีไซน์ ดีไลต์ จำกัด.
- พุทธทาสภิกขุ. (2548). "ทาน" ทำอย่างไรจึงจะได้บุญมาก. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ สุขภาพใจ.
- พุทธทาสภิกขุ. (2551). ทำบุญให้ถูกวิธี. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ สุขภาพใจ.
- พุทธทาสภิกขุ. (2551). ทำบุญสามแบบ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ สุขภาพใจ.
- พุทธทาสภิกขุ. (2552). การทำบุญสุนทรทานคืออะไร. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ สุขภาพใจ.
- มหาวิทยาลัยมหิดล, ส. (2558). ประชากรสามกลุ่มวัยได้อะไรจากการสวดมนต์. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ศาสตราจารย์ ดร. คุณหญิงสุริยา รัตนกุล. (2549). พิธีกรรมในศาสนา เล่ม 1. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ เพชรรุ่งเรืองพิมพ์ จำกัด.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2557). วิธีสร้างบุญวาสนาบารมี.

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ เอมี เอ็นเตอร์ไพรส์ จำกัด.

อภิชาติ จำรัสสุทธิรงค์ และอรรถัย หรุเจริญพรพานิช. (2550). "เซ็กซ์แอนเดอะซิตี"ใน ประชากรและสังคม 2550. Retrieved from

<http://www.ipsr.mahidol.ac.th/ipsr/annualconference/conferenceiii/Articles/Article07.htm>

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบสอบถาม

งานวิจัยเรื่อง “ทัศนคติ ความเชื่อ วิถีปฏิบัติ ในการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในมหานคร
กรณีศึกษา พุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานคร”

แบบสอบถามมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. เพื่อศึกษาทัศนคติ ความเชื่อ วิถีปฏิบัติในการทำบุญของพุทธศาสนิกชนในกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อเปรียบเทียบทัศนคติ ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติในการทำบุญของพุทธศาสนิกชนตามปัจจัยพื้นฐานเชิงพุทธ

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้ประกอบด้วยข้อคำถามรวม 3 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 วิธีการทำบุญของท่าน

ตอนที่ 3 ทัศนคติและความเชื่อในการทำบุญของท่าน

แบบสอบถามชุดนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้วิจัยต้องการทราบข้อมูลเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาเท่านั้น และผู้วิจัยจะทำการปกปิดข้อมูลของท่านเป็นความลับ ขอความกรุณาทุกท่านตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง

นางสาวรุ่งทิพย์ เลิศนิทัศน์

นิสิตสาขาพัฒนามนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. เพศ

☐ 1) หญิง	☐ 2) ชาย
----------------------------------	---------------------------------
2. อายุ.....ปี
3. ภูมิลำเนาเดิม (บ้านเกิด)

☐ 1) กรุงเทพฯ	☐ 2) ต่างจังหวัด
--------------------------------------	---
4. ปัจจุบันท่านอยู่รวมกันกับครอบครัวทั้งหมดกี่คน (รวมตัวท่าน).....คน
5. ระดับการศึกษาสูงสุดของท่าน

☐ 1) ต่ำกว่าประถมศึกษา	☐ 2) ประถมศึกษา	☐ 3) มัธยมศึกษาตอนต้น
☐ 4) มัธยมศึกษาตอนปลาย	☐ 5) ปวช	☐ 6) ปวส
☐ 7)ปริญญาตรี	☐ 8) ปริญญาโท หรือสูงกว่า	
6. อาชีพในปัจจุบัน

☐ 1) พนักงานบริษัทเอกชน	☐ 2) ข้าราชการ / พนักงานของรัฐ / รัฐวิสาหกิจ	
☐ 3) ธุรกิจส่วนตัว / เจ้าของบริษัท		
☐ 4) จ้างงานตนเอง (เช่น อาชีพอิสระ/หาบเร่แผงลอย/ขับรถโดยสาร/ร้านเสริมสวย/ค้าขาย/ ร้านขายของชำ)		
☐ 5) ไม่อยู่ในกำลังแรงงาน / ไม่ประกอบอาชีพ /ว่างงาน / ตกงาน (เช่น แม่บ้าน ผู้พิการ นักเรียน เกษียณ)		
7. รายได้ต่อเดือน

☐ 1) ไม่เกิน 10,000 บาท	☐ 2) 10,001 – 15,000 บาท
☐ 3) 15,001 – 20,000 บาท	☐ 4) 20,001 – 25,000 บาท
☐ 5) 25,001 – 30,000 บาท	☐ 6) 30,001 – 35,000 บาท
☐ 7) 35,001 – 40,000 บาท	☐ 8) 40,001 – 45,000 บาท
☐ 5) 45,001 บาทขึ้นไป	
8. หากแบ่งคนในสังคมออกเป็น 5 กลุ่ม ขอให้ท่านประเมินว่าตัวท่านจัดอยู่ในกลุ่มใด

☐ 1) รวย	☐ 2) ค่อนไปทางรวย	☐ 3) ปานกลาง	☐ 4) ค่อนไปทางจน	☐ 5) จน
---------------------------------	--	-------------------------------------	---	--------------------------------
9. ท่านทำบุญเฉลี่ยแล้วกี่ครั้งภายใน 1 เดือน.....ครั้ง
10. เฉลี่ยแล้วค่าใช้จ่ายในการทำบุญของท่านแต่ละครั้ง (ไม่รวมค่าเดินทางมาทำบุญ)

☐ 1) ไม่ม้ค่าใช้จ่าย	☐ 2) ต่ำกว่า 500 บาท	☐ 3) 500 – 1,000 บาท
☐ 4) 1,001 – 1,500 บาท	☐ 5) 1,501 – 2,000 บาท	☐ 6) 2,001 – 2,500 บาท
☐ 7) 2,501 – 3,000 บาท	☐ 8) มากกว่า 3,000 บาท	

11. ปกติเวลาท่านใส่ปัจจัยถวายพระ ท่านใส่เท่าไร (ตอบโดยประมาณ) บาท
12. ท่านทำบุญเนื่องในโอกาสใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)
- 1) ไม่แน่นอน ตามความสะดวก / แล้วแต่โอกาส
 - 2) ทำทุกวัน
 - 3) เฉพาะวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันพระ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา
 - 4) เฉพาะวันสำคัญของตนเองและคนใกล้ชิด เช่น คนในครอบครัว, แฟน, เพื่อน
 - 5) ตามเทศกาลประจำปี เช่น วันสงกรานต์ / วันลอยกระทง / วันปีใหม่ / วันตรุษจีน
 - 6) เมื่อมีความทุกข์ / ไม่สบายใจ
 - 7) อื่นๆ.....

13. ท่านคิดว่าการทำบุญคืออะไรในความเข้าใจของท่าน โดยใส่เครื่องหมาย ✓ ในช่อง

การทำบุญ	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
1. การทำบุญคือการทำให้จิตใจสะอาด บริสุทธิ์		
2. การทำบุญคือการทำเพื่อตัวเอง		
3. การทำบุญต้องปราศจาก โลภ โกรธ หลง		
4. การทำบุญคือการให้เงิน/สิ่งของ เพื่อหวังผลในชาตินี้ หรือชาติหน้า		
5. การทำบุญคือการสละทรัพย์สินเพื่อลดความเป็นตัวเอง		
6. การทำบุญไม่จำเป็นต้องทำด้วยเงินเท่านั้น		
7. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ถ้านายA ใช้ไม้ซัดตุงไล่ยุงให้ลูก เพื่อป้องกันโรคไข้เลือดออก		
8. แม่ของนายA ป่วยหนัก และนายA ได้นำเอาเงินของบริษัทมาใช้ในการรักษาแม่ก่อนและตั้งใจจะนำมากินที่หลัง ท่านเห็นด้วยกับนายA หรือไม่		
9. สมหญิงแต่งงานแล้ว ซึ่งสามีเป็นทหารที่ทำงานใน3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ช่วงที่สามีไปทำงานสมหญิงเกิดประสบอุบัติเหตุ จึงได้เพื่อนร่วมงานช่วยดูแลจนถึงขั้นเกินเลยเป็นความสัมพันธ์ชู้สาว ถ้าท่านเป็นสมหญิง ท่านจะทำแบบนี้หรือไม่		
10. นางB เป็นมะเร็งระยะแรก แต่นางB กลับบอกคนในครอบครัวว่าสบายดีเพื่อให้ทุกคนสบายใจ ถ้าท่านเป็นนางB ท่านจะทำแบบนี้หรือไม่		
11. ท่านเห็นด้วยหรือไม่ที่นายA มักดื่มเหล้าจนเมา แต่ก็ยังไม่เคยขาดสติทำร้ายผู้อื่น		

ตอนที่ 2 วิธีการทำบุญของท่าน

คำชี้แจง โปรดพิจารณาข้อความในตารางแต่ละข้ออย่างละเอียด แล้วใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับความคิดเห็นของท่านมากที่สุดเพียงช่องเดียว

5 = มากที่สุด, 4 = มาก, 3 = ปานกลาง, 2 = น้อย, หรือ 1 = น้อยที่สุด

วิธีการทำบุญ	คะแนน				
	5	4	3	2	1
2.1 ท่านไปทำบุญกับวัด / พระสงฆ์ <ul style="list-style-type: none"> ● ท่านทำบุญในละแวกที่อยู่อาศัยของท่าน ● ท่านทำบุญวัดที่มีชื่อเสียง ● ท่านทำบุญกับวัดที่ท่านศรัทธา ● ท่านเลือกไปวัดที่มีโบสถ์สวยงามและมีสิ่งอำนวยความสะดวก 					
2.1.1 การใส่บาตร <ul style="list-style-type: none"> ● ท่านมักใส่บาตรตอนเช้า ● ท่านถอดรองเท้าเวลาใส่บาตรทุกครั้ง ● ท่านเตรียมของใส่บาตรเอง ● ท่านซื้อของใส่บาตรจากร้านที่ทำสำเร็จรูป ● ท่านใส่ปัจจัยในการใส่บาตร ● ท่านกรวดน้ำหลังใส่บาตร 					
2.1.2 การถวายสังฆทาน <ul style="list-style-type: none"> ● ท่านเตรียมของถวายสังฆทานด้วยตัวเอง ● ท่านใช้สังฆทานที่จัดขายสำเร็จรูป ● ท่านใช้ของถวายสังฆทานที่ทางวัดจัดให้ ● ท่านใส่ซองปัจจัยถวายทุกครั้ง ● ท่านมีความตั้งใจในกรวดน้ำ แผ่เมตตา รับศีล รับพรจากพระ 					
2.1.3 กิจกรรมอื่นๆในวัด <ul style="list-style-type: none"> ● ท่านปล่อยนก ปล่อยปลา หรือสัตว์ชนิดอื่น ● ท่านหยอดตู้บริจาค ● ท่านสวดมนต์ 					

วิธีการทำบุญ	คะแนน				
	5	4	3	2	1
<ul style="list-style-type: none"> ● ท่านไหว้พระประธานในโบสถ์ ● ท่านซื้อดอกไม้ ธูป เทียนของทางวัด ● ท่านนั่งสมาธิ ● ท่านบริจาคกระเบื้อง ● ท่านสะอาดเคราะห์ / แก้ปีชง ● ท่านเช่าเครื่องราง / วัตถุมงคล 					
2.2 ท่านไปทำบุญกับมูลนิธิ / สถานสงเคราะห์ <ul style="list-style-type: none"> ● ท่านบริจาคโรงศพ ● ท่านบริจาคสิ่งของแก่ผู้ยากไร้ / ผู้ด้อยโอกาส ● ท่านรวมกิจกรรมจิตอาสา ● ท่านบริจาคเลือด ● ท่านช่วยเหลือผู้ป่วย / ผู้พิการ ● ท่านช่วยเหลือสัตว์ เช่น สัตว์พิการ / สัตว์ไม่มีที่อยู่ / สถานสงเคราะห์สัตว์ ● ท่านบริจาคออนไลน์ 					
2.3 ท่านมักไปทำบุญที่สถานปฏิบัติธรรม / ธรรมสถาน <ul style="list-style-type: none"> ● ท่านไปปฏิบัติธรรมในสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ● ท่านไปสถานปฏิบัติธรรมที่มีความสะดวกสบาย ● ท่านไปสถานปฏิบัติธรรมที่มีเกจิอาจารย์ชื่อดัง ● ท่านไปสถานปฏิบัติธรรมที่มีเกจิอาจารย์ที่ท่านศรัทธา ● ท่านไปสถานปฏิบัติธรรมในละแวกที่อยู่อาศัย 					
3.1.1 กิจกรรมของการปฏิบัติธรรม <ul style="list-style-type: none"> ● ท่านสวดมนต์เป็นประจำ ● ท่านท่องจำบทสวดมนต์ได้ ● ท่านรู้ความหมายของบทสวดมนต์ ● ท่านรักษาศีล 5 ข้อในชีวิตประจำวัน 					

วิธีการทำบุญ	คะแนน				
	5	4	3	2	1
<ul style="list-style-type: none"> ● ท่านรักษาศีล 8 ข้อในชีวิตประจำวัน ● ท่านเดินจงกรม ● ท่านนอนสมาธิ ● ท่านนั่งสมาธิ 					

ตอนที่ 3 ทศนคติและความเชื่อในการทำบุญของท่าน

คำชี้แจง โปรดพิจารณาข้อความในตารางแต่ละข้ออย่างละเอียด แล้วใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับความคิดเห็นของท่านมากที่สุดเพียงช่องเดียว

5 = มากที่สุด, 4 = มาก, 3 = ปานกลาง, 2 = น้อย, หรือ 1 = น้อยที่สุด

ทศนคติและความเชื่อในการทำบุญ	คะแนน				
	5	4	3	2	1
3.1 ท่านมีความเต็มใจในการทำบุญทุกครั้ง					
3.2 ท่านสามารถคลายทุกข์เมื่อได้ทำบุญ					
3.3 ท่านเชื่อว่าที่มีความทุกข์ เป็นเพราะกรรมเก่า					
3.4 เมื่อท่านมีความทุกข์ ท่านสามารถรู้สาเหตุของความทุกข์ได้					
3.5 ท่านคิดว่าการทำบุญสามารถทำให้จิตใจสะอาด บริสุทธิ์					
3.6 ท่านคิดว่าการทำบุญต้องปราศจากโลก โกรธ หลง					
3.7 ท่านคิดว่าการทำบุญ จะส่งผลดีต่อท่านในชาตินี้					
3.8 ท่านคิดว่าการทำบุญ จะส่งผลดีต่อท่านในชาติหน้า					
3.9 ท่านคิดว่าการทำบุญไหว้พระ จะสามารถช่วยให้หลุดพ้นจากกิเลส					
3.10 ท่านคิดว่าการทำความดี ได้ผลดีกว่าการขอพรจากการทำบุญ ไหว้พระ					
3.11 ท่านให้ทานแก่ผู้อื่น และเชื่อว่าเขาจะให้ท่านกลับมาเช่นกัน					

ทัศนคติและความเชื่อในการทำบุญ	คะแนน				
	5	4	3	2	1
3.12 ท่านคิดว่าการทำบุญหรือบริจาคมาก ย่อมส่งผลให้ท่านได้รับผลบุญมาก					
3.13 ท่านคิดว่าการทำบุญจะทำให้ตนเองมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ร่ำรวย และมีหน้าที่การงานมั่นคง					
3.14 ท่านมักจะมีจิตใจที่สงบเวลาทำบุญ และหลังทำบุญ					
3.15 ท่านคิดว่าไม่ว่าจะยืน เดิน หรือนั่ง ท่านจะมีสติ สามารถรู้ตัวอยู่เสมอ					
3.16 ท่านมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์					
3.17 ท่านคิดว่าการสีกยันต์ตามร่างกายช่วยให้ท่านปลอดภัย					
3.18 ท่านมีความเชื่อเรื่องดวง / การพยากรณ์					
3.19 เมื่อท่านโกรธ ท่านเชื่อว่าจะสามารถระงับความโกรธได้					
3.20 หลังจากทำบุญแล้วท่านมีความสุขสบายใจ					
3.21 หลังจากทำบุญแล้วท่านยังลังเลในผลของบุญกุศลที่ได้ทำไปว่าจะดีหรือไม่					

3.22 ท่านมีรูปแบบ หรือวิธีการนั่งสมาธิ/การภาวนาวิปัสสนาอย่างไร

.....

.....

3.23 ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

ขอบคุณที่สละเวลาในการร่วมมือตอบแบบสอบถามค่ะ

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวรุ่งทิพย์ เลิศนิทัศน์ เกิดวันที่ 18 ตุลาคม 2532 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จ การศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 2) จากวิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ในปีการศึกษา 2554 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา) คณะ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2556

